

سید مخدوم رهین
د قضاوت په تله کې

(لومړی ټوک)

سید مخدوم رهین
در ترازوی قضاوت

(جلد اول)

نېټونک،
Ketabton.com

افغان ولسپال جوانان

1383 هجري شمسی

د کتاب خانګړ تیاوې:

نام کتاب : سید مخدوم رهین د قضاوت په تله کې (لومړی ټوک)
سید مخدوم رهین در ترازوی قضاوت (جلد اول)
نویسندگان : مختلف/ «مقالات نشر شده در مطبوعات مربوط
افغانستان»
سال چاپ : 1384 شمسی / 2005 عیسوی
تیراژ : (2000) جلد
ناشر : جوانان ملت پرور افغان
ادرس ایمیل : brishnalik@yahoo.com
ادرس سایت انترنت : www.raheen.worbal.com

تمام حقوق با ناشر محفوظ است.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

دالی:

هغو شازلمیو ته چې د خپل ملي کلتور
او ملي ارزښتونو په ساتنه کې هڅه کوي.

په درناوي
خپروونکي

ولې دا کتاب؟

ځينو سياستوالو ډېر پخوا ويلې وو: که غواړئ چې يو ژوندی ملت له منځه یوسئ، لومړی يې ژبه له منځه یوسئ چې په دې توگه به يې نور کلتوري ارزښتونه هم له زوال سره مخ شي، دا ملت په خپله د نېستۍ په کنده کې لاهو کېږي او له منځه به ځي. هم به خپل ملي هويت له لاسه ورکوي، هم به په نړيواله کچه خپل باور و بايلي او په نورو رنگونو کې به دل، يا به هم په غوڅ ډول ورک شي.

زير څو اکو او د نورو هېوادونو تالی څټو هم له همدې قاعدې څخه کار اخيستی او هڅه يې کړې، چې په همدې تړنگۍ کې خپله گټه وپالي، هغه د چا خبره او به خړې کړي او کبان ونيسي، دوی تل هڅه کړې چې د افغانستان ملي او کلتوري ارزښتونه له منځه یوسي او يا يې نورو ته بد معرفي کړي، دوی افغاني ارزښتونه وروسته والی گڼي او په دې باور دي هغه کسان چې لنگوته تړي، هغه د تمدن، پرمختگ او پوهې د بنمن دي. دوی د خپلو شخصي عقودو او کينې له مخې ان په لوړو دولتي څوکیو کې هم خپله دا د بنمني او کرکه نه ده هېره کړې، بلکې په لوړ موقف کې يې لا خپله کينه اورنۍ کړې او لا يې د دې خوار ملت ارزښتونه د ورکاوي له گوان سره مخ کړي دي. د دوی دا د بنمنانه چلند په يوه او بله بڼه روان دی چې د خپلې دې موخې لپاره زيات مهال ځينې ډلې گماري او خپله استفاده ورڅخه کوي يا هم ځينو گاونډيو هېوادونو د خپلو زړونو د بنمنيو پر بنسټ دغه کار ته ملا تړلي ده.

ايران او پاکستان هغه هېوادونه چې تل يې د افغاني ارزښتونو د له منځه وړلو لپاره ستري پروژې پيلې کړي او تر دې گړيه يې دا کينه نه ده پرېښي.

په پاکستان کې هڅه کېږي چې پر افغانانو باندې د پنجاب کلتور واکمن کړي او اردو ژبه ورباندې ومني، هلته پښتو ويل داسې ده لکه په کابل کې چې څوک پښتو وايي، خلک په دې ژبه گڼېدونکي اشخاص ناپوه، د سپکاوې وړ او وروسته پاتې گڼي. که پاکستان د کلتوري او ملي ارزښتونو تر څنگ د افغانستان ستري فابريکې او نور دولتي کارځايونه لوت کړل او ټول سامانونه يې د کباب په نوم په خپلو کارځايونو کې حل او وپلورل، ايران بيا د ځينو څېرو په گمارلو سره د افغانستان د ملي هويت، ملي کلتور او ملي ارزښتونو د له منځه وړلو لپاره له هر ډول امکاناتو څخه کار اخلي. چې په دې کتاب کې به يې يوازې ځينې بېلگې ولولئ، ځکه چې موږ په پام کې لرو د کتاب په دويم ټوک کې دا ډول نور اسناد هم ستاسو په واک کې درکړو، چې تاسې په خپله ورباندې قضاوت وکړئ البته دا ليکنې موږ په خپله نه دي کړي، بلکې په دې باب مو خپرې شوې ليکنې راټولې کړي، چې د يوه کتاب بڼه مو ورکړې ده.

موږ په دې باور يو چې زموږ د اوسنيو ټولو بدمرغيو لامل همدا قومي، سيمه ييز او ژبنيز تبعيضونه او تعصبونه دي، چې په دې اور کې مو گران او خوږ هېواد لولپه او وران ويجاړ شو، په لکونو بېگناه هېوادوال مو شهيدان شول چې نور نو بايد دغو کينو ته د پای ټکی کېښودل شي.

دلته بايد يادونه وکړو، چې موږ د هېڅ ډول کينې او يا خداي مه کړه تضاد له مخې دا کتاب نه خپروو، بلکې موږ د خپلو ملي ارزښتونو د ساتنې او ځلونې غم لرو. په دې ډگر کې د مرگ تر بريده ولاړ يو او د خپلو ملي او افغاني ارزښتونو دفاع کوو، دا خپل يوروا او مدني حق گڼو، هېڅوک هم دا حق له موږ څخه نه شي اخيستلای.

موږ غواړو چې د اطلاعاتو او کلتور وزير مو په رښتيني بڼه د ملي کلتور د پياوړتيا لپاره کار وکړي، زموږ وزير خاين، دروغجن، غل، بې کفائته او متعصب نه وي. زموږ وزير هرڅه تر ايران قربان نه کړي، زموږ وزير بايد د افغانستان له مطبوعاتو او ملي راډيو-ټلويزيون څخه د ايران او ځان په گټه کار وانخلي، بلکې زموږ وزير بايد زموږ له ليکوالانو سره مينه ولري، څارنواليو ته دې نه معرفي کوي، د خپلو شخصي عقودو له مخې دې دوی نه ځپي او نه کړوي. موږ په تېر دوران کې د ښاغلي رهين ستري درغلی وليدې، ده خپلو هغو ليکنو ته د عمل جامه ورواغوستله او عملاً يې خپله هغه ستراتيژي پيلې کړه، چې له امريکا څخه په خپرېدونکې 'اميد' جريده کې به يې خپروله، د دې ښاغلي په لسگونو ليکنې په دې جريده کې خپرې شوې، چې موږ يې يو وخت د مهمو اسنادو په توگه په خپل دويم ټوک کې وړاندې کوو، چې ملت پخپله ورباندې قضاوت وکړي.

موږ غواړو خپلو راروانو نسلونو ته دا ښاغلی او د ده غوندې نورې څېرې په ښه توگه وروپېژنو، چې په تشو شعارونو، د لاس په تسپو او غوږو خبرو يې تېر ونه وځي. زموږ وزير په تېر دوران کې خپله ښه ازموينه ورکړه، خپله بې کفائتي يې څرگنده کړه، چې د هېواد اکثريت کسان دی نه غواړي او د دې خبرې د پخلي لپاره د کتاب منځپانگه ستاسو په واک کې ده.

زموږ د دې وزير په خبره كې دومره پټې كينې پرته دي، چې كه به خوله يو څه وايي، به زړه كې نورې نقشې لري، چې د هېواد ارزښتونه ليلام كړي.

افتاب په كابل كې خپرېدونكې خپرونه وه، چې چلوونكې يې ايراني و، كله چې دې خپروني د اسلام پر ضد يوه ليكنه خپره كړه، نو زيات افغانان يې راوپارول، سترې محكمې غوښتل چې د دې خپرونې چلوونكې ونيسي او د محكمې مېز ته يې راو كارې، خود ښاغلي سيد مخدوم رهيڼ په شخصي هڅو نوموړې كس بهر ته واړول شو. هېچا هم دا پوښتنه ونه كړه، چې ولې؟؟

كله چې په محمد گل مومند بابا، احمد شاه بابا او نورو ملي مشرانو پسې ځينې خپرونې كښاوي ليكي، هېڅ خبره نه ده، په خپله وزير دې سترگې نيولې وي او هېڅ هم نه ورته وايي، خو كه چېرې يو ليكوال د خپلو سترگو ليدلي حال ليكي او خپله ليكنه په انټرنټ كې خپروي، نو ښاغلي رهيڼ په دې تور نور ځوانان نيسي او ان چې ځينې ځوانان اړ باسي چې د بل چا د ليكنې له كبله بخښنه وغواړي. ملي ارزښتونه له سترگواښ سره مخ دي، په دې منځ كې ملي ترمينالوژي، چې زموږ د ملي كلتور او ملي هويت يوه ستره برخه جوړوي، له نابودۍ سره مخ ده. په دې كار كې په خپله د اطلاعاتو او كلتور وزارت چارواكي ستر رول لوبوي چې غواړي دا نومونې له منځه يو سي او ايراني نومونې يې پر ځاى دودوي، چې دا دى اوس په كابل راډيو، د افغانستان په نامه ټلويزيون او نورو چاپي خپرونو كې خپرېږي.

د هرې ورځې په تېرېدو سره د وزارتونو او رياستونو نومونه اړول كېږي، چې څوك هېڅ هم نه وايي، له ايران څخه ايراني كتابونه، سافټوېرونه او نور مواد په كانيټرونو راوان دي، چې كتابونه يې د افغانستان په عامه كتابتونونو كې ځاى پر ځاى كېږي، دغه راز نور توکي يې په نورو ادارو كې او د كلتور وزارت يې ډېر ښه هركلې كوي. ايراني فلمونو، سريالونو او سندرو ته خو بېخي كابل ټلويزيون او نورې راډيو گانې په گرو نيول شوي، چې دا په خپله د پوښتنې وړ خبره ده.

له بده مرغه چې اوس د دښمنانو اوسيوالو ډلو په واک كې ژوندي وزارتونه دي، چې عملاً ورته كار كوي. په ځانگړې توگه د اطلاعاتو او كلتور وزارت چې په دې خپل تېر دوران كې يې د خپلې بې كفابيتۍ، درغلۍ او بې انصافۍ ښه او پخه ازموينه وركړله او موږ په دغو هڅو كې ونيو چې په خپله د كلتور وزير په دې ملي ضد هڅو كې ستر رول لوبولى او د خپلو بادارانو لپاره يې ستر خدمتونه كړي دي. كله چې د هېواد تكړه ليكوال او د دې وزارت مرستيال ښاغلي عبدالحميد مبارز هم د رهيڼ د كينې او عقدي ښكار شو، په هغه پسې په خپله د رهيڼ په خپرونه (انيس) كې داسې يوه ليكنه راغلې، چې هم يې د ښاغلي مبارز پر شخصيت تېرى كړى، هم يې بېځايه توروته ورباندې تړلې دي، دلته ولې د ټوليزو رسنيو قانون پر رهيڼ نه تطبيقېږي؟؟ ښاغلي رهيڼ يودا دليل هم درلود، چې مبارز زوږ بوا دى كار نه شي كولاى، خو موږ حيران چې رهيڼ بيا چېرې داسې ځوارلس كلن ژبى دى، چې د ځان د پر كارۍ سند په جيب كې گرځوي، اوس هم د خپلو سترگو علاج نه كوي، يو شى ورته دوه ښكارې ښاغلي رهيڼ يو وخت د خپلو كارونو له كبله په (خراساني) شهرت درلود چې اوس هم له زياتو پټو او ښكاره ډلوسره اړيكي لري.

موږ دلته د دې ښاغلي د كارونو په باب ټول څه نه وايو، ځكه چې ټول شيان به تاسې په خپله په دې كتاب كې ومومئ، موږ هم دا منو چې ځينې اشخاص په غندنې هم نه اړزي، خو بيا هم دا ښه خبره ده چې ځوانان مو دا وړ خبرې وپېژني، چې دې ښاغلي كوم گلونه كرلي دي

ليكنې په دواړو ژبو دي، چې د اطلاعاتو او كلتور وزارت د كنفرانسونو په تالار كې مو-د ملي مسايلو په باب يو جوړ شوى سيمينار هم رااخيستى، زموږ په اند ډېر ستر ارزښت لري، ځكه چې په دې كنفرانس كې ځينې داسې جملې ويل شوي چې ملت ته د سند په توگه وړاندې كول يې زموږ دنده ده. ځكه يو وخت ښاغلي رهيڼ د عوده كړې وه، چې په دې سيمينار كې داسې جملې نه دي ويل شوي، خو نه يوازې دا چې ملت دا توري اورېدلې، بلكې دا دى اوس يې د سند په توگه تاسو ته هم وړاندې كوو، چې د ښاغلي رهيڼ دا ښكروړ درواغ او نورې باټې په عمل كې درته ثابتې شي.

باختر اژانس د پښتو ليكنو په برخه كې ستونزې لري، په زياتو برخو كې خويا پښتو ليكنې نه دي رااخيستل شوي او كه اخيستل شوي هم دي، ډېرې غلطۍ لري، سړې پر ځينو جملو هېڅ نه پوهېږي. موږ چې د باختر اژانس انټرنټ پاڼه هر مهال كتنله او د دې سيمينار پښتو برخې ته مولاړ څارله، خو له بده مرغه چې تر ډېرې مودې وروسته مو بيا هم دا ليكنې ونه موندې بل دا چې د كتاب چاپ ځنډ پده، له دې كبله مو نور انتظار ونه كړ، بله دا چې د كتاب دويم ټوك هم راوان دى، كه خداى كول هلته به هم داسې مستندې ليكنې راشي.

ښاغلي رهيڼ په شان تعصب لرونكي عناصر، چې تل يې د بل ډول ته څينې اچولي او په پردي خيرات كې يې سپي په لوټه ويشتلي دي، گومان كوي چې ملت ويده دى او د دوى ملي ضد كړنو ته يې هېڅ پام نه شته، حال دا چې داسې نه دى، دا دى تاسې هم وينئ چې تر دې دمه په دې ملي ضد هڅو پسې څومره ليكنې شوي، اوسنى كتاب خو د دغو ليكنو لسمه برخه هم نه ده، بلكې موږ زياتې ليكنې د دې كتاب بل ټوك ته پرېښودې او اوس خو ايله د دې لړۍ لومړى ټوك خپرېږي، چې په اروانو ټوكونو كې به نورې خپرې شوې او يا خپرېدونكې ليكنې راشي.

دا خبره خو اكثره مهال د ستمې ډلې پلويان كوي، چې گواكې په دې هېواد كې د ستونزو د اوارۍ لار يوازې دا ده چې په دې هېواد كې ټول اوسېدونكي دې له خپل ملي هويت څخه لاس واخلي او هغه څه دې ومني چې دوى يې وايي. حال دا چې موږ وايو زموږ ملت يو سرلورى، وياړلى او د اصيل هويت لرونكى ملت دى، چې د هېڅ پردي پروا هم نه ساتي، دا ملت به د دې ځمكې پرمخ همداسې سرلورى او باتور پاتې وي.

اوسنى كتاب ښايي د منځپانگې له مخې په بشپړ ډول د سيد مخدوم رهيڼ په اړه قضاوت نه وي، زياتې ليكنې داسې دي چې د ده د وزارت په واکمنۍ كې د كلتوري ستم كيسې كوي، زياتې ليكنې د ده خپل كارونه تشرېح كوي، زياتې ليكنې د ده كړنې د قضاوت په

تله کې ږدي او ځينې ليکنې د اسنادو بڼه لري، چې موږ يې دلته په دې موخه خوندي کوو، چې يو مهال تاريخ ورباندې قضاوت وکړي. يوشمېر ليکنې بيا د حل پر لارو چارو غور کوي، چې د ځينو ستونزو د اوارۍ لار کومه ده؟

د کتاب په پيل کې مو د مطبوعاتو قانون هم رااخيستی، چې لوستونکي يې ولولي او که د اطلاعاتو او کلتور وزارت چارواکي دا قانون ونه لري، نو دلته دې ولولي چې کومې مادې لري او د دوی وظيفې څه دي، دغه راز دوی تر دې دمه کومې سرغړونې کړې دي.

زياتې ليکنې مو په ډېرو سختيو پيدا کړې، نو په کابل غونډې ځای کې د پښتو خپرونو پيدا کول ډېر ستونزمن کار و، بيا مو هم ځينې پښتو خپرونې د کابل او ولايتونو له کتابپلورنځيو څخه راښولې، هغه مو ولوستې او له خپلې موضوع سره نژدې ليکنې مو په کې غوره، بيا تايپ کړې، د دې لپاره چې وکړای شو، خپل مواد يو څه نور هم غوښتن کړو، نو مو انټرنټ ته مخه کړه، چې له انټرنټ څخه اخیستل شوې ليکنې معلومې دي، چې موږ د سرچينو په برخه کې د هغو يادونه کړې ده.

گڼ شمېر ليکنې مو له سره تايپ کړې، څرنگه چې موږ وړ کمپيوټر په واک کې نه درلود، له دې کبله مو زياتې ليکنې له منځه لاړې، بيا مو هم زياتې ليکنې له سره تايپ او سره واوډلې. چې دې کار هم زيات وخت وغوښت. اوسنی کتاب بايد په تېر ژمي کې چاپ وای، چې دغو ستونزو د کتاب په چاپ کې يو څه ځنډ رامنځته کړ، بيا هم (دېر ايد، خوش ايد) دا دی اوس د کتاب منځپانگه نوره هم زياته شوه.

په درناوي

افغان ولسپال ځوانان

فهرست

مخ	لړ	سرليک
1	•	د ټوليزو رسنيو(مطبوعاتو) قانون
12	•	ډاکټر سيد مخدوم رهين، وزير اطلاعات و کلتور
13	•	له جمهور رئيس کرزي څخه گيله
16	•	د ذره بين بېخايه دفاع
22	•	ايا تمام وزراء جنسالاراند؟
24	•	افغانستان او د ايران کلتوري يرغل
29	•	افغاني کلتور ته ورپېښ زيانونه
33	•	اقای وزير لياقت ندارد!
35	•	ډاکټر سيد مخدوم رهين په نوم يو پرانيستی ليک
37	•	د سيد مډال د چا په چوپړ کې؟
42	•	وزير فرهنگي و ارشاد اسلامي در ديدار با وزير...
44	•	سد مخدوم رهين وزير اطلاعات و فرهنگ افغانستان...
46	•	ايا د وزير صاحب ټوکې هم نيم حقيقت دي؟
48	•	ايران 14 هزار جلد کتاب را به [پوهنتون] و...
49	•	نمایش همزمان فيلم ايراني، دوئل در کابل و تهران
51	•	کابل تهران شو
54	•	په لوگر ولايت کې دلرغونو اثارو کيندنې
56	•	په کابل کې مرموزې پلټنې
59	•	بودا اوس هم تهديد بېري
61	•	د يوه هېواد تاريخ غلا کول!
64	•	مننه، سلامونه، ادب او درنښت
67	•	په دې ټولنه کې د ليکوالو درنښت داسې کېږي!
88	•	اوبه له پاسه خړې دي
90	•	تاريخي اثار د نابودۍ له گواښ سره مخامخ دي
94	•	2500 کلنه تاريخي کلا له گواښ سره مخامخ ده
98	•	استرداد اشيای باستانی افغانستان نشانه کمال حسن نيت..
100	•	د هېواد له فرهنگي او تاريخي اثارو څخه ملاتړ
104	•	مور د اطلاعاتو او کلتور يو ملي وزارت غواړو
114	•	نوې کابينه ملي کابينه ده، که مسلکي؟
118	•	نامه رسیده (پيام مجاهد)
120	•	د کرزي د کابينې تر ټولو بده څېره
123	•	پر کېبلي ټلويزيون بنديز، افغانان په غوسه کړي دي
126	•	رهين خيبر ټلويزيون نه غواړي
127	•	ايا قاجاق ورونکي بايد په کند هاری لهجه خبرې وکړي؟
130	•	‘پنجره’ د ‘اميد’ پر پله
139	•	د افغانستان په نامه ټلويزيون ته يوه کتنه
142	•	‘شاه ليلا بې وروره مه شي...’ (د افغانستان ټلويزيون د چا لپاره؟)
146	•	د مطبوعاتو ازادي، که د تورو نو تود بازار؟

- 148 • هنر را الوده نکنید !
- 149 • خه ډول د بیان ازادي؟
- 152 • ازاد مطبوعات، که متعصب مطبوعات
- 155 • د ولسواکۍ تر شعارونو لاندې
- 157 • دولت به سانسور متهم مییاشد
- 160 • د مطبوعاتو په ډگر کې د کال لوپې او ژورې
- 166 • مطبوعات باید د افرادو حرمت وساتي
- 169 • په افغانستان کې د مطبوعاتو بازار
- 173 • جرگه بزرگان و سنیږندي قبيله سالار پارسي ستیز
- 178 • ایا د مطبوعاتو ازادي د توهین لپاره ده؟
- 183 • (صبا) بنکنځلنماه بابا رح ولي بنکنځي؟
- 185 • د ولس په وړاندې درغلي خه ته وایي؟
- 188 • د رهین په وړاندې د کابل لاریون خه شي وهڅاوه؟
- 190 • د علامه رشاد په مړینه کې د کلتور وزارت د مور او میرې سلوک
- 193 • رهین اوس څوک لري؟
- 198 • 'اواز' نوښت دی او که...؟
- 202 • د 'پرواز اریانا' مجلې دویمې گڼې ته یوه لنډه کتنه
- 206 • پر نوي کهول رحم وکړئ !
- 209 • افغانان د سیاست بازیو قرباني شوي دي
- 213 • د 'ایښي' فعالیتونه د حقیقت په هنداره کې
- 220 • مغل هرڅه پر بل مخ اړوي
- 224 • د پوهنې وزارت او هېوادنۍ خپرونې ولې له پښتو...
- 228 • له پښتو ژبې سره د لنډمهالې او منځمهالې ادارې...
- 232 • په افغانستان کې د ژبو ملي او سیاسي مشروعیت
- 240 • پښتو هم د افغانستان رسمي ژبه ده !
- 242 • پښتو ژبه یوه ملي او فرهنگي اړتیا
- 252 • مباحثه ازاد در تالار کنفرانس وزارت اطلاعات...
- 473 • یک نشنلسنت ایراني در مقابله با ارزشهای افغاني
- 477 • لیکوال جنگسالاران
- 481 • افغانستان او لاهم د تربگنیو الفبې
- 482 • ملي ترمینالوژي، کلتوري يرغل او دولتي چارواکي
- 485 • د افغانستان ملي ترمینالوژي او سرغړونې
- 488 • ملي ترمینالوژي، ملي هویت او د ملي کلتور یوه برخه
- 491 • غلام رسول خوشبخت د بېگناهی په تور بندي دی !
- 500 • احتجاج لیک
- 505 • اطلاعات او کلتور وزارت د درواغو او رښتیاوو ترمنځ
- 507 • طنزیه مرکه
- 514 • له راتلونکي ولسمشر څخه یوه غوښتنه
- 518 • د کابل ټلويزیون خپرونې سپری عصباني کوي
- 521 • پروگرامهای مبتدل، وزیر فرهنگ را به صدا درآورد

- وزیر فرهنگ نشرات کیبلی را اموزنده خواند !! 523
- د دوستانو مرکه په ټپو کې 525
- نامه رسیده 527
- نامه رسیده 529
- شراب نوشي علني در ادارات دولتي 531
- خبرناران با تهدید مرگ مواجه هستند 533
- وزراي بنيادگرا بايد خود را از الودگي ها پاک سازند 537
- چرا وزارت اطلاعات و کلتور ملي نداشته باشیم؟ 541
- نظم 544
- سرچینې 541

ارمان ما

- تحقق وحدت ملی در سرتا سر کشور عزیز ما افغانستان
- حفاظت اثار باستانی کشور از چپال دزدان و قاچاقبران بپانه پرور.
- رسوا کردن جنایات و فعالیتهای غیرقانونی بعضی از چهره کا، که به خاطر منافع بپانان ارزشهای افغانی و ملی خویشرا لیلام میکنند.
- تحکیم قانون اساسی در افغانستان که مردم ستمدیده ما بتوانند در پرتوان به زندگی خویش ادامه دهند.
- از بین بردن فاصله های موجود میان اقوام ساکن این کشور و زمینه سازی حقیقی به اشتی ملی.
- انکشاف و پیشرفت تمام زبانهای مروج در کشور در پرتو قانون اساسی.
- محو کردن هر نوع تبعیض لسانی، قومی و محلی، البته این مسئله بانه عاملی است، که در کشور عزیز ما به جنسالاری و بیقانونی ره میباشد، کشور عزیز ما را به ویرانه مبدل ساخت و باعث بریادی ما شده است.
- به امید یک افغانستان سربلند و مرفع که از هرگونه تبعیض پاک باشد و تمام افغانها انرا خانه مشترک خود بدانند.

زمور شعار

- اسلامي او افغاني ارزښتونه له بربادۍ او نابودۍ څخه ساتل او د زړه له کومې ورته درناوی لرل.
- د هېواد د ځمکنۍ بشپړتيا ساتنه او د گاونډيانو هېوادونو له يرغلونو څخه د گران هېواد ساتنه او دفاع.
- د هر ډول ژبنيز، سيمه ييز او توکميز تعصب په وړاندې عملي مبارزه.
- د هېواد د ټولو قومونو ارزښتونو ته د زړه له کومې درناوی، دغه راز ټولو ته د خدمت لارې چارې برابرول.
- اساسي قانون، د هېواد نورو مدني او فرعي قوانينو ته د زړه له کومې درناوی او عملي کېدو ته يې لارې چارې برابرول.
- د هېواد د تاريخي، کلتوري او هنري اثارو ساتنه، دغه راز نړيوالو ته يې ورپېژندل، په دې برخه کې د غلو او قاچاق وړونکو رسوا کول، عدلي او د قانون پلې کوونکو ادارو ته يې ورپېژندل او د محاکمې لپاره يې اواز پورته کول.
- د هېواد تاريخ ته د زړه له کومې درناوی او له هر راز تېري څخه يې ساتل.
- د هېواد له ملي او رښتینو ارزښتونو څخه د ځوان نسل خبرول، په دې برخه کې د هر ډول ملي او گټورې هڅې لپاره لارې چارې برابرول.
- د هغو مضرو اشخاصو د هڅو او پټو توپيو رسوا کول چې د دې هېواد او خلکو پر ضد کار کوي.
- ملي يووالي ته لارې چارې برابرول او په دې لار کې هېڅ ډول معامله نه کول.
- له سياسي کړيو څخه ځان ليرې ساتل او يوازې د ملت دردونه نورو ته رسول.
- د هېواد والو په زړونو کې د کرکې پرځای مينه کرل او ورورولۍ ته لار برابرول.

د ټولیزو رسنیو (مطبوعاتو) قانون

لومړی فصل

ټولیز (عمومي) حکمونه

لومړۍ ماده:

دغه قانون، د اساسي قانون د څلورد پرشمې مادې د حکم له مخې او د بشر د حقوقو د نړیوال میثاق د نولسمې مادې په رعایتولو سره، د فکر او بیان د آزادۍ د حق د تامین او په هېواد کې د ټولیزو رسنیو د فعالیت د تنظیم په موخه وضعه شوی دی.

دویمه ماده:

د دې قانون موخې (هدفونه) دا دي:

1- د فکر او بیان د آزادۍ د حق د ودول او له هغه څخه ملاتړ، د خبريالانو (ژورناليسټانو) له حقوقو څخه د فاع او د هغوی د آزاد فعالیت لپاره د وړ شرایطو برابرول.

2- د آزادو، خپلواکو او زیات پلویو (کثرت گرا) ټولیزو رسنیو د ودول او پرمختیا.

3- د وینا، لیکنې، رسم، انځور (تصویر)، د فیتې پر مخ د ثبت، تمثیل، خوځښت (حرکت) او د نورو علمي، هنري او چاپي پدیدو په مرسته د هېواد د اتباعو د فکر او احساس د څرگندولو لپاره د مناسبې زمینې برابرول.

4- د اسلام د مبین دین د حکمونو په پام کې نیولو سره، د بشر د حقوقو په نړیوال میثاق کې مسجل شوي د بیان او ټولیزو رسنیو د آزادۍ د اصل رعایتول.

5- د ټولیزو رسنیو د سالمې ودې په موخه داسې مرسته چې وکړای شي په هېواد کې د ثقافت د خپرېدو اغېزناکه وسیله شي او عامه رایې په رښتینې او گټوره توگه ټولني ته منعکسې کړي.

درېیمه ماده:

په دې قانون کې لاندېني اصطلاحات دا مفاهیم لري:

1- رسنۍ: له لاندې وسایلو څخه په گټې اخیستنې سره د معلوماتو د لېږدوونې وسیله یا آله ده:

● بصري وسایل: رسم، عکس، پست کارت او پوستیر.

- سمعی او بصري وسايل: راډيو، ټلويزيون، کبيلي شبکه او انځوريز (تصويري) گرځنده فون (موبايل).
- اطلاعاتي وسايل: اطلاعاتي او مطبوعاتي آژانسونه
- 2- مطبوعات: هغه چاپ شوي توري او شکلو نه دي چې مطلبونه يا يو صورت افاده کړي او د ټوليز ارتباط ټول وسايل لکه: ورځپاڼه، جريده، مجله، رساله، کتاب، موعظه، خطابه او بيانیه په کې راځي.
- 3- ټوليزې رسنۍ: په دې قانون کې په لاندې ډولونو وپشل کېږي:
  - دولتي ډله ييزې رسنۍ: هغه رسنۍ دي چې په دولتي ادارو پورې اړه لري او د هغوی له خوا تمويل او تجهيزېږي.
  - ډله ييزې ټوليزې رسنۍ: هغه رسنۍ دي چې په سياسي، اقتصادي، ټولنيزو او فرهنگي سازمانونو پورې اړه لري او د هغوی له خوا تمويل او تجهيزېږي.
- 4- خبريال (ژورناليست): هغه مسلکي کس دی چې د خبري وسايلو له لارې د معلوماتو د غوښتنې، ترلاسه کولو او خپرولو په ډگر کې په فعاليت بوخت وي.
- 5- چاپخونه (مطبعه): اقتصادي، تخنيکي او حقوقي مؤسسه ده چې ورځپاڼه، مجله، کتاب، جريده، ابلاغیه، رساله، اعلان، پوستې او بستر په کې چاپېږي.
- 6- چاپوونکی (طابع): هغه رښتیني يا حکمي کس دی، چې د ملکیت يا د مالک په استازیتوب د چاپخونې (مطبعې) د چارو بالفعل چلوونکی وي.
- 7- خپروونکی (ناشر): هغه رښتیني يا حکمي کس دی، چې د غیر موقتو آثارو د چاپ او خپرولو اجازه لري
- 8- د امتياز خاوند: هغه رښتیني يا حکمي کس دی چې د موقتو چاپي وسايلو په چاپ او خپرولو، د راډيو-ټلويزيون، کبيلي شبکې، آژانس او مطبعې په دایرولو لاس پورې کوي.
- 9- مسوول مدير: هغه کس دی چې په بالفعل ډول، د دې مادې په اتم جزء کې د خوندي شويو وسايلو د اړوندو چارو د تدویر مسوولیت پر غاړه لري.
- 10- خپرول (نشر): هغه عملیه ده چې د هغې په واسطه د چاپي وسايلو، بروډکاسټنگ او د سمعی او بصري وسايلو پیغام عامو کسانو ته ورسوي.
- 11- راډيو: د ټوليزو اړيکو سمعی وسیله ده.
- 12- ټلويزيون: د ټوليزو اړيکو سمعی او بصري وسیله ده.
- 13- کبيلي شبکه: د ټوليزو اړيکو او انعکاس هغه سمعی او بصري وسیله ده چې ډول ډول نړيوالې اطلاعاتي، نسوونيزې، روزنيزې، فرهنگي او تفرېحي خپرونې د

سپوږمکۍ له لارې اخلي او نورو ته یې وړاندې کوي

دویم فصل

حقوق او وجیبه

څلورمه ماده:

(1) هر کس د فکر او بیان د آزادۍ حق لري. د دولتي مسوولينو له خوا له مداخلې او محدودیت پرته، د معلوماتو او نظریو غوښتل، ترلاسه کول او انتقال په دې حق کې شامل دي او د بیان او د معلوماتو د خپرولو، وېش او ترلاسه کولو د وسایلو آزادي هم په خپله لمن کې رانغاړي.

(2) دولت د ټولیزو رسنیو د آزادۍ ملاتړ کوي او پیاوړې کوي یې. هېڅ رښتیني یا حکمي کس د دولت او دولتي ادارو په گډون نه شي کولای د خبري او یا معلوماتي رسنیو فعالیت منع، تحریم، سانسور یا محدود کړي او یا په بل ډول سره د ټولیزو او معلوماتي رسنیو په چارو او خپرونو کې لاسوهنه وکړي.

پنځمه ماده:

هر څوک حق لري معلومات وغواړي او لاسته یې راوړي. دولت د هېواد اتباعو ته هغه معلومات برابروي، چې غواړي یې، خو هغه وخت له دې کار څخه ډډه کوي چې غوښتل شوي معلومات پوځي محرم راز وي او په ډاگه کول یې ملي امنیت او گټې له خطر سره مخامخ کړي.

شپږمه ماده:

(1) خبریالان (ژورنالیستان) د رپوټونو او انتقادي نظریو په گډون د خپلو مسلکي فعالیتونو په ترسره کولو کې د قانوني ملاتړ وړ گرځي.

(2) خبریالان (ژورنالیستان) حق لري د خپلو کاري سرچینو له څرگندولو (افشاء کولو) څخه ډډه وکړي، خو هغه وخت باید دا سرچینې پټې ونه ساتي، چې واکمنې محکمې د هغو د څرگندولو حکم کړی وي.

اوومه ماده:

خبریالان او د ټولیزو رسنیو نور غړي کولای شي، له خپلو ټولیزو گټو څخه د دفاع په موخه، د دې قانون له حکمونو سره سم خپلو اکې اتحادیې جوړې کړي.

اتمه ماده:

(1) د هېواد اتباع کولای شي، په درېیمه ماده کې د ټولیزو رسنیو خوندي شوي وسایل، د دې قانون له حکمونو سره سم تاسیس کړي.

(2) بهرنی-سیاسی نمایندگی، نړیوالې مؤسسې او په افغانستان کې د هغو نمایندګۍ کولای شي د ډیپلوماتیکو انډولونو په رعایتولو سره، د اطلاعاتو او کلتور وزارت تر اجازې وروسته د خبرې توکو په چاپ او خپرولو لاس پورې کړي.

درېیم فصل مطبوع و سایل

نهمه ماده:

(1) د هېواد اتباع، سیاسي ګوندونه، کورني ثبت شوي سازمانونه او بهرني کډوال (مهاجرین) کولای شي، د دې قانون له حکمونو سره سم چاپي و سایل تأسیس کړي. ورځپاڼه، موقوته خپرونه او نورې چاپي خپرونې له مخکېنۍ اجازې سره سم تأسیس او خپرېدی شي.

(2) هغه خپرونې چې چاپشمېرې یې له دوو سوو ګڼو څخه لږ وي د دې قانون په (13) او (28) ماده کې د خوندي شویو حکمونو تابع نه دي او د مخکېنۍ اجازې تر لاسه کول او ثبتول نه ایجابوي.

لسمه ماده:

د چاپي خپرونو مؤسس، د خپلې خپرونې د ثبت پر وخت د اطلاعاتو او کلتور وزارت ته د لاند بڼیو معلوماتو په وړاندې کولو مکلف دی:

- 1- د غوښتنلیک ورکونکي بشپړه پېژندګلوي او د استوګنځي پته.
- 2- د خپرونې نوم او د خپرېدو ځای یې.
- 3- هغه ژبه چې خپرونه پرې خپرېږي.
- 4- د خپرونې د تمویل سرچینه او د پانګې کچه یې.

یوولسمه ماده:

چاپي خپرونه د نوم، ټاکلې پتې، د چاپځي د یادون، د امتیاز خاوند، د مسوول مدیر د نوم او د خپرېدو د نېټې لرونکې وي.

دوولسمه ماده:

په اصلي نسخه کې د اثر د خاوند پېژندګلوي او د هغه لاسلیک حتمي دی.

دیارلسمه ماده:

هره چاپي وسیله، د دې قانون له حکمونو سره سم، د امتیاز خاوند او مسوول مدیر لري.

څلورم فصل چاپخونې (مطبعې)

څوارلسمه ماده:

د هېواد اتباع، سیاسي گوندونه او دولتي ادارې کولای شي د چاپخونې (مطبعې) په جوړولو او پرانیستلو لاس پورې کړي، په دې شرط چې له اطلاعاتو او کلتور وزارت څخه یې د فعالیت جواز ترلاسه کړی وي.

پنځلسمه ماده:

د مطبعې د پرانیستلو د جواز غوښتنلیک ورکونکی اړ دی، د دې قانون د (24) مې مادې د حکم په پام کې لرلو سره د اطلاعاتو او کلتور وزارت ته لاندې مطالب وړاندې کړي:

- 1- بشپړه پېژندگلوې او داستوگنځي پته.
- 2- د مطبعې نوم او د فعالیت ځای.
- 3- هغه ژبه چې طباعت یې په واسطه صورت مومي.
- 4- د طباعتی آلاتو او تجهیزاتو ډولونه.
- 5- د هغې پانگې سرچینه او کچه چې د مطبعې په تدویر او پرانیستنه کې کارول کېږي.

شپاړلسمه ماده:

د مطبعې د ملکیت انتقال مجاز دی، هغه کس چې د مطبعې ملکیت ورته انتقالېږي، اړ دی د دې قانون په (24) مه ماده کې خوندي شوي حکمونه پلي کړي.

اوولسمه ماده:

د مطبعې د فعالیت پیل او د هغې د کار دوام د امتیاز خاوند او د مسوول چلوونکي له درلودو پرته جواز نه لري.

اتلسمه ماده:

د هېواد اتباع، سیاسي گوندونه او ټولنیز سازمانونه چې خپله د مطبعې خاوندان نه وي، حق لري له دولتي او شخصي مطبعو څخه د هغو له مالي او حسابي مقرراتو سره سم گټه واخلي.

پنځم فصل سمعي او بصري وسایل

نولسمه ماده:

دهیواد اتباع، سیاسی گوندونه، ټولنیز سازمانونه، نورې خصوصي او دولتي مؤسسې کولای شي سمعي او بصري دستگاوي او وسایل د دې قانون له حکمونو سره سم جوړ کړي.

شلمه ماده:

(1) د سمعي او بصري دستگاوو او وسایلو د ښه فعالیت او تنظیم لپاره، دراپيو او ټلويزيون د خپرونو ملي کمپسيون د پنځو غړو په گډون جوړېږي.

(2) دراپيو او ټلويزيون د خپرونو ملي کمپسيون، د ولسمشر (جمهور رئیس) له لوري د دوو کلونو لپاره ټاکل کېږي. د کمپسيون کار عنداللزوم تمدید کېدی شي.

یوويشتمه ماده:

(1) دراپيو-ټلويزيون د خپرونو د ملي کمپسيون دندې او واکونه په لاندې ډول دي:
1- د مخکېنيو وضع شویو معیارونو پر بنسټ، دراپيو-ټلويزيون دستگاوو ته د جواز صادرول او د فریکونسيو ټاکل.

2- له راپيو-ټلويزيون څخه د گټې اخیستنې په ترڅ کې، سیاسي گوندونو ته د مسلکي لارښوونو صادرول.

3- د خپرندويي او مدني ټولني له چلوونکو سره ترسلا مشورې وروسته، د برېښنایي (الکترونيکي) وسایلو خاوندانو ته د اړینو لارښوونو صادرول.

4- د ټولیزو رسنیو په واسطه، د دې قانون د حکمونو د پلي کولو څارنه.

5- د دولتي راډیوگانو او ټلويزيونونو د خپرنيزې پالیسي ټاکل.

(2) دراپيو-ټلويزيون د خپرونو ملي کمپسيون خپلواک دی، د خپلو کړنو (جراآتو) رپوټ به ولسمشر (جمهور رئیس) ته وړاندې کوي.

دوه ويشتمه ماده:

د سمعي او بصري (راډيو-ټلويزيون) ټولیزو رسنیو د تاسیس غوښتنلیک-ورکونکی اړ دی د جواز د اخیستلو لپاره، دراپيو او ټلويزيون د خپرونو ملي کمپسيون ته لاندې معلومات وړاندې کړي:

1- بشپړه پېژندگلوي او داستوگنځي پته.

2- د سمعي او بصري وسیلې نوم او د فعالیت ځای.

3- د سمعي او بصري وسیلې ډول.

4- خپرنيز هدف او موخه.

- 5- د پانګې سرچینه او کچه یې.
6- د ماشین آلاتو او تجهیزاتو څومره والی (کمیت) او څرنګوالی (کیفیت).
درویشتمه ماده:

هره سمعي او بصري وسیله، باید د دې قانون له حکمونو سره سم، د امتیاز خاوند او مسوول چلوونکی ولري.

شپږم فصل

د امتیاز خاوند شرایط او مکلفیتونه

څلورویشتمه ماده:

د ټولیزو رسنیو د امتیاز خاوند، لاندې شرایط لري:

- 1- د افغاني تابعیت د سند لرل.
  - 2- د اتلس کلنۍ سن بشپړول.
  - 3- د واکمنې محکمې له حکم سره سم، له مدني حقوقو څخه نه محرومیت.
- پنځه ویشتمه ماده:

(1) د سمعي او بصري وسایلو او چاپي وسایلو د امتیاز خاوند مکلف دی، خپل وسایل په دې قانون کې له درج شویو شرایطو سره سم ثبت کړي.
(2) که چېرې کومه خپرونه تر ثبت مخکې خپره شوې وي، د امتیاز خاوند یې اړ دی د یوې اوونۍ په ترڅ کې خپله خپرونه د دې قانون له حکمونو سره سم ثبت کړي.
شپږویشتمه ماده:

که چېرې د امتیاز خاوند د جواز د ثبتولو یا صادولو د رد په هکله د اطلاعاتو او کلتور وزارت تصمیم د قانون د حکمونو مغایر وګڼي، د مطبوعاتو د خپرنې کمپسیون ته مراجعه کوي، د نه قناعت په صورت کې کولای شي د محکمې په وړاندې دعوا سوره (اقامه) کړي.

اووه ویشتمه ماده:

(1) د خپرنډویي ادارې او ټولیزې رسنۍ د ملکیت انتقال او د چاپ او خپرولو د حق لېږدونه مجاز ده، هغه کس چې ملکیت یا حق ورته لېږدول کېږي، اړ دی د دې قانون په (24) او (28) مو مادو کې خوندي شوي حکمونه رعایت کړي.
(2) د خپرونډویي ادارې او ټولیزې رسنۍ رامنځته کول او د چاپ او خپرولو حق د امتیاز په خاوند پورې اړه لري. بل کس ته د دې حق د لېږدوني په صورت کې، د دې قانون په (24) او (28) مو مادو کې خوندي شوي حکمونه بشپړېږي.

اته ویشتمه ماده:

مسوول مدیر، په دې قانون کې د خوندي شویو حکمونو د شرایطو په پام کې نیولو سره په عین وخت کې د خپلې رسنۍ مسوول دی.

اووم فصل

د مسوول مدیر شرایط او مکلفیتونه

نهه ویشتمه ماده:

مسوول مدیر لاندې شرایط لري:

- 1- د هېواد د تابعیت د سند لرل.
- 2- د اتلس کلنۍ سن بشپړول.
- 3- د مسلکي زده کړو د سند یا لېټر لړه د ژورنالیزم په څانګه کې درې کلنه سابقه لرل.
- 4- د واکمنې محکمې په حکم، له مدني حقوقو څخه نه محرومیت.
- 5- دولتي رسمي ماموریت نه لرل، رسمي دنده هغه وخت جواز لري، چې خپرونه په دولت پورې اړه ولري.

د پرشمه ماده:

مسوول مدیر اړ دی، په اړونده خپرنډویه وسیله کې د انتقاد کوونکي او انتقاد کېدونکي د حقوقو برابر والی رعایت کړي.

اتم فصل

ممنوعه خپرونې

یو د پرشمه ماده:

- په ټولیزو رسنیو کې د دغه ډول لیکنو خپرول جواز نه لري:
- 1- هغه لیکنې چې د اسلام د اصولو مغایر او نورو دینونو او مذهبونو ته سپکاوی وي.

2- هغه لیکنې چې د اشخاصو د سپکاوي او پر هغو باندې د افتراء لامل شي.

نهم فصل

جزایي حکونه

دوه د پرشمه ماده:

دامتیاخاوند په هغه صورت کې مسوول ګڼل کېږي چې د دې قانون د حکمونو

مخالفت عمل وکړي

درې د پرشمه ماده:

(1) هغه رښتیني او حکمي کسان چې د دې قانون د حکمونو په پام کې نیولو پرته د افغانستان په قلمرو کې د ټولیزو رسنیو په تاسیسولو او چلولو لاس پورې کړي، په نقدي جزاء محکومېږي.

(2) که چېرې د ټولیزو رسنیو مؤسس او چلوونکی رښتیني شخص وي، په لاندې توگه په نقدي جزاء محکومېږي:

● ټلويزيون پنځلس زره افغانۍ.

● راډيو لس زره افغانۍ.

● آژانس لس زره افغانۍ.

● کبيلي شبکه د پرش زره افغانۍ.

(3) که چېرې د ټولیزو رسنیو مؤسس او چلوونکی حکمي کس وي، په لاندې توگه په نقدي جزاء محکومېږي:

● ټلويزيون اوولس زره افغانۍ.

● راډيو دوولس زره افغانۍ.

● کبيلي شبکه څلور د پرش زره افغانۍ.

● آژانس دوولس زره افغانۍ.

څلور د پرشمه ماده:

(1) مسوول مدیر کولای شي د اثر د خاوند د نوم له څرگندولو څخه ډډه وکړي. په دې صورت کې د اثر له خپرېدو څخه پیدا شوی مسوولیت، مسوول مدیر ته متوجه دی.

(2) په موقوتو خپرونو کې د لیکوال په مستعار نوم انتقادي لیکنې خپرېدې شي، په دې شرط چې د لیکوال نوم او هویت مسوول مدیر ته څرگند وي، د لیکنې یا اثر له خپرېدو څخه پیدا شوی مسوولیت مسوول مدیر ته متوجه کېږي.

پنځه د پرشمه ماده:

(1) که چېرې د اثر خاوند د دې قانون له حکمونو سره سم د جزاء وړ گڼل شوی وي، د جرم د فاعل په توگه تر عدلي څارنې لاندې نیول کېږي، په دې حالت کې مسوول مدیر د جرم د شریک په توگه گڼل کېږي.

(2) که چېرې د لیکنې خاوند معلوم نه وي، له خپرېدو څخه یې پیدا شوی مسوولیت، یوازې مسوول مدیر ته متوجه دی.

شپږد پرشمه ماده:

که چېرې لیکوال په نقدي جریمه محکوم شي، مکلف دی، د جریمې د حکم د صادرېدو له نېټې څخه د یوې میاشتې په موده کې محکوم بهاد د دې قانون له حکمونو سره سم تحویل کړي.

لسم فصل

وروستني حکمونه

اووه د پرشمه ماده:

بهرني اتباع کولای شي د سینما توگرافي فلمونه په هېواد کې جوړ کړي، په دې شرط چې له مخکې یې د اطلاعاتو او کلتور وزارت اجازه ترلاسه کړې وي.

اته د پرشمه ماده:

د ټوليزو رسنيو فعاليت د هغې اساسنامې په وسيله سمبالېږي، چې موخې، دندې، واکونه، تشکیل او اړوندې مالي چارې په کې شاملې وي.

نهه د پرشمه ماده:

د اطلاعاتو او کلتور وزارت اړ دی، د کورنيو او بهرنيو ټوليزو رسنيو د خپرونو د آزاد فعاليت د تحقق په منظور ممکنې آسانتياوې برابرې کړي.

څلو پښتمه ماده:

د هغو ټوليزو رسنيو د امتياز خاوند او مسوول چلوونکی چې د دې قانون تر ټينگښت دمخه یې په فعاليت پيل کړی وي، مکلف دي د هغه د انفاذ له نېټې څخه د دوو میاشتو په موده کې، د دې قانون حکمونه په پام کې ونيسي.

يو څلو پښتمه ماده:

د ښوونځيو او د لوړو زده کړو، څېړنيزو، او مسلکي مؤسسو د درسي او پوهنيزو کتابونو چاپ او خپرول، د دې قانون د حکمونو تابع نه دي.

دوه څلو پښتمه ماده:

(1) په دې قانون کې د خوندي شويو سرغړونو د څېړنې په موخه، په لاندې تشکیل سره د څېړنې کمېسيون جوړېږي:

● د اطلاعاتو او کلتور وزير د رئيس په توگه.

● د افغانستان د علومو اکاډمۍ استازی د غړي په توگه.

● د ژورناليزم د پوهنځي دوه تنه استازي د غړو په توگه.

● د افغانستان د بشر د حقوقو د خپلواک کمېسيون استازی د غړي په توګه.
● د خبريالانو (ژورناليسټانو) د اتحاديې دوه تنه استازي د غړو په توګه.
(2) د دې مادې په لومړۍ فقره کې خوندي شوی کمېسيون د دې قانون له حکمونو څخه درج شوي سرغړونې څېړي.
که چېرې موضوع د عدلي څارنې غوښتنه وکړي، جريان د غور په منظور عدلي سرچينې ته وړاندې کېږي.
دري څلو بڼستمه ماده:
دغه قانون د توشېح له نېټې څخه نافذ او په رسمي جريده کې دې خپور شي او په نافذېدو سره يې، د 1380 هجري لمريز کال د کب د مياشتې د (18) مې نېټې د رسمي جريدي په (800) مه ګڼه کې د مطبوعاتو خپور شوی قانون لغوه ګڼل کېږي.

داکتر سید مخدوم رهین وزیر اطلاعات و کلتور

مخدوم رهین در سال ۱۳۲۵ هجری شمسی در کابل متولد شد. وی دوره کارشناسی ارشد خود در زمینه معارف در ایران و دکتورای خود در این رشته را در سوریه کسب کرده است. مخدوم رهین یکی از افرادی بود که در سال ۱۳۵۲ در زمان حکومت "داوود خان" در لویه جرگه افغانستان نقش فعالی را در زمینه تدوین قانون اساسی افغانستان داشت. وی پس از اشغال افغانستان توسط شوروی سابق به پاکستان فرار کرد و به مجاهدین پیوست. مخدوم رهین در سالهای ۱۳۷۱ تا ۱۳۷۳ هجری شمسی به عنوان مدیر رادیو کابل وابسته به مجاهدین فعالیت کرد. که فعلاً به حیث وزیر اطلاعات و کلتور و وظیفه اجرا مینماید. در سالهایی که در امریکا بسر میبرد، یکی از فعال ترین چهره هایی بود که در هفته نامه امید مقاله یی از وی میامد، در بعضی حلقه ها بنام 'خراسانی' شهرت داشت که توانست با شناخت خاص به شاه سابق افغانستان خود را به مقام وزارت برساند. از وی آثار تاریخی و فلسفی متعددی چاپ شده است. در یک سایت انترنت آمده است:

سید مخدوم رهین = چرسی سالار
(به ملنگ ها توجه دارد) ۱

م. ساپی

له جمهور رئیس کرزي څخه گيله

استاد رهنورد زریاب د هېواد لوی داستان لیکونکی دی. استاد ځواوونې دمخه وروسته له ډېرو کلونو مسافری، وطن ته راستون شو او له نېکه مرغه د راتگ په لومړۍ اوونۍ کې د اطلاعاتو او کلتور وزارت د سرمشاوریت وظيفه وروسپارل شوه.

زه چې د استاد علمي او ادبي هڅو ته په ډېر احترام قایل یم، په لومړني فرصت کې د اطلاعاتو او کلتور وزارت ته ورغلم او استاد مې د هغه په دفتر کې ولید، کوټه یوازې د ده لپاره وه. دوه درې سیتېه کوچونه په کې وو. د استاد د کار لپاره یو لوی میز د کوټې په کونج کې ایښی و. د مبلمنو په خاطر په ترموزونو کې تیار جای او وچه مېوه وجود وو. خوشحاله شوم، د استاد کوټه د معینانو او په خپله وزیر تر کوټې لویه وه. اطلاعات او کلتور وزارت باید له فرهنگیانو سره همداسې چلند وکړي.

د هغه له کوټې د استاد رفیع دفتر ته لاړم. استاد رفیع مې ولید، له څو نورو کسانو سره پر یوه اوږده کوچ باندې ناست و. په کوټه کې مېزونه نه وو. د دفتر کوټه د استاد رفیع او نورو کسانو تر منځ شریکه وه. له استاد رفیع سره له مختصر و خبرو وروسته کور ته روان شوم، په ټکسي موټر کې سپور وم او یوه څو وونکي سوچ کړولم.

استاد رفیع د استاد زریاب په نسبت لس-پنځلس برابره ډېر کتابونه لیکلي دي. کله چې استاد زریاب د روسانو له خوا د افغانستان د اشغال په کلونو کې په کابل کې د انجمن رئیس و، استاد حبیب الله رفیع د یوه در په دره او بیوسه مهاجر په توگه په پېښور کې اوسېده او شپه-ورځ یې د وطن د ازادۍ لپاره لیکنې کولې. وروسته بیا چې د تنظیمي جگړو او طالبی حکومت په کلونو کې استاد زریاب په فرانسه کې وخت تېراوه، استاد رفیع بیا هم د وطن د حالاتو د ښه کېدلو لپاره شپه و ورځ تلاش کاوه. دی یوازې لیکوال و، چې د بامیان د بوتانو په ښوونکو باندې یې په اعتراض کې مستقل اثر ولیکه او د طالبانو دغه د افغانستان مخالف اقدام یې وغانده.

استاد د تنظیمي جگړو او د طالبانو د ظالمانه نظام په کلونو کې څو ځله افغانستان ته سفرونه وکړل، یونلیکونه (سفرنامې) یې ولیکلې، مرکې یې وکړې او له بشري جنایتونو یې پرده پورته کړه.

کله چې دملا محمد عمر له ظلم او خپلسرۍ څخه افغانستان ازاد شو، ښاغلي حبیب

الله رفیع له لومړنیو لیکوالو څخه و، چې وطن ته راغی او د اطلاعاتو او کلتور په وزارت کې (چې هغه وخت یې د ایرانیانو په پیروی، نوم په اطلاعاتو او فرهنگ نه و بدل شوی) په کار پیل وکړ. د استاد رفیع علمي او مطبوعاتي سابقې ته په پام سره هیله کېده، چې هغوی ته په دې وزارت کې مهمې چارې و سپارل شي، خو هغه د یوې تشې په نامه مطبوعاتي شورا غړی وټاکل شو، خو استاد رفیع چې وطن ته د خدمت په منظور راغلی و، په دغې شورا کې ترننه پورې غړی پاته شوی دی.

دلته هر چا ته سوال پیدا کېږي، چې د دغو دوو استادانو د مقام ترمنځ ولې دومره توپیر دی؟

د اطلاعاتو او کلتور په وزارت کې د مدیریت او ریاست په څو کیو کې د پښتو ژبو شمېر لس فیصدو ته هم نه رسېږي. حال دا چې د استاد برهان الدین رباني په دوران کې دومره تبعیض او ستم نه و.

ډاکټر سید مخدوم رهین چې یو وخت د خپلو خاصو تمایلاتو په خاطر په مطبوعاتي کړيو (حلقو) کې په خراساني مشهور شوی و، ممکن د خپلو خاصو تمایلاتو یا له ځنیو گاونډیو هېوادونو سره د خاصو اړیکو په خاطر ډېر څه وکړي، خو گیله باید له بناغلي کرزي څخه وشي، چې ولې قومي او ژبني تبعیضونو ته اجازه ورکوي؟

د کابینې ځینې وزیران چې د خپلو قوماندانو په زور یې څوکی نیولي دي، ممکن د کرزي صاحب پروا ونه لري، خو هېڅ دلیل نه شته چې د رهین صاحب غوندې بې توپکه او بې قوماندانه وزیران هم د کرزي صاحب پروا ونه کړي.

په اطلاعاتو او کلتور وزارت او یا د رهین صاحب په قول د اطلاعاتو او فرهنگ وزارت کې پښتو لوجې لیرې شوې او کېږي او ان چې د افغاني-دري پرځای ایرانی-فارسي ته ترجیح ورکول کېږي. که څه هم په ظاهره د مطبوعاتو قانون شته دی او دغه قانون د هېڅ قوم، نژاد او مذهب توهین او تحقیر ته اجازه نه ورکوي، خو په کابل کې داسې هفتنه نه وي چې یو خاص قوم په مطبوعاتو کې تحقیر او توهین نه شي او ان د سلگونو کلونو پخواني مشران یې په سپکو نومونو یاد نه شي، مگر د اطلاعاتو او کلتور وزارت هېڅ اعتراض نه ورباندې کوي او بلکې په خپله ورته زمينه مساعدوي.

انیس چې سرکاري اخبار دی د پښتو ژبې او د افغانستان د نوم پر خلاف مطالب خپروي او حتی خلکو ته بلنه ورکوي چې اوس خو ازادي ده، د دغسې مسایلو په باب که هرڅه لیکئ، ویې لیکئ.

نژادي تبعیض او لساني تبعیض د افغانستان د تباهی او بربادې اصلي عامل دی. هغوی چې قومي او فرهنگي ظلم او تبعیض کوي، په حقیقت کې وطن تباه کوي، جنگ

او خونړیزې ته لار او اروي. د غسې ظلمونه او توپيرونه تروريستي عناصرو ته زمينه برابروي، چې په افغانستان کې خالي جوړې کړي. کړزې صاحب بايد اطلاعات او کلتور وزارت کې فرهنگي استبداد ته توجه وکړي، داسې وزارت چې لساني تعصب په کې پالل کېږي او اسلام ته د سپکاوي او بې احترامۍ د عاملانو حمايت کوي (لکه د افتاب د ضد اسلامي جريدې له چلوونکو څخه د اطلاعاتو او فرهنگ د وزارت حمايت) په واقعيت کې تروريستم ته زمينه مساعدوي. (2)

سپین غر خوربانی

د ذره بین بېخایه دفاع

په افغانستان کې د لنډ مهالي ادارې په راتگ سره د مطبوعاتو آزادي هم رامنځته شوه او ورسره په کابل کې خپرونې هم دومره زياتې شوې چې کيفيت يې د کميت قرباني شوی.

يو وخت د خلکو ترمنځ دا خبره مشهوره وه چې هر کتاب يا خپرونه په يو ځل لوستلو ارزي خون سبا په کابل کې ځينې داسې خپرونې هم شته چې باور وکړئ په يو وار لوستلو هم نه ارزي او که چېرې د (خنجر) په نامه شپې ليک (شېنا مې) ته ورته خپرونه هم په همدې کتار کې راځي چې بايد څوک يې په لوستلو وخت ضايع نه کړي، خو زما عادت دی چې نوې خپرونه وگورم نو خامخايې يو ځل لولم.

د خنجر خپرونه چې مې د لومړي ځل لپاره وليده نو لومړی يې دا نوم (خنجر) راته ډېر بد او د حيرانتيا وړ ښکاره شو، ځکه زموږ بېوزلي هېوادوال خو دا ۲۳ کاله د خپلو او پرديو په خنجرونو وو هل شول نور خو دا په کار وو چې د خنجر پرځای موږ خپلو خپرونو ته داسې نومونه غوره کړي وای چې د هېواد د بيا رغونې، ورورولې، او ملي يووالي څرگندويي يې کولای او د دې پرهرژلي ملت د زخم پټی شي وای نه خنجر.

که د خنجر خپرونه په کومه بله بهرنۍ ژبه وای نو دا به مو منلې وای چې دا د هېواد د پولود ساتلو او د پرديو يرغلگرو د ډارولو لپاره خنجر دی خو دا چې د هېواد د ننه خپرېږي نو د تعجب وړ خبره ده.

د خنجر خپرونې په لومړي مخ کې مې يو عجيب سرليک ترسترگو شو چې ليکلي يې وو "د نيشتر د خپرونې تورونه واقعيت نه لري" دا سرليک هم راته يو څه ناآشنا ښکاره شو ځکه نشتر يا نيشتر هغې آلې ته وايي چې د کوکنارو ډېرې پرې وهل کېږي چې ترياک ترې راوباسي نو په سوچ کې شوم او له ځانه سره مې وويل چې خدايېو دا خو هم ښه زړور سړی دی ځکه چې د مخدره موادو بنديز خو ورځ په ورځ مخ په کلکېدو دی. خو چې تر سرليک لاندې ليک مې ولوست نو پوه شوم چې دا خونکار خنجر يې د

(نېټر) خپرونې پسې را ایستلی دی.

د نېټر په (دوهمه) گڼه کې ښاغلي ساپي د گیلې په توگه د اطلاعاتو او کلتور وزارت یو شمېر نیمگړتیاوې او یو اړخیز کارونه په گوته کړي وو.

خدای شته چې د خنجر خپرونې له لیدلو ډېر ودرېدم او وځورېدم، ځکه چې د کابل په بېشمېره خپرونو کې د پښتو ونډه دومره کمه وي چې په نشت حساب وي او هغه هم ځینې داسې ښاغلي لیکي چې له پښتو لیکلو سره دومره ناآشنا وي چې املا یې هم سمه نه وي او د خنجر د ذره بین په څېر نېټر (نېټر) لیکلي. نېټر د غرونو ښایست دی او نېټر هغه غرنی او مشهوره ونډه چې د غرونو ویاړ یې بللای شو.

د ښاغلي ذره بین پر سرلیک سربېره په نوره لیکنه کې هم بلا غلطۍ وي، د پښتو د بېلابېلو یاگانو سره خو بېخي ناآشنا دی په هر صورت رابه شو د خنجر بېخایه دفاع او د ذره بین رندو گوزارونو ته.

ذره بین لیکلي چې: "د ښاغلي زریاب صاحب دفتر د هنرونو د معین دفتر و، چې د زریاب صاحب په برخه شو" ده دا هم لیکلي چې د رفیع صاحب په دفتر کې مېز نشته لامل یې د ځای نېشت والی دی.

نوزه وایم چې دا بې پلانه، بې تصمیمه او فرمایشي وزارت دی چې د یوې ښځې لپاره یې په تشکیل کې د هنرونو د معینیت څوکۍ زیاته کړه خو چې هغه لاره نو په ټول هېواد کې بل داسې څوک نه شته چې پر ځای یې معین مقرر شي نو ځکه د ورکې ورځې نه زریاب ته پاتې شوه.

که داسې نه وي نو د رفیع صاحب لپاره ولې دومره تنگه او تروشه کوټه ورکړل شوې چې یو مېز هم په کې نه ځایېږي؟

زه دا خبره ډېره نه څېرم ځکه چې رفیع صاحب اوس د علومو اکاډمۍ ته تللی- اوس نو ښاغلی رهین پوه شه او خنجر یې.

اوس به راشو د ذره بین هغولاپو شاپو ته چې لیکلي یې دي: "د اطلاعاتو او فرهنګ په وزارت کې په لوړو څوکیو کې د پښتو ژبې علمي او فرهنګي څېرې ټاکل شوې دي لکه نشراتي معین، د فرهنګي چارو معین او ..."

زه ښاغلي ذره بین ته وایم چې دا هم د رهین هغه خنجر دی چې د دوستۍ په نوم یې د پښتو پر زړونو ټومبي، ځکه دی د اطلاعاتو او کلتور وزیر دی د ده په وزارت کې باید داسې کسان وي چې د خپل قوم او په مجموع کې د ټول افغان ملت نمایندګي وکړي، داسې نه چې د ده د مرستیالانو (معینانو) په څېر تش په نوم پښتانه خو په پښتو څېرې هم نه شي کولای، خبرې خو لا پرېږده چې د دروازي پر سر د خپل دفتر نوم هم په پښتو نه

شي ليکلاى او ليکلي يې دي (معين نشراتي، معين فرهنگي).

زما له نورو ژبو سره کومه دښمني نه شته خو دا هم کومه بده خبره نه ده چې يو پښتون مرستيال په پښتو پوه وي، خبرې پرې وکولای شي او ليکل پرې وکړي.

نشراتي مرستيال خو په پښتو بېخي پوهېږي نه او دا بل يې هم داسې خبرې کوي لکه کوم بهرني چې نوې پښتو زده کړې وي او د اطلاعاتو او کلتور وزير خوله پخوا معلوم دی. دا يې لڅه کوي يوه د خدا او د افسوس وړ خبره. هغه دا ده چې يوه ورځ مې د ملي ارشيف سپين ږيري رئيس مهجور صاحب وليد، چې د اطلاعاتو او کلتور له وزارت څخه راوتلو او د انگرېزي د لومړي ټولگي کتاب يې په لاس کې و، نو ما د څه شي پوښتنه ځنې وکړه چې راته ويې ويل (من در کورس انگليسي هستم) نو افسوس راغی چې څومره عجيبه خلک دي، هلته د ملي وحدت چيغې وهي خو پښتو چې د هېواد د اکثريت ژبه ده، رسمي ژبه ده نو نه يې يادوي او انگرېزي يادوي خو دا د ښاغلي رهين کار دی چې په وزارت کې يې د انگرېزي ژبې کورس جوړ کړی خو د پښتو لوجو ته يې په سترگو تياره ده، يوه هم نه پرېږدي.

زه نه وایم چې څوک دې انگرېزي نه يادوي خو يو وزير، مرستيال او رئيس خو بايد د هېواد د اکثريت په ژبه پوه شي که بيا هر څومره ډېرې ژبې يادې کړي نو کمال يې دی. دا چې ښاغلی ذره بين ليکي چې د جمعيت د حکومت په دوره کې پښتنو ته ونډه نه وه ورکړل شوې، نو زه ورته وایم چې د هغوی حکومت نو کله چا ومانه، چې ته له هغوی سره ځان سموې او بله دا چې هغوی خو د ډيموکراسۍ، ملي وحدت او ټولنيز عدالت چيغې هم نه وهلې خو يو گوندي حکومت و، تېر شو او د هغه وخت د اطلاعاتو او کلتور وزير خو د ښاغلي رهين په څېر د ملت د بابا له سهميې څخه هم نه وراغلی.

ذره بين دا هم ليکلي چې "ښاغلی رهين د نورو ولايتونو په پرتله په ننگرهار، پکتيا او کندهار کې ډېر محبوبيت لري". چې دا هم د خدا وړ خبره ده. ځکه د ننگرهار، پکتيا او کندهار اکثر وگړي پښتانه دي او ښاغلي رهين ته محبوب دي ځکه دده د وزير کېدو سره سم د وزارت نوم او لوجو چې مخکې په پښتو وه، په پارسي او انگرېزي بدله شوه او په ټول وزارت کې يوه لوجو هم پښتو نه شته؟

رهين په پښتنو کې محبوبيت لري ځکه يې د ملي گالری نوم په نگارستان ملي واراوه؟

رهين به ځکه په پښتنو کې محبوبيت لري چې د کوچنيانو انيس په نوم خپرونه چې يوازې نوم يې پښتو و، هغه هم رهين صاحب په (انيس کودک) واراوه.
رهين په پښتنو کې محبوبيت لري ځکه دده له وزير کېدو سره سم په کابل ټلويزيون

کې د پښتو ماښامني خبرونه چې له پخوا نه لومړی پښتو و خوه پښتو وروسته کړل، دا بې لاپرېږده چې په ټلويزيون کې پښتو د نشت په حساب ده او په دې او سنيو وختونو کې خو چې رئيس بې هم وړ بدل کړ، د خلکو دا هيله وه چې د ټلويزيون ژبنی انډول به برابر کړي، خوه د خلکو هيلې نهيلې کړې او د شپې دوهم ځلي د نهو بجو خبرونه چې کله نا کله به په پښتو هم ويل کېدل او س يوازي په پارسي شول.

دا چې ذره بين وايي چې د جمعيت په وخت کې د پښتنو ونډه کمه وه بيا هم دومره زياتی ورسره نه کېد، لکه د ښاغلي رهين په وخت کې چې کېږي.

دا د رهين صيب برکت دی، چې په کابل ټلويزيون کې د افغانستان د نوي اساسي قانون خلاف د افغاني ملي ترمينالوژي پر ځای ايراني ترمينالوژي کارول کېږي لکه دانشگاه، شهرداری، دانش آموز..... او په دې وروستيو کې خو څوک داسې فکر هم نه شي کولای چې دا گڼې د افغانستان ټلويزيون دی، ټول فلمونه، پارچې او خپرونې يې ايراني دي.

د اطلاعاتو او کلتور وزارت په دې دوو کلونو کې دومره هم ونه کړای شول چې هېوادني خو ساعته ټلويزيون ته د هېواد په کچه پروگرامونه چمتو کړي.

دا هر څه بې لاپرېږده د کابل په ټلويزيون کې له پښتنو سره د بېسارې دنېمنې سمبول د کابل په ټلويزيون کې يوه نوې نښه (ATR) را پيدا شوې چې له يوې خوا په پارسي او له بلې خوا په انگرېزي لوستل کېږي، چې د پښتو څرک په کې نه ليدل کېږي، نوزه د اطلاعاتو او کلتور له فرهنگپال وزير څخه دا پوښتنه کوم چې انگرېزي ډېره ضروره او که د دې هېواد د اکثرو وگړو ژبه- پښتو؟

په هر صورت د اطلاعاتو او کلتور وزارت بېغورۍ او د قانون څخه له ډېرو سرغړونو سره سره يوه دا هم ده چې د محافلو او ټلويزيون پيل او س هم په همغه تنظيمي ترانه کېږي چې د افغانسان نوم هم په کې نه شته او د ملي سرود پر ځای راوړل شوې وه. د اطلاعاتو او کلتور وزارت ټول کارونه يو اړخيز دي. د پښتنو د مشاهيرو سيمينارونه يا لمانځغونډې داسې کوي ته به وايې چې غنډل يې کوي. ښه بېلگه يې تېر کال د ستر عبدالرحمان بابا د سيميناروه چې د غرمې د ډوډۍ په وخت کې يې رابلل شويو مېلمنو ته ويل چې تاسو لار شئ او ډوډۍ د باندې و خورئ او دويمې غونډې ته بيا راشئ، چې هغه رابلل شوي پښتانه چې له شرمه يې غونډه هم نه شوه پرېښودې او دا هم ورته بده ښکارېده چې لکه شپړل شوي، د ډوډۍ پر وخت له هوتل نه ووځي. او د ارواښاد استاد گل پاچا الفت نيمگړی سيمينار مو هم په غړولو سترگو وليد، چې تردې يې نه لمانځل ښه وو.

او له الفت صاحب سره په څنگ کې مو د (ناصر خسرو بلخي) سیمینار او دې ته ورته د دوی نور سیمینارونه هم ولیدل چې یوه میاشت مخکې یې ترتیباتي غونډې په ټلويزیون بڼه کې کولې او مراسم یې هم ښه شانداره وو.

مور دا نه وایو چې ولې د نورو درناوی کېږي، خو ناانډولې او خپله سپکه هم نه شو زغملای. دا خبرې ډېرې دي په همدې ځای یې پرېږدو بیا به د خنجر گوزارونو ته راشو، ښاغلي ذره بین دا هم لیکلي چې: "هغه جریدې لکه پنجره، پیام مجاهد، مجاهد او ملي وحدت چې تل یې یو قوم سپک کړی او توهین امپزه خپرونې یې پرې کړې دي، خو مور وایو چې تاسو ښاغلو د دوی پر وړاندې څه وکړل؟" نوموړی زیاتوي: "یوازې د پلوشې او خنجر جریدې وې چې غاښ ماتوونکي ځوابونه یې ورکړي دي" ذره بین صاحب زه درته وایم چې دفاع دې بېخایه ده ځکه د داسې خپرونو کنټرول او څارنه د اطلاعاتو او کلتور وزارت کار دی، د ښاغلي رهین کار دی، خو له بده مرغه چې هغه تش په خوله هم د داسې خپرونو غندنه نه کوي، چې د اسلام سپېڅلي دین، ملي گټو او د اشخاصو توهین په کې کېږي.

ځکه مور ولیدل چې مهدوي په افتاب خپرونه کې د اسلام سپکاوی کړی و- خود دفاع وکیل یې د اطلاعاتو او کلتور وزارت مرستیال ښاغلی مبارزو، همدا راز د ملي گټو او اشخاصو سپکاوی هم کېږي خود د اطلاعاتو او کلتور وزارت هېڅکله هم دغه خپله دنده نه ده تر سره کړې، ځکه چې ښاغلي رهین په خانقاوو او د پښتو لوجو او نومونو په بدلولو ډېر سخت مصروف دی. او راځو د پلوشې او خنجر غاښ ماتوونکي ځوابونو ته، ښاغلیه! دا هم ستاسو له ملت سره د ژورې دښمنۍ څرگندونه کوي او له دې نه دا هم جوتېږي چې ستاسو نیت د (ژړو) مطبوعاتو رامنځته کول وو، خو چا مو ملاتړ ونه کړ، ځکه همدغه پلوشه، خنجر، پیام مجاهد او.. چې هېوادوال یې په سپکو او سپورو نومونو یادول، چا ته به یې (سگ شویان) ویل او چا ته به یې (پاکستان زده گان او ایران زده گان).

ذره بین صاحب ستا څه خیال دی چې پښتانه همدومره سپک دي چې چا ته د بښکښلو ځواب په بښکښلو ورکړي؟

نه هېڅکله هم نه- ذره بین خانه! خطا شوی یې، پښتانه هغه درانه او د سترو سینو او حوصلو څښتنان دي چې د اساسي قانون د لویې جرگې په لویه څېمه کې دې د دوی لویه سینه، صبر او حوصله پخپله ولیدله.

خو دا چې ذره بین صاحب ستاسو په څېر پښتانه هم شته نو:

زمانه چې د ارزالو په طرف شوه
ځکه هسکه پایه ټیټه د شرف شوه (3)

انجنیر سید مصطفی هاشم زاده

ایا تمام وزراء جنگسالار اند؟

بعضی ها فکر میکنند که رژیم طالبان توسط نیروهای ائتلاف بین المللی سرنگون شد.

در این شکی نیست که نیروهای ائتلاف بین المللی در مبارد مان خطوط جبهات طالبان و متحدان القاعده انها نقش مهمی ایفا کرد. ولی بر این حقیقت، حتی نیروهای ائتلاف بین المللی نیز اذعان دارند که پاکسازی افغانستان از وجود نیروهای تندرو القاعده و سقوط رژیم طالبان بدون نقش کلیدی جهادگران سر به کف افغانستان و مقاومت مستدام انها ناممکن بود. اما متاسفانه شماری از غرب نشینان که به یمن خون شهدای این مرز و بوم براریکه قدرت تکیه زده اند، مجاهدان راه شرف و استقلال کشور را تفنگسالار مینامند و در تبلیغ علیه انها هیچ فرصتی را از دست نه میدهند. آقای سید مخدوم رهین، وزیر اطلاعات و فرهنگ یکی ازین غرب نشینان است که حتی از سیمینارهای علمی و اکادمیک نیز برای بدنام سازی مجاهدان استفاده به عمل می آورد.

در اواخر جوزای سال 1383 شاهد برگزاری سیمینار علمی "قندهار در گذرگاه تاریخ" بودیم. در این سیمینار که آقای رهین نیز شرکت داشت، نوشته برگرفته از انترنت، زیر عنوان (حفریات مرموز در کابل) میان مدعوین جلسه توزیع گردید. در این نوشته آمده است که: "این جانب انجنیر بشیر احمد نوری وردگ، در اوایل جوزای امسال به زیارتگاه خواجه صفا رفتم. در انجا افرادی که خود را منسوبین وزارت اطلاعات و فرهنگ معرفی میکردند، مشغول خاک برداری بودند. افرادی مذکور در جوار زیارتگاه زمینی را حفر کرده و می گفتند که ما اطاقک های رهبان بودائی را از دل خاک بیرون آورده ایم و به حفریات خود ادامه میدهیم."

گروهی مذکور تاکید داشت که بدون دیوارهای سنگی چیزی دیگری را نیافته اند، ولی کارگری که برای افراد مذکور از بازار غذا می آورد و هنگامی پائین آمدن از زیارتگاه همراه بود، برایم گفت که طی حفریات مقداری از زیورات طلائی بدست آمده و مامورین انرا به وزیر صاحب سپردند و شنیدم که وزیر صاحب فرمودند که باید از این

کشف تا پایان کار کسی مطلع نه شود.

کارگر مذکور علاوه کرد که درب زیارتگاه خواجه صفا از چندین هفته به این سو بسته است، بنا بر آن از داخل زیارتگاه اطلاعی ندارد و وزیر صاحب گاهگاهی سر میزند.

نوشته پخش شده در سیمینار قندهار باعث آشفتگی آقای رهین شد، پخش کننده اوراق را فرا خواند و در برابر او برخورد بسیار تند و رکبکی را از خود نشان داد. آقای رهین در سیمینار مذکور هنگام دفاع از خود اظهار داشت که بنده یگانه وزیری هستم که در حفظ آثار باستانی می کوشم، بدون بنده تمام وزراء جنگسالارانند، این منم که در مقابل آنها مقاومت میکنم، ورنه تا اکنون هیچ اثر تاریخی در افغانستان نه مانده بود.

آقای رهین در سخنان خود سعی کرد که مجاهدین را جنگسالار و غارتگر اثار باستانی معرفی کند.

بنده واقعاً نمیدانم که وزیر صاحب با کدام منطقی مجاهدین را جنگسالار و با کدام شواهدی آنها را غارتگران اثار باستانی معرفی میکند.

در زمان وزارت این اقا نه تنها گردانندگان جریده "افتاب" که متهم به توهین دین مقدس اسلام شدند، مورد حمایت مقامات این وزارت خانه قرار گرفتند، بلکه به هدایت وی تشکلی به نام شورای کابل به میان آمد که یگانه هدف ان ضدیت با مجاهدین بود، مجاهدینی که در اثر ایشار و فداکاری آنها آقای رهین براریکه قدرت تکیه زده است. آقای رهین نه تنها بدستبرد اثار باستانی متهم است، بلکه در مورد وی گفته میشود که ارتباطات تنگاتنگی با گروهی "بهائی" دارد و هنگام سفر اخیر خود به پاکستان با رهبر این گروه ملاقات طولانی داشته است. قابل ذکر است که صیهونیستها مدافعان اصلی بهائیت اند و این گروه حالا در پاکستان فعالیت وسیعی دارد.

از کجا معلوم که رشد ناگهانی گروه بهائی در پاکستان نیز زمینه چینی برای ضربه دیگر بر پیکر افغانستان باشد؟

ازادسازی افغانستان، از چنگ طالبان و تروریزم بین المللی نتیجه مبارزات پیگیر مجاهدان و فداکاریهای شهدای مظلوم است. ملت افغانستان این ازادی را به اسانی و رایگان به دست نه آورده است، اقدام برای توهین و تحقیر مجاهدین به هیچ نحوی پذیرفته نیست. (4)

پوهنمل محمد اسمعیل یون

افغانستان او د ایران کلتوري يرغل

افغانستان د تاريخ په اوږدو كې د بېلابېلو هېوادونو او مختلفو امپراتوريو تر سياسي، پوځي او کلتوري يرغل لاندې راغلی دی. خو افغانانو په ډېره مېړانه د پرديو سياسي او پوځي يرغلو نه پر شا تمبولي دي، خو د کلتوري يرغلو نو اغېزې لکه د سياسي او پوځي هغو په شان ژر له منځه نه دي تللي.

د کلتوري يرغلو نو په جمله كې د عربو، ايران، پاکستان او اوس-اوس د لوېديځې نړۍ د رنگارنگ کلتورونو د ځپلو يادون کولای شو. د عربو کلتوري تاثيرات د ديني او مذهبي ارزښتونو د دودولو، د پاکستان کلتوري اغېزې د هغوی د سياسي او اقتصادي پرمختگونو او د لوېديځې نړۍ کلتوري اغېزې په افغانستان كې د هغوی د اوسنيو سياسي لېوالتياوو او تخنيکي برلاسی له امله رامنځته شوي دي. خو د ايران کلتوري تاثيرات د هغوی د مذهبي، سياسي او ژبني پراختيا غوښتنې له سياست سره تړاو لري او په افغانستان كې له پېړيو-پېړيو راهيسې دوام لري.

ايراني ليکوالو او د وخت سياستوالو هېڅکله هم په افغانستان كې خپله ژبني لېوالتيا پته كړې نه ده. ايرانيان افغانستان خپله ژبني او فرهنگي حوزه گڼي، د فرهنگي او مذهبي اغېز د ساتلو تر سيوري لاندې غواړي د اوږدې مودې لپاره خپلې سياسي گټې هم خوندي او ترلاسه كړي. له همدې امله له پېړيو راهيسې د ايران د هر وخت حکومتونو هڅه كړې، په افغانستان كې د سياسي لاسوهنې تر څنگ فرهنگي لاسوهنه هم وكړي، له همدې كبله خو په افغانستان كې د کلتوري چارو د ادارو اكثره مسوولين پارسي ژبي او يا هم داسې پښتانه ټاکل شوي وو، چې د دري ژبې ترزيات تاثير لاندې به وو. کله چې د هند په نيمه وچه او د منځنۍ اسيا په بېلابېلو سيمو كې د پارسي ژبې په وړاندې نورې قومي ژبې راوتو کېدې، نو د پارسي ژبې لمن له دې سيمې څخه په ټولېدو شوه او يوازې د فارس (ايران) پر لوري د راټولېدلو په حال كې شوه. په منځنۍ اسيا كې روسي ژبې د پارسي ژبې ځای ونيو او د هند په نيمه وچه كې لومړی نورو قومي ژبو او

بیا وروسته انگرېزي ژبې د پارسي درباري حاکمیت ختم کړي. په افغانستان کې د هوتکیانو، احمد شاه بابا، امیر شېرعلیخان، امیر حبیب الله خان او غازي امان الله خان ژبنيو ريفورمونو (سمونونو) د پارسي ژبې پرله پسې درباري حاکمیت له سخت گواښ سره مخ کړي. په سقاوي او د وړې کې ټول ريفورمونه پر شا وتمبول شول، خو د اعلیحضرت محمد نادرخان په وخت کې پښتو ژبې ته یو ځل بیا اساسي پام ورواوبست، خو دا سمونونه هم د محمد نادرخان د وژني له امله ټکنې شول، خو د وزیر محمد گل خان مومند په شان د یو شمېر ملتپالو افغانانو په هڅو ژبني ريفورمونه ژوندي وساتل شول. د اعلیحضرت محمد ظاهر شاه د واکمنۍ پر مهال په اساسي قانون کې د پښتو ژبې د ملي حق تثبیت، د افغانستان د ملي هویت د روښانتیا په لار کې یو مهم گام و، تر هغه وروسته د ولسواکۍ په لسیزه کې هم پښتو ژبې تر یوه بریده وده وکړه. د ۱۳۵۷ ل کال تر سیاسي بدلون وروسته هم پښتو ژبې وده وکړه او ان د درباري ژبې حیثیت یې خپل کړ. تر دې وخت دمخه ټوله موده کې د ایران حکومت د پښتو ژبې د پرمختگ بهیر ته خواشیني و او هڅه یې کوله، چې دا بهیر له ځنډ او ځنډ سره مخ کړي.

د شوروي اتحاد تر یوځي يرغل وروسته په افغانستان کې د پښتو ژبې د ودې بهیر ټکنی شو او ژبني پرمختگ د سیاسي حالاتو تر اغېز لاندې راغی. د پښتو ژبې د ودې گړندی بهیر سست شو او پارسي ژبې ته زیاته پاملرنه واپول شوه. پښتو د دولت په رسمي خپرونو کې د دویمې او ژباړنې ژبې پورې ته راټیټه شوه. د شوروي اتحاد پښتون ضد اشخاص او د مشخصو لږکیو د پیاوړتیا پالیسي - د دې سبب شوه، چې پښتو ژبه او پښتني فرهنگ په زیاتو برخو کې وځپل شي. د شوروي اتحاد حکومت، که څه هم له سیاسي پلوه د ایران د مذهبي حکومت مخالف و، خو په ژبني او فرهنگي برخه کې د شوروي اتحاد افغان ضد سیاست، عملاً د ایران د هیلو مطابق عمل و.

په داسې حال کې چې په کابل کې د روس پلوه حکومت پر فرهنگي او خپرنیو مرکزونو او وسایلو واکمنه فضا، د ایران د دودیزې فرهنگي او ژبني پراختیا غوښتنې له هیلو سره سمه وه، خو ایران بیا هم پر دې بسنه (اکتفا) ونه کړه، په ایران کې میشت اته گوني شيعه گوندونه چې له مذهبي او ژبني پلوه یې د دوی ایډیالوژي تعقیبوله، په خپلو ټولو امکاناتو یې بنه سمبال کړل او د پر یې ونازول، ایران مېشتې شيعه مذهبي ډلې دومره زیاتې د ایران تر اغېزې لاندې راغلې، چې د ایران مذهبي او سیاسي مشران یې خپل مشران گڼل او د هغوی پر مشرۍ یې ویاړ کاوه. دې ډلو که څه هم جهاد او مذهب خپل شعار ټاکلی و، خو په حقیقت کې قومي او ژبني عنصر په کې تر بل هر څیز ډېر قوي و. دغو جهادي ډلو په کابل حکومت کې له نورو واکمنو شيعه ډلو سره په پټه او ښکاره

داسې اړیکې درلودل، چې په ایران پالنه او ژبپالنه کې یې بیا گډې هڅې په ښه ډول څرگندېدلې. د ډاکټر نجیب الله د واکمنۍ پر مهال به د ایران اسلامي انقلاب او د ایران نورې مذهبي او سیاسي ورځې د همدې شیعې واکمنو ډلو په مرسته په داسې شاندارو مراسمو سره لمانځل کېدې، چې ځینو به دا فکر کاوه، دا د افغانستان مرکز کابل نه دی، بلکې د ایران کوم لوی ښار دی. د خمیني او د ایران د نورو مشرانو عکسونه به پر موټرونو څرېدلې وو او په لاریونونو کې به د (الله اکبر، خمیني رهبر) غږونه اورېدل کېدل.

د ایران حکومت له ژبني او مذهبي پلوه پر ایران مېشتو اته گونو شیعې گوندونو سربېره، له پاکستان مېشتې اسلامي جمعیت گوند سره هم ښه اړیکې درلودل. له جمعیت تنظیم سره د ایران د خوږو اړیکو درلودلو د علت مرکزي ټکی د هغوی ژبني او فرهنگي لېوالتیا وه. د استاد رباني اسلامي جمعیت تنظیم د خپل سیاسي ژوندانه په کار او فعالیت کې خپل قومي او ژبني تمایلات تر هر چا زیات ښه ډاگیز کړي وو او د اسلام او جهاد تر چتر لاندې یې دا بله ستراتیژي هم پرمخ وړله.

د ایران او اسلامي جمعیت ترمنځ رښتیني اړیکې دومره ټینګه وو، چې یو وخت د جمعیت تنظیم مشر پروفیسور برهان الدین رباني له ایران سره د گډې فرهنگي همکارۍ او ستراتیژي تړون هم لاسلیک کړ. ایران او افغانستان یې دومره هم فرهنگه او یوژبي هېوادونه وگڼل. خو پر کابل باندې د استاد برهان الدین رباني د نیمواکې واکمنۍ پر مهال په کابل حکومت کې د ایران پلوي اصلي ډلې- یانې وحدت گوند له غوښتنې سره سم- د مناسبې ونډې د نشتوالي له امله د استاد رباني له ادارې سره له سیاسي پلوه د ایران د حکومت اړیکې ترینګلي وو، دغه راز دا مهال کابل د تنظیمي جگړو ډگرو او د ایران د فرهنگي فعالیت لپاره چندان زمينه برابره نه وه، خو بیا هم د کابل یوشمېر خپرونو ايراني بڼه خپلوله همدا مهال یو شمېر فرهنگي او علمي مرکزونه له ایران څخه د مرستې په نامه په لسگونو زره عنوانه کتابونه راغلل او په علمي مرکزونو او د هغوی په کتابتونونو کې ځای پرځای شول. خو کله چې د طالبانو د تحریک د زور له امله د استاد رباني د تنظیم واک له کابل او د هېواد له بېلابېلو سیمو څخه ټول او یوازې د هېواد په یو نیم گوټ کې راټول شو، نو د ایران حکومت بیا د استاد رباني د سمبولیک او تمثیلي حکومت هر ډول سیاسي، اقتصادي او تبلیغاتي ملاتړ ته راودانگل. دا وخت د ایران اکثر وړاندوینوگانو، ټلو یونیو او چاپي خپرونو د استاد رباني د تمثیلي حکومت تاییدونه او د طالبانو د نظام غندنه خپله اصلي موخه کړه، ان تردې بریده چې د استاد رباني د شړل شوي حکومت ټول نشرات یوې سلنې ته هم نه رسېدل، د ایران خپرونو دا

وخت دومره سپین سترګي کوله، چې د نړۍ هېڅ هېواد به په بل هېواد کې د کوم خپل خوښي تنظیم یا حکومت لپاره نه وي کړي، کله چې د امریکایي ځواکونو په زور د طالبانو نظام ړنگ شو، نو ایران ته ډېره ښه زمينه په لاس ورغله، چې هم له طالبانو څخه خپل سیاسي غچ واخلي او هم په افغانستان کې خپل ژبني او فرهنگي پلان عملي کړي. پاکستان دا وخت په افغانستان کې د سیاسي لوبې یو بایلونکی هېواد ګڼل کېده، سعودي عربستان هم له سیاسي ډګر څخه لیرې شوی و. د امریکا متحدو ایالتونو هم خپلو سیاسي هدفونو ته ترجیح ورکوله، د منځنۍ اسیا هېوادونه اکثره له ایران سره موافق وو او که ځینې بیا موافق نه وو، نو مخالف هم نه وو.

امریکایانو هم نه غوښتل د ایران د فرهنگي نفوذ د پراختیا د مخنیوي لپاره خپله انرژي مصرف کړي. دا ټول لاملونه د دې سبب شول چې ایران ته طلايي چانس په گوتو ورشي او هغوی د خپلې اوږدې او لنډې مودې فرهنگي پلانونه عملي کړي. د ایران د کلتوري اغېز لپاره بل طلايي چانس دا و، چې اکثره کلتوري وزارتونه لکه د بهرنیو چارو، لوړو زده کړو او اطلاعاتو او کلتور وزارتونه د ایران پلویو اشخاصو په لاسونو کې پرېوتل، په کابل کې د ایران سفارت فعالاً د افغانستان له اطلاعاتو او کلتور وزارت سره په لسگونو بېلابېل قراردادونه لاسلیک کړل، چې هر یو یې په افغانستان کې د ایراني کلتور او ژبې پراختیا ته لار اواروله، د ایران په سفارت کې څو ځله داسې خاصې غونډې او مېلمستیاوې برابرې شوې او په هغو کې هغه ډول اشخاصو ته بلنه ورکړل شوې وه چې د ایراني پالنې روحیه یې لرله.

تر دې وروسته په ښکاره ډول د افغانستان پر ملي ترمینالوژۍ د ایراني ترمینالوژۍ یرغل پیل شو او ګڼ شمېر پارسي ژبې-افغاني خپرونې ترې ډکې شوې، ان تردې چې دولتي او رسمي خپرونې د ایران ترمینالوژۍ د تبلیغ او ترویج اصلي وسیلې وګرځېدې. یوشمېر خپرونې د ایراني خپرونو په شکل، سلیقه او ډیزاین چاپ شوې، علمي او کلتوري مرکزونو ته هم د ایران پالنې او ایراني ترمینالوژۍ لمن خپره شوه.

ایران د افغانستان پر علمي مرکزونو دومره واکمن شو، چې ان د لوړو زده کړو لپاره د کانکور د ازموینې پانې هم په ایران کې چاپ شوې او د کتنې لپاره بیا هم ایران ته واستول شوې.

دا د افغانستان د لوړو زده کړو د تاریخ په ټول بهیر کې تر ټولو بدرنگه پېښه ده، چې افغانستان ورسره په تېر کې هېڅکله هم نه و مخامخ شوی. د افغانستان په پوهنتونونو کې ایراني ترمینالوژي دود شوې، له دې کار سره تر ټولو لومړی په خپله د لوړو زده کړو او اطلاعاتو او کلتور وزارت-اول لاس چارواکو مرسته کوله او ورته لېوال وو، ایراني

ترمینالوژي نه یوازې په علمي مرکزونو کې خپره شوه، بلکې پوځي مرکزونو ته یې هم لار وکړه. یو شمېر ایراني پلویو اشخاصو هڅه پیل کړه، چې عسکري اصطلاحات چې د امیر شېرعليخان له وخته بیا تر دې مهاله په پښتو وو، له منځه یوسي او پرځای یې ایراني عسکري اصطلاحات دود کړي.

ایراني اصطلاحاتو په چاپي خپرونو کې د ځای نیونې تر څنګ ټلويزیون او راډیويي خپرونو ته هم لار وکړه، کابل ټلويزیون او ځینې نورې ټلويزیوني خپرونې اکثره ایراني فلمونه او یا هم په ایران کې ژباړل شوي او دوبله شوي فلمونه خپرول او خپروي یې. سړی دا فکر نه شي کولای چې دا د افغانستان ټلويزیون خپرونې دي؟ یانې کله چې سړی په کابل کې - په مجموعي ډول پارسي خپرونې لولي او گوري، نو سړی ته له ورايه ایران تداعي کېږي او فکر کوي، چې د ایران په کوم لوی ښار کې اوسي.

که چېرې د ایران فرهنگي يرغل همدا سې دوام ومومي او د مخنیوي لپاره یې اساسي گامونه پورته نه شي، نو لیرې نه ده چې د افغان ملت ملي هویت به هم د ایران د فرهنگي يرغل په ځم کې دل او حل شي. (5)

احمد جان تنی

افغاني کلتور ته ورپېښ زیانونه

که څه هم د نوي دولت په جوړېدو سره فرهنگي، ټولنيز او پوهنيز پرمختګ ته څه ناڅه لار او اړه شوه، ټول افغانان هيله من شول، چې د هېواد په پرمختيايي بهير کې به ونډه واخلي او خپل هېواد به د نړۍ د نورو هېوادونو سيال کړي. خو داسې ښکاري چې دا بهير ډېر ورو روان دی، چې په ترڅ کې يې د ټولني د ژوند بېلابېلو اړخونو ته نوي ګواښونه هم متوجه دي. له دغو ګواښونو څخه يو هم پر هېواد د لوېديزو الو فرهنگي يرغل دی، چې زموږ ټولني ته د منلو وړ نه دی. څرنگه چې زموږ ټولنه په اقتصادي او تخنيکي ډګر کې وروسته پاتې ده، نو د مقاومت ځواک يې هم کمزوری ښکاري، ټول افغانان په انفرادي او بېلګري ډول نه شي کولای د دې يرغل مخنيوی وکړي. که څه هم د لوېديزو الو هېوادونو فرهنگ به زموږ له ټولني سره څه ناڅه سمون خوري، خو بيا هم زموږ ټولنه يې نه شي زغملای او دا کلتور ورته پردی ښکاري.

په همدې بهير کې ايران غواړي چې د مليونونو ډالرو په لګښت سره افغاني کلتور، ژبه او ټولنيز ارزښتونه له ګواښ او ورکاوې سره مخ کړي. يوه لوېديزوال سياستوال ويلي وو: "که غواړئ چې يو ملت له منځه يوسي، لومړی د هغه ژبه او کلتور نابود کړئ، چې د دې دواړو په له منځه تلو سره هغه ملت له منځه ځي". سمه ده چې ځمکنۍ بشپړتيا، خلک او سياسي خپلواکي د يوه ملت د شتون ارزښتمن توکي دي، خو د ژبې او کلتور رول هم ډېر ارزښتناک دی، چې بايد ورته پام وشي.

په دې ورځو کې د افغانستان ځينې مغرض ګاونډيان په دې هڅه کې دي، چې افغاني ژبه (پښتو) او وياړلی کلتور خپل هدف وګرځوي او تر ګوزارونو لاندې يې ونيسي. په دې ترڅ کې موږ خپل هېوادوال هم ملامتولای شو، ځکه چې اکثره فرهنگيان او چارواکي د ټلۍ په خوب ویده دي او تر اوسه پورې په دې تکل شوي نه دي، چې افغاني

کلتور له ورکاوې او دغه ستریرغل څخه وژغوري، په داسې حال کې زموږ ملي کلتور په سختو شرایطو او مړژاوندې حالت کې وروستی سلگۍ وهی. فرهنگیان باید په همدې وخت کې متې راوڼغاري او خپله ژبه، خپل ملي کلتور او ځوان پښت له دغه سېلاو څخه وژغوري.

دا خو زموږ یو عادت دی، چې هر وخت په تېر وخت پسې ژاړو، خو اوسني او راتلونکي حالت ته مو پام نه وي. د طالبانو چارواکو د خپلو بهرنیو باارانو په لاسونو زموږ په هېواد کې لرغوني تاریخي او ارزښتناک اثار له منځه یووړل او زموږ پر تېر فرهنگي میراث باندې یې هم نه جیره کېدونکې گوزار وکړ. رښتیا هم د خواشینی وړ ده، خو دا چې اوس په هېواد کې څه تېرېږي، زموږ د افغانانو ډېر لږ ورته پام دی. د لرغونو اثارو ناقانوني کېدنې او د نړیوالو لرغونو اثارو د قاچاق د مافیا په مرسته یې لېږدونه اوس هم په درز سره روانه ده. په خواشینی سره چې زیات افغانان د خپل پلار نیکه میراث په ډېره ارزانه بیه پر قاچاق وړونکو پلوري.

زموږ د ملي کلتور یوه برخه موسیقي ده، اوس افغاني موسیقي په ډېر ناوړه حالت کې ده. په ښارونو کې د ټلويزیون، ویډیو، سي ډي او ډېش اتنونو په دودېدو سره ډېرو کسانو هندي او لوېدیزي موسیقي ته مخه کړې او د بي مانا، ناوړو او نااخلاقي فلمونو په لیدو سره زیات شمېر ځوانانو افغاني موسیقي او فلمونو ته شا کړې ده. څوک افغان ځوانان گرم نه شي گڼلای، ځکه د فلم جوړونې هغه موسسې چې په افغانستان کې شته، د خپلو ځینو سیاسي چارواکو او باارانو په اشاره په ټینیز او توکمیز توپیر کې راگېرې دي. دوی داسې هنري فلمونه نه جوړوي، یا یې نه شي جوړولای، چې د خلکو رښتیني هیلې انځور کړي او د منلو وړ وي. په همدغسې زیاتو فلمونو کې دوی افغاني فرهنگ او د خلکو دود، دستور، عنعناتو او ژبې ته پام نه کوي. دوی د داسې فلمونو جوړولو ته مخه کړې، چې یوازې له بهرنیو هېوادونو څخه ورباندې پیسې ترلاسه کړي، همدا لامل دی چې افغانان له دغو فلمونو سره مینه نه ښيي.

د ادبي بهیر ستونزې خو زیاتې دي، د دې پرځای چې له نویو بدلونونو سره په کې کمی راشي، دا ستونزې لا پسې پراخې شوي او په دې منځ کې ځینې مغرض هېوادونه خپلې گټې پالي. بهرنۍ خپرندويې ټولنې، په ځانگړي ډول ایران زیاتې خپرندويې ټولنې جوړې کړي او عملاً په افغانستان کې د پښتو ادب او ژبې د ودې مخه نیسي، زموږ خواخوږي چارواکي دې ستونزې ته هېڅ پام نه کوي. ایران د همدغې موخې لپاره ډېر اغېزناک او اوږدمهالي پروگرامونه په پام کې نیولي او ډېرې سترې پروژې یې پلي کړې دي. په هېواد کې داسې ارگانان او دولتي مرکزونه شته، چې د افغان ولس او ژبې د

ملاتړ لپاره لیکوالان وهڅوي، یا هم په دې برخه کې پانگه ولگوي. مور دا نه وایو چې د یوه هېواد کلتور د بل هېواد له هغه څخه نه شي اغېزمنېدلای، بلکې د بېلابېلو ولسونو فرهنگونه پر یو بل باندې اغېز اچوي، همدغه اغېز د دې لامل گرځي، چې د زیاتو هېوادونو فرهنگي بیارغونې او ودې ته لار اواره شي. باید چې د نورو هېوادونو له کلتور څخه مثبت شته او مثبت ټکي راواخيستل شي او وکارول شي او هغه څه دې پرېښوول شي چې زموږ د ژبې، عنعناتو، اخلاقو او دودونو خلاف وي. په ځینو کسانو کې دا روحیه شته، چې غواړي د جامو، چلندونو، کپو ورو او ان د ژبې له لحاظه ځانونه د لوېدیځو والو په څېر ونیسي، دا ناوړه پېښه (تقلید) زموږ ملي کلتور ته زیان رسوونکې دی. اوسني زیات ځوانان د خپل پلار نیکه پر ټکي او جامو پورې خاندني، ملي جامې ورته ښکلې نه ښکاري، اکثره چارواکي په ملي جامو کې نه لیدل کېږي.

څرگنده خبره ده چې د اړیکو ډله ییزو وسایل د یوه ملت په فرهنگي وده کې خورا اغېزناک تمامېږي، خو افغاني ډله ییزې رسنۍ: راډیو، ټلوویزیون او خپرونې که څه هم د کلتور ځینو ارزښتمنو برخو ته پام کوي، خو ځینې اړخونه یې په بشپړ ډول تر پښو لاندې کوي. اوس مهال چې تش په نامه د مطبوعاتو ازادې رامنځته شوې ده، له دغې ازادۍ څخه باید د ملي کلتور، ټولني او ژبې د پراختیا، دغه راز د پوهنیز پرمختګ پر لوري د حرکت لپاره کار واخيستل شي. ډله ییزې رسنۍ باید د خبري او تفریحي دندو په اړخ کې خلک د ډیموکراسۍ، پرمختګ او ملي ودې پر لوري هم وهڅوي.

لکه څنګه چې اورېدل کېږي، په دې وروستیو کلونو کې د هېواد په پلازمېنه (کابل) کې د ارمان په نامه یوې راډیو په فعالیت پیل کړی، که څه هم دغې راډیو د ازمنښت لپاره خپرونې پیل کړې وې، خو اوس یې خپرونې زیاتې شوي، چې د بازار، کوڅې او سارا خبرې په کې خپرېږي. نااخلاقي خبرې ترې راوځي، دغه راز سندري یې هم اکثره غربي، هندي او ایرانی وي، چې دا هم په کلتوري پردیتوب کې خپله ونډه لري. که دا و منو چې په راتلونکي کې به د کابل ټلوویزیون خپرونې هم همدغسې بازاری شي، نو دا به دا مانا ولري، چې افغانان په خپلو لاسونو د ملي کلتور جرړې غوڅوي.

د پورتنیو حقایقو په یادولو سره دې پایلې ته رسېږو چې چارواکي باید د افغاني کلتور د ساتنې، ودې او غني کېدو لپاره یوه هراړخیزه عملي تگلار پیل کړي، باید چې د پردیو کلتورونو د یرغل مخه ونیسي او ځوانان د پته وهڅوي چې د خپل ملي کلتور د پالنې او ساتنې لپاره په خپله لاس په کار شي. هغه لاملونه دې له منځه یوسي، چې د ملي روحیې د مړینې لامل گرځي او د هغو مغرضو خلکو لاسونه دې لنډ کړي، چې په شعوري

او ناشعوري ډول کونښن کوي زموږ افغاني کلتور زیانمن کړي. که چېرې چارواکي له
دې ستونزې سترگې پټوي، بنایي د دوی دغه بېغوري به راتلونکي نسل ته ډېر زیان
ورسوي او همدغه ځوان پښت به ورباندې سخته نیوکه وکړي. (6)

سینا کریمی

آقای وزیر لیاقت ندارد!

۲۲ میزان، ۱۳۸۳

افغانستان و به خصوص کابل هر روز شاهد تحولات و تغییرات سریع است. چهره‌ی این شهر خوش‌بخت هر روز رنگ و لعابی دیگر می‌گیرد. در همین راستا، افتتاح تلویزیون‌های مخصوص بالنفسه نوعی امیدواری را سبب می‌شود و هر پیر و جوان را می‌فهماند که افغانستان، افغانستان دیروز نیست. تلویزیون خصوصی «طلوع» در روزهای اخیر در آغاز فعالیت خود، تصاویر مبتذل و دور از فرهنگ ملی را نمایش می‌دهد و برای جذب بیننده به ترفندهای مختلف دست می‌زند.

آقای وزیر شاید به درستی عمق این قضیه را درک نمی‌کند. تنها افتتاح چند خانقاه و کشف چند کوزه‌ی شکسته کافی نیست. وظیفه‌ی خاص وزارت اطلاعات و فرهنگ در هر کشور احیا و ابقای فرهنگ ملی و گسترش اطلاع‌رسانی و آگاهی بخشی عمومی است. حتی رسانه‌های غیر دولتی در یک کشور وقتی شروع به فعالیت می‌کنند، الگویی خاص را پیش رو می‌گیرند و موظف می‌شوند تا درصدی از برنامه‌های خود را برای آموزش و بالا بردن فرهنگ جامعه تخصیص دهند. متأسفانه در این آشفته بازار، که حال و احوالش مانند خاری در گلو است، هر پدیده‌ی بدون نظارت و بررسی ذهن مردم افغانستان (افغانها) را مورد هجوم قرار داده و تخریب می‌کند.

رسانه‌های خصوص «آرمان، کلید، تلویزیون طلوع و افغان» بدون هیچ گونه احساس مسئولیت به شکل زیرکانه‌ای اقدام به پخش برنامه‌های هدایت شده و خاص می‌کنند. حتی در کشورهای صنعتی و پیشرفته هیچگاه بعضی برنامه‌ها اجازه‌ی نشر نمی‌گیرند، برنامه‌هایی که ذهن و فکر مردم را پریشان می‌کنند.

هنوز در جامعه‌ی که جامعه نیست، و شهری که شهر نیست، در نزدیکترین فاصله‌ی وزارت اطلاعات و فرهنگ، مقر آقای رهین، مردمان زیادی دیده می‌شوند که با زندگی

دست و پنجه نرم می‌کنند. نمی‌توان به بهانه‌ی مدرن شدن و صلح‌جویی، فرهنگ و عقیده‌ی توده‌های مردم را به بازی گرفت. آقای وزیر اگر فعالیت خاصی را برای عمومیت فرهنگ اجتماع از مسند وزارت انجام نداده، حداقل می‌توانست نگاهی کوتاه و مسئولانه به رسانه‌هایی داشته باشد که او پایین جوازشان را امضا می‌کند.

هنوز در یک کشور مسلمان اوقات شرعی اذان و نیایش معلوم نیست و ماه مبارک رمضان با ترانه‌ی از مریم و رقص سیاه‌پوست‌های امریکایی و دختران هندی استقبال می‌شود.

گاهی احساس می‌شود که تمام وقایع بر یک سیاست‌زدگی استوار است. پخش تصاویر غیر متعارف و مبتذل از تلویزیون طلوع و افغان، هیچ عکس‌العمل مقامات دینی و ستره محکمه را در پی نداشت، حال آن‌که فردی از این جامعه با طرح پرسشی ساده، تکفیر شد! (7)

محمد قاسم ابراهیمخېل، د انجنیري پوهنځي د څلورم ټولگي محصل

د ډاکټر سید مخدوم رهین په نوم یو پرانیستی لیک

محترم وزیر صاحب! سلامونه او احترامونه.
محترما!

د کوچنیانو انیس مجله چې په دولتي سویه د افغانستان د ماشومانو لپاره یوازېنۍ مجله ده، ستاسې د وزارت په وخت کې یې نوم په انیس کودک بدل شو. په دې باره کې ما ډېر فکر وکړ، خو له تعصبه پرته د دې کار بل دلیل مې پیدا نه کړ.

دا مجله چې د دولت په بودجه چاپېږي، یانې د افغانستان د هرې سیمې د ماشوم لپاره ده، ولې تقریباً ټوله یوازې په رسمي ژبه خبرېږي او پښتانه ماشومان له خپلو حقونو څخه محروم ساتل کېږي.

په دغه مجله کې پخوا هم ژبنی عدالت نه و، خو لږ تر لږه هغه نوم خو یې پښتو و. مگر تاسې متأسفانه د پښتو له نوم سره هم حساسیت څرگند کړ، حال دا چې تاسې باید د هېواد دواړه رسمي ژبو ته په یوه سترگه وگورئ. دا ولې؟

محترم وزیر صاحب! خپل گروېان ته سر تیت کړئ او له ځانه وپوښتئ چې ایا پښتو کلمه او نوم لیرې کول به عقدي او تعصبونه پیدا نه کړي؟

ایا ستاسو دغسې کارونه ملي وحدت ته صدمه نه رسوي؟ ایا دغه مظلوم ملت د دغسې تعصبونو له لاسه تپاه او برباد نه شو؟

تاسې خو مشکل نه لرئ، بېرته به هماغه ځای ته لاړ شئ، چې ترې راغلي یاست، هغه ځای چې تذکره یې در سره ده او اولادونه دې په کې اوسې. مگر دغه ملت څه گناه کړې ده؟ تاسې خو په تېرو لسو پنځلسو کلونو کې هم چې د تنظیمونو او طالبانو له لاسه په افغانستان کې سرې لمبې بلې وې، په امریکا کې ناست وئ، خو افسوس د ملت پر حال.

تاسې چې د ډیموکراسۍ چیغې وهئ، ایا ډیموکراسي د پته وایي چې د یوه ملت نیم ماشومان دې دا حق ونه لري چې په خپله ژبه لوستل وکړي؟ ایا ډیموکراسي دا ده چې د

ملت بود چه دې په فرهنگي چارو کې د ځينو لپاره مصرف شي او د ځينو لپاره نه؟
تاسې خانقاه گانو ته هم ډېر ځئ، عارفان خود خدای ټول مخلوق ته په یوه سترگه
گوري، په کايو، بوټو کې هم د خدای جلوه ويني او محبت ورسره کوي. ایا تاسې له
پښتنو ماشومانو سره ولې دغسې چلند کوئ، ولې یې له خپله حقه محروم کوئ؟
زه او زما غوندي نور ډېر کسان ستاسې د ځواب انتظار کوي، ممکن تاسې د ځواب
انتظار کوئ، ممکن تاسې هم استدلال ولرئ، لطفاً خپل دلايل وليکئ، ستاسې مطلب
خو هره مجله او هر اخبار چاپوي. دا گز او دا بي میدان، ملت ته ځواب ورکړئ (8)

همیم جلالزی، غزني

د سید مهال د چا په چوپړ کې؟

د افغانستان ۳۰ کلنې سیاسي ترینګلتیا له ځانه سره خورا زیاتې ناوړه اغېزې د دغه هېواد پراقتصادي، ټولنيزو، کلتوري او ... برخو پرېښې دي. خو څنگه چې د دود له مخې تل سیاسي کړکېچ د نژاد له گواښ سره مخامخ کول او یا هغه ته وده ورکول وي، نو پر دې بنسټ له نورو ټولو ډگرونو څخه پر دغه ټکي باندې راڅرخېدل هم ډېر وي. وروستیو څو لسيزو عملاً تېري لور او څوړ یونلوری جوت کې او دا ټولو ومنله چې سیاسي وزلوبه د کوم چل ول له مخې باید پر مخ یوړل شي. که موږ د اوسنۍ نړی سیاسي لرلید ته وگورو، نو په پوره ډاډه سره ویلای شو چې له هرڅه نه زیات ارزښتناک د یوه سم سیاست پر مخ بېول دي، چې له دې سره نه یوازې د سیاسي څېرو او اډانو د پایښت راز تړلی دی، بلکې د خلکو لپاره هم د ژوندانه د گراف ټول ټکي له مثبتې تر مثبتې پورې ټاکي. په افغانستان کې تر ټولو هغو څیزونو - چې په غیر شعوري توگه پر مخ وړل شوي دي، سیاست لومړی ځای درلود. د اېه دې مانا چې په افغانستان کې سیاست د ځان د گټې او د سیال د پرځونې یو روښانه انځور دی، چې بېلگې یې همدا تېري ترخې کودتاوي او د سیاسي پولو او دریځ ادلون بدلون دی.

کله چې سړی د سیاسي فلسفې یون او کر کېښ ته گوري، نو ارومرو یې ذهن ته د زورزیاتي مانا رسېږي. که څه هم بنایي دا لیکنه یو څه اوږده شي خو موږ غواړو پر څو خبرو باندې یو څه رڼا واچوو.

۱- کرزی، ژمنې او هیلې.

۲- د افغانستان راډیو او ټلوویزیون.

۳- مهالونه او ویارنې.

۴- د سلاکارانو ټاکل او ژبنۍ ستونزې.

او وروستی. خبره به مو هم سیاسي ترمینالوژي وي.

کله چې درې میاشتنې وړاندې د ولسمشرۍ ټاکنې ترسره کېدلې، نو کاندیدانو هم

بېدرېغه منډه تررې وکړې، چې خلک د ځان او په ترڅ کې يې ولسمشر شي. د کاندیداتوري د فلسفې له مخې، هر کاندید خپله درنه او د بله سپکه په رسنيو کې انځوروله چا به يو څه او چا به بل څه ويل. د کاندیدانو په منځ کې يو هم ښاغلی کرزی و چې افغانانو يې تېر درې کلن کارونه ارزولي وو، چې څه يې ترسره کړي وو او په څه کې هم پاتې راغلي و. ښاغلی کرزی هم د ټاکنيزو منډو تررو په ترڅ کې له نورو څخه يو گام هم شاته نه شو، بلکې تر هغوی يې ښايي ژمنې هم خوږې او هم په زړه پورې وې. د کرزي يوه ژمنه هم د ملي يووالي، ولسواکۍ او ملي پيوستون خبره وه او تل يې دغه درې خبرې-د وينا پيل او پای بلل کېدې.

خلکو هم د باور له مخې کرزي ته رايې ورکړې او په دې گروهه وو چې نوره به نو حق حقدار ته ورسېږي. د کرزي صاحب د ژمنو په اړه خلکو ډېر څه ويل او دا يې په نېک فال نيولي وو چې که کرزي په خپله کابينه (منځمهالي دولت) کې سم او پر ځای بدلونونه راولي، نو ښايي چې وروسته به ټولې چارې همدا بڼه غوره کړي. خو کله چې کرزي د غوڅ ډبرکي په مټ ټولټاکنې وگټلې، نو بيا که څه هم په کابينه کې ښه پر ځای بدلونونه را منځته شول، خو ځينې داسې ټکي هم شته چې نه يوازې پر کرزي باندې د خلکو باور ته زيان اړوي، بلکې د خلکو لپاره يې هم پایلې منفي راخپژي. د بېلگې په توگه د اطلاعاتو او کلتور وزارت او چارواکي يادولای شو. د اطلاعاتو او کلتور وزارت د څو نورو وزارتونو تر څنګ له هغو وزارتونو څخه دی، چې د اساسي قانون په وړاندې يې تل خپلې ناروا کړنلارې ته دوام ورکړی دی او ورکوي يې.

که د افغانستان راډيو-ټلويزيون وگورو او يا نورې دولتي رسنۍ وځيرو، نو تل يې دا هڅه او هاند کړی دی، چې نه يوازې پښتو پرمختګ ته پرې نه ږدي، بلکې محکومه يې وساتي او پر حقوقو باندې يې په پټو سترگو پښې کنسېرډي.

که سړی د افغانستان راډيو-ټلويزيون گوري يا اوري، نو په ډاډ سره به ووايي چې دا خو د افغانستان راډيو-ټلويزيون نه، بلکې د ايران راډيو-ټلويزيون دی. دا چې د پښتنو پر غوڅ اکثریت ۲۲.۷۳ سلنې (فيصده) باندې سترگې پټېږي او هغه غوڅ بری هم له پامه لورې چې کرزی يې په غوڅ اکثریت د سيالانو په منځ کې سرلورې کړې، دوه اړخه لري. د ښاغلي کرزي لپاره د دې پر ځای چې ځان ورڅخه ناگاره ونيسي بايد د دغه غوڅ اکثریت ژبنی او کلتوري محکومیت ته پام کړی وای او خپل حق يې ورته د هغې مېړانې په بدل کې ورکړی وای، چې نوموړی يې د سيالانو په وړاندې د سياسي لوبې گټونکی اتل ونوماوه. د دې پر ځای چې دغه اتل تېر (پښتون) نور د ژبنی او کلتوري ښکېلاک له لومو څخه وساتي، لايې محکوم کړی او ټول حقونه يې ترې اخیستي دي. ده بايد لومړی

پرېکړه د اطلاعاتو او کلتور وزارت د نوم په اړه کړې وای، چې تر لسگونو کلونو تاریخي پېر او روسیه د دغه وزارت د وزیر د ځانگړې پالیسي له مخې په "اطلاعات و فرهنگ" باندې بدل شوی دی. دویم گام یې باید اړو وروسته د سمون په اړه اخیستې وای او د دې پر ځای چې د یوې ډلې یا ټولې له موخې سره سم له پښتو ژبې څخه پاکېږي، باید پښتو په رښتیا هم د اکثریت د حقونو له مخې په ملي بڼه او بنسټې وای، چې ښاغلی کرزی له یوې خوا اساسي قانون ته ژمن پاتې شوی وای او له بله پلوه به یې د ملي ژبې حق هم پر ځای کړی وای.

بیا هم خبره د اطلاعاتو او کلتور د وزیر په باب اوږدو و. ډاکټر سید مخدوم رهین هغه وزیر دی چې د تېرو درېیو کلونو په ترڅ کې یې بېلابېلې مدالونه او ویارنې ترگوتو کړي دي. دا چې دغه مدالونه به څومره پر ځای ورکړل شوي وي، هغه به اوس تاسو ته د پرېکړې لپاره وړاندې کړو.

ښاغلي رهین څه وخت وړاندې د مطبوعاتو په ډگر کې د خپل غوره چوپړ له امله په بهر کې هم د ویارنې ځینې سمبولونه ترگوتو کړل، خو که غوره چوپړ ته راشو، سړی حیران شي چې رهین او غوره چوپړ؟!!

که دا چوپړ وپولو چې په هېواد کې به سلگونو خپرونې چاپېږي، دا ښایي د رهین چوپړ نه وي، ځکه دا د ولسواکۍ د یوه اصل په توگه منل شوي توکي دي، چې د وینا ازادې به شتون لري. له بلې خوا که د خپرونو څرنگوالي ته سړی گوري، بیا هم د غوره چوپړ په توگه د رهین د کوم نوبت شاهدې نه ورکوي او که دا غوره چوپړ وي چې پښتون لیکوال که حق هم ووايي او محکمې ته ورغوښتل کېږي او یا پلټنه ورڅخه کېږي بیا خو یوه لاره لري!!!

یوه بله خبره هم راپاده شوه او هغه دا چې ښاغلي رهین ته خپل دریغ د اسلام د موقف په پرتله ډېر ارزښتناک دی، یانې کله چې محمد یار او صالح پر نوموړي کومه نیوکه کوي، هغوی له دې امله چې د ده دریغ ته زیان رسوي، څارنوالۍ ته راغوښتل کېږي او که د (افتاب) مسوول مدیر پر اسلام باندې نیوکه کوي، هغه نه یوازې چې څه ورته نه ویل کېږي، بلکې د تېبښتې په برخه کې هم ورسره مرسته کېږي. نو له دې څخه څه اټکل کولای شو - ایا رهین ته خپل دریغ غوره دی، که د اسلام دا؟

خو سړی هک پک پاتې شي، چې رهین د کوم غوره خدمت له مخې مدالونه ترلاسه کوي. دویمه خبره دا چې رهین نه یوازې دا چې له بهره مدالونه راوړي، بلکې په هېواد کې د ننه هم کله ناکله په مدالونو باندې د ده د غوره چوپړ!!! له امله نازول کېږي. څه وخت مخې ده ته بیا هم د ده د کار له امله د ملت د بابا له خوا د سید جمال الدین

افغان مهال ورکړي شو.

خو له دغې خبرې څخه سرې لږ په اند بښنه کې شي او هغه دا چې ښاغلي رهین خو د ارواښاد سید په اړه نه کوم نېک نظر څرگند کړی او نه یې هم د هغه په برخه کې کوم د پام وړ کار ترسره کړی دی.

که تاسې د کابل پوهنتون په انگرې کې د سید جمال الدین افغان قبر ته ورشئ، ژر به مو پرې راشي، ځکه اوس د پوهنتون په انگرې کې د شپې لپاره هلته ځینې ځناور ورځي. دغه راز درسته ورځ کله ورباندې جنګ او کله ورباندې لوبې کوي.

د دې پرځای چې رهین د سید مهال تر ګوتو کړي، باید د احمد ظاهر مهال ورکړل شوی وای، ځکه اصلي خدمت خو یې هغه ته کړی دی، چې پر قبر یې شاهانه مانی. ودروله او که احمد ظاهر ته د چوپړ له امله ښاغلي رهین ته د سید مهال ورکول کېږي، نو بیا ښایي چې تر رهین نور زیات مستحق کسان هم وي.

ځکه د طالبانو په سخته دوره کې رهین ولاکه په فرانسه کې د احمد ظاهر نوم هم اخیستلای سواي، خو د غږ مینه والو به یې دلته دا سندره زمزمه کوله چې: *اګر میخو/رم و مستم به کس چه به کس چه؟*

په اطلاعاتو او کلتور وزارت کې دننه اته سلنې (فیصده) کارکوونکي هم پښتانه نه دي او دغه راز یې د سلاکارانو مسئله هم د څو شېبو تم کېدو لپاره غوره کوو.

د ښاغلي رهین هم یو کار چې په ډېره ځیرکتیا یې ترسره کوي، هغه د سلاکارانو ټاکل دي. د منځمهالي دولت د واک پر مهال هم د دغه ښاغلي له خوا داسې سلاکاران په کار وګمارل شول، چې هغوی د ښاغلي رهین پښتو ضد کړنلاره نه یوازې ټکي په ټکي پلې کېدل غوښتل، بلکې ځان یې یو ګام له هغه نه مخ کې شمېره، چې ښه بېلګه یې د مطبوعاتو شورا او د هغې له غړو سره د مور و میري د چال چلند خبره ده. په دې وروستیو کې د ښاغلي رهنورد زریاب تر ګوښه کولو وروسته د سلاکار په توګه داسې یو څوک راوغوښتل شو، چې نه یوازې د هغه له مفکورې څخه به د رهین ګټه څو چنده وي، بلکې د هغه د شتون تر شا له پرته فلسفې څخه به هم ګټه واخلي. دا سلاکار میرویس ظاهر دی، چې رهین نه یوازې د ده له شتون څخه ګټه پورته کوي، بلکې د پخواني پاچا له اغېزې څخه هم ګټې اخیستنې ته لار اوږوي.

یو مهال به ډاکټر رهین د پخواني پاچا سیوري په کانو ویشته، خو نن د خپل پایښت لپاره سهار او ماښام د هغه سلام کوي. که د رهین موخه دا وي چې میرویس ظاهر به د پښتنو په استازیتوب په مور کې وشمېري، دا هم د منلو وړ نه ده، ځکه چې د هغه نه یوازې دا چې پښتو یې زده نه ده، بلکې غوږونه به یې ایله اوس د پښتو له نامه سره آشنا

کېږي.

دغه راز کله چې ښاغلي مبارز، د وزارت د مرستیال له دندې استعفا ورکړه نو داسې باور کېده چې ښایي ځایناستی به یې د پښتنو استازی وي، خو دا فکر هم سرچپه وځوت او د "اډا" سنگچارکي په ټاکنه مو له بارانه تر ناوې لاندې شپه شوه.

او وروستی خبره مو هم د سیاسي ټرمینالوژۍ په باب ده، که څه هم ښایي دا زموږ له همدغې لیکنې سره ډېر اړخ ونه لگوي، خو څنگه چې خبره د ژبې ده، نو یادول یې اړین دي.

سیاسي ټرمینالوژي د یوه نړیوال پرنسیپ له مخې به ملي ژبه وي، خو له بده مرغه په افغانستان کې د ملي ژبې په پرتله د لږکیو ژبه زیات رول لري او هرڅه ورباندې د قانون پر خلاف لیکل کېږي او په دې توګه د ۲۲.۷۳ سلنې حق تر ۱۲؟ سلنې څارول کېږي، چې موږ به یې دلته د بېلګې په توګه لکه: اطلاعات و فرهنگ، دادستان، دادګاه عالی، دانشگاه، دانشکده... او نور یاد کړو.

خو پښتانه که هرڅو په دښتو او بانډو کې د درېدري ژوند تریخ تېروي، خو د خپلې ژبې په قدر پوهېږي او ډاکټر رهین او د هغه د سوچ یارانو ته باید دومره ووايو چې:

ته په خود یې که بېخود یې دا په څه شي لوبې کاندې

دغه ژبه د درنوده نه د هري ښې ځلي

او په وروستیو شېبو کې باید کرزي صاحب ته هم دا ورپه یاد کړو چې د هغه غوڅ اکثریت حق، رایې او نظر چې دی یې پر سیالانو بریالی کړ، باید د پنځشېر تر هغې یوې رایې قرباني نه کړي، چې د ده د ټاکنو د منډو تررو پایله وه. (9)

وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی در دیدار با وزیر اطلاعات و فرهنگ افغانستان

گسترش فعالیت‌های فرهنگی و هنری میان دو کشور ضروری است

(زیات کاریوهان او د مدنی قوانینو متخصصین په دې باور دي، چې یو هېواد په خپلو کلتوري ارزښتونو پېژندل کېږي، دا سمه ده چې هېوادونه حق لري، له یو بل سره کلتوري تبادلې وکړي، دغه راز په دې ډگر کې د یو بل له گټورو تجربو څخه کار واخلي، خو زموږ د هېواد په اوسني کلتوري خلا کې یوه ستره ونډه زموږ د اړوندو چارواکو ده، چې له ځینو گاونډیو هېوادونو سره یې لاسونه ورکړي او غواړي چې افغانستان او دغه هېوادونه په یوه گډه کلتوري حوزه واړوي، ښه بېلگه یې په دې اړه د ایرانیانو په وپیانو کې له هیلو او تمو ډک خبرونه دي، یوه بېلگه یې دلته لولو)

۱۳۸۳/۵/۲۳

«احمد مسجد جامعی» وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، در دیدار با «سید مخدوم رهین»، وزیر اطلاعات و فرهنگ افغانستان با بررسی ابعاد گسترده ارتباطات و مناسبات فرهنگی، دینی، ملی و تاریخی میان دو ملت ایران و افغانستان بر گسترش مبادلات و توسعه روزافزون روابط فرهنگی میان دو کشور تاکید کرد. احمد مسجد جامعی با اشاره به محوری بودن مقوله فرهنگ، گسترش و توسعه فعالیت‌های دو کشور در زمینه‌های سینمایی، هنری، نمایشی، برگزاری نمایشگاه و تجلیل از مفاخر و بزرگان ادبی، فرهنگی را ضروری دانست.

وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، سینمای ایران را سینمایی اخلاقی، صاحب سبک و مطرح در سطح جهان معرفی کرد و بر لزوم تبادل تجربیات و تولید محصولات سینمایی تاکید نمود. مسجد جامعی، همچنین از آمادگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در زمینه تجهیز کتابخانه‌ها، ارسال کتاب‌های جدید و آموزش کتابداران افغانستان خبر داد. برگزاری اجلاس مشترک، تجلیل از مفاخر، شعرا و شخصیت‌های فرهنگی و ادبی، شرکت در جشنواره‌های فرهنگی، هنری و نمایشگاه‌های قرآنی از دیگر محورهای

گفتگو و مذاکره وزیرای فرهنگ دو کشور ایران و افغانستان بود. مسجد جامعې همچنین از آمادگی دولت ایران در بازسازی و مرمت آثار تاریخی و باستانی افغانستان خبر داد. در ادامه این دیدار، «سید مخدوم رهین» وزیر اطلاعات و فرهنگ افغانستان که به دعوت رسمی مسجد جامعې به ایران سفر کرده از حضور در کشور ایران اظهار خرسندی کرد و نتایج مذاکرات با مقامات ایرانی را مثبت ارزیابی نمود. گفتنی است وزیرای فرهنگ دو کشور ایران و افغانستان همچنین از نمایشگاه «بسم الله و اسما متبرکه» در بنیاد آفرینش‌های هنری نیاوران بازدید کردند که در جریان این بازدید وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی افغانستان گفت: دین و هنر در این نمایشگاه چنان به هم پیوسته است که معنویت حاصل از آن بر تار جان پنجه می‌افکند. «مخدوم رهین» همچنین با تجلیل از خوشنویسان ایرانی، ایران را مهد هنر خواند. (10)

یادونه:

په دې اړه به هم ځینې لیکنې ولولئ چې د افغانستان تاریخي اثار او کلتوري شتمنۍ د چا له خوا لوټل کېږي؟ څوک له قاچاق وړونکو سره لاس لري او پر دغو ارزښتونو یې خپته اچولې ده، دلته په خپله وزیر، دیوه خبري کنفرانس په ترڅ کې ژورنالستانو ته اعلان کوي، چې د افغانستان تاریخي اثار له گواښ سره مخ دي، غله ته وایي ورشه ورباندې او د کور خاوند ته وایي چې وینس واوسه:

24، دلو 1382

سید "مخدوم رهین" وزیر اطلاعات و فرهنگ افغانستان اعلام کرد: آثار تاریخي و میراث فرهنگي این سرزمین در معرض غارت عناصر سودجو قرار دارد.

رهین روز پنجشنبه به خبرنگاران گفت: در بیشتر ولایات افغانستان آثار تاریخي که میراث فرهنگ این کشور محسوب می شود از سوی عناصر سودجو به خصوص جنگسالاران محلي و منطقه ای غارت می شود.

وزیر اطلاعات و فرهنگ افغانستان گفت: متأسفانه گروههای سودجوی داخلی به کمک باندهای غارتگر خارجی چشم طمع به این یادگارهای نفیس قدیمی دارند که خود فاجعه بزرگی است.

وزیر اطلاعات و فرهنگ افغانستان معتقد است: اکثر آثار تاریخي موجود در کشور در معرض تهدید قاچاقچیان و غارتگران است و به توجه و حراست نیاز دارند.

رهین با درخواست از جامعه جهانی برای کمک به افغانستان در حفظ و نگهداری آثار و ابنیه های تاریخي گفت: جامعه جهانی تاکنونی در این زمینه توجه چندانی نداشته است.

وی همچنین از کشورهای جهان خواست که آثار تاریخي افغانستان را دوباره به این کشور باز گردانند.

وی با بیان اینکه کاوشهای غیرقانونی عناصر سودجو و خائن در برخی ولایات ادامه دارد و کنترلي و برخورد با آنان نشده است، گفت: یک نیروی ۵۰۰ نفری بزودی در مراکز حساس تاریخي برای حفاظت از این آثار مستقر خواهند شد.

رهین هشدار داد، اگر دولت تا یک سال آینده نتواند مانع ادامه غارت این آثار

شود، افغانستان از آثار تاریخي تهېي خواهد شد. وی از تشکلهای غیردولتي و مردم خواست، حرکات افراد سودجو و غارتگر را زیر نظر گرفته و با آنها برخورد کنند.

وزیر اطلاعات و فرهنگ افغانستان همچنین با اعلام اینکه بر اساس برخي گزارشهای منتشره "نصیرالله بابر" وزیر امور داخله پیشین پاکستان در دوران نخست وزیری "بي نظیر بوتو" که از وی به عنوان "پدر طالبان" نام برده می شود، برخي از آثار تاریخي و میراث گرانبهای افغانستان را خریداری کرده است، گفت: امید است با تشکیل دولت ثابت در افغانستان، بابر این آثار را تحویل دهد. (10)

انجنیر روښان اسلامخېل

ایا د وزیر صاحب ټوکې هم نیم حقیقت دی؟

زموږ وزیر صاحب هم عجیبې ټوکې کوي، داسې ټوکې که خدای مه کړه رښتیا وي، نو بیا خودې وطن ته خدای خیر پېښوي.

که خدای مه کړه نیم حقیقت وي، نو بیا خو په هېواد کې د فرهنگ جنازه باید واخلو، ځکه چې دا وزیر صاحب د اطلاعاتو او کلتور، یا د ده په وینا د اطلاعاتو او فرهنگ وزیر ښاغلی سید مخدوم رهین دی.

ما ده ډېرې ټوکې دلته او هلته اورېدلې وې، خو یوازې مې ورته خندلې وو او بیا بېزه مې اچولې وې، خو کومې ټوکې مې چې د ده له خولې واورېدلې، نه یوازې مې ورته وخنډل، بلکې که هلته بل څوک نه وای، ښایي ژړلې مې وای. یو دوی ټوکې به یې دلته راواخلم:

څه موده دمخه د کابل ښار په جنوب ختیځه لمن، د نارنج په غونډۍ کې یو پخوانی ښارگوټی کشف شو، زه هم د وظیفې له مخې هلته لارم، موږ یې دننه نه ورپرېښودو، ځکه چې وزیر صاحب لانه وراغلی، چې وزیر صاحب راغی نو دلته مولا سته راغلي اثار ولیدل. وزیر صاحب لومړی دا خبره هم بدله کړه، چې موږ باید د دغو اثارو په باب مطبوعاتو ته دا وایو چې دا اثار د ینقلیانو په دورې پورې اړه لري. د رهین صاحب د دې خبرې په دلیل، "یا ښایي حکمت!" تر اوسه هم پوه نه یم.

کله مو چې اثار کتل، نو د کلتور رئیس ته یې وویل چې څنگه طلايي اثار په لاس نه دي راغلي؟ بیا یې عینکې سمې کړې، په ټوکو یې پسې زیاته کړه، که چېرې داسې اثار په لاس درتلل، نو پتوه یې. د سترگې له وهلو سره یې وخنډل.

ما ته څه موده دمخه د تاریخي اثارو د لوت او تالان په باب لیکنه رایاده شوه، چې په کوم سیمینار کې وېشل شوې وه او بیا یې په جرم دوه تنه لیکوال او ژورنالېستان بندیان شول. پاک خدای دې دا ټوکه د نیمه حقیقت په ټوکو کې نه حسابوي.

بله ورځ په وزارت کې ډېر کسان ناست وو، زموږ د هېواد یو سپین ږیری خوږ ژبی هنرمند بېلتون راغی، وزیر صاحب ته یې خپل غوښتنلیک وړاندې کړ، بېلتون استاد

غوښتنه کړې وه، چې د حج د فريضي د ادا کولو لپاره دې ورسره مرسته وشي.
رهين صاحب عريضه ولوستله، وېې خندل او بيا يې په مسخرو د هېواد دغه منلي او
مظلوم هنرمند ته وويل:
"برو بابا! عمرت ده تېله و ارمونيه گذشت، ايغه گناه کدي که ده حج مچ پاک نمیشه،
برو برادر تو از حج چي ميخواهي؟"
بېلتون هک پک ودرېد. ښايي باوريې نه کېده، چې د خپل هېواد د کلتور له وزير
خخه داسې خبره واورې. بېلتون استاد هماغسې ولاړ و، رهين صاحب ته يې کښته پورته
کتل.
ښايي فکر به يې کاوه او وزير ته يې کتل، هسې نه چې د طالبانو له وزير-هغه هم د
امريال معروف له وزير سره مخامخ شوی وي.
يا به ښايي په دې تمه ولاړ و، چې وزير به د خپلې ناسنچول شوې خبرې بخښنه ترې
وغواړي. د ناستو کسانو تمه هم همدا وه، خو وزير بيا هم خپلې خبرې د کلماتو په بدلون
په لنډ ډول تکرار کړې.
بېلتون نهيلی د ده له دفتره ووت.
دا وې زموږ د هېواد د اطلاعاتو او کلتور د وزير چلند له يوه عمر خوړلي او مشهور
سندرغاړي سره. وايي چې هره ټوکه نيم حقيقت وي.
آه که رښتيا هم همدا سې وي، نو بيا...
خدای دې نه کړي.(11)

ایران ۱۴ هزار جلد کتاب به [پوهنتون] و کتابخانه ملی کابل اهدا کرد

[زیات کتونکی په دې باور دي، چې پر افغانستان اوس مهال یو ستر کلتوري یرغل راروان دی، چې په دې څپه کې د دې هېواد له تاریخي ارزښتونو سره- سره علمي او هنري ارزښتونه هم له ستر گواښ سره مخ دي، دلته به ولولو چې ایران له افغانستان سره د خپلو پټو موخو لپاره کومې مرستې کوي؟؟].

گروه علمي فرهنگي: ۱۴ هزار جلد کتاب و ۱۰ دستگاه رایانه با تجهیزات جانبی هدایی جمهوری اسلامی ایران روز یکشنبه تحویل مسئولان [پوهنتون] و کتابخانه عمومی شهر کابل پایتخت افغانستان شد.

غلامرضا امیرخانی مدیرکل اطلاع رسانی کتابخانه ملی ایران روز یکشنبه در یک گفت و گوی اختصاصی با خبرنگار ایرنا در کابل با اعلام این خبر، گفت: دو هزار جلد از این کتب به [پوهنتون] کابل و ۱۲ هزار جلد دېر به کتابخانه ملی این شهر اهدا شده است.

ایران طی ۱۸ ماه گذشته نیز در دو نوبت ۲۰ هزار جلد انواع کتب علمی، آموزشی، ادبی، تاریخی و هنری به مراکز [پوهنتوني]، آموزشی و مطالعاتی افغانستان اهدا کرده است.

امیرخانی همچنین در پایان مراسم اختتامیه دوره آموزش کتابداری در [پوهنتون] کابل گفت: کارشناسان کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران یک دوره آموزشی ۱۵ روزه را برای ۵۵ تن از کتابداران [پوهنتون] کابل، کتابخانه عمومی این شهر، موسسات بیهقي و ابن سینا و رادیو و تلویزیون افغانستان برگزار کرد.

وي افزود: از میان این عده قرار است ۲۰ نفر که دارای بالاترین نمرات آزمون پایان دوره هستند، برای گذراندن دوره پیشرفته کتابداری به ایران اعزام شوند. (12)

ستار سعیدی، کابل

نمایش هم زمان فیلم ایرانی 'دوئل' در کابل و تهران

نمایش فیلم ایرانی دوئل، ساخته احمد رضا درویش، همزمان با سینماهای تهران، در دو سینمای کابل آغاز شد.

این نخستین بار است که یک فیلم ایرانی، همزمان با ایران، در سینماهای کابل نمایش داده می شود.

در مراسم افتتاح نمایش فیلم دوئل در کابل، عوامل تهیه فیلم، به همراه سید مخدوم رهین وزیر اطلاعات و فرهنگ افغانستان، غلام سخی نورزاد شهردار کابل و محمدرضا بهرامی سفیر و مقامات سفارت ایران در افغانستان در سینما آریانای کابل حضور داشتند.

وزیر اطلاعات و فرهنگ افغانستان، در این مراسم، از موفقیت‌های سینمای ایران در دو دهه گذشته به نیکی یاد کرد.

آقای رهین گفت که این سینما، توانسته با ایجاد جذابیت‌های مردم پسند، از آنچه او ابتدا بازاری خواند، در امان بماند.

احمد رضا درویش کارگردان، سعید راد، پرویز پرستویی، پژمان بازغی و پریش نظریه تعدادی از بازیگران فیلم ایرانی دوئل نیز، در این مراسم صحبت کردند.

احمد رضا درویش، ابتدا از محسن مخملباف دیگر فیلمساز ایرانی که به گفته او راه را برای کار مشترک سینمایی در ایران و افغانستان باز کرده است قدردانی کرد.

او دو کشور ایران و افغانستان را دارای مشترکات فراوان، از جمله زبان و مذهب خواند و پشت سرگذشتن جنگ را نیز، از نقاط اشتراک مهم این دو کشور بر شمرد.

پرویز پرستویی گفت: "من در سفر به هیچ کشوری به اندازه افغانستان این گونه راحت با مخاطبان ارتباط برقرار نکرده ام، به خاطر اینکه زبانشان را نمی دانستم."

پریش نظریه نیز گفت: "من در اینجا آنقدر چهره‌ها و صداها را آشنا می بینم و می

شنوم، که احساس نمی‌کنم در خارج از ایران هستم." نخستین اکران فیلم ایرانی دوئل در سینما آریانای کابل، مورد استقبال تماشاچیان قرار گرفت.

این فیلم همچنین در سینما بهارستان این شهر نیز به نمایش درآمده است. سینماهای بهارستان و آریانا، در دوران جنگهای افغانستان تخریب شده بود که اخیراً بازسازی شده است.

عوامل فیلم سینمایی دوئل، صبح روز شنبه، کابل را به مقصد دبی ترک کردند. داستان فیلم

دوئل داستان یک اسیر جنگی (پژمان بازغی در نقش زینال) است که پس از بیست سال اسارت در عراق، به زادگاهش در جنوب ایران باز می‌گردد.

او در دوران جنگ، زمان حمله عراق برای تصرف خرمشهر، از تحویل دادن یک گاو صندوق که گفته می‌شود اسرار محرمانه در آن است به کسانی که ادعا می‌کنند نمایندگان دولتند خودداری می‌کند و به همراه صندوق ناپدید می‌شود.

او اکنون خائن-ستون پنجم دشمن- معرفی شده است؛ زینال تلاش می‌کند با یادآوری خاطرات گذشته، خود را از اتهام خیانت تبرئه کند.

اسکندر (سعید راد) که بیست سال قبل در پی به دست آوردن گاو صندوق بوده است، اکنون و پس از آنکه زینال سرنخهایی از آن گاو صندوق مفقود شده به دست آورده است، قصد تصاحب آن و ازدواج با سلیمه (پریوش نظریه) بیوه یک تن از سربازان کشته شده در جریان انتقال گاو صندوق را دارد.

فصل نهایی فیلم، دوئل بین زینال و اسکندر است که هر دو در پی تصاحب گاو صندوق با نیات متفاوتی هستند.

فیلم سینمایی دوئل ساخته احمد رضا درویش، در جشنواره بین المللی فیلم فجر در تهران، برنده هفت سیمرغ بلورین شد و در چند جشنواره خارجی نیز به نمایش درآمده است. (13)

کابل تهران شو

کله چې زموږ "افغانستاني" وروڼو د اساسي قانون د تصویب په لویه جرگه کې د "افغان" او "افغانستان" له نوم سره خپل توند حساسیت وښود او په دې برخه کې یې د خوږ بندیز تر کچې پورې هم ځانونه هوډمن وگڼل، ټولې نړۍ یې ننداره وکړه او دا ورته په زبات ورسېده، چې نه، دلته که د وطن او ناموس پر سر ککړۍ خاورې شوي دي، داسې کسان هم شته، چې له خپل هېواد یانې خپل ناموس او پت سره څه وړ چلند کوي. جرمیان ايله او س قانع شول چې په افغانستان کې پر پښتنو زیات ظلم شوی دی. نو ځکه خو یې خپله پخوانۍ خبره بېرته واخیستله، هغوی پخوا دا انگېرله، چې دلته پښتنو پر نورو قومي لږکیو ظلم او زیاتې کړې دي.

دولت خو ځان ژمن گڼي، چې د هر قوم ژبې ته به خدمت کوي او په دې ترڅ کې یې د اطلاعاتو او کلتور وزارت ته هم سپارښتنه وکړه، چې باید دغه بهیر ته وده ورکړي. په همدې تړاو د اطلاعاتو او کلتور وزارت ته د ښاغلي حامد کرزي له خوا د سید جمال الدین افغان دولتي نښان هم په دې پلمه ورډالی شو، چې گواکې دغه وزارت زیات او بېساري خدمتونه کړي دي، دغه راز یې له نورو دولتونو سره هم فرهنګي اړیکې غزولې دي. خوراشی وڅېړو او په څو محدودو بېلگو دا کتنه وکړو، چې د اطلاعاتو او کلتور وزارت په رښتیا هم د صادقانه خدمت جنډه هسکه کړې او که هسې یې په خپلو شعارونو، چغو او سورو د نورو خلکو غوږونه ورکاڼه کړي دي؟

د دغه وزارت له خوا د پښتنو مېشتو سیمو څېړنیزو ادارو ته رسمي مکتوبونه ولېږل شول، چې باید 30 سلنه په دري ژبه لیکنې څېړې کړي، خو د هرات پر څېړونو هېچا هم دا نیوکه ونه کړه چې ولې یو توری په پښتو نه څېړوي. له کابل په دولتي ورځپاڼو کې هېواد او انیس یو څه کاري سابقه لري، دا مهال هم د اوسني وزارت تر څارنې لاندې انیس ورځپاڼه په شپږو مخونو کې څېړېږي. چې 98 سلنه دري لري. هېواد ورځپاڼه بیا څلور مخونه لري، چې 30 سلنه دري لیکنې په کې راځي.

د نوي کال پر لومړۍ ورځ انیس ورځپاڼه په لسو مخونو، خو هېواد ورځپاڼه په څلورو مخونو کې راووته. چې دا هم د دې وزارت له خدماتو څخه گڼل کېږي!! په کار ده چې

دولتي لوړپوړي چارواکي دغه وزارت په یوه بله ستره ډالۍ هم ونازوي، هغه داسې چې د کمکيانو انیس خپرونه له پیله په همدې نامه خپرېده، ان په تېرو جگړه بیزو کلونو کې یې هم چا د نوم بدلولو نیت ونه کړ، خو اوسني وزارت یې نوم "انیس کودک" کړ. دغه راز د راپور او ټلوویزیون خپرونې خو اکثره په یوه ژبه وي، اکثره زیگنالونه او عنوانونه په دې نیت وربدل کړای شول، چې پخوا په کې پښتو ځای شوې وه. په همدغه وزارت کې زیات "افغانستاني" وروڼه مهمې او لوړې دندې لري، دوی که له یوې خوا د افغاني نومونو په بدلولو پسې لستونې رابلې وهلي، له بله اړخه یې دا هڅه هم کړې چې یوازې یوې ژبې ته ترجیح ورکړي. د ښاغلي رهین په مشرۍ د کابل ښاریانو شورا هم جوړه شوې چې ایرانی نوم ورکړل شوی "شورای شهروندان کابل". داسې ښکاري چې د خانقانو او صوفیانه بنډارونو لوری بلې خوا ته واوښت. سړي ته پوښتنه ولاړېږي، چې ایا دغه وزارت یوازې کابل ته کار کوي او که نه، ټول افغانستان د دوی د کار په ساحه کې نه راځي؟! دغه وزارت زیات عنوانونه او لوحې په ایراني پارسي اړولې دي، که د نوروریاستونو او وزارتونو چارواکي همدغه ایراني توري کاروي، ښایي د اطلاعاتو او کلتور وزارت چارواکي پر خپلو برتونو لاس راوکارې او وبه وایي چې یاره ستره توره مو وکړه!

په هغو خپرونو کې چې د "افغانستاني" وروڼو له خوا خپرېږي، د ښاروالۍ پرځای شهرداری، د سترې محکمې پرځای دادگاه عالی، د پوهنتون پرځای دانشگاه، د پوهنځي پرځای دانشکده، د محصل پرځای دانشجو، د سړي میاشتي پرځای هلال احمر افغاني، د افغان پرځای افغانستاني، د همشهري پرځای شهروند او... کاروي. چې په دغو خپرونو کې پیام مجاهد، پنجره، هفته نامه کابل او... مخکښې دي. د همدغو "افغانستاني" وروڼو له کبله ملي ارزښتونه، ملي ترمینالوژي او ملي کلتور له گواښ سره مخ دي. د اطلاعاتو او کلتور وزارت که د دغه ځایانه عمل مخه ونه نیسي، ښایي یوازې یې په ایراني تاریخ کې کارنامه په زرینو کرښو ولیکل شي، په افغان ملت کې به یې ځای نه وي.

مصطفی کمال په ترکیه کې د اسلامي قوانینو پرځای غربي قوانین غوره وگڼل، ان چې ترکي لیکدود او ترمینالوژي یې په لاتیني لیکدود بدله کړه او ټول اسلامي بنسټونه یې له منځه یووړل. هغه گومان کاوه چې په دې توگه به د پرمخون او ترقۍ پر لوري روانېږي او ترکیه به د نورو غربي هېوادونو په کتار کې ودرېږي، خو هغسې ونه شول. دغو "افغانستانیانو" خو له بده مرغه په خپله ځانونه له ملت څخه بېل وگڼل، نو مهرباني دې وکړي، زموږ د اصیل افغاني کلتور په ارزښتونو او ویارونو کې دې لاسوهنه نه کوي. افغانانو پر خپل هېواد سرونه بندلي او د تاریخ په هر پړاو کې یې توره

که له زلمو نه پوره نه شوه
افغانستانه! جینکی به دې گتینه (14)

لوگر ولایت کی دلرغونو اثارو کیندنی

BNA: د لوگر ولایت یو شمیر اوسیدونکی په دغه ولایت کی دلرغونو اثارو د کیندنی او شخصی گتی اخیستنې څخه سرټکوی او وایی چی لاتراوسه د ساتلو لپاره بی د دولت له لوری هیڅ ډول عملی گام نه دی اوچت شوی

د لوگر ولایت یو شمیر اوسیدونکی په دغه ولایت کی دلرغونو اثارو د کیندنی او شخصی گتی BNA اخیستنې څخه سرټکوی او وایی چی لاتراوسه د ساتلو لپاره بی د دولت له لوری هیڅ ډول عملی گام نه دی اوچت شوی. د نوموړی ولایت د اطلاعاتو او فرهنگ د چارواکو په خبرو د لوگر د محمد اغی، خرخ، خروار او د بره کی برک په ولسوالیو کی ډیر لرغونی اثار شته او وایی چی تر ډیره حده د غیر فنی کیندنی او شخصی گتی اخیستنې د محمد اغی ولسوالی، مس عینک، او د خروار ولسوالی د کافر کوت په سیمه کی وسله وال کسان لرغونی اثار را باسی او د سیمی د امنیتی ځواکونو له لوری بی مخنیوی نه دی شوی.

زما نوم حاجی نادر د لوگر ولایت د خروار ولسوالی د کافر کوت د کلی اوسیدونکی یم، دلته شپه او ورځ وسله وال خلک راځی په هر قسم جامو کی راځی، دلته کار کوی بیا مور سبا پری خبریږو چی گورو چی یو وایی د اشی بی وری دی و بل وایی د اشی بی وری دی، نو مور له دولت نه دا خواهش کوو چی ولسوالی ته و وایی یا نور ځواکونه را ولیږی چی د دغو لرغونو اثارو ساتنه وکړی

د سیمی یو شمیر اوسیدونکی وایی چی د لوگر ولایت په ځینو سیمو کی هغه کسان چی کورونه یی لرغونو اثارو ته نژدی کیندنی کوی او په ځینو برخو کی د دوی د څرگندونو له مخی د تاریخی اثارو د را ایستلو تر څنگ د دغو اثارو قاچاق هم د یو شمیر سیمه ایزو قوماندانو کار و بار دی د لوگر ولایت د محمد اغی ولسوالی د مس عینک د سیمی اوسیدونکی گل محمد هم همدغی موضوع ته اشاره کوی او زیاتوی چی د خپل ځان له داره د دغو وسله والو نومونه نشی اخیستلی.

مور د مس عینک دلرغونو اثار څخه دا معلومات لرو چی دا د کلی خلک یی هم باسی، مسلح کسان راځی دا اثار باسی، نو مور له حکومت څخه دا غواړو چی د دی مخنیوی وکړی، مور که د دی قوماندانو نومونه واخلو نو زموږ د ځان خطر پکی دی او مور د ځان خطر پکی وینو.

دغه راز د اطلاعاتو او فرهنگ وزارت د لرغون پېژندنې رئیس محمد نادر رسولی هم په ډاگه کوی چې د لرغونو اثارو څخه د شخصي گټې اخیستنې په اړه په لوگر سربیره د هیواد د نورو سیمو څخه هم ورته شکایتونه را رسیدلي دي خو څرگندوی چې د دغه وزارت په نوښت او د کورنیو چارو وزارت په مرسته د هیواد په ټولو سیمو کې د لرغونو اثارو د ساتنې لپاره یو پنځه سوه کسيز ځواک تر روزنې لاندې دی چې د ده په خبره یو شمیر کسان یې دا اوس ، اوس دکابل د خواجه صفا ، نارنج تپه او د مرنجان په تپې کې د تاریخي اثارو د ساتنې لپاره بوخت دي خو وایي چې د لوگر ولایت ته لا تر اوسه دغه ځواکونه نه دي ورغلي.

نوموړې وایي لا تر اوسه موږ پدې نه یو بریالی شوی او دا امکانات نه دي برابر شوي چې موږ هغه مهمې سیمې چې د غلو په واسطه لکه چې د لوگر په ولایت کې غلا کیږي او موږ ته یې په اړوند رپوتونه را رسیږي د لرغونو اثارو ساتونکي ورواستو و خو هیله من یم چې ژر تر ژره دغه ساتونکي په ټولو ولایتونو کې د گرځنده او دايمي پوستو په ډول ځای پر ځای شي.

بناغلی رسولی وویل چې د افغانستان په هر گوټ هر افغان د نده لری تر څو د لرغونو او تاریخي اثارو څخه ساتنه وکړي ، ځکه چې د هغه په خبره فرهنگي میراثونه د هیواد تاریخي هویت او پېژندنه ده خو دی نه په گټو سره چې یو شمیر قوماندانان د دغو ارزښتناکو اثارو په قاچاق کې لاس لری ویل کیږي چې پنځه سوه کسيز ځواک به و نه توانیږي چې د هیواد په کچه د لرغونو اثارو څخه ساتنه وکړي. (15)

د انجنیر بشیر احمد نوری وردگ لیکنه

په کابل کې مرموزې پلټنې

لاندنۍ لیکنه خو اوونۍ مخکې لمړې ځل په یوه ویبپاڼه کې خپره شوه، ورپسې په کندهار کې د بېنوا فرهنگي ټولني د مشر له خوا د کندهار په یوه سیمینار کې چې 'کندهار د تاریخ په اوږدو کې' نومیدې خپره شوه، هلته د اطلاعات او کلتور وزیر ته ورسیده، خو ورځې وروسته لومړی صالح محمد صالح د (هوسی) مجلې چلوونکی او ورپسې د بېنوا فرهنگي ټولني مشر عبدالاحمد محمد یار د اطلاعاتو او کلتور د وزیر بناغلي رهین مخدوم په امر او غوښتنه د لویې څارنوالۍ د تحقیقاتو تر څانګې ورسید.

خواجه صفا د کابلانو یو مشهور زیارت دی. دغه زیارت ته چې د شېر دروازه غره په غېږ کې پروت دی له لیرې لیرې ځایونو خلک راځي او خپل مرادونه ترې غواړي. د خواجه صفا د زیارت تاریخچه معلومه نه ده، خو هلته له زیارت سره څېرمه په یوه ډبرلیک باندې کښل شوي دي، چې د نوموړي زیارت ودانۍ په ۱۳۲۳ سپوږمیز کال د امیر حبیب الله خان په زمانه کې جوړه شوې ده. د امیر شهید د زمانې دغه ودانۍ اوس هم په خپلو پښو ولاړه ده. له دغه زیارت څخه د کابل زوړ ښار کابو ټول لیدلای شو، دغه راز د زاړه ښار ګڼو سیمو څخه نوموړی زیارت راښکاري.

د زیارت څرګند موقعیت د دې سبب شوی، چې د افغانستان د ځینو مشهورو زیارتونو غوندې په کې غیرقانوني پلټنې ونه شي. تاسې پوهېږئ چې په تېرو څو کلونو کې د افغانستان ګڼ زیارتونه د قدیمه اثارو د قاچاق وړونکو له خوا کینستل شوي دي، چې دا په حقیقت کې زیارتونو ته لویه بې احترامی او د افغانانو د باورتو او متبرکه ځایونو بې حرمتي ده.

زه د خواجه صفا زیارت ته سړکال د جوزا په لومړۍ اوونۍ کې وروختم، هلته مې څو کسان ولیدل، چې پلټنې یې کولې او ځان یې د اطلاعاتو او کلتور وزارت مامورین معرفي کول.

د زیارت کوټي ته کولپ ورلوېدلی و، ما ورڅخه د زیارت د لیدو اجازه وغوښته، خو

دوی وویل: کیلی زموږ له یوه ملګري سره ده او هغه اوس نه شته. ما ته شک راولوبد، ټینګار مې وکړ، چې زه له لیرې ځایه راغلی يم، زیارت ته مې پرېږدئ، خو دوی تر پایه اجازه راښکاره کړه.

دغو کسانو د زیارت له کوټې بهر په څو مترې کې ژوره کینده جوړه کړې وه. ویل یې: دا د بودايي زمانې کوټې دي، چې د ځمکې له لاندې مو راوایستلې. اوس به خپلو پلټنو ته ادامه ورکوو.

ما د پلټونکو مشر ته وویل: اوس چې موږ خپل اثار په موزیمونو کې هم نه شو ساتلای، ایا د پته څه اړتیا شته، چې تر ځمکه لاندې او د مقدسو زیارتونو په ساحه کې پلټنې وکړو؟ ایا که دلته کوم اثار پیدا شي، د هغو د ساتلو امکان شته؟ د پلټونکو مشر په ځواب کې راته وویل: دا د وزیر صاحب امر دی!

د هغوی له خبرو معلومه شوه، چې له دغو پلټونکو سره د اطلاعاتو او کلتور وزیر ډاکټر سید مخدوم رهین خاصه دلچسپي لري او کله ناکله ورته راځي هم.

پلټونکو ټینګار کاوه، چې تر اوسه یې د بودايي زمانې د دوو کوټنیو له ډبرینو د بوالونو پرته، بل څه نه دي موندلي. خو په هماغه ساحه کې یو مردیکار چې پلټونکو د ډوډۍ راوړلو لپاره ښار ته استاوه او د کوزېدو په وخت کې راسره ملګری شو، راته وویل چې د پلټنو پر وخت ځینې طلايي زېورات پیدا شول، چې پلټونکو وزیر صاحب ته ورکړل او دوی سره وویل چې د پلټنو تر پایه پورې باید دا خبره پټه وساتل شي.

ما له مردیکار څخه د زیارت د کوټې د داخل په باره کې پوښتنه وکړه. هغه وویل: د زیارت کوټه له تېرو دوه، درې اوونیو څخه بنده ده. موږ د کوټې د باندې پلټنې کوو، د کوټې له منځه نه یو خبر.

زه د خواجه صفا زیارت ته په دې نیت ورغلم، چې د دنیا غمونه وځنډم او زړه مې سپک کړم، مګر له نویو غمونو او اندېښنو سره راکوز شوم.

څو ورځې دمخه تر دې چې د لرغونو اثارو د ساتنې په اداره کې د خپلو خدمتونو په خاطر د ملت بابا او ولسمشر کرزي د اطلاعاتو او کلتور وزیر سید مخدوم رهین ته د سید جمال الدین افغان مډال ورکاوه، نو په هغه ورځ د اطلاعاتو او کلتور د وزارت یوه مامور ما ته وویل چې وزیر صاحب د لرغونو اثارو په قاچاق کې لاس لري او دی د دغسې مډال مستحق نه دی. مګر ما ته د نوموړي مامور خبره مبالغه معلومه شوه. مامورین ممکن د له خپلو امرینو سره مشکلات ولري او دغه مشکلات د تومت ویلو سبب شي. خو کله چې مې د خواجه صفا د زیارت کیندنې په خپلو سترگو ولیدې، نو د شک ځای راته پاته نه شو.

ما د دغو پلټنو موضوع د کورنیو چارو په وزارت کې د پولیسو له یوه لوړ رتبه منصبدار سره مطرح کړه. دغه لوړ رتبه افسر مې پخوانی دوست و. هغه راته وویل چې په خواجه صفا کې د پټو پلټنو اوازه د کورنیو چارو وزارت ته هم رارسېدلې وه او دغه وزارت خپل ځینې کسان موظف کړل، چې د پلټونکو د فعالیت څارنه وکړي. ما ورته د طلايي زېوراتو خبره وکړه. د پولیسو منصبدار راته وویل: موږ د وزیر صاحب له خوا د طلايي زېوراتو د ترلاسه کولو له موضوع وروسته هلته خپل کسان لېږلي، چې که نور څه وموندل شول، د هغو تپوس دې وشي. ما ته د خپل دوست خبره قانع کوونکې ښکاره نه شوه. ورته ومې ویل: تاسې چې د طلايي زېوراتو له موندلو او پټولو خبر یاست، ولې همدا موضوع نه تعقیبئ؟ هغه وویل: دا ډېره مشکله ده، چې له وزیر صاحب تپوس وشي او که د تپوس کولو اجازه هم ومومو، څنگه به یې ورباندې ثابتوو؟

نوموړي منصبدار راته وویل چې څو کاله پخوا په بامیان کې د لرغونو زېوراتو یوه ډېره گرانېبه خزانه د ولسمشر اوسني مرستیال کریم خلیلي پټه کړه. دا موضوع بېخي څرگنده ده او خارجي مطبوعاتو هم ورباندې ډېرې لیکنې کړې دي. خو څوک دا جرئت کولای شي چې له کریم خلیلي څخه تپوس وکړي؟
موږ څومره بدمرغه یو چې خپل تاریخي افتخارات یا د طالبانو غوندې له منځه وړو او یا یې د اوسنیو ځینو چارواکو غوندې د څو ډالرو په بدل کې بهرنیانو ته ورکوو! (16)

بودا اوس هم تهدید پېري

د (کرشن سن ساینس مانیټور) امریکایي جریده په خپله یوه مقاله کې چې (بودا اوس هم تهدید پېري) تر سرلیک لاندې د افغانستان د اطلاعاتو او کلتور وزیر بناغلی رهین مخدوم د تاریخي اثارو له قاچاقبرانو سره په ملګرتیا او په قاچاقي کیندنو کې په لاس درلودلو متهم ګرځولی دی.

لیکنه وايي:

‘يو اووه کسيز ګروپ په لوګر ولايت کې د مس عينک کلي ته ورغلی و او د دې سيمې د تاريخي اثارو پوښتنې يې کولې او هم يې خلک د بودا د تاريخي اثارو غلا کولو ته تشويقوله. د سيمې خلکو په دې اړه د سيمې امنيتي پوليسو ته راپور ورکړ. د لوګر امنيتي چارواکو دغه کسان ونيول او تر پوښتنو ګروپونو وروسته يې کابل ته ولېږل، خو په کابل کې دغه کسان د اطلاعاتو او کلتور د وزير په مستقيمه مداخله له توقيف څخه خوشې شول.’

د لوګر ولايت د پوليسو قوماندان نور محمد (پاکتین) وايي:

د تاريخي اثارو دغو غلو د اطلاعاتو او کلتور وزارت د مامورينو په مرسته د دې سيمې د تاريخي اثارو په اړه معلومات ترلاسه کړي وو او غوښتل يې چې د دې سيمې تاريخي اثار هم غلا او لوټ کړي.

يو غربي ډيپلومات په کابل کې وويل: چې په دولتي ادارو کې د فساد ډېروالی د دې سبب ګرځېدلی، چې ډېر تاريخي اثار غلا کېږي.

انځرګل د مس عينک او سېدونکي وايي: د دغې سيمې ټول تاريخي اثار د دولت د مامورينو په مرسته غلا کېږي.

هغه وويل: ‘دغه کسان چې د دوی سيمې ته ورغلي وو، د تاريخي اثارو ساتونکي نه بلکې د تاريخي اثارو غله وو.’

انځرګل وايي: ‘دې کسانو ماته وويل که چېرې تاسې د تاريخي اثارو په کيندنه کې ورسره مرسته وکړئ او حکومت خبر نه شي، د دې تاريخي اثارو په خرڅولو کې به يې شريک کړي.’

د لوگر ولایت د پولیسو قوماندان وویل:

‘له دغو کسانو څخه د ټولو تحقیقاتو او پوښتنو وروسته معلومه شوه چې دا کسان غله وو، دوی له ځان سره د کورنیو چارو د وزارت او د اطلاعاتو او کلتور د وزارت د ځینو کسانو نومونه لرل. د دغه گروپ مشر چې په پاکستانی لهجه یې خبرې کولې وویل چې زه په کابل کې د امریکا په سفارت کې کار کوم.’

د لوگر د پولیسو قوماندان وویل:

‘د همدې کسانو مشر ما ته راغی او ما ته یې وویل چې زه ستاسې سره یوازې خبرې کول غواړم، زه چې له خلکو لیرې شوم- هغه ما ته وویل چې زه د امریکا د سفارت کارکوونکی یم.’

اوس دا دی د تاریخي اثارو او د مخدره موادو قاچاقبران د خارجي هېوادونو د سفارتونو په نامه، ځایي مامورین او محلي پولیس ډاروي.

محمد نادر رسولي د اطلاعاتو او کلتور په وزارت کې د لرغونپوهنې مدیر دا خبره مني چې دغه بندي شوي کسان زموږ د وزارت مامورین نه دي، بلکې د وزارت په مکتوب کې ویل شوي دي چې نیول شوي کسان هغه څوک دي چې زموږ د وزارت مامورینو ته یې د تاریخي اثارو دا سیمه ورنښووله، څرنگه چې دا کسان زموږ د مامورینو تر مخه هغه سیمې ته رسېدلې وو، نو د ځایي پولیسو له خوا ونیول شول. (17)

د ای، دبلیو، پي ار لیکنه

د یو هېواد د تاریخ غلا کول!

د افغانستان یو زیات شمېر تاریخي توکي غلا شوي او په مزایده

کوونکو پلورل شوي دي

له ماینونو څخه په دې ډک هیواد کې، د سرو او سپینو ډبرو شتون د ماین او ناچاودلو توکو د شتون مانا لري، خو، لوټماران د ملکي وگړو د خونديتوب پر ځای دا رنگونه ددې لپاره کاروي، چې هغو ځایونو ته د خلکو د ورتگ مخه ونیسي، ترڅو وکړای شي په سیستماتیک ډول د هېواد گران بیه تاریخي توکي ولوتي.

د طالبانو په لاس د بامیانو د لویو بوتانو تر ماتولو درې کاله وروسته د هېواد د یو زیات شمېر ارزښتمنو تاریخي توکو ویجاړول لا دوام لري او دا پلا د ټوپکیانو په مرسته د لوټمارانو له خوا غلا کیږي. دا توکي د افغاني ماهرینو، پولیسو او د بهرنیو لرغون پېژندونکو د وینا له مخې تر لوټ وروسته د ځینو معامله کوونکو له خوا د تاریخي توکو په څیرکو راټولونکو پلورل کیږي.

د فرانسوي لرغون پېژندونکو د پلاوي مشر، رولاند بېسینوال، چې د لرغونو ځایونو د خوندي کولو په منظور له افغان حکومت سره کار کوي، وایي: دا په افغانستان کې یوه لویه لویه ده. زه بیخي ناهیلی شوی يم.

د فعالیت عمده ځای د بلخ لرغونې ښار دی، چې د مزار شریف د ښار په ۲۵ کیلومتری کې پروت دی. بلخ د نړۍ د تر ټولو زړو ښارونو په ډله کې راځي. د دغه ښار د لرغونو ډبرو گران بیه توکو یو لوی زېرمون، چې زېږنېت یې کم و ډیر پنځو زرو کلونو ته رسیږي، په منظمه توگه کیندل او پلورل شوی دی.

د بلخ د ولایت د اطلاعاتو او کلتور رئیس، عبدالله رویین وایي: موږ باید خپل کلتوري او تاریخي میراث، د خپل دین په څېر وساتو. رویین د غلا پرېه زیاتره په سیمه ییزو قوماندانو اچوي. هغه وایي: چې د ښار د سبحان قلعي د لرغوني جومات څومتره مربع کاشي خښتې غلا شوي، خو هغوی نه دي توانیدلي، چې د هغې د غلا په تور څوک بندي کړي. رویین وایي: په دې پېښه کې د ټولو واقعیتونو له پوهېدو سره سره موږ قوماندانان دي ته نه شو اړ ایستلای، چې هغه بیرته راوړي. سیمه ییز پولیس وایي،

هغوی ټول هغه قوماندانان پېژني، خود غیچ اخیستنې له ډاره یې څوک نوم نه شي خپرولی.

سیمه ییز پولیس او بهرني لرغون پېژندونکي دواړه وایي، چې نه شي کولای، د افغانستان د بې اندازې گران بیه لرغونو فرهنگي توکو د لوټ مخه ونیسي. د بلخ د پولیسو آمر، میرحمزه وایي: مور د تاریخي توکو یو قاچاق وړونکی و نیو، چې په تېر ژمي کې یې هغه غلا کړي وو او په خپله غلا یې اقرار هم کړی و، خو د هغوی د ملاتړو سیمه ییزو قوماندانانو د فشار له امله مو غلا شوي توکي بېرته ترلاسه نه کړای شول. که مو پرې فشار راوړی وای، نو د یوې سختې جگړې د رامنځته کېدو لامل کېده. رویین وایي، بهرنیو لاسونو ته د افغاني لرغونو توکیو لېږد په ۱۹۹۰ کلونو کې د کورنۍ جگړې پر مهال پیل شو. هغه وایي: نړیوال قاچاق وړونکي معمولاً د لرغونو توکو د ځای په هکله بشپړ معلومات لري. ځینې خو یې بیخي د لرغونو توکو ماهران دي. هغوی بېلابېلو ځایونو ته ځي او د لرغونو توکو ځای مومي. له هغه وروسته د مرستې لپاره سیمه ییز غله په کار گوماري.

بېسوال وایي، نړیواله ټولنه باید د افغانستان د لرغونو توکو د تری تم کېدو په اړوند یو څه مسوولیت په غاړه واخلي، هغه زیاتوي. له یو نړیوال مارکیټ پرته، لوټ نه شي ترسره کېدای.

دې ته اړتیا نه لیدل کېږي، چې د ویجاړۍ د لیدلو لپاره سپری لیري لار شي. د بلخ په ختیځه څنډه د د غمیو غونډۍ په نوم یو ځای شته له څو لسيزو راوړوسه دغه ځای د لرغون پېژندو نکو پام ځانته اړولی دی خو اوس هغه ځای د سلگونو بې قانونه کیندنو له امله په یوې خالي سیمې اوښتی ده.

دا هغه ځای دی، چې د پېړیو پېړیو زاړه غونې توکي په کې موندل کېدل. زیاتره هغه یې د میلاد ۳۲۵ کاله د مخه د لوی سکندر له زمانې سره تړاو درلود. دا ځای ډېره موده د بودايي او اسلامي فرهنگ مرکز پاتې شوی دی.

په دې لوټ کې نه یوازې ستر نړیوال معامله کوونکي ښکېل دي. د بلخ د مرکز په یو پارک کې د؟ انټیک فروشي برادران په نوم یوه هټۍ لرغوني سکې، لوښي، کوچنۍ مجسمې او بوتان (خېرې) د خرڅلاو لپاره وړاندې کوي.

د هټۍ څښتن، عبدالقدیر وایي، هغه دا شیان له هغو سیمه ییزو خلکو څخه رانیسي، چې هغه ته یې د خرڅلاو لپاره راوړي. هغه ته کله کله دا شیان بهرنيان راوړي، خو زیاتره یې پخپله افغانان راوړي. دا هټیوال کوچني لوښي، چې لرغونې ډیزاین لري، په ۲۰ او تر هغه لوی په سلو ډالرو پلوري.

د افغانستان د تیر تاریخ د لیلام د ودرولو لپاره نوې هڅې پیل شوي په دې وروستیو وختونو کې د کورنیو چارو وزارت یو ځانګړي پولیسي ځواک جوړ کړی، چې د هېواد د لرغونو ساتنه کوي. د پولیسو دا ۵۰۰ کسيز ځواک به له پیاوړتیا سره سم د هېواد ټولو برخو ته واستول شي .

د کورنیو چارو د وزارت ویاند، لطف الله مشعل د وینا له مخې په تېره میاشت کې د لوګر ولایت د خروار په ولسوالۍ او د کاپیسا په ولایت کې د دې غونډې ۸۴ تنو افسرانو په کار پیل کړی دی .

مشعل وايي، هغوی د دې مخه نیسي، چې سیمه ییز قومندانان په سیمه کې له خپل نفوذ څخه کار وانخلي. هغه وايي: د سیمې خلک د پولیسو په دغه ځواک کې نه شاملیږي. د هغې پرځای، موږ د افغانستان له بېلابېلو برخو څخه افسران په کار ګومارو .

رویین وايي: هغه خلک چې دا ځایونه لوتوي، ماته د طالبانو په څېر بنسټګاري یوازینی توپیر یې دا دی، چې دا خلک زموږ فرهنگ په پټه غلا کوي او لوتوي او طالبانو دا کار په څرګند ډول کاو، لکه هغسې چې یې د بامیانو بوتان په رڼا ورځ مات کړل. (18)

عبدالاحمد محمديار

مننه، سلامونه، ادب او درنښت

که اسمان دي د زمري په خوله کې ورکړي

د زمري په خوله کې مه پرېږده همت

په داسې حال کې چې د وخت د وحشي جبر له خونړۍ خولې څخه راوتلی يم، بلکې د دې خولې ټول له زهرو ډک غاښونه پرځمکه راټوی شوي او دا خوله په خاورو او ايرولرل شوې ده. د افغان ملت سره د زړه خواله کول غواړم:

په افغانستان کې د ډيموکراسۍ ښه پورته، د بيان د ازادۍ نغاړه وډنگول شوه، د ډبرو نورو په څېر ما او زما د فرهنگي سنگر نورو يارانو هم دا ښه واورېد، هرکلی مو ورته ووايه او د پراخ فرهنگي کار او پيکار جنډه مو مسکه کړه. خوله بده مرغه د افغانستان د اطلاعاتو او کلتور وزارت، هغه ودانۍ چې له کړيو يې د ډيموکراسۍ ښه راوتی او د بيان د ازادۍ د نغاړې زمزمې، د همدغې جنډې د راتپولو په ناقانونه او ناځوانه راتپونه يې لاس پوري کړ. خاص په دې نيت چې گوندي موربه د افغان سپېڅلي او آر فرهنگ د مورچل يو مات گوډ او نيمگړي سرتېری تر څټ راوښو، د زندان و تور کونج ته به يې وغورځوو، وينې به يې د خپل همېشني خصلت له مخې ځنې وځيښو، په پای کې به يې په دې ژمنه خوشې کړو، چې نور به د قلم څوکه د غلو، داړه مارو، ملي خاينانو او د افغان فرهنگ د غلیمانو د رسوايي لپاره نه خوځوي. خود اطلاعاتو او کلتور وزارت يارانو، يا ښه دي ووايم سرغنه يې ښاغلي ډاکټر سيد مخدوم رهين لکه چې د افغان هېواد د زامنو له ننني ذهنيت لوري او کچه ځان ته نه وه معلومه کړې. دا ځکه چې زه لا د دغه وزير په اشاره د کابل د لويې څارنوالۍ په وره ورتوتلی نه وم، چې زما د هېواد مور وښو، ځيرکو او مېړنيو زامنو او زما د فرهنگي سنگر سربازانو ورباندې د مدلو، منطقي او قانوني نيوکو، ويناوو او اعتراضونو محشر جوړ کړ. د دې اسرافيلي شپېلۍ او زما د افغانستان له گوت گوت او د نړۍ له کونج کونج څخه او په هر هغه ځای کې چې زما د خاورې د ابۍ وينې او حساس زامن او سېدل، پورته شو او پر قانون باندې د هر تېگري کووني د غوږونو پردې يې ورڅيرې کړې. په داسې يوه

حالت کې راڅخه د لویې څارنوالۍ د تحقیق او جرایمو په ریاست کې، تحقیق پیل شو. لس دوولس پوښتني راڅخه وشوې او هرې پوښتني ته مي د خپلو یارانو او دوستانو په ډاډه ډول ځواب ووايه چې بیا مي ورته په کې د بلي پوښتني د پیدا کېدو مجال پرې نه ښود او د تحقیقاتو په وروستيو شېبو کې خودا بهېخي راته څرگنده شوه چې نور نو د څارنوالۍ مستنطقین زما د هېواد د بافرهنگه او پوهو شازلمیو منطق او دلیل د خپل پرستیژ لپاره قانوني گوزار گڼي، ځکه بیا نو په اوبو کې د لوتې ایښوولو او ورباندې د تېرېدو لوبه پیل کړه. په زړه پوري دا وه چې د تحقیقاتو پای ته د ټيکي ایښودو چم هم ځنې هېر و. بالاخره یې د تلیفون له لارې راته وویل چې له کومې پایلې او ښه و بده پرته رخصت یې، بیا ما ورته وویل: عجب ده! د وزیر صاحب حیثیت نه دی پرځای شوی او زه رخصتېرم، خو په هر صورت یوه دا وړ و بیزه خو جوړه کړي، یو لیک میک خو راکړئ. بیا یې د کندهار پر څارنوالۍ باندې سرپټی لیک راکړ، چې زه یې د دوی پښېمانلیک گڼم. لنډه خبره دا چې دغو د قانون سرغړوونکو غوښتنه چې د افغان ملت یوه لوبه کتله، د دغه ملت د یوه غړي په ټکولو سره په اروایي او مانیز ډول وټکوي، خو په خپل دغه خام پلان او ارمان کې پاتې راغلل او په دې ډول سره یې د ناموزه اتوریتې خوړین دېوال د ټول افغان ملت او نړۍ په وړاندې رانسکور شو او هم ورته په افغانستان کې د افغان فرهنگیانو د پراخ جوړ شوي فرهنگي کمربند (وردگ، غزني، زابل، کندهار، هلمند، فراه، هرات، لویې پکتیا، خوست، ننگرهار، لغمان، کونړ، کندوز، بغلان، لرغوني بخدي یا بلخ او کابل) زور او ځواک څرگند شو. دلته باید دا معترضه جمله هم زیاته کړم چې د دغه فرهنگي کمربند بنسټ ورځ په ورځ پخېږي، د ډیموکراسۍ، ټولنیز عدالت او بیان د ازادۍ جنډه به تر اسمان پورې لوړ وي او د قانون د غلیمانو نفسونه به نن وي که سبا، ورباسي.

زه په دغه کار او پیکار کې د خپل بري راز د خپل هېواد د بافرهنگه زامنو په پراخ او بېساري ملاتړ کې وینم. د مننې الفاظ ورته نه لرم. بس همدا به زما او د دوی لپاره ستر امتیاز او لوی سوغات وي، چې نن موږ ټول د قانون او خپل حق په دفاع کې بریمن او برلاسي شولو. ما خو غوښتل چې زه د خپل هېواد خواخوږو زامنو له یوه یوه څخه ځانگړې مننه وکړم، مگر دا خو ماشا الله او د شیطان غوږونه دې کانه وي، نژدې ټول ملت مې په ملاتړ ولاړ شوی و، ځکه خو نو د خپلې ټولې مینې، مننې، خلوص، ادب او درنښت سرد خپل ټول ملت او په ځانگړي ډول د هر هغه چا په وړاندې ټیټوم، چې د راډیو، تلوویزیون، ورځپاڼې، ویبپاڼې او بلې هرې خپرنۍ وسیلې له لارې یې د خپل هېواد او افغاني فرهنگي د یوه مات گوډ چوپړوال د ملاتړ تر پورته کړ او په دې ډول سره

بې د افغان اصیل فرهنگ د غلیمانو پر سرد آسمان د ژرندې پل وگرځاوه.

د خدای په امان

ستاسو د افغان ملت، فرهنگ، ژبې او ملي ارزښتونو ساتونکې، چوپړوال، په هر
حال، هروخت او هرځای کې قربانۍ ته چمتو او لېونی.

1383/زمری/18ل کال (19)

صالح محمد صالح

په دې ټولنه کې د لیکوالو درنښت داسې کېږي!

(زه یې په کوم تور تر شکنجو لاندې ونیولم؟)
 رښتیا هم وایم، خوشحالي د ملت هم غواړمه
 عجب ساده یمه، لا سر سلامت هم غواړمه
 که ستوری نه یم، د اسمان تمنا هم نه کوم
 که یم گلاب، نو بیا د خاورو قربت هم غواړمه

دروېش درانی

د کابل پر وخت به د ما بنام پیاوړې باندې اته بجې کېدې چې د ماهیپر له تنگي څخه کابل ته راوایستو، دا د جمعې ورځ، د 1383 ل کال د چنگاښ (سرطان) پنځمه او د 2004م کال د جون د میاشتې 25مه نېټه وه.

د څرخي پله (پلچرخي) د تالاشۍ په زنجیر کې یوه وسلوال ځوان زموږ کړولا موټر، چې څلور سورلی او یو موټر چلوونکی په کې ناست وو، ودراره. دغه وسلوال کس به د اتلسو او شلو کلونو ترمنځ عمر درلود، لومړی یې په غور سره د ټولو څېرو ته وکتل، لکه زموږ په څېرو کې چې د پرتو دوږو په کتو سره غواړي زموږ د ستړیا کچه ځان ته څرگنده کړي، وروسته یې له موټر چلوونکي څخه غوښتنه وکړه چې د موټر ټولېکس پرانیزي، موټر چلوونکی هم کښته شو او د موټر ټولېکس یې ورته پرانیست. موږ ټول په موټر کې ناست و، که رښتیا ووايم زه خپله زیات ستړی وم، پرون چې له کابل په پېښور ته روانېدم، نو د ورپښمین تنگي وروستیو حدودو ته رسېدلي وو، چې زموږ د موټر د تېلو ټانکي له کومې غټې ډبرې سره ولگېده، له دې سره یې ټول پایپونه ورغوڅ شول، په ډېرو ستونزو و توانېدو ټانکي په پړي او نورو ټوټو وټرو، چې په دې منځ کې څو ساعته وخت تېر شو، که په عادي وخت کې تر ماسپښینه رسېدای شواي، نن ماخوستن پېښور ته ورسېدو. خو کله چې د کڅ او سرخکان د سیمو ترمنځ ورسېدو موټر چورلټ ودرېد، نه چالانېده، نه هم مخکې تلای شواي. موږ اړ شوو چې یوڅه پیسې د کرایې په ډول ورکړو او یوه بل فلانگ کوچ موټر ته لاس ورکړو، څرنگه چې په موټر کې دننه ځای نه و، نو پر بام یې کښېناستو، توند او گرم باد، دوږې، د هوا تودوښه او داسې نورې ستونزې مو ټولې وزغملې. تر جلال اباده پورې په رسېدو کې دوه ساعته ولگېدل. کله چې د جلال اباد په

تالاشی چوک کې کښته شوم، داسې مې انگېرل، لکه چا چې په په هاوونگ کې کوتلی یم. خو نن چې له پېښوره بېرته کابل ته راتلو، په دې امنیتي پوسته کې له نورو ناپېژندویو ستونزو سره مخ شوم.

وسلوال کس زموږ له موټر چلوونکي څخه د هغې گونۍ (بوجۍ) په باب پوښتنه وکړه چې ما په کې د هوسۍ نوې چاپ شوې (د لومړي کال، پنځمه گڼه) اچولې وه او غوښتل مې کابل ته یې ولېږدوم، موټرچلوونکي ورته یوه گڼه ورکړه او ویې ویل چې په دې بوجۍ کې هم همدا مجلې دي. وسلوال کس مجلې ته په غور سره وکتل چې دوه درې تنه نور ملگري یې هم راتول شول، هغو هم مجله سره واړوله او اړوله، زه لا په موټر کې دننه ناست وم او غوږ مې نیولی و، همداراز مې د خپل څنگ ملگري خبرې هم اورېدې، یوه بل وسلوال چې د مجلې څو پاڼې واړولې، ویې ویل: "کلش پشتوست"

بیا یې له موټرچلوونکي څخه وپوښتل چې دا د چا دي؟
ما د خپل ملگري خبرې غوڅې کړې او بخښنه مې وغوښته، کښته شوم او ومې ویل: "څه خبره ده، دا زما مجلې دي، غواړم کابل ته یې یوسم."

یوه تن چې برگ پتلون او یوه خیرنه زېرپراهني یې اغوستې وه، وویل: "ای مجلای پاکستانه ده اینجه میاری و تقسیم میکنی، کلش پشتوست، کس اینجه پشتو ره نه مېفامه."

ما وویل:

"دا نو کومه حیرانوونکې خبره ده، چې دا مجله ولې په پښتو ده؟ بله دا چې دا زما شخصي خپرونه ده، په خپلو پیسو یې چاپوم، تاسې یې تاوان په څه کې وینی؟"

ما چې دا خبره وکړه، دوی په خپلو کې سره وکتل، په همدې ترڅ کې یې څو نور وسلوال ملگري هم راتول شول، یوه تن خپل چاقو راوايست او په یوه توند حرکت سره یې بوجۍ څیرې کړه. ما چې د علت پوښتنه وکړه، د برگ پتلون خاوند ځوان وویل:
"نې مه ای پرسانه از تو میکنم که چرا ده ای مجله تان فارسي نیس؟"

ما وویل:

"وه وروره! ته ولې دا پوښتنه زما څخه کوې؟، دلته په کابل کې په لسگونو مجلې د بهرنیو ټولنو له خوا د ټول افغانستان لپاره چاپېږي، ایا تاسو له ټولو دا پوښتنه کوئ، نو دا چې زما مجله په پښتو ده، ایا دا کوم جرم دی، کوم خیانت دی او..."

له دې سره جوخت یې راباندې ټوپ کړل، هغه گڼه یې چې په لاس کې وه پرمخ راووهله او دوې نورې کلکې څپېږې یې هم راکړې، ما د ځان د خلاصون کوښښ وکړ، خو د هغه نورو وسلوالو ملگرو لاسونه راته ټینګ کړل او پرې یې نه بنسودم چې ځان خلاص کړم. شا

و خوا زیاته گڼه گوڼه شوه، خو نور مو تروڼه هم ودرېدل، خلکو د دې حالت ننداره کوله، بنیایي گومان به یې کاوه چې ما هم کوم غټ جرم کړی او اوس مې دا وسلوالو کسان د محکمې تر مېزه پورې کشوي. وسلوالو کسانو نه یوازې ما، بلکې زما ملت، ژبې او هېوادوالو ته سپکې سپورې کنځاوې کولې، چې زه یې دلته نه شم لیکلای، د قلم درناوي ته په پام سره یې له لیکلو ډډه کوم. پر همدې مهال، د برگ پتلا نه خاوند وویل: "تو از گریبان مه میگیری؟ دستت سر مه دراز کدی؟ تو مه ره میشناسی؟ تو بیا داخل برېم، مه زېر کېدل بگیریمت، باز خات فامیدی که مه کیستم..."

زه یې لومړی کش کړم، چې لستونې یې راخیرې کړې، خو نورو وسلوالو د شا له لوري پرېنۍ اوږه یو ټینګ گوزارونه راکړل، خو زه خجالته وم، ځکه چې ما ته د خپل هېواد قانون (?!!) جزا راکوله، هغه هم د بېگناهی په جرم!! زه د خپلې ژبې د خدمت په جرم محاکمه کېدم.

زه یې د سپک په شمالي خوا کې یوه پراته سرای ته دننه کړم، چې لوی غولی یې درلود، لومړی څو زینې پاس ختلې وې، وروسته یوه سمتي ټوټه راتله، وروسته له زینو څخه بېرته کښته شوو او په مخامخ دېوال کې یوه لرگینه وړه دروازه ښخه وه چې خوله یې زما غونډې مجرمینو (?!?) ته خلاصه نیولې وه!! کله چې دغه تیاره دالېز ته ننوتو، چې لاس ته یوه بله خیرنه دروازه پرانیستل شوې وه، په دې تنگه او وړه خونه کې یوه سره توشکه اواره وه، چې کوچني گلونه یې لرل، د دروازې څنګ ته د جنوب پر لوري یوه کړکۍ هم پرانیستل شوې وه، د کړکۍ څنګ ته څو نورې پرستني هم تړل شوې وې، چې د چرسو او سگرېټو بوی ترې خوت. د دروازې پر پاسنۍ برخه د دوی د سالار "مسعود" څو عکسونه لگېدلي وو، زه یې پر توشکې ورتېل وهلم او دی مخامخ راته کښېناست، ما ورته وویل:

"...ما خلک د یوه لیکوال او خبریال په توګه پېژني، زه دې د ټولو خلکو په مخ کې ولې په خپېرو ووهلم، زما گناه څه ده؟.."

هغه بیا په غوسه شو، غاښونه یې وچيچل، لاسونه یې پر خپله ملا ټینګ کړل او یوه بله خپېره یې راکړه، ویې ویل: "...مه امرازی پوسته استم، مه میشناسی؟ مه مثل توروز ده نفره، ده زنجیرا بسته میکنم، تو از گریبان مه میگیری؟، تو بشي مه حالي سبق تره میتم."

وروسته یې زما د داسې چلندونو یادونه هم وکړه، چې زه هېڅ ترې خبر نه وم، هغه ویل چې گواکې ما لومړی ورباندې وار وکړ او کنځا مې ورته وکړه. راته گواښ یې وکړ چې والله که به مې د چا پلار هم ترې خلاص کړي. په دې جار و جنجال کې یو بل کس د

کوټی د تشناب له وړې دروازې څخه راووت، تور کالي یې په ځان، یو کوچنی برگ د شمال یې پر اوږه او پکول یې پرسرو، هغه وپوښتل:

“چرا، بی، امر صاحب!؟”

امر صاحب وویل:

“مه ازی به انسانیت پرسان میکنم که ای مجلایت چرا پشتوست، سر مه وار میکنه، مره میزنه، ای مره نمیشناسه که مه کیستم، مه مثل ای واری ادما ره روز ده تا خام میخورم.”

هغه کس چې د خپل مخ په وچولو لگیا و، پر خپل ځای وچ پاتې شو، ما ته یې مخامخ گوندې ووهلې، ویې ویل:

“او بچه! امیالی بسته ات کنم؟ تو میفامی که امر صاحب کیس؟”

زه هک پک حیران پاتې وم، چې اوس څه ووايم، ما چې څه ویلي او څه اورېدلي وو، ومې ویل، خو یوه هم غوږ نه نیوه. به همدې وخت کې د دوی اووه اته تنه نور ملگري هم راننوتل، چې څه له پاسه ټول ځوانان او تر پنځه ویشو کلونو یې عمر کم و. چا یو ډول درېشی اغوستې وه، چا بل ډول، چا یوازې نظامي پتلون په ځان کړې، چا یوازې کورټی. اغوستې وه، چا هم د ملي پوځ درېشی په ځان کړې وه، خو په څېره کې ټول یو ډول راته ښکارېدل. په یوه شېبه کې مې احساس کړل، چې شونډو مې پتري نیولي او د مایوسۍ په جال کې مې ځان رانښکېل لید. هغه مایوسي چې ما، زما قلم او زما فکر یې زیندی کړی و.

یوه وویل:

“تو چې کاره استی، از کجاستی؟”

ما وویل:

“زه یو لیکوال، خپلواک خبریال او د دې مجلې چلوونکی یم.”

کله چې مې د خپل ولایت نوم ورته واخیست، د زیاتو پر تندو گونځې راغلي، نور هم توند شول، اوس که به ما خبره کوله، نو ویل به یې: “چپ باش!!”

د دوی آمر راته وویل:

“ورشه د مجلې اسناد دې راوړه.”

ما له جیبه خپل گرځنده فون راوايست، خو هغوی وویل:

“زنگ زنی که توتته توتیت میکنم...”

وروسته یې څو سپکې کنځاوې هم پسې وکړې...

خو نن ما ته د خپل جگره ځپلي، خوار او ټوک-ټوک هېواد د ملي پولیسو، ملي

ساتندویانو او ملي سرتېرو د هېواد پالنې، ولسپالنې او سپېڅلې مینې!! جذبه ښه ترا څرگنده شوه، یو ځل بیا مې د دروازې پر سر لگېدلې عکس ته وکتل. هغه راپورې خندل، بیا مې د ځان په وړاندې مخامخو خپرونو څېرو ته وکتل، چې هر یوه پر مخ، سر او اوږو درانه-درانه گوزارونه راکړي وو، وروسته مې د یوه سرتېري په لاس کې د هوسۍ مجلې څو څېرې شوې پانې ولیدې. ما ته داسې وېرېښېدل چې د دغو څیرو شویو پانو له هرې ټوټې څخه زما د هېوادوالو چينغې راځي، د اوبنکو او فريادونو ازانگې ترې راځي او بالاخره وينې ترې دارې وهي، هغه دارې چې ما ته د څو کلونو وړاندې هغه مړي او ټيپيان رايادوي چې د کابل په واټونو او راکټ لگېدلو کورونو کې مې په څو-څو ځلي ليدلي وو، دا ځکه چې زه څو هم آخر د دغو جگړو او ویرونو یوه پدیده!! وم. داسې پدیده چې نن د خپل مظلومیت جنازه پر خپلو اوږو لېږدوي. زه په دې وخت کې یوه گرځنده مړي ته ورته وم، چې هېڅ یې هم په واک کې نه وي، نه د خپل خیر په باب فکر کولای شي، نه هم شر بېژني.

یوه تن بیا خوله جینګه کړه او د پوزخند په ډول یې وویل: "پشتو... پشتو چاپ میکنه او گپ اضافي هم میزنه، پاکستانیا!!".

ما ته نن دا هم څرگنده شوه چې زما هېوادوال په دې هېواد کې نه یوازې د ژوند کولو حق نه لري، بلکې د مجلو د خپرولو حق یې هم ترې اخیستل شوی او د مطبوعاتو د قانون دا ماده هم راته هسې د کاغذ پر مخ یوه لیکل شوې کرښه وېرېښېده، چې وايي:

په ټولیزو رسنیو کې د دغه ډول لیکنو خپرول جواز نه لري:

۱. هغه لیکنې چې د اسلام د اصولو مغایرو نورو دینونو ته سپکاوی وي

۲. هغه لیکنې چې د اشخاصو د سپکاوي او پر هغو باندې د افترا لامل شي.

خو تر اوسه پورې په هوسۍ کې داسې لیکنه نه ده راغلې، چې هغه دې خدای مه کړه اسلام، یا دې هم نورو دینونو ته سپکاوی وي، تر اوسه پورې په دې خپرونه کې څوک نه دی سپک شوی، خو نن دا دی د همدې مجلې چلونکی په دې جرم تر څورونې او جزا لاندې نیول کېږي، چې په خپله ژبه مجله چاپوي او په خپل هېواد کې یې وېشي، په خپله ورته لیکنې برابرې، په خپله یې د چاپ لپاره ورته پانګه برابرې او په خپله یې د چاپ لپاره د جبر تر کرښې ها خوا اوږي، خو بیا یې هم دا کار یو خیانت، ملي غداری او د سپکاوي وړ کار ګڼل کېږي، خو نه پوهېږم د لیکوالو او د خپرونو د چلونکو لپاره هم په دې هېواد کې کوم تضمین شته چې د دغه ډول ټوپکسالارانو له سپکاوي او افترا څخه خوندي وي؟ او که نه، دا قوانین او اصول د زورورو له خوا لیکل کېږي، یوازې یې مظلوم او بې وسلې قشر په منلو او رعایتولو مکلف دی. ما غوښتل چې په دې اړه مې

څوک چیغه واورې، یو څوک دې حق او ناحق سره بېل کړې، له بده مرغه چې یو کس مې هم ونه موند.

اخر یې تر دې پر ځنډ، لفظي شخړو، د لیلونو او لانجو وروسته پرېښودم، تر شا یې دا هم ویل چې:

“... برو نوکر و اجیر انگلیسا، ما بجای اسلام استیم، ما اسلامه کمایي کدیم، فامیدی؟ ای تمام مردم باید سر ما افتخار کنه، برو پشت سر ته سی نه کنی، که ضربیت میکنم”...

له هغې خونې څخه ووتم. زما د موټر ملگري راته بهر ولاړ وو او هېڅ یې هم نه ویل، ځکه چې هغوی هم زما په ملت پورې اړوند کسان وو، هو رښتیا دوی به څه ویلای، دغو ټوپکسالارانو خو خامخا په همدې جرم هم نیولای شوی چې ولې یې ملي جامې اغوستي، ولې یې خولۍ پر سر کړې او ولې زېره لري. د خپلې خولې له کونج څخه مې د وینو رابهدلې لیکه پاکه کړه او موټر ته وختم.

په لار کې زموږ موټر چلوونکي، چې یو خوږاروا ځوان و، د همدغو ټوپکیانو گیلې پیل کړې، په ضمن کې به یې په مخامخ لگول شوې هنداره کې ما ته هم راکتل. هغه وویل:

“همدغه پاتک والا په یوه او بله پلمه زموږ جواز سیر او اسناد راڅخه اخلي، یا د لمبر پلټې پلمه نیسي او له موږ څخه د پیسو غوښتنه کوي. ټرافیک بېلې پیسې غواړي، دا وسلوال کسان یې بېل”.

خو دا خبرې زما لپاره ځکه دومره په زړه پورې نه وې، چې د اورېدو لپاره یې کوم اورېدونکي غوږ او د دغو ستونزو د اوارۍ لپاره کومه صادقه او رښتینې محکمه نه موندل کېده، ما به څه کول؟ زما د قلم ملا خو د ټوپک په وړاندې ماته وه. زه د خپل بدن د دردونو له کبله په عذاب وم، کله چې مې غوښتل خپل اواز تر جگپوړو چارواکو ورسوم، بیا هم بریالی نه شوم، ځکه داسې څوک مې ونه موند، چې هغه دې په رښتیا هم صادقانه اقدام وکړي. دلته خو هر چارواکی او د هېواد هر خادم (?!!) تر اوو دېوالونو هاخوا په حرمسرایونو کې ناست دي، دلته څوک د هغه چا اواز نه اورې، چې ظلم ورسره شوی وي. بله دا چې ما نو څه کولای شوی، له ما سره خو نه وسلوال کسان وو، نه هم وسلې، ما یوازې یو مات او خوار قلم درلود، چې نن یې دوی قدر ورپرځای کړ او ما یې ننداره وکړه!! تر دې وروسته پوه شوم چې د یوه لیکوال او د یوې خپلواکې، ناپېیلې او ملي مجلې د چلوونکي په توگه مې خپل ولس څومره قدر کوي!!؟؟.

زه د خپل هېواد په څېر چور چور یمه ما مه پوښتئ

نه لرم درمان، داسې رنځور یمه، ما مه پوښتئ

مین

په هالېنډ کې د سلام کلتوري ټولني خبرتيا

بد رنگه زمانه شوه چې مینا په کانیو ولي

که نن وار زما دی سبا تا په کانیو ولي

نوزادي

هېوادوالو او نړيوالو ته څرگنده ده چې د تېرو دوو لسیزو په ترڅ کې د جگړه مارو بنسټپالو او د هغوی د ظالمو ملېشو په کرغېړنو لاسونو د هېواد زیات شمېر لیکوالان او روڼاندې له بېلابېلو ستونزو، مصیبتونو او ناخوالو سره مخامخ شوي دي، له بده مرغه دا حالات لا تراوسه په هېواد کې دوام لري.

په خواشینۍ سره مو واورېدل چې د هېواد نامتو لیکوال او د هوسۍ مجلې مسوول چلوونکی ښاغلی صالح محمد صالح د هماغو ټوپکیانو او داړه مارانو په وسیله بندي شوی، ځورول شوی او په بېرحانه توگه وهل شوی دی.

په هالېنډ کې د سلام کلتوري ټولنه په افغانستان کې د ملگرو ملتونو له ادارې (یوناما) او د مسوولو دولتي چارواکو څخه په کلکه غوښتنه کوي، چې د دې پېښې لاملینو ته ژر تر ژره درنه سزا ورکړي، ترڅو د نورو ټوپکیانو لپاره د مخنیوي الهام وگرځي او د دې تر څنګ د هېواد له ټولو کلتوري ټولنو او کلتوري مخورو لیکوالو او پوهانو څخه دا هیله کوو چې په یوه اواز کورنیو او بهرنیو مسوولینو ته ووايي چې زموږ ټول هېوادوال له دې ټوپکیانو څخه کرکه کوي او د افغان ولس په نظر همدا ټوپکیان په هېواد کې د روانې بې ثباتۍ او ناوړه حالت اصلي عاملین دي.

په هالېنډ کې د سلام کلتور ټولني مشر

رسول باوري

په ډنمارک کې د افغانستان د فرهنگي - علمي څېړنو مرکز

(خپلواکۍ) اعلامیه

د کابل د څرخي پله د تالاشۍ په پوسته کې د احمد شاه مسعود تر عکس لاندې یوه وسلوال چارواکي، پښتو او پښتنو ته سپیکې سپورې ويلي

د ۲۰۰۴ کال د جون ۲۸ - کوپناګن

په خواشینۍ سره مو خبر ترلاسه کړ چې د گران هېواد افغانستان یو تن پیاوړی فرهنگي شخصیت او د (هوسۍ) مجلې مسوول چلوونکی ښاغلی صالح محمد (صالح) کله چې له ننګرهار څخه کابل ته د تگ په لار کې و، د کابل د څرخي پله په امنیتي پوسته کې تر درولو

وروسته په دې جرم چې د یوې پښتو خپرونې چلوونکې، لیکوال، ژورنالیست او وېشنکی دی لومړی تر پوښتنو او گروېږنو لاندې راځي او بیا نه یوازې هغه ته بلکې ټولو پښتنو او د هېواد ملي-رسمي ژبې پښتو ته سپکې-سپورې ویل شوي او ورسره جوخت په داسې حال کې چې شا و خوا ډېرو کسانو یې ننداره کوله، وهل شوی او په کښولو د په اصطلاح امنیتي پوستې انډې او بیا یوې کوټې ته ول شوی او په کوټه کې په پوره ډاډ او سپین سترگې د پښتو او پښتنو په آدرس کنځلې شوي او د ښاغلي صالح د لا وهلو-ټکولو وروسته هغه ته د پاکستانی او د (هوسی) مجلې ژبې ته د پاکستانی ژبې خطاب شوی او د اسلام د گټونکو او قهرمانانو! په نامه یې ښاغلي صالح ته د انگرېز خطاب هم کړی. په خپله صالح په دې باب داسې وايي: "زه یې لومړی کش کړم، چې لستونې یې راخپري کړې، خو نورو وسلوالو د شاه لوري پرېښی او په یو ټینګ گوزار راکړ، خو زه خجالت نه وم، ځکه چې ما ته د خپل هېواد قانون(!!؟) جزا راکوله، هغه هم د بېگناهی-په جرم!! زه د خپلې ژبې د خدمت په جرم محاکمه کېدم".

هوکې! دا ډېره موده کېږي چې په افغانستان کې همدغه ټوپکیان او د اسلام همدغه درواغجن خادمان او د شر و فساد همدغه قهرمانان زموږ لیکوال، ژورنالیست او زموږ د ژبې ویناوال د پښتو په جرم ترتی، هغوی سپکوي، تر وهلو-ټکولو لاندې یې نیسي، د زندان تورو گوتونو ته یې اچوي، قلم یې ورماتوي، اثر یې ورته سوځي، کورنۍ او افکار یې ورتپاه کوي او له وطن یې وتلو ته اړ باسي، چې یوه نوې او بېخي تازه بېلگه یې له ښاغلي صالح محمد صالح سره نوموړی چلند دی.

په ډنمارک کې د افغانستان د فرهنګي-علمي خپرونو مرکز (خپلواکي)، په ډنمارک کې ټول افغان فرهنګیان او په ټوله سکندویایي هېوادونو کې افغان فرهنګپال د دغه شان افغانی ضد چلند او د هېواد د فرهنګ او ملي-رسمي ژبې د خادمانو په وړاندې سپکاوی او په ځانگړې توگه د پښتو او پښتنو او افغان له نوم سره د دغو بې مسوولیته ټوپکیانو او د پردیو د نوکرانو ملي ضد چلند په کلکه غندي او په دې توگه د هېواد ولسمشر ښاغلي حامد کرزي او د هغه د کورنیو چارو وزیر ښاغلي علي احمد جلالی ته د خپل اعتراض غږ رسول غواړي او په دې توگه هیله لري چې په خپلو رغنده اجرااتو سره د دغو افغان دښمنه او فرهنګ ستیزه ټوپکیانو مخه ونیسي او د امنیتي چارو او اطلاعاتو او کلتور په وزارتونو کې د پښتون دښمنه اعمالو څارنه وکړي او کله نو تاریخ خو هسې هم دغه دوره له پښتو، پښتنو او افغان سره د دښمنۍ د دورې په نوم په خپلو پاڼو کې ثبت کړې ده. موږ په دې توگه د ملگرو ملتونو د ادارې، د اروپایي ټولنې او په ځانگړې توگه د امریکا د دولت او په افغانستان کې د امریکا د سفیر ښاغلي زلمي خلیلزاد پاملرنه هم د دغه راز ناتار ختمولو ته راگرځوو، ځکه اوس خو زموږ د هېواد اصلي واکداران همدوی دي او افغان ملت له دوی څخه هیله لري، چې د شورویانو په څېر بخورد و نه لري. موږ په ټینګه غواړو چې د ښاغلي صالح د وهلو-ټکولو او پښتو او پښتنو ته د کنځلو کولو دغه عاملین او ویناوال تر پوښتنې لاندې ونیول شي او که چېرې قانون موجود وي، ورسره دې قانوني چلند وشي.

د خپلواکۍ د فرهنګي مرکز په استازیتوب

یوسف هېواد دوست

د بناغلي صالح محمد سپکاوی په کلکه غندو

(هوسۍ) یوه ښکلې معیاري مجله ده، د دغې مجلې د لومړي کال پنځمه گڼه ما سر تریا په ټوله وکتله، په دې گڼه کې داسې څه زما نظر ته راغلل چې د هغې مسوول مدیر صالح محمد صالح دې پرې وډبول شي او د کومې محکمې او څارنوالۍ له پرېکړې پرته دې د غارو تڼي د خولې د تلاشي د پوستې پاوال دې دی بندي کاندې. د صالح محمد صالح گناه دا ښوول شوې چې مجله یې ټوله په پښتو ده. د ده دا کار دومره نه و چې دده د وهلو او مجلې د خپرلو سبب شي، ځکه چې په کابل کې په لسگونو داسې مجلې خپرې چې یو پښتو مضمون هم په کې نه شته او سوبه یې د صالح صاحب تر مجلې ډېره کښته ده.

که د ده په مجله کې کوم مضمون د قانون خلاف خپور شوی وي، نو بیا هم تلاشیوالو دا حق نه درلود، چې مجله دې سانسور کړي، دا دنده د اطلاعاتو او کلتور وزارت د نشراتو د ریاست وه، چې که کوم مضمون د اساسي قانون، په تېره د مطبوعاتو د قانون چې (متن یې په همدې گڼه کې خپور شوی دی) مخالف و، مړظف کسان ترې پوښتنه وکړي.

په پېښور کې د مهاجرو ژورنالېستانو اتحادیه پر دغه کار خپله زیاته خواشینی څرگندوي چې د پښتو ژبې په گناه دغه مستعد ژورنالېست او یا دغه شان نور ژورنالېستان څورول کېږي، وهل کېږي او مجلې یې د سورلیو په عام محضر کې خپرل کېږي. مور دغه عمل په کلکه غندو او د مطبوعاتو له قانون سره سم د اطلاعاتو او کلتور له وزارت څخه هیله کوو، چې د دغه راز خپلسری مخه په کلکه ونیسي.

په درناوي

(لاسلیک)

عبدالرفقتیل خوریانی

په پېښور کې د مهاجرو ژورنالېستانو د اتحادیې مشر

څښي کلتوري ټولنه د صالح سپکاوی د گرد افغانستان

سپکاوی بولي

صالح اغیارو خمبیره کې

بې ننگه ورور یې پر بریتو وهي لاسونه

د غم له پاسه غم، څو ورځې دمخه خبر شوو چې په ننگرهار کې د (ختیخ) اوونیزې چلوونکي (عبدالوکیل اټک) د یوه خبر په خپرونه د ځینو پخوانیو ټوپکوالو او د اوسنیو بناغلو رئیسانو له خوا وگواښل شو او ورتل شو. خو د شکر ځای دا و چې پر موضوع سم له لاسه په جلال اباد کې

کورنۍ او بهرنۍ فرهنگي او د بشري حقوقو ټولنې په وخت خبرې شوې او په دې ډول څښتن د ختيځ اوونيزې د چلوونکي سر په امان کې کې. د ختيځ د چلوونکي لويه او نه بڅبونکي گناه او جرم دا و چې ولې يې رښتيا ويلي دي؟! ولې يې د امريکايي ډالرو هغه شپې بندلې رسوا او ښکاره کړې، چې دوی ته د بيارغونې (PRT) د بهرنۍ خيريې مرسسې له خوا د جلال اباد ښار د پاکولو لپاره ورکړل شوي وي، مگر دوی جنابانو بيا هغه (\$) غنيمت کړې او د ښار پاکول يې بيا د ښوونځيو په زده کوونکو باندې د ازموينې پر مهال د (داوطلب) په نوم په زور او جبر ترسره کړ.

(ختيځ) اوونيزي فقط همدا جرم کړی و چې دغه (\$) بندلې يې رسوا کړې او په همدې جرم هغه دی ترننه پورې د ننگرهار ولايت د څارنوالۍ جلبونه او استعمالونه ځوابوي او پایله لاندې ده چو ته چې يو څوار او تش لاسی قلموال به له يوه زورور، زردار او ټوپکدار سره څه کوي؟

نن دا دی د يوه بل قلموال په غم له سترگو او ښکې او په قلم توري ترم.

نور ولسونه خپل مړي ژاړي، مگر موږ هره ورځ خپلو ژونديو ته ويرنې (مړشي) لیکو، په خپل هېواد کې پردې يو، په ډېرو خپلوانو کې بې کسه او له خپل ټول زور او ځواک سره- سره بيا هم بې ځواکه او بېواکه يو، په ژونديو کې مېړه نه لرو او بيا پرعکس په مړو کې بيا بد او بې ننگه نه لرو؟! عجبه د تعجب، ژړا او د خندا خبرې!؟

که مې ليکوال ملگري نه خوا بدي کېږي زه وایم چې دا هرڅه موږ په خپله په ځان کوو او کړي مو دي (ډېر دلایل شته چې دلته نه ځايېږي) پرون مو په (TOLAFGHAN.COM) نومې انټرنټ پاڼه کې د (ختيځ) اوونيزې ويرنه ولسوله، مگر له بده مرغه چې تراوسه پورې پرې پرته له يوڅو تنو، نورو ښاغلو ليکوالو او يا نورو ښاغلو څه وويل؟ څه غبرگون يې وښود؟ که نور (نړيوالې خبرې رسنۍ) مو په وسه کې نه وي، نو لږ تر لږه څو مو دا کولای شول چې په همدې (ټول افغان) پاڼه کې خپل کلتوري څو پر ځای پرېږده د افغاني او پښتني احساساتو او مسووليت پر ځای کړی وای!؟!

که مو پرون د هغه ښاغلي په ننگه او ملاتړ کې نړۍ ښورولې وای نو بويه چې بيا چا د ليکوال او يا پښتانه قلموال په وړاندې داسې څه کړي وای، لکه تر هغې (ختيځ) وروسته چې يې دا دی زموږ د زړه د يوې بلې ټوټې (صالح) سره وکړل.

که د امتياز په وخت کې د کلتوري ټولنو بېلابېلو نومونو ته وگورو نو بويه که يې يو مستوفيت خولا څه کوي چې ان د احصايې لوی رياست يې هم وشمېري؟! مگر د توري او غږ ځای چې راشي، بيا سرې داسې انگېږي چې موږ په دا دومره تېر کې اصلاً هېڅ کلتوريان نه لرو!؟!

خير خدای (ج) دې وکړي چې زما دا خبرې ټولې ناسمې وي، مگر زه يو ځل بيا خپلو ټولو لوستو او په ځانگړې توگه قلموالو، ليکوالو او د بېلابېلو ټولنو ښاغلو مشرانو ته ځولۍ غوروم چې په داسې اړينو مسایلو کې لکه په ختيځ اوونيزې او په ښاغلي صالح چې وشول، د يوه بخري هومره زغم هم ونه کړي، خپل غبرگون او غږ دې ټولې نړۍ ته ورسوي، ځکه چې په يوه خوله او يوه اتفاق هرڅه کېږي، تر دې ډېر بايد نور د مضر احتياطات قرباني نه شو، که نن مو په يوه خوله د

صالح) پوښتنه ونه کړه، نو وگڼئ چې سبا زما، ستا او د ټولو وار دی او په دې ډول به د میرڅمنو هغه وینا هم خدای مه کړه رښتیا شي چې وايي، پښتانه په سیاسي لحاظ لیډر شپې نه لري، په قومي لحاظ مشر نه لري او په فرهنګي لحاظ یووالی او پیوستون نه لري، بله عجیبه خبره دا ده چې هیرویین او د پوډرو زهر په ښکاره لرو بر کېږي، له دومره بدوالي سره- سره یې بیا هم څوک بد نه گڼي، مگر پښتون او پښتو خپرونه بیا تر هیرویینو هم بده گڼل کېږي.

که نن بیا هم عبرت وا نه خلو او یو ځای، یوه خوله او یو غږ نه شو نو بیا نور خلک مه گرموئ، هر څه به مو له خپله لاسه وي او په دا خپل لوی تېر د یوه کوچني عکس پاچاهي، راج اوباج ومنئ.

د خښي کلتوري ټولنه، پېښور

د افغانستان د کلتوري ودې ټولني احتجاج لیک

د لیکوال او ژورنالیست صالح محمد صالح د ځورولو او شکنجې له کبله د

کورنیو چارو وزارت ته د افغانستان د کلتوري ودې ټولني احتجاج لیک

جرمني ۲۸ جون ۲۰۰۴

په ډېره خواشینۍ سره مو خبر تر لاسه کړ، چې ځوان لیکوال او د (هوسۍ) مجلې مسوول مدیر صالح محمد صالح په کابل کې د پل چرخي د امنیتي پوستې د ټوپکوالو له خوا په دې جرم وهل شوی او ټکول شوی، توهین شوی او د مرګ گواښونه ورته شوي دي، چې ولې د افغانستان په لومړۍ رسمي او ملي ژبه پښتو د هوسۍ په نامه یوه مجله چاپوي او کابل ته یې لېږدوي.

موږ د افغانستان د کورنیو چارو وزارت له چارواکو په کلکه غوښتنه کوو چې د پلچرخي د پوستې چارواکي سم له لاسه له کاره گوښه او محاکمه کړي. دغو چارواکو په خپل دغه ملي ضد عمل سره خپل بربریت یو ځل بیا څرګند کړ او د افغانستان له ملي وحدت سره یې خپله دښمني یو ځل بیا په ډاګه کړه.

له دې سره یو ځای موږ د ژورنالیستانو له نړیوالي ټولني او د بشر د حقوقو له نړیوالو ټولنو څخه هیله کوو، چې په دې اړه هراړخیزې پلټنې وکړي او پایلې یې اعلان کړي

په درناوي

د افغانستان د کلتوري ودې ټولني د مشرتابه جرګه

په (نیدرلېنډ) هالېنډ کې د افغاني کلتوري ټولني احتجاج لیک

۲۸_۲_۲۰۰۳

په خواشینۍ سره مو خبر تر لاسه کړ، چې د هېواد تکړه لیکوال او د (هوسۍ) مجلې مسوول چلوونکی ښاغلی صالح محمد صالح د کابل ښار په ختیځه دروازه کې د جنګسالارانو د یوې ډلې ټوپکیانو له خوا په دې جرم چې ولې هوسۍ مجله بشپړه په پښتو ژبه خپریږي، سخت وهل شوی او تړل شوی دی.

مورِد بښاغلي صالح سپکاوی د هېواد د بېوزلو ژورناليسټانو سپکاوی گڼو او د هېواد له ملي او رسمي ژبې "پښتو" سره دغه راز چلند د قانون سپکاوی، هغه قانون چې يوازې څو مياشتې وړاندې د يوې تاريخي لويې جرگې په ترڅ کې تصويب شو، خو د تطبيق لپاره يې نه واک شته او نه ځواک.

په هاليند کې د افغاني کلتوري ټولنې د مشرتابه جرگه، د دې ټولنې ټول غړي او په دې هېواد کې ټول افغان فرهنگيان او فرهنگپال د دې پېښې نه يوازې دا چې په کلکه غندنه کوي، بلکې لاملينو ته يې د يوې سختې جزا غوښتونکي دي.

په درنښت

د افغاني کلتوري ټولنې د مشرتابه جرگه گۍ.

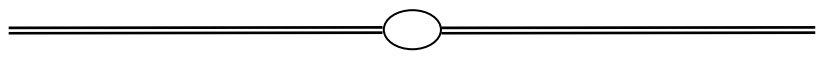
د روسيې په جنوبي ښار کراسنودار کې د مېشتو افغانانو د

ټولني احتجاج ليک

په خواشيني مو خبر تر لاسه کي، چې بښاغلي صالح محمد صالح په پېښور کې د هوسۍ مجلې تر چاپولو وروسته د راستنيدو پر مهال کابل ته د دننه کيدلو په دروازه (خرخي پله) کې د څو تنو جنايتکارانو له خوا په دې پلمه چې ولې نوموړې مجله ټوله په پښتو ژبه ده رټل شوی، ښکښلې ورته شوي او وهل شوی دی او هم پښتو ژبې او پښتنو ته بد رد ويل وشوي او سپکاوی يې شوی دی.

مورِد د روسيې فدراتيف په يوه ليرې جنوبي ښار کراسنودار کې مېشت افغانان چې د زياتو نورو بهر مېشتو افغانانو په څېر هره ورځ او هر ساعت په هېواد کې د ارامۍ، امنيت او قانون د ټينگېدلو او هم په هېواد کې د ملي وحدت د رغېدنې او په پايله کې هېواد ته د ستنېدلو زېري ته سترگې په لار يو، دا ډول يوه جنايتکارانه عمل ډېر سخت خپه کړي يو او له دې لارې دې بېشرمانه عمل ډېره کلکه غندنه کوو او د ملگرو ملتونو له سازمان، د بشر د حقوقو له اړوندو سازمانانو او په هېواد کې له ملي او سالمو قوتونو څخه دا هيله او غوښتنه لرو چې د دې مسئلې په باب جدي چلند وکړي، پلټنه دې وکړي او جنايت کوونکو ته بايد حتمي جزا ورکړل شي او هم دې په راتلونکي کې د دې ډول پېښو د رامنځته کېدو مخنيوی وکړي، چې په هېواد کې ملي وحدت ته ډېر دروند تاوان رسوي او د هغو بدنامو ډلو، چې له ډېر وخت راپه دېخوا په هېواد کې د ملي نفاق او د هېوادوالو تر منځ د اعتماد د منځه وړلو لپاره ښکاره هڅې کوي، د خاينانه اعمالو مخه ونيسي.

مورِد له ټولو افغانانو څخه، که په افغانستان کې دننه، يا هم بهر کې دي دا غوښتنه کوو چې نور د دا ډول پېښو تدارک کوونکي ونه اوسي، بلکې د دا ډول وحشيانه کړنو په وړاندې دې خپل غږ پورته کړي، مخکې تر دې چې هماغه د ټوپک گوزار به، چې پروډ يې بښاغلي صالح په نښه کړ، دوی په نښه کړي.

په درناوي

د روسیې په جنوبي ښار کراسنودار کې د مېشتو افغانانو ټولنه

د افغان دښمنو و سلوالو ډلو د اصلي څېرو د برېښولو په خاطر د

تبليغاتي کمپاین د پرمخ بېولو اړتیا

که د هغو و سلوالو ډلو کړو- وړو ته چې د (جهاد او مقاومت) د ویاړونو نارې سورې وهي څیر شو، وینو چې هغوی د افغانستان د مېشتو وروڼو قومونو تر منځ بې اتفاقیو او دښمنیو اور ته لمن وهل دي. د دوی د دې افغاني او اسلامي ضد دریځ له کبله د قوم او ژبې په نامه د خلکو پر پټ او عزت تېری، د هغوی د ملکیتونو غصبول، خپلمنځي جگړې او زیات شمېر هېوادوال کډوالی ته اړ ایستل، د هغوی د کړو- وړو هغه نمونې دي چې اصلي هویت یې څرگندوي. دوی هڅه کوي چې د افغاني ټولني ناوړه وضعیت ښه او د ډاډ من انځور او د هغو هلو ځلو مخنیوی وکړي چې عیني واقعیتونه منعکسوي، نو له دې کبله غواړي چې د رښتینو روڼاندو لیکوالو او د علم او پوهې د علمبردارانو د فعالیت خنډ شي او هغوی د پټه اړکړي، چې د کړېدلي افغان ولس د زړه څېرې او د افغاني ټولني ترخه واقعیتونه بیان نه کړي چې څرگند مثال یې د دې ډلو هغه چلند دی چې په دې وروستیو کې یې د (هوسی) مجلې چلوونکي ښاغلي صالح محمد صالح سره کړي دي، چې د هغوی رښتینې څېره ښيي، چې له انسانیت، افغانیت او فرهنگ سره پر دښمنۍ سربېره یې خپل اسلامي ضد هویت هم څرگند کړي. ځکه چې د اسلام سپېڅلی دین ټول مسلمانان وروڼه گڼي، د قوم او ژبې په نامه توپیر او تبعیض نه پېژني. له بده مرغه هغه څه چې له ښاغلي صالح سره په کابل کې کېږي، چېرې چې د ایساف ځواکونه موجود دي، دا ښيي چې دا او په افغانستان کې د ترهگرۍ ضد ټلوالې ځواکونه او افغان چارواکي د دې جوگه نه دي چې په هېواد کې څه، چې په پلازمېنه کې هم نظم او قانون ټینګ کړي اوس موږ ته یوازې دا راپاتې ده، چې د دې افغان دښمنو و سلوالو ډلو د رښتینې څېرې د برېښولو او د افغاني ټولني د واقعیتونو د بیانولو په خاطر هدفمند تبلیغاتي کمپاین پیل کړو، چې نړیوال زموږ د هېواد له ترخو واقعیتونو څخه رښتیني انځور پیدا کړي. پر خپلو دولتونو او نړیواله ټولنه فشار راوړي، چې افغانان د دې بې فرهنگه ډلو له شر څخه وژغوري او هغوی ته د نورو نړیوالو په څېر د انساني ژوند او فعالیت زمينه برابره کړي.

د انټرنټي پاڼې مسوولین

د جون د میاشتې ۲۹ نېټه

په سویډن کې د افغانانو د علمي او فرهنگي مرکز احتجاج لیک

د ژورنالېستانو او فرهنگیانو سپکاوی، د افغان ولس سپکاوی دی

سویډن- مالمو د جون ۲۹ مه

په دې وروستیو شپو او ورځو کې چې له یوې خوا د راتلونکې ولسمشرۍ او پارلمان لپاره د ټولټاکنو مسئلې افغان ولس او روڼاندې په خپلو کې مصروف ساتلي او هر یو صادق افغان دا

لاره- چاره لټوي چې څنگه وکولای شي افغان ولس له یوې بلې غمیزې څخه وژغوري. له بده مرغه ټوپکسالارو او ملي متعصبینو له موقع څخه په استفادې سره په یوه او بل نامه پر هغو ژورنالېستانو او فرهنگیانو گوزارونه پیل کړي چې ازاد خیاله او ډیموکراسي پلوه سیاست یې غوره کړی دی.

دغه ژورنالېستان هغه څه خپروي او وایي چې د لوی اکثریت او ټول افغان ولس د پخلاينې او یوه ډاډمن روښانه راتلونکي څرگندوی دي.

په پښتو ژبه د یوې نشریې څپرېدل کوم قانوني جرم او د وطن خلاف عمل نه دی، د اساسي قانون او مطبوعاتو د قانون له مخې هر څوک حق لري نشرات وکړي او د خلکو غوښتنې منعکسې کړي.

د (هوسی) د چلوونکي، ښاغلي صالح محمد صالح گناه یوازې دا ده چې په پښتو ژبه خپرونه چاپوي. هغه چا چې ښاغلی صالح صاحب یې څورولی او توهین کړی دی، دا هېره کړې ده چې په دې وطن کې غوڅ اکثریت "پښتون" دی، چې په پښتو ژبه خبرې کوي. که په پښتو او یا بله کومه ژبه په ویلو یا لیکلو سره د چارواکو له خوا کوم ژورنالېست او لیکوال تر تهدید لاندې نیول کېږي، پایله به یې ډېره خواشینوونکې وي.

په سویډن کې د افغانانو د علمي او فرهنگي مرکز ټول غړي او د مالمو د ښار اوسېدونکي افغانان په یوه اواز نه یوازې دا چې د هېواد له تکره ژورنالېست او لیکوال ښاغلي صالح محمد صالح سره دغه شان غیرانسانی اعمال په کلکه غندي، له چارواکو (کورنیو چارو وزارت او اطلاعاتو او کلتور وزارت) څخه په کلکه غوښتنه کوي چې د دغه شان غیرقانوني او بې مسوولیته اعمالو سرته رسوونکي، افغان ولس ته وروپېژني او هغوی په قانوني سزا ورسوي. نه باید هر څوک چې زړه یې غواړي پر خپل سر، بې له قانونه خپرونې مصادره او چلوونکي یې زنداني او تهدید کړي. دا د ځنګل قانون باید پایته ورسېږي!!

موږ په هېوادنۍ او نړیواله کچه د بشر د حقوقو له ټولو سازمانونو څخه په غوڅه توګه هیله کوو، چې د دغه شان خپلسریو مخه ونیسي او دا په کلکه وغندي، چې په دې توګه په راتلونکي کې ژورنالېستان او فرهنگیان تر قانوني حمايي لاندې خپل وطني چوپړ ته دوام ورکړي.

په درنښت

په سویډن کې د افغانانو د علمي او فرهنگي مرکز د مشرتابه جرګه

د افغاني فرهنگیانو د ناپېیلي ټولني اعلامیه

د مقدس خدای په سپېڅلي نوم

د کابل په امنیتي کمربند کې د ښاغلي صالح محمد صالح د وهلو او توهینولو له کبله د افغاني فرهنگیانو ناپېیلي ټولنه د امنیتي چارواکو دغه سپک او بې پرښایه عمل غندي او له عدلي چارواکو غوښتنه کوي چې د دې قضیې لاملین رسمي توبیخ او ملامت کړي او په رسمي توګه دې له ښاغلي لیکوال او فرهنگي دست صالح محمد صالح څخه بخښنه وغواړي او په مطبوعاتو کې دې

په ټولې فرهنگي مینې

محمد آصف نني

(د اقتصاد مجلې چلوونکی)

په کندهار کې د نارنج خپرندويي ټولني احتجاج ليک

موږ ټولو پښتنو واکمنو ته دا احتجاج کوو، چې ولې بیده یاست؟ ایا تاسې د اکثریت ولس استازي نه یاست؟ په افغانستان کې چې دا د گوتو په شمېر خپرونې لرو، هغه هم د پردې پلویو او متعصبو وگړو له خوا له منځه وړل کېږي او مسوولین یې وهل او ټکول کېږي. ایا که د نورو ژبو له ویونکو سره پښتنو داسې چلند کړی وای، نو هغه وخت به هم چا ته څه نه ویل کېدل؟ موږ د (هوسی) د درني مجلې مسوول ښاغلي صالح محمد صالح سپکاوی د ټولو پښتنو سپکاوی گڼو، واکمنو ته دې دا په ډاگه وي چې که نن موږ ډبول کېږو، نو سبا د دوی وار دی، رابېدار شئ او د خپلو وروڼو غم وخورئ.

په کندهار کې د نارنج خپرندويي ټولني مسوول

سید احمد قانع

له ښاغلي صالح محمد صالح سره د روسیې فدراسیون په

پلازمېنه مسکو کې د ځوانانو د ادبي ټولني خواخوږي

ټول په دې پوهېږو، چې نن ورځ هېواد د چا په لاس کې دی، دا هغه دارونکي ټوپکيان دي چې ټیپي افغانستان به یې تر پېړیو پورې له ځانه څخه خیرې پاکې نه کړي. صالح محمد صالح یو تکړه لیکوال دی، چې په یو داسې (وحشي) کړو یې د قلم په زور موږ ټول خبر کړو، موږ صالح محمد صالح ته ډاډ ورکوو او خواخوږي یې یو، خو زموږ په هېواد کې زموږ هېوادوال هره گړۍ په دې ډول په سلگونو سپکاوي زغمي او د لټې گټې څوک نه شته، دولت نه شته او قانون یوازې پر کاغذونو لیکل شوی دی. صالح محمد صالح ته د پښتو په چوپړ کې ټینګ هوډ او بریالیتوبونه غواړو، موږ پاک خدای (ج) ته دعا کوو چې د هغه پښتنه هوسی د تل لپاره د افغانستان پر دنگو غرونو ټوپونه ووهي او زموږ د مینې تنده دې ماتوي. په دې هیله چې د داسې دارونکو ځای څرخي پل شي.

د ځوانانو د ادبي ټولني له خوا

په کوپټ کې د افغانانو ثقافتي اتحاديې احتجاج ليک

په زیاته خواشینۍ سره مو له تکړه لیکوال صالح محمد صالح سره چې په رښتیا هم د ټولني یو صالح بچی دی، د ځینو بې ادبو او بداخلاقو له خوا د بېرحمانه چلند خبر ترلاسه کړ، چې زموږ

لپاره زیات د خواشینۍ سبب شو. مور په کوپت کې ټول مېشت افغانان او په ځانگړې توگه د افغانانو ثقافتی اتحادیه په کلکه د دې ظالمانه تېري غندنه کوو او دغو جاهلانه تېري کوونکو ته د سختې سزا غوښتونکي یو او د افغانستان له انتقالي ادارې څخه دا غوښتنه کوو، چې د داسې بې کفایته او خودغرضه کسانو لاسونه ورنلنډ کړي او پرې دې نه ږدي، چې دا کسان په خپلو بدو او کرغېړنو افعالو باندې د پښتنو په پاڅو زړونو کې د نفرت اور بل کړي، چې بیا به په دې اور کې وچ او لاندې ټول وسوځي، همداراز صالح صاحب ته د خواخوږۍ مراتب وړاندې کوو او له ده سره په دې ویر کې ځان کاملاً شریک گڼو

په درناوي

په جاپان کې د ادب د مینه والو ټولنه د بناغلي صالح ځورونه او

سپکاوی غندي

د طالع ستوری مې وینې تر خوله باسي

د غم تندر، د بخت لمر نیولی دی

نن بیا د ادب د مینه والو پر زړه ټکه پرېوتې او په ډېره خواشینۍ سره اورو چې د هېواد تکړه لیکوال او هڅیالی ژرنالیست بناغلي صالح د پښتنو په لیکنه، خپرونه او وینا "نورن" شوی، وهل شوی او سپکې سپورې ورته ویل شوې دي.

نن د پښتنو زړه "کابل" ته د پښتو مجلو او خپرونو په وړلو د نامه او پت څښتنان د.... له خوا ډبول کېږي او سپکاوی یې کېږي، مورڼه یوازې د دې کرغېړن عمل کلکه غندنه کوو، بلکې د هغو وعده خلافو وعدې هم ورپه یادوو چې پر څوکۍ د سرینېدو په نیت یې د پښتو پر سر معاملې کولې او تر ملي کېدو یې "دفتری؟؟؟" کېدل غوره گڼل.

دا عمل د هغه اپارتاید لړۍ ده چې له کلونو راهیسې یې د پښتنو، هزاره و، ازبکو، ترکمنو، بلوڅو، پشه یانو، نورستانیانو، هندوانو او نورو پر حقوقو خپته اچولې، ښوونه او روزنه، لوړې او مسلکي زده کړې، ډله ییزې خپرونې، کورني او بهرني ملي اسناد، ډیپلوماتیکې چارې، هېواد ته د ننوتلو او وتلو پانې، د هېواد د ویاړ شمله "اریانا افغان الوتنه"، د سوداگریزو چارو، د سرشمېرنې، د انتخاباتو اسناد، ورځنۍ عریضې او... ټول د دغه اپارتاید په... لړلي دي او د نورو ژبو وده خو پرېږده، چې اسناد او خپرونې یې لاله لاسه سوځول کېږي او داسې نور...

د بناغلي صالح د سپکاوي او ځورونې د کرغېړن عمل لاملینو ته د سزا غوښتنه به د ځان غولول وي، ځکه په رسمي کړيو کې داسې واک او سېک نن نه وینو، چې د بل په مټ واک ته رسېدلي لنډه غرو ته دې څوک تر بانه لوړ وگوري.

خو دې بدمرغۍ ته به د کرېدلي افغان ملت مبارزه او ملي غوښتنې د پای ټکي ږدي.

په جاپان کې د ادب د مینه والو ټولنه

په کندهار کې د بېنوا فرهنگي ټولني احتجاج ليک

د وخت د جبر پر وړاندې د بغاوت کریرې

(احتجاج ليک)

دا دی د هیواد، ملت، کلتور، فرهنگ، پوهې او ادب غلیمانو له خپل ټیټ څخه سره سم د خپلو نارواوو او خیانتونو څنځیر ته یوه بله کرې ورزیاته کړه، سپینه خبره دا ده چې: صالح محمد صالح هغه نوم دی چې د برزیات شمېر افغانان ورسره سره آشنا دي، خو په هغو ځانگړنو او غوره صفتونو چې دغه ځوان پسرلی دی کېدی شي، ټول ورځني خبر نه وي، کېدی شي وخت او تاریخ به د دې ځوان پولادي هوډ، مېړانه، بر هیواد، ملت، فرهنگ، پوهه او انسانیت مینه په زیات ورسوي. د دې مېړني د کار او کمساري کار ارزول او ورباندې رغېدل وخت او کار غواړي، خو دلته یې یوازې پر هغه اړخ څه وایو چې دم گړي ته مو اړه ورسره پیدا شوې ده. گران او ځوان صالح گل له خپل کلتور او ژبې سره لېونی مینه لري، د دې پروا اثارو پر ژباړې او لیکنې سربېره د هیواد له بېلابېلو خپرونو سره ښه په زیات شمېر لیکنې مرستې کړي، چې زیاتو خپرونو د ده په مېړانه د ژوند سا اخیستې ده.

دی اوس د بي بي سي راډیو په پوهنیزو پروژو کې کار کوي، د نورو فرهنگي چوپړ تر څنگ دی په یوازې سر او یوازې د خپل ایمان او همت په زور یوه د ښه معیار پښتو خپرونه (هوسی) چاپوي، چې د ټول مادي، مانیز، تخنیکي، لیکنې، چاپ، خپراوي او ... د غم پېټی ټول د همدې یوه انسان پر اوږو باردی.

دا به بل وخت ته پرېږدو چې دا کار په څنگه انداز مخته بیایي.

خبره دلته ده چې کله دغه مېړني د هوسی پنځمه گڼه له پېښور څخه رابار کړې وه، له سره تر نوکه په خولو کې ډوب و، د کابل د پلچرخي سیمې په اصطلاح امنیتي څنځیر(اخو اصلاً لنډ غرتون) ته راوړسېد، د دې ځای توپکمارو پلټونکو چې کله هوسی مجله ولیده چې ټوله په پښتو ژبه لیکل شوې وه، نو په خورا سپین سترگی سره یې څیړي ویري او ایسته وغورځوله او ویې ویل:

چې دا ولي ټوله په پښتو ده، دا خو د پاکستان لپاره خپریږي (؟) او ستومانه صالح یې د خپلې امنیتي پوستې په یوه تور غار ننه ایست او هلته یې مضبوطه د توپک د کنډاغ تر گوزارو لاندې راوست.

ښه، اوس دا خو نوې خبره نه ده چې دا توپکمار د خپل هیواد له انسان، انساني کرامت، کلتور، ژبې او ملي ارزښتونو سره دا ډول ناروا چلند کوي، دوی خو هغه ازمویل شوي د هیواد، ملت او فرهنگ غلیمان دي چې د خپل واک په انډو څرکي یې کابل او نور لوی ښارونه لوتنه لوتنه کړل، افغان فرهنگ یې د دوزخ په لمبو کې وسوځاوه او د افغان ملت په ناموس یې ټولوژنه گډه کړه.

نن چې بیا د امریکایي استخباراتو تر سیوري لاندې یو نیمچه واک په لاس ورغلی، نو لایې د وحشت لمنو د نورو او لا نورو جنایتو ټیلي پرې باسي، دوی کېدی شي دا فکر کوي چې پرون

زموږ سرغنه گانو دا هر څه جنایتونه کول، نو نن دهماغو جنایتونو په بدل کې تر مرگ وروسته د ملي اتلانو لقبونه ورکول کېږي او یا یې د بې سوادو او ساده ژوندو پر ټیټرونو د مارشالی نښانونه تومیل کېږي. نو که موږ هم د ملي جنایتو، او نارواوو کړنو ته زور ورکړو، کېدای شي موږ له دا ډول ناز څخه برخمن شو.

خو رښتیا خبره دا ده چې د ملي خاینانو خبیثي ارواوي به هیڅکله د ملي اتل په لقب خونښي نه شي او د بېسوادو توپکیانو پر ټیټرونو د مارشالی او جنرالی نښانونه تومیل پر دوی باندي د تاریخ خندول دي.

دا ملي خاینان، د هیواد، ملت او فرهنگ غلیمان باید پوه شي چې افغان ملت دومره پروند او کون هم نه دی چې د دوی نارواوي به یې یو وخت له یاده ووځي، نن وي که سبا د دې مېرني ملت وگړی وگړی به له دوی سره د دوی د هري ناروا حساب کوي.

زموږ مومن ملت دا باور لري چې دا جنایتکاران به نه یوازي دا چې په دنیا کې به یې پزه او غوږونه پرې کېږي، بلکه د قیامت په ورځ به هم د کایناتو د بېساري پاچا او عادل قاضي پر وړاندي په توبونه خلاصیږي او د خپلو کمسارو نارواوو، جنایتونو او لویو گناهونو په سزا به رسیږي.

نن د صالح گل پښتو هوسی ورځپېل، د ده وهل او ټکول زموږ لپاره د همت او پولادي هوډ الهام راکوي، دا نارواوي به د صالح گل د فرهنگي سنگر یاران او سرتېري لا نور کار او پیکار ته وهڅوي، لا به یې د لوړو آرمانونو په رگونو کې د اور سکروټي ورغړوي، لا به یې خپل او چت سرمنزل ته د وړلنډېدو لپاره په وجود کې د برېښنايي خوځښت او انرژۍ تویانونه وپنځوي.

لا به د وخت د نااهلو زامنو پر وړاندي د سرکښۍ او بغاوت جنډه هسکه کړي. لا به د نه ماتېدونکي ایمان ننداره ورکړي او لا به د زمانې د جبر پر وړاندي د ملي جهاد پیغام ورکړي.

او دا چیغې به یې د شینکي آسمان غوږونه لاکانه کړي چې:

ما د سیند یاغي خپو ته واچوئ

غواړي سېلابونه د توپان بچي

بېنوا فرهنگي ټولنه کندهار-افغانستان

په بلجیم کې د مېشتو افغانانو د پوهاوي، مرستې او پیوستون

ټولني د غونډې احتجاج لیک

د ۲۰۰۴ کال د جون د میاشتې پر ۲۹ مه نېټه د بلجیم په پلازمېنه بروکسل کې د یوې درنې غونډې په ترڅ کې د ښاغلي صالح محمد صالح تهدید او ځورونه د ټولو افغاني فرهنگیانو، لیکوالانو او په تېره د افغانستان د غوڅ اکثریت وگړو د کلتور او ژبې، امانت او توهین وگانه د

ټولنې مشرتابه جرگه گۍ، د ټولنې غړو او د غونډې ټولو گډونوالو په یوه اواز له ښاغلي کرزي، ښاغلي جلالی، ښاغلي احمدزي، ښاغلي احدي، ښاغلي هېوادممل او... څخه د ملي او رسمي ژبې (پښتو) د ټولو حقوقو، په کلکه د ضمانت او حفاظت غوښتنه وکړه. د غونډې گډونوالو د کورنیو چارو له وزیر څخه په کلکه وغوښتل چې د څرخي پله مسوولینو ته له اساسي قانون څخه په سرغړونه، سخت او د عبرت درس ورکړي. همدارنگه په غونډه کې د ځوان او زړور لیکوال او شاعر ښاغلي صالح د هڅو ملاتړ او د دولت د مسوولینو چوپه خوله وغندل شول. غونډه په افغانستان کې د افغان تېر د هوښیاری، اوپوهاوي لپاره، د نه ستړي کېدونکو هڅو په دعابې سرته ورسېده. د پرېکړه لیک نقل د کورنیو چارو وزارت ته په رسمي ډول ولېږل شو.

د احمد شاه بابا د ژباړې مرکز شورغړلیک

گران صالح د پښتو ژبې یو تکړه او هڅاند لیکوال دی، مور د ده پر شتون او فرهنگي چارو ویاړ کوو، وروستی پېښه نه یوازې صالح ته بلکې دا ټول پښتون او افغان ولس ته سپکاوی دی. وایي کارغان تېرېری سپیان غېږېري، خو د دغو سپیانو د غیا مخنیوی هم په کار دی که نه؟ په ټول کابل کې په شمېر څو پښتو خپرونې لرو، که هره خپرونه مو داسې څیرې کېږي او هر لیکوال مو د صالح په څېر ډول کېږي، ناشونې ده چې خپل فرهنگي او ژورنالېستیک بهیر همداسې پرمخ بوځو. یوازې په نشو اعلامیو او ډاډگیرنو څه نه جوړېږي، باید د عمل ډگر ته ودانو، خپلې خپرونې او پر پښتو مین لیکوالان په مادي او مانيزه توگه ځواکمن کړو او د دغسې غوڅکیو د مخنیوي لپاره عملي لارې چارې ولټوو. د صالح ملاتړ ته اړ یو، سبا زموږ بل صالح توهین کېږي، دغه توهین باید له بېخه وشړول شي، مور باید د دوی د هوډ په پیاوړتیا کې کارنده ونډه واخلو.

منته

نذیر احمد سهار

د احمد شاه بابا د ژباړې مرکز - کابل

په اتریش کې د افغانستان د بیا ودانولو مرستې ټولنې احتجاج

لیک

په ډېره خواشینۍ سره مو دا خبر واوړېد، چې د افغانستان تکړه او با استعداد ژورنالېست او د هوسۍ مجلې مسوول مدیر ښاغلی صالح محمد صالح د جلال آباد - کابل پر لار له څرخي پله سره د دفاع وزارت د داره مارو ټوپک لرونکو له خوا وهل شوی او په دې تورن شوی چې په مجله کې یې ولې پارسي نه شته بیا ورته پاکستاني ویل شوی دی. زموږ د ټولنې غړي او په اتریش کې ډېر مېشت افغانان د دفاع له وزیر څخه هیله لري، چې هغه داره مار ټوپکوال چې تعصبي نیت لري او په هېواد کې تفرقه او تضاد راولي، ژر تر ژره له کاره گوښه او سزا دې ورکول شي. د افغانستان له حکومت څخه زموږ هیله دا ده، چې په رسمي ډول له ښاغلي صالح محمد صالح

څخه بڅښنه وغواړي او مسوول وزير ته دې خبرداري ورکړل شي، چې داسې مضر عناصر چې په هره جگه رتبه وي له کار گوبڼه او قانوني سزا دي ورکړل شي.
د افغانستان د بياودانولو مرستې ټولنه
ويانا ښار - اتریش
۱۳ سرطان کال ۱۳۸۳

په امریکا کې د افغاني کلتوري ټولني احتجاج ليک

مور په شمالي کلفورنيا کې مېشت افغانان له ښاغلي صالح محمد سره د شوي چلند له کبله خپله ژوره اندېښنه څرگندوو او د کابل له اداري څخه په کلکه غوښته کوو چې د دې کرغېږن عمل ترسره کوونکو ته دې سخته سزا ورکړل شي، چې په راتلونکي کې دا ناوړه چلند تکرار نه شي.

په درناوی

څه د سرو هلو توره ښايي ما ته

لکه شمع ته تازه کېرم په بل-بل سر

د ژورناليسټانو د ملاتړ د نړيوالې اتحادیې ليکنه

چې په بهر کې خپره شوې ده

JUNE 27, 2004

Posted: June 30, 2004

Salih Mohammed Salih, *Hosey*

ATTACKED

Hosey

CENSORED

Salih, the editor and chief reporter of the bimonthly magazine *Hosey*, was assaulted by soldiers from the Afghan national army at a checkpoint near the capital, Kabul. *Hosey* is a Pashto-language magazine focusing on the culture of Pashtuns, the largest ethnic group in Afghanistan.

According to Khalid Hadi, the magazine's publisher, Salih was bringing the entire print run of *Hosey* in a rented car from Pakistan, where the magazine is printed, to Kabul, where *Hosey* is based, when soldiers at a checkpoint stopped his car and searched it. When the soldiers looked through the magazine and saw that it was written in Pashto, they destroyed the magazines and attacked Salih, beating him with their hands and rifle butts.

While the soldiers were assaulting him, they accused Salih of being a Pakistani and a member of al-Qaeda, Hadi told CPJ.

According to local sources, the Afghan army is dominated by ethnic Tajiks and members of other minority ethnic groups in Afghanistan. These groups are often biased against ethnic Pashtuns, whom they perceive as being loyal to the deposed Taliban government or to al-Qaeda.

The soldiers later released Salih, and his driver drove him to Kabul. Salih sustained back injuries in the attack and has trouble walking, according to Hadi. He visited a local clinic after the attack, Hadi said.(20)

اوبه له پاسه خړې دي

د هرې ژبې او ملت د فرهنگيانو، د قلم د خاوندانو او دولت ترمنځ د اړيکو پل، د هماغه هېواد د فرهنگي چارو سمبالوونکي او خاړونکي موسسې او ادارې وي، چې دغه ادارې بيا د دغسې يوه پل درول تر سرته رسولو برسېره په خپل ملک کې د ټولو ژبو د قلم د خاوندانو، هنرمندانو او ليکوالو د پالنې، له بېلابېلو لارو د هغود هڅونې او په فرهنگي چارو د بوختو ځوانانو د روزنې لپاره ځانگړې پروگرامونه لري.

خو په افغانستان کې دغه چارې په ټپه ولاړې دي، د اطلاعاتو او کلتور وزارت چې دغه کار ته گمارل شوی او يوه دنده يې داده چې په دغه هېواد کې د ژبو د پراختيا او متوازنې ودې لپاره کار وکړي په دې برخه کې يو د پام وړ گام هم نه دی اوچت کړی، او لا هغه په لسگونو دولتي ورځپاڼې، جريدې، مجلې او تر هغو برسېره راډيو او ټلوېزيون، چې د همدې وزارت تر څارنې لاندې خپرونې کوي، په ښکاره په خپلو نشراتو کې د نورو د ژبو پر حق سترگې پټوي. د همداسې يوې ناڅرگندې پالیسۍ نتيجه ده چې نن سبا په ټولو دولتي مطبوعاتو، ورځپاڼو، مجلو، اوونيزو او راډيو-ټلوېزيون کې د پښتنو برخه دومره خواره ده، لکه د اطلاعاتو او کلتور د وزارت په لوړو پوښتونو کې چې ده.

تر دې برسېره د اطلاعاتو او کلتور وزارت هغه اداره ده، چې د ادبياتو، فرهنگيانو، د قلم د خاوندانو او هنرمندانو کور بلل کېږي. ان په نورو هيوادونو کې چې د يوه ليکوال پوښتنه کېږي نو خلک يې د اطلاعاتو او کلتور وزارت ته مراجعه کوي. د دې خبرې مانا داده چې دغه وزارت بايد د شاتو د مچيو د ملکې په شان وي، چې ټول فرهنگيان او د قلم خاوندان پرې راټول وي. خو په افغانستان کې خبره سرچپه ده: د اطلاعاتو او کلتور وزارت، له فرهنگيانو، په تېره بيا پښتنو فرهنگيانو څخه دومره بې خبره دی، لکه هندو له لمانځه نه.

که داسې يو څوک، چې د افغانستان له شرايطو سره بلد نه وي او د اطلاعاتو او کلتور وزارت ته ورننوځي، نو گومان به يې ونه شي چې دا د افغانستان يوه دولتي اداره ده. دا ځکه چې له ښاغلي وزير نه نيولې، بيا تر يوه عادي رئيس پورې ټول ديوي ژبې او فرهنگ استازي گمارل شوي او دا په داسې حال کې ده، چې د افغانستان د اوسني دولت له اولويتونو څخه يو دا دی، چې ټولې دولتي ادارې بايد ملي شي. خو عجب به داده چې د

اطلاعاتو او کلتور وزارت لا تر اوسه له دا ډول ټولو اداري اصلاحاتو او بدلونونو نه گوښې پاتې دی. د دې خبرې مانا دا نه ده چې خدای (ج) مه کړه مور له کومې بلې ژبې سره رخه او کینه لرو، بلکې باور مو دا دی چې افغانستان د ټولو افغانانو گډ کور دی، چې د هر قام او هرې ژبې په منفي کولو سره به مو د خپل گران هېواد د گډ وجود یو کاري غړی له لاسه ورکړی وي، ځکه تجربو ښودلې چې د تاریخ په اوږدو کې د خپلو او پردو په لمسون د دغه هېواد د اوسېدونکو بېلابېلو قامونو، ژبو او فرهنگونو د ورکاوې لپاره ډېرې هلې ځلې وشوې، چې گردې ناکامې وې. د همدې ترخو تجربو په رڼا کې د سالم عقل خاوندان دې پایلې ته رسېدلې چې د افغانستان د عظمت او له ویاړه ډکو فرهنگي ارزښتونو ساتنه یوازې له دې لارې ممکنه ده، چې ټول افغانان، په تېره بیا د فرهنگ په چارو بوخت هغه دا هېواد خپل وگڼي، د یو بل عقیدو، بېلابېلو کلتوري ارزښتونو او فرهنگي ویاړونو ته، که څه هم د دوی په گرونج برابر نه وي، درناوی وکړي او په دغه هېواد کې شته هرې ژبې او فرهنگ ته د برابرې ودې حق ورکړي.

د غسې هدف ته تر اوسه د نه رسېدلو یو لامل زموږ په باور دا دی چې اوبه له پاسه خړې دي. دا ځکه چې که د یوه هېواد د دولتي مطبوعاتو او فرهنگي چارو د څارنې تر ټولو لویه اداره پر دې حال وي، لکه زموږ د اطلاعاتو او فرهنگ وزارت چې دی، نو په داسې یوه ملک کې د ملي دولتي مطبوعاتو د رامنځته کېدو او له اساسي قانون سره سم د ټولو ژبو د متوازنې او برابرې ودې هیلې بېځایه دي.

په دې هیله چې یوه ورځ په خپل گران هېواد افغانستان کې د ملي دولتي مطبوعاتو او د دولتي مطبوعاتو د څارونکي یوې سالمې ادارې د لیدو شاهدان واوسو. (21)

په کابل کې د ای ډبلیو پی آر د خبریالانو محمد شفیق حقپال او دانش کړوڅېل
لیکنه

تاریخي اثار د نابودی له

گواښ سره مخامخ دي

داسې برېښي چې حکومتي چارواکي د تاریخي اثارو د قاچاق پر ضد په مبارزه کې له
بریالیتوب څخه لیرې دي.

د افغانستان د ملي موزیم کلیکسون پداسې حال کې کرار کرار د بډای کېدو په حال
کې دی چې صادق بناریان او پولیس لوت شوي تاریخي اثار بېرته ور سپاري. خو غله د
تاریخي اثارو د مرکزونو لوتولو او له هېواد څخه بهر ته د هغو قاچاق ته دوام ورکوي.
د سپکال په مني کې د اطلاعاتو او کلتور وزارت وکولای شول یو شمېر لرغوني اثار،
چې په کې پر ډبرې لیکل شوی کتیبه او د بودا شپږ مجسمې راځي چې د بامیانو او لوگر
له ولایتونو وړل شوي وو ترلاسه کړي دي.

د اطلاعاتو او کلتور د وزارت د لرغونپوهنې رئیس وایي خلک د خپلو لرغونو اثارو
له ساتنې سره مینه لري. په حقیقت زموږ ځینی هیوادوال د لرغونو اثارو د قاچاق په هکله
موږ ته اطلاع راکوي.

د بیلګې په توګه د سرای خواجه یوه اوسیدونکي د یوې تاریخي ډبرې په هکله چې
۱۰۰۰ کاله یې عمر درلود او قاچاق شوی وه موږ ته اطلاع راکړه. په نتیجه کې مو وکولی
شو هغه بیرته ترلاسه کړو.

د افغانستان ګوټ ګوټ له ښخو شویو مجسمو، هنري او لرغونو اثارو ډک دی چې
ځینی یې ۵۰۰۰ کاله عمر لري د هغو ډبرې په افغانستان کې د بودايي فرهنگ او عصر
پوری اړه لري.

د کورنیو جګړو پر مهال، د دغو اثارو ډبرې پر بهرنیو دلالتونو پلورل شوي دي. د
لنډمهالی ادارې له تاسیس څخه راپدې خوا پولیسو د دغی سوداګرۍ پر ضد جدي
مبارزه پیل کړې، خو له بده مرغه د سیمه ییزو واکمنو تر منځ د واک پر سر د جګړې له
امله دا کار له ستونځو سره مخامخ دی.

په ډیرو سیمو کې، د امنیت نشتوالی د دی سبب شوی چې د دغو اثارو لوتول دوام

و مومي. سیمه ییز خلک او مامورین رپوټ ورکوي چی وسله والو کسانو په خو ولایتونو کی د لرغونو آثارو د ترلاسه کولو له پاره په کیندنو او لوټمارۍ لاس پوری کړی دی. د بیلگی په توگه د لوگر په ولایت کی یوه سیمه ییز مامور وویل چی د وسلوالو کسانو یوه بانډ د خروار په ولسوالۍ کی د ۲۰ کیلو متر مربع په ساحه کی کیندنی کولی او ۱۲۷ مجسمی یی لوټ کړی.

د لرغوني میراث د لوټولو د مخنیوي له پاره د اطلاعاتو او کلتور وزارت تیره اوونی. د لرغونو آثارو د ساتنی له پاره د پخواني باچا د زوی میرویس ظاهر تر نظر لاندی یوه شورا جوړه کړه.

دا شورا چی په افغانستان کی د خپل ډول یوه بی سابقه شورا ده، یو ځانگړی کمیسیون یی جوړ کړ ترڅو د لرغونو آثارو د ساتنی له پاره یو امنیتي پروگرام جوړ کړي. د افغانستان د لرغونپوهنې د اداری د رئیس عبدالواسع فیروزي په وینا هغه مجسمی او کتیبی چی د بامیانو او لوگر له ولایتونو ترلاسه شوي د خپل قدامت له پلوه په افغانستان کی د کوشانیانو او یفتلیانو په پیر پوری اړه لري، یعنی ۱۲ یا ۱۸ پېړۍ وړاندی، هغه مهال چی افغانستان د بتانو عبادت کوه یا بت پرسته و.

هغه زیاته کړه هغه مهال چی د اسلام دین افغانستان ته راغی خلک یی له بت پرستی منع کړل. خو ځینو خلکو په پټه خپل عبادت ته دوام ورکړ. خو وروسته د وخت په تیریدو داله کاره ولویدل از په محکمه کی بنځ شول.

د بامیانو ولایت د بودایی پیر د لرغونو آثارو د درلودو له امله بډای دی. په دوه زره او لومړي کال کی د بامیانو ولایت هغه مهال نړیوال شهرت ترلاسه کړ چی طالبانو په هغه ولایت کی د بودا دوی لوړی مجسمی وړانی کړی.

د بامیانو د ولایت یو تن بزرگرجاچي مختار احمدی شپږ کاله وړاندی د طالبانو د واکمنۍ پر مهال د بوټو د ویستلو پر مهال د خپل کور تر څنگ یوه کتیبه او ځینی نور لرغوني آثار ترلاسه کړل چی پکښی د سرو زرو سکی او یو بنسینه یی بوتل هم و.

هغه دا آثار د حکومت یوه هیئت ته و سپارل خو پریکړه یی وکړه چی کتیبه بیرته په خپل ځای کیږدی. خو وروسته نورو هغه غلا کړه او احمدی په کلي کی د هر چا کور ولټوه، ترڅو یی هغه وموندله او د سپتمبر په میاشت کی یی د اطلاعاتو او کلتور وزارت ته تسلیمه کړه.

د بامیانو د ولایت والي علي یارزاده په دی هکله وایی: حکومت له احمدی څخه مننه کوي او هیله لري چی خلک د احمدی لار خپله کړي. علي یارزاده وایی: نه پوهیږي پر هغو آثارو چی شپږ کاله وړاندی یی حکومت ته سپارلي وو څه شوي دي

د اطلاعاتو او کلتور وزیر مخدوم رهین وایي: کتیبه ۱۵ پیړۍ عمر لري ځکه هغه لیک چی پری لیکل شوی حروف یی په خروشتی رسما الخط پوری اړه لري چی ډیر کمیابه دي. لرغونپوهان د دغو لرغونو لیکنو په لوستو بریالی شوي نه دي. د اطلاعاتو او کلتور وزارت احمدي ته یو لیک استولی او د لیک په ترڅ کی یی د هغه له اخلاص څخه د ډک خدمت ستاینه کړی او ژمنه یی کړی چی حکومت ورته تقدی مرسته هم په پام کی نیولی.

د اطلاعاتو او کلتور وزیر همدارنگه زیاتوي چی زموږ هڅی دوام لري. موږ هڅه کوو چی نور لوټ شوي تاریخي آثار هم ترلاسه کړو. موږ باید خپل تاریخي آثار د خپلو مقدساتو په شان وساتو.

د لرغونو آثارو د ترلاسه کولو له پاره باید قاچاقوونکي تعقیب شي. د پولیسو د قوماندانی جنرال محمد هارون یوسفی په دی اړه وایي: د لوگر په ولایت کی د پولیسو مامورین د عینکو د مسو په ساحه کی د غیر قانونی کیندنی په اړه د یوی محرمی اطلاعیې پر بنسټ گام واخیست او ویی کولی شو چی دری بودایي مجسمی ترلاسه کړي.

جنرال یوسفی دغه راز زیاتوي: له بده مرغه په داسی حال کی چی آثار یی له منځه وړي وو د پولیسو تر رسیدو وړاندی قاچاقوونکي وتښتیدل.

د لوگر ولایت د تاریخي آثارو مدیر جلات خان وایي: کافي سرچیني نه لرو چی د لرغونو آثارو د ټولو سیمو ساتنه وکړو. هغه یوازی یو بایسکل لري چی پری د کور او دفتر تر منځ تگ راتگ کوي.

هغه وایي د قانونو د تطبیقوونکو د دغی بی لاس او پښتوب له امله، لرغوني آثار یی د راغون په ښارگوټی کی د زیارت علی ملنگ له جومات څخه تالاکړل.

د لوگر ولایت د اطلاعاتو او کلتور مدیر محمد ظاهر صدیق ادعا کوي چی د سیمی سپین ربري او سیمه بیز قوماندانان د لرغونو آثارو په قاچاق کی لاس لري.

صدیق سیمه بیز قومندانانو ته په اشاره وایي: کیندنی د سیمه بیزو وسلو کسانو په وسیله تر سره کیږي. هغه کسان چی د دغو آثارو د ساتنی له پاره گمارل شوي دهغوږ په لوټولو لاس پوری کوي.

صدیق ادعا کوي چی موظف قوماندان پخپله د دغو آثارو د ایستلو څارنه کوي او هغه مهال چی صدیق مطبوعاتو او مرکزي حکومت ته اطلاع ورکړه، قوماندان خپل کسان ولیرل او هغه یی تهدید کړ چی هغه به ونیول شي.

یو تن عسکر خلیل الله چی په گردیز کی کار کوي د صدیق تورونه ردوي. هغه وایي

مور په خلوړو ولایتونو (لوگر، پکتیا، پکتیکا او خوست) کې د لرغونو آثارو د ساتنې دنده لرو. هغه زیاتوي مور شپه او ورځ هڅه کوو چې څوک په غیر قانوني کیندنې لاس پورې نه کړي. مور همدارنگه هڅه کوو، یو ځانگړې پوځي ځواک جوړ کړو ترڅو د هغو سیمو ساتنه وکړي چې تاریخي آثار لري.

دهغو سیمو او سیدونکي چې لرغوني آثار لري وايي دوی اکثره د دغو آثارو د تالان شاهد وو او دا چې غله ټول وسلوال کسان وو نو څوک دا مجال نه لري چې گام واخلي. د کورنیو چارو د وزارت د قاچاق او د مخدره موادو پر ضد د مبارزې د څانگې آمر جنرال سلطان محمد وايي بهرني جنایتکاران د لرغونو آثارو سوداگري کوي. دوی هغه کسان دي چې سیمه ییز غله استخدا موي ترڅو ورسره مرسته وکړي.

د بغلان ولایت د دره کیان یو تن او سیدونکی سید علي شاه وايي بهرنيان دلته راغلي دي. دوی سیمه ییز وسلوالو کسانو ته پیسې ورکوي چې د دغو آثارو په ایستلو کې ورسره مرسته وکړي. بیا دا آثار له هیواد څخه باسي.

د کابل له بنار څخه بهر پلچرخي ته نژدې د تنکای د کلي یو او سیدونکی صبغت الله وايي: غلو په دغه سیمه کې پر بلې حيله گری لاس پورې کړی. په دی نامه چې گوندي دوی د یوه سازمان دي او غواړي د اوبو څرخي بند د جوړولو له پاره کار وکړي، په کیندنو لاس پورې کړي. هغه مهال یې چې آثار ترلاسه کړل دوی له سترگو پناه شول. (22)

سنځر خېل - کابل ۴ - ۱۲ - ۱۳۸۳

۲۵۰۰ کلنه تاريخي کلا له گواښ سره مخامخ ده

(بازي - بازي اخربه ريش بابا بازي؟)

زموږ په هيواد كې دا لوبي اوس تردې كچې رسيدلي دي چې بازيگر اوس زموږ په ملي وياړونو هم لوبي كوي. يوه ورځ له دې خبر شوو چې په كابل كې د خواجه صفا له زيارت څخه د دولت د چارواكو په ملتيا كيندنې كيږي، تاريخي توکي له مخکې را ايستل كيږي او په غلا بهرنيو هيوادونو ته تر وپل كېدو وروسته پلورل كيږي. دا خبره د نړۍ او افغانستان په مطبوعاتو كې خپره شوه، فرهنگي او كلتوري ټولنو غبرگونونه وښودل، خو لكه څنگه چې گران لوستونكي پوهيږي (په كابل كې مرموزي پلټنې) تر سرليك لاندې ليكنه، او د اطلاعات او كلتور وزارت پر چارواكو نيوكي تر اوسه پر خپل حال پاته دي. او دوی ددې تورو په اړه د ځانونو د سپيناوي هڅې داسې وكړې يو ځل يې د كندهار د اطلاعات او كلتور په رياست كې كله چې (كندهار د تاريخ په اوږدو كې سيمينار) ادامه لرله ليكوالو ته بد رد وويل، تردې حده چې له نزاکت او اخلاقو چوكاټونه يې مات كړل، د هغه تر څنگ يې څو تنه افغان ليكوال د وسلې او زور

په څرگندولو سره د څارنوالۍ او نږدې محکمو پوري ورسول. زه نه پوهیږم، چې د زور واکو هغه تجارت به اوس هم روان وي که نه؟ که به روان وي کومې قیمتې ډبرې به کوم هیواد ته وږي؟ او په کوم ځای کې به د کابل موزیم په نامه څوکسانو ته جعلی کارتونه ورکړل شوي وي او پر کومو لویو لارو به یې د توپک په ملگرتیا د پنجاایانو تر هیواده رسوي؟ ددې ولس او ددې هیواد هویت، ددې خاورې تاریخي اثار به څوک، څنگه، چیرې او په څو شلو کلدارو او ډالرو پلوري او پیروي؟

داسې ښکاري لکه د تاریخي اثارو د غلا کولو د خبرونو د لیکلو او د هغو د خپرولو جرئت چې نور کوم لیکوال کې نه وي پاتې. ځکه داسې می لاهم ولوستل چې یوه ملگری لیکوال ته می د کومې ویبپاڼې چلوونکي ویلي وو چې ژوند لیک دی راو لېږه، او د لیکنو سره دي ولي اصلي نوم نه خپروي؟

ملگری می په جواب کې ورته ویلي وو، چې زه غریب سپری یم، سراو نیم سر اولادونه لرم، نه غواړم د صالح او محمد یار غوندي په څارنوالیو او قومندانیو وگرځم! او نور کېدای شي هغه لیکوال هم د ځان ساتنې په سبب له داسې لیکنو او پټو رازونو تر ښکاره کېدو تېر شوي وي.

دا ځل بیا د ښاغلي کرزي صاحب د پراخ بنسټه دولت او مسلکي کابینې (اهل کار وزیرانو صاحبانو) په شتون کې د یوې بلې زړه بوږنونکې پېښې څخه خبریږو، دا ځل داسې ښکاري له عامه ولس چې هم د دولت ځینو وزیرانو ته کتلي وي، او له هغوی نه یې زده کړه کړې وي. ځکه دوی به هم وایي چې وزیر صاحب لا دومره اقتصادي ستونزي لري چې په تنخوا یې ښه نه کېږي او د تاریخي اثارو په کاروبار ځان چلوي نو موږ خو هر سپری ویني چې دلته په دې کنډوالو کې څو شپې تیروو. د خدای پر مخکې او سپرو!

د هلمند ولایت له والي ښاغلي ملا شېر محمد اخند زاده او دهغه ولایت د اطلاعاتو او کلتور له ښاغلي ریس څخه په کلکه غوښتنه کوم چې دهلمند په ښکلي ولایت کېښي دي د هیواد د تاریخي ودانیو او زړو کلاوو او دهغه سیمې د تاریخي اثارو په ساتنه کې کلکه پاملرنه وکړي. او په هلمند کېښي د بست فرهنگي ټولني او په هغه ولایت کېښي نور لیکوال، فرهنگیان او ژورنالېستان باید په دې اړه رښتیني مالومات په بېلابېلو خبري رسنیو او خپرونو کېښي خپاره کړي او ددې ترڅنګ یې د یونسکو ادارې ته ولېږي.

نه غواړم خبره ډیره اوږده کړم، نن د ۱۳۸۳ لمریز کال د کب د میاشتې پر څلورمه نېټه د پټواک خبري اژانس د یوه ازاد خبریال له خوالاندنی خبر خپور شو: ښاغلي محب روښان داسې لیکلي و:

دغصبوونکو لاس د بست د تاریخي کلا گربوان ته هم ورسېد

د هلمند، د بُست کلا په تاریخي سیمه کې چې، ۲۵۰۰ کاله لرغونتیا لري، ۱۱۷ کسانو غیر قانوني کورونه او د کوکنارو کروندې جوړې کړې دي.

د بُست تاریخي کلا، شاوخوا ۲۵۰۰ کاله لرغونتیا لري چې، د ډاکټر نجیب الله د حکومت له ړنگېدو راهیسې یې شاوخوا تاریخي سیمه د هستوګنې په کورونو او د کوکنارو په کروندو اوښتې ده.

دغه لرغونې ښار د اویستا یې بڼه وټیږي له نامه سره تړاو لري چې، د گشتاسب وراره او د زریر زوی وو. د بُست ښار په شپږمه میلادي پېړۍ کې د هفتلیانو پلازمېنه وه او وروسته ساساني لومړي خسرو له هغو څخه بېرته لاندې کړه.

بُست ښار په اوومه میلادي پېړۍ کې د زابل او رخج د واکمن رتبیل د واکمنۍ پر مهال د عربو د یرغلونو په وړاندې له ډېرو ټینګو او محکمو ښارونو څخه ګڼل کېده. او س د همدې ښار په پاتې شونو کې د بُست شیشک، د بُست لښکر یازار او جنگي کلا تر سترگو کېږي. ځینې قبرونه هم دلته پاتې دي چې، د ۵۰۰-۶۰۰ هجري قمري کلونو پخواني ډبرليکونه لري.

پدې هکله د اطلاعاتو او کلتور رئیس جانگل خان وویل: ((زه نوی موظف شوی يم، او وظیفې ته د راتلو سره سم مې، د بُست کلا د تاریخي کمان د ساتلو لپاره، د یوې ډلګۍ عسکرو امر واخست او اوس هلته وظیفه اجرا کوي))

د هغو کسانو په اړه چې، په دې تاریخي سیمه کې یې ځمکې نیولي، د اطلاعاتو او کلتور رئیس وویل چې، د ۱۱۷ کسانو نومونه یې والي ته وړاندې کړي چې، تر اوسه یې پر خلاف هېڅ ګام ندي پورته شوی چې، نوموړی یې اندېښمن کړیدی: د اطلاعاتو او کلتور رئیس د دې ولایت د نورو تاریخي کلاګانو یادونه داسې وکړه: ((بې له بُست کلا څخه، ۴۰ نورې تاریخي کلاګانې هم لرو چې، هغو ته هیچا پام ندي کړی او دولت خولا پرې خبر هم ندي!))

د بُست کلا د بیا رغونې په اړه د اطلاعاتو او کلتور رئیس وویل: ((د موسسې لخوا د زرګونو ډالرو خیر مې اورېدلي دي او والي هم ویلي چې، یو ملیون افغانۍ مرسته یې د بُست کلا د ترمیم لپاره کړې ده، خو درک یې چې، چېرې مصرف شوي، ندي معلوم. یو تن ۲۳ کلن ځوان عبد الصمد روحاني چې شاعر او په هلمند کې د سباوون FM سیمه ییزې راډیو خبریال پاتې شوی دی، د بُست کلا د سترگو لیدلۍ حال داسې بیان کړ: ((هر څوک پر خپل سر د بُست کلا تاریخي خښتې وړي چې، د راګرځېدو سرې یې نسته!)) د هلمند ولایت والي شېر محمد اخوندزاده، د د اطلاعاتو او کلتور د رئیس جانگل خان د ټولو خبرو د منلو ترڅنګ د تاریخي ځایونو د ارزښت په هکله و غږېد او زیاته یې کړه: ((

د هر ملک تاریخ د تاریخي شیانو او ځایونو پواسطه معلومېږي، زه دې خلکو ته حیران یم، دا څنگه افغانان دي چې، خپل ریښې پخپله وهي او د یوه جنایت پرځای دوه جنایتونه کوي چې، یو د تاریخي ساحې لاندې کول دي او بل پر دغه محکمه، د کونارو د بدنامه او ناروا کښت کرل دي؟!))

ده، نوموړي خلک د پردیو دلاس آلې وبللې او گوانښ یې وکړ چې، ژر تر ژره به تاریخي سیمه له لاندې کونکو کسانو، پاکوي. خو دایې په ډاگه نکره چې، څه مهال؟ ددې خبر تر لوستلو وروسته د سپري سترگو ته دوي خبري درېږي:

۱- کله چې موبناغلي ولسمشر ځان کاندید کړی و، نو یې په پرله پسې توگه دا خبره تر ټولو ډیره کوله چې (زه به د افغانستان ملي گټې ساتم، خیانت به له منځه وړم، عدالت رامنځته کوم او.....)

۲- کله چې نږدې یو کال مخکې په هیواد کې د تاریخي اثارو د غلا په اړه پر وزیرانو نیوکې وشوې او تورونه پرې ولگېدل خو بیا هم نه چا په دې اړه څه رڼا واچول او نه هم دومره څوک پیدا شو چې له بڼاغلي وزیر صاحب څخه په دې اړه پوښتنه وکړي. اوس گېله له چا وکړو؟

چې مشري غومبر شي اختريې مایگر شي (23)

استرداد اشیای باستانی افغانستان نشانه کمال حسن نیت دو کشور است

[اینجا مصاحبه ایست از وزیر اطلاعات و کلتور که ادعا دارد آثار تاریخی افغانستان فعلاً هم به خطر مواجه است، ببینیم که وزیر در محدوده خود چه کرده و چه افتخاراتیکه را کمایی کرده؟، بعداً مقاله های دیگری هم میخوانید که کار این وزارت را به ما نشان میدهد.]

افغانستان که در پی سقوط طالبان و روی کار آمدن دولت حامد کرزی دوران بازسازی خود را می گذراند، همچنان با مشکلاتی مثل قاچاق اشیای عتیقه و حفظ آثار به جا مانده از گذشته خود دست و پنجه نرم می کند. تا آنجا که به حفظ و احیای میراث فرهنگی افغانستان مربوط می شود، اساس کار چنانکه دکتر سید مخدوم رهین وزیر فرهنگ و اطلاعات افغانستان می گوید، «مهم این است که در مرحله اول آنچه را که مانده است حفظ کنیم و بعد به فکر دوباره سازی و از این جور مسایل باشیم.»

برخی خبرها حاکی از آن است که قاچاق اشیای قدیمی با سرعتی پرشتاب تر از گذشته پی گرفته می شود. روزی نیست که سر و کله نشانه های فرهنگ کهن افغانستان در مغازه های عتیقه فروشی لندن و نیویورک پیدا نشود.

در همین حال حفاری های غیر مجاز نیز در افغانستان ادامه دارد و گاهی در این فرایند قاچاق چیان مواد مخدر دست قاچاق چیان آثار عتیقه را می فشارند.

روز پنجشنبه هیاتی از افغانستان با حضور حامد کرزی رئیس جمهور و دکتر عبدالله عبدالله وزیر امور خارجه افغانستان در مجموعه فرهنگی تاریخی نیوران گرد آمدند تا 298 شی باستانی که به صورت غیر مجاز وارد خاک ایران شده بود را از سید محمد بهشتی رئیس سازمان میراث فرهنگی کشورمان تحویل بگیرند.

دکتر رهین که به همراه کرزی در مجموعه فرهنگی تاریخی نیوران حاضر بود، در فرصتی کوتاه به سؤالات میراث خبر پاسخ داد که در پی می خوانید:

298 شی تاریخی افغانستان را از ایران تحویل گرفته اید، در این خصوص چه نظری دارید؟

به عنوان وزیر فرهنگ و اطلاعات افغانستان می توانم بگویم که این اتفاق از اهمیت فوق العاده ای برخوردار است و نشانه کمال حسن نیت حکومت و ملت مسلمان ایران و

حکومت و ملت مسلمان افغانستان (افغان) است.

مجسمه‌های بامیان بودا توسط طالبان نابود شد. اما بقایایی از این مجسمه‌ها هنوز برجا مانده است. در همین حال بحث‌های گوناگونی هم پیرامون این مسئله وجود دارد و مشخص نیست دولت افغانستان برای این مجسمه‌ها چه تصمیمی گرفته است. سرنوشت این مجسمه‌ها چه خواهد شد؟

در صدد حفظ بقایا هستیم. چرا که همین بقایا نیز در حال انهدام هستند. در همین حال در کنار مجسمه‌های غول‌پیکر بودا مغاره‌هایی وجود دارد که نشانه‌هایی از ارزشمندترین آثار هنری باستان را در خود جا داده است. اما بسیاری از این مغاره‌ها نیز نابود شده است و ما باید سعی کنیم بازمانده آن‌ها را نیز نجات دهیم.

گفته می‌شود در دولت افغانستان کسانی حضور دارند که می‌گویند مجسمه‌های بودا باید دوباره ساخته شود، در همین حال برخی از باستان‌شناسان برجسته جهان مثل باستان‌شناسان یونسکو اعتقاد دارند که نباید مجسمه‌های بودا دوباره ساخته شوند چرا که در این صورت آن‌ها دیگر یک اثر قدیمی نخواهند بود. شما در این باره چه نظری دارید؟

در این باره بین باستان‌شناسان و اهل هنر اختلاف نظر وجود دارد. باستان‌شناسان یک حرف می‌زنند و اهل هنر حرفی دیگر. اما آنچه ما باید در این مرحله انجام دهیم، حفظ بقایای این مجسمه‌ها است. ما در حال حاضر قصد داریم تکه‌های موجود را ترمیم کنیم و دوباره کنار هم قرار دهیم. تازه در همین مرحله بازسازی نیز نظرات مختلفی وجود دارد که با یکدیگر فرق می‌کند. اما به هر حال مهم این است که در مرحله اول آنچه را که مانده، حفظ کنیم و بعد به فکر دوباره‌سازی و از این جور مسایل باشیم.

- آیا دولت افغانستان موافق دوباره مجسمه‌های بودا هست؟

نظر شخصی من این است که اگر این مجسمه‌ها دوباره ساخته شوند، مجسمه‌های تازه‌ای خواهند بود و مجسمه‌های قدیمی از بین خواهند رفت.

- در حالی که حکومت طالبان در افغانستان سقوط کرده است، اما خبرها حاکی از آن است که قاچاق اشیای عتیقه با سرعت زیادی ادامه دارد. افغانستان برای رفع این مشکل چکار کرده است؟

بله. متأسفانه همین‌طور است، غارت آثار عتیقه ادامه دارد. اما دست مدیران بسته است، چرا که هزارها محوطه باستانی در سراسر افغانستان وجود دارد، که رسیدگی به همه آن‌ها در حال حاضر ممکن نیست. بسیاری از محوطه‌های باستانی در فضای آزاد قرار دارند و نمی‌شود جلوی همه حفاری‌های غیرمجاز را گرفت.

- به خاطر این گفت‌وگو از شما متشکریم. (24)

حبیب الله - غمخور

مالمو سویډن ۲۰۰۴ - اگست ۴

د هیواد له فرهنگي او تاریخي اثارو څخه ملاتړ

څه موده پخوا د انټرنټ ډیوی پیاوړتیا په مټ په کابل کې مرموزې پلټنې تر نامه لاندې یو په زړه پوري مطلب خپور شو. د مطلب لیکونکي د موضوع په هکله دخپلو سترگو لیدلی حال لیکلی و چې د هرو یونکي وجدان ته یې ټکان ورکاوه. په هیواد کې د پردیو په لمسونه کورنۍ جگړې د پیل نه بیا تر همدې اوسنیو شپو پوري زموږ وطن په خرابو بدل، تر دوه ملیونه زیاتو افغانانو خپل خوږ ژوند له لاسه ورکړ، له یو ملیون زیات معلولین او معیوبین افغان ولس ته په میراث پاته شول، د افغان له توره بخته د لرې او افغان وژنه همدا اوس هم روانه ده.

که افغانستان په فزیکي لحاظ له خاورو سره برابر شو او ښارونه کنډواله شول، نو فرهنگي او تاریخي ارزښتونه یې هم د جنگسالارو، ټوپکسالارو او هیواد دښمنو له لاسه په امان کې پاته نه شول. نه یوازې دا چې موزیمونه چور او تالا شول پر خپل سر کیندنې شروع او تاریخي اثار یې په بهرنیو بازارونو کې وپلورل شول او یا د مذهبي تنگ نظرو له خوا د پردیو په لمسونه او هڅونه له منځه ولاړل.

دهغو تاریخي او فرهنگي اثارو شمېر چې د جنگسالارو او فرهنگ دښمنه واکمنانو له خوا په بهر کې پلورل شوي او یا خپلو بهرنیو بادارانو ته ډالۍ شوي، شمېر یې هیچا نه دی معلوم او نه به معلوم شي، ځکه داسې څرگندېږي چې دا واکمنان به تر ډیره په دې جنگ خپلي هیواد کې د افغان ولس پر اوږو د قدرت پر گدی ناست وي او دخپل قدرت او واک ساتلو لپاره په خپل ټول توان او طاقت، په زیاته سپین سترگی تلابس کوي، ځکه همدا علت دی چې د حقیقت په ویلو نارامه کېږي.

که د سپیڅلي وجدان خاوند دا مقاله چې (د کابل د ښار د خواجه صفا په زیارت کې پلټنو) مسئله چې د مطبوعاتو د قانون او اساسي قانون په اساس دهغه مکلفیت له

مخې چې هر افغان یې لري لیکل شوي ده، ولولي دابه ورته څرگنده شي چې د لیکوال هدف د خپلسريو بریند مثال او د تاریخي اثارو دغلا کولو مسئله د چارواکو غوږونو ته رسول او په هغو د افغان ولس خبرول و، خو دا د دې باعث وگرځیدل چې د افغانستان د اطلاعاتو او کلتور وزیر دومره هیجاني او خپه شو چې آن یو غښتلی لیکوال، ژورنالیست او د پیژندل شوي فرهنگي ټولني مشر بناغلی عبدالاحمد محمد یار یې په له دې چې هر څه باید د قانون له مخې سرته ورسیري په خپل زور، تنظیمي شناخت او اړیکو څخه په استفادې سره په کابل کې لویې څارنوالۍ ته راوغوښت چې له هغه نه به همدا نن ۲۰۰۴ م کال د اگست څلورمه د دویمې ورځې لپاره سوالونه کیږي

سوال پیدا کیږي:

۱- که چیرې د خواجه صفا په زیارت کې پلټنې خپلسري او غیرقانوني وي او د اطلاعاتو او کلتور بناغلی وزیر له هغه نه خبر نه وي اوس خبر شو، باید ددغه شان فرهنگي غلو مخه ونیسي او د مقالې له لیکوال څخه مننه وکړي.

۲- که چیرې رښتیا هم بناغلی وزیر صاحب او یا دهغه تنظیمي یارانو چې د کابل او په هیواد کې د هیواد د اوسنۍ بې امنه حالت نه په استفادې سره هر څوک پاچا او امر دی دوی هم موقع غنیمت بللې، دغه نژدې په کابل کې پاته شوي فرهنگي اثار چور چپاول او په بهر کې یې خرڅ کړي. په دې صورت کې نه یوازې د دې مقالې لیکوال بلکې هر هغه څوک چې د هیواد له فرهنگي ارزښتونو څخه دفاع کوي او هغه د افغان ولس تاریخي او ملي افتخارات او پانگه بولي، نه یوازې لویې څارنوالۍ ته راوغوښتل شي او زندان ته په لیږلو تهدید- بلکې کله کله دوی چې عادت کړی مرموز یې له منځه وړلای شي. تر څو چې دا واکمنان وي افغان ولس او د افغانستان د فرهنگ او تاریخي اثارو ملاتړ کوونکي به چوپه خوله پاته نه شي.

۳- په هر حال، سره له دې چې له پورته نه تر کښته ټول چارواکي د قانونیت، خونديتوب او عدالت نارې سورې وهي، د مطبوعاتو د آزادۍ او ډیموکراسۍ ډبره پر تپیر ټکوي په یوه وړه خبره چې هغه هم درواغ نه، بلکې حقیقت دی یو ژورنالیست او لیکوال په ۲۴ ساعتو کې له کندهار څخه کابل ته عاجل وغوښتل شو. ایا په کندهار کې د مرکزي حکومت د څارنوالۍ چارواکي او اداره فعالیت نه لري؟ ایا هلته پر هغو کارکوونکو چې په دولتي څوکیو کې کار کوي اعتماد نه شته چې د وزیر صاحب د شخصیت د اعادې دا ډول مسئله دي وڅېړي او دفاع دي وکړي؟، ایا د قانون پلي کول یوازې او یوازې په کابل کې شونی دي؟، دا په خپل ذات کې دا مانا لري گویا مرکزي حکومت په ولایتونو کې کوم واک نه لري هر څه سمبولیک دي.

۴- که په رښتیا هم د مطبوعاتو آزادي په نسبي توگه وي؟ او که هر افغان دا دنده لري چي د خپل هیواد او فرهنگي ارزښتونو او تاریخي اثارو څخه دفاع او ملاتړ وکړي، بیا نو ولي د بېنوا فرهنگي ټولني له مشر ښاغلي محمد یار سره دا ډول سپک چلند کيږي؟ په دې باید هر څوک پوه وي یو پښتو متل دی چي وايي 'په یوه څپره د زرو مخ خوږيږي' او یوایي چي 'په زور کلي نه کيږي' مور له بهر څخه وینو چي هره ورځ د کابل په خپرو شویو مطبوعاتو کي داسي ليکنې او په ليکنو کي داسي جملې، نومونه او اصطلاحات د یو شمېر چارواکو او آن د ولسمشر په نوم او ادرس خپريږي چي په هيڅ اخلاقي نورم او د مطبوعاتو په ژبه کي یې استعمال جواز نه شته، هلته ولي د اطلاعاتو او کلتور ښاغلي وزیر چوپه خوله پاته وي او له څارنوالۍ څخه د مقالې د ليکوال څخه د تحقیق غوښتنه نه کيږي؟

ممکن علت یې دا وي چي دا چارواکي چي د کابل په ځینو مطبوعاتو کي یې سپکاوی کيږي په یوه لوی او ځینو ته د نه زغملو وړ پښتون قوم پوري تړلي وي او اوس خو هر څوک خپل لاس پر پښتنو پاکوي او ځان ته دا جرئت او اجازه ورکوي چي د پښتنو او پښتنو په وړاندي یې هر چي څه زړه و غواړي هغه سرته ورسوي.

د ساري په توگه که دا عادي، خوار او بې دفاع پښتانه وي چي په ولایاتو او کلیو کي ژوند کوي هغه د طالب او طالبانو د ملاتړو په نامه ځپي او که چارواکي وي او دهغوی سپکاوی کيږي، نو دا دلیل راوړي چي: 'در کشور آزادي مطبوعات است برادر هر کس حق دارد هر چیزی که بخواهند میتوانند بنویسد'، زه وایم: 'بلی برادر، پښتون ليکوال و ژورنالیست نیز حق باید داشته باشد هر کسی که میخواهد افتخارات تاریخي و اثار فرهنگي را به غارت ببرد رسوا سازد و در مطبوعات داخلی کشور و بیرون از مرز مطالب و مقالات به نشر بسپارد؟'

زما په نظر که په یوه او بله بهانه د پښتو ژبي او یا بلي هري ژبي ويونکي چي حقيقت وايي او هغه په خپلو ليکنو کي انځوروي او د بې استحقاقه چارواکو کړنو او درغلیو ته گوټنونه کوي په یو او بل شکل تهدید او چوپتیا ته اړایستل کيږي، پایله به یې زړه بوږنونکې وي. په غټ گومان فکر کيږي چي دا ټول کارونه او دسیسې د یوه سنجول شوي پلان او پروگرام له مخي تر سره کيږي.

مور نه غواړو د افغان دښمنه کسانو په کړنو او دښمنیو نور قومونه له ځانه خپه کړو، ځکه په دې بڼه پوهیږو او ټینگ باور لرو چي دا ډول کسان په خپلو قومونو او سیمو کي هم په خلکو کي کوم اعتبار او عزت نه لري، خو له بده مرغه تر اوسه لاهم تنظیم، قوماندان او جنگسالار مسلط دی، ځکه هغوی چوپه خوله پاته دي. دا ورځ هم، ژروي

او که لیرې راتلونکې ده چې افغان ولس د ټولو قومونو او ژبو ویونکو د صبر کاسه به ډکه شي یو متل دی چې وایي 'چې په دېگ کې وي، په کاسه کې به ټول راڅرگند شي' په دغو حساسو شېبو کې چې له ټولو درغلیو سره سره د ولسمشرۍ لپاره ټولټاکنې راروانې دي او په مخ کې یې بیا د ملي شورا لپاره د ټولټاکنو د سیاسي مبارزې میدان یو په بل پسې تودیري، د د ا شان خپلسریو پښتون دښمنه عملونو مخنیوی د ښاغلی حامد کرزي یوه ملي او وطني دنده بولو، کنه دا ځل به ملک په یوه بل اور کې کباب شي او د لمبو دودونه به یې د ټولې نړۍ د ازار سبب وگرځي. (25)

ډاکټر رحیم گل افغانمل

موند اطلاعاتو او کلتور
یو ملي وزارت غواړو

ما به یو وخت په ځینو خپرونو کې د اطلاعاتو او کلتور د اوسني وزارت په باب زیاتې لیکنې لوستلې چې گواکې په کارونو او چارو کې یې ځینې نیمگړتیاوې شته، نیمگړتیاوې څه چې سترې تشې په کې ترسترگو کېږي، خو په خپله مې نه وو تجربه کړي، دومره ډاډمن هم نه وم چې دغه وزارت دې د افغاني ژبې (پښتو) او (افغانانو) په وړاندې دومره حساسیت ولري.

له بده مرغه چې نن سبا پښتانه په افغانستان کې دننه او بهر په دفاعي حالت کې دي، په دې چې دښمنان یې په زور کې دي او ټول هڅه کوي، چې دغه قوم ورک، ژبه یې سپکه او ځوانان یې ورتي، ویې غندي او د پرمختګ لار یې ډب کړي. زه بیا هم خوښ یم چې نن سبا هغه د چا خبره د ډیموکراسۍ څپه راروانه ده، په دې برخه کې به زیات کسان توند غبرگون نیسي او نه به یې مني، ځکه چې د دوی جنایتونه به رسوا کېږي او په دې توګه خو خلک کولای شي دوی د محکمې او حساب و کتاب مېز ته راکش کړي. ځکه نو دوی له خپلو امکاناتو څخه په ګټه اخیستلو کوښښ کوي د دې سېلاو مخه ونیسي.

څه موده وړاندې ښاغلي کرزي د اطلاعاتو او کلتور وزیر ډاکټر سید مخدوم رهین ته د سید جمال الدین افغان مډال په دې ویاړ ورکړ، چې دغه وزارت د خپل کار په دوران کې زیات خدمتونه کړي، له زیاتو هېوادونو سره یې غوره فرهنګي اړیکې نیولي او داسې نور... خو زه نه پوهېږم چې د پښتو ورکاوې او ورسره د میرې چلند خدمت دی؟ او ایا یوازې له ایران سره د فرهنګي اړیکو غزول د دې هېواد لپاره ویاړ دی؟

یو وخت د یوه رسمي کار لپاره دغه وزارت ته ورغلی وم، هورې مې په یوه شعبه کې یو پښتون کارکوونکی ولید، چې هماغه شېبه راسره بلد شو. ما هم گومان کاوه چې په دې وزارت کې به لږ تر لږه په سلو کې پنځوس پښتانه وي، نو ځکه مې عریضه هم په پښتو لیکلې وه، خو ما ولیدل چې یو هم نه ورباندې پوهېده، زه اړ شوم چې هر یوه ته یې یو ځل ولولم او ورته ویې ژباړم، دلته زما هغه هېوادوال هم راسره مرسته وکړه، په دې

برخه کې به ځینو کارکوونکو یو ډول پردی سلوک راسره کاوه. هسې خو ما انګېرلې وه چې که نور څه نه وي د دې وزارت زیات کارکوونکي به په پښتو پوهېږي، ځکه دا خود ټول افغانستان استازیتوب کوي، په دې چې که په نورو وزارتونو کې د ژبې انډول دومره مهم کار نه وي، دا وزارت خو باید چې دغه اړخ په پام کې ونیسي. خو ما هلته احساس کړل چې د دوی سلنه تر اتو هم کمه ده، یانې پښتانه کارکوونکي یې په سلو کې اته هم نه دي.

هغه اشنا مې خپل ډک زړه راته تش کړ، چې سخت یې ودردولم. زه وپوهېدم چې یاره دا دومره زیاتې لیکنې چې پر دې وزارت راځي او نیو کې ورباندې کوي، هسې بابولالي نه دي، په رښتیا چې دلته هماغه لوبه روانه ده. خو تر هر څه وړاندې به د نښتر مجلې له پاڼو څخه څو کرښې راواخلو، چې پر همدغه وزارت نیوکه کوي، ځکه دغه وزارت اوس مهال (د کمکیانو انیس) خپرونه په (انیس کودک) بدل کړ، چې دلته به دې خپرونه کې لیکوال د گیلې په ډول وایي: "... تاسې د ډیموکراسۍ چیغې وهئ، ایا ډیموکراسي دېته وایي چې د یوه ملت نیم ماشومان دې دا حق ونه لري چې په خپله ژبه لوستل وکړي؟ ایا ډیموکراسي دا ده چې د ملت بودجه دې په فرهنگي چارو کې د ځینو لپاره مصرف شي او د ځینو لپاره نه؟..." [نښتر، لومړی کال، درېیمه او څلورمه گڼه، (تله-مرغومی)، 1382ل. کال، پنځم مخ، د ډاکټر سید مخدوم رهین په نوم یو پرانیستی لیک].

دغه راز د پخلاينې او نيزې پرله پسې څلور پنځوسمه گڼه کې چې د 1383ل. کال د غیرگولي پر درشمه نېټه خپره شوې ده، په نهم مخ کې د (چرا وزارت اطلاعات و کلتور ملي نداشتنه باشيم؟) تر سرلیک لاندې یوه لیکنه راغلي چې په پیل کې یې د هغه دوه ورځني سیمینار پر منځپانگې خبرې کړي، چې څو میاشتې وړاندې د همدغه وزارت په نوښت رابلل شوی و او پر ملي مسایلو په کې بحثونه کېدل. دلته یادونه شوې چې د دې سیمینار په ترڅ کې پر یوه قوم ملنډې ووهل شوې او په زغرده یې سپکاوی وشو، د ملي نفاق او رته په کې لمن ووهل شوه. دلته به یې یوه برخه وژباړو:

"...د اطلاعاتو او کلتور وزارت ملي کېدل یوازې دا نه دي چې د افغانستان ټولو مېشتو قومونو ته دې برابره ونډه ورکړل شي، بلکې تر ټولو مهمه دا ده چې لږ تر لږه دې د کلیدي پوستونو په وېش کې دواړو ملي ژبو (پښتو-دري) ته برابره او متوازنه ونډه ورکړل شي، خو موږ وینو چې د افغانستان په راډیو ټلوویزیون کې له یوې رسمي ژبې سره ناوړه چلند کېږي او گړد سره ځنډې ته کړې یې ده، موږ ولیدل چې د اطلاعاتو او کلتور وزارت تر مشرتابه لاندې سیمینار راغوښتل کېږي، چې په کې یو قوم سپک کېږي، د ډیموکراسۍ او د بیان د ازادۍ تر شعار لاندې له دولتي ټلوویزیون څخه توهین امپزه

خبرې خپرېږي، چې لامل يې بايد په نوموړي وزارت کې د ملي جوړښت نشتوالی وښيي. د يوې شمېرنې له مخې په دې وزارت کې کلیدي پوستونه په سلو کې اته داسې کسانو ته ورکړل شوي، چې له پښتو ژبې او کلتور سره يوڅه بلد تيا لري، دا شمېرنه په هغو ادارو کې چې د کلتور په رغونه او پراختيا کې کار کوي، ډېره کمه ده، که دغه وزارت په دې کې شک ويني، مهرباني دې وکړي، د مهرباني له مخې دې اعلان کړي چې د پښتنو فرهنگيانو شمېره په کې څومره ده!...”

دا خو شوه د پخلاينې او ونيزه کې د يوې خپرې شوې ليکنې د يوې برخې ژباړه. موږ په عمل کې وينو چې دغه وزارت تر حد ډېر کار کړي، چې بايد سترگې ورباندې پټې نه شي (؟!)، دغه وزارت دومره زيات بنسټيز کارونه کړي، دومره ډېرې رغونې او سمونې يې کړي چې په هېڅ حکومت کې يې ساري نه ليدل کېږي، دغه وزارت موږ ته د ملي گالري لوجه لومړۍ په هنرستان ملي افغانستان واپوله، وروسته يې دغه نوم په نگارستان ملي افغانستان بدل کړ، د افغانستان په ټلويزيون کې يې پښتو په نشت کې راوسته، خوبل پلوي يې بيا ايراني فلمونه او ايراني سندري دومره زياتې کړې، چې سړي ته کله-کله د ټلويزيون په ليدو دا شک ولاړېږي چې ايا دا د افغانستان ټلويزيون دی، که د ايران؟ نو اوس تاسې ووايست چې ايا دا د دې وزارت له خوا يوه ډېره ملي هڅه نه ده؟ بيا نو وزارت په څه گرم گڼي چې کار نه کوي؟

دغه وزارت د پښتنو ولايتونو ته رسمي مکتوبونه لېږلي او د دغو ولايتونو په دولتي خپرونو کې يې 30% دري ژبې ته حق غوښتي، موږ اوس وينو چې په زياتو دغسې خپرونو کې 30% سلنه ونډه دري ژبې ته هم ورکړل شوې ده. خبر شوم چې پر خوست مجلې يې هم دا شرط ايښی و، خو هغوی گيله کړې وه چې له موږ سره د دري ژبې ليکوال نه شته، د اطلاعاتو او کلتور وزير ورته ويلي وو چې موږ به ليکنې په خپله درکړو! کله چې خوست مجلې دا کار ستونزمن وگاڼه، چې د هرې گڼې د چاپ په وخت کې يو ځل وزارت ته راشي، ليکنې ترلاسه، بيا يې خپرې کړي، نو وزارت هم مالي سرچينه ورباندې ودروله او دا مجله يې په دې توگه بنده کړه، چې اوس نه خپرېږي.

خو موږ که د هرات اتفاق اسلام خپرونه وگورو چې يو توری هم په کې په پښتو نه خپرېږي، دغه راز په همدغو خپرونو کې له ملي ترمينالوژۍ او نوي اساسي قانون څخه سرغړاوی وينو، نو دا گومان مو په ټينگ باور بد لېږي، چې رښتيا هم دغه وزارت بېساري خدمتونه کړي!؟؟

دغه وزارت ولې په کابل کې خپرېدونکو خپرونو ته يو معيار نه ټاکي، ځکه همدا اوس هم ځينې خپرونې (لکه پيام مجاهد، هفته نامه کابل، پنجره او...) نه ملي

تر مینا لوژي مني، نه ملي هویت، د ژبو انډول خو پر ځای پرېږده، دغه وزارت چې پښتو خپرونو ته پارسي ليکنې ورکولای شي، ایا نورو خپرونو ته هم پښتو ليکنې برابر وي او که يوازې د يوې ژبې د خدمت او پراختيا غم ورسره دی؟

دغه وزارت به د شمال له هغو مېشتو پښتنو سره څه کوي چې په خپله ژبه له وېرې خبرې هم نه شي کولای. په پښتو خو به يو توری هم څه نه شي خپرولای. څه خیر دا خو هم د دغه وزارت لپاره يوه پلمه ده، چې وبه وايي هورې ټوپکسالاران حاکم دي او د دوی زور نه ورباندې رسېږي!! همدا په کابل کې دې موږ ته راوښيي چې څو پښتو مجلې يې تاسيس کړي، دغه وزارت دې داسې پښتو مجلې يا نورې خپرونې راوښيي چې د دوی يې دولت په چوکاټ کې د محبوبيت او پراختيا لپاره کار کړي وي، که وي هم معيار به يې دومره ټيټ وي، چې په يو ځل لوستلو به هم نه ارزي.

څه موده وړاندې خبر شوم چې دغه وزارت اوس بل نوبت ته هم لاس غزولې، هغه دا چې زمونږ پښتانه ليکوال اوس څارنواليو ته هم ورمعرفي کوي او دوسيې ورپسې جوړوي. مبارک دې شه افغان ولسه! د اطلاعاتو او کلتور په دې ملي وزارت!! موږ اورېدلي وو چې کلتور وزارتونه او رياستونه له ليکوالو او فرهنگيانو سره ځانگړې مينه لري او دوی ته تر خپلو وزرونو لاندې ځای ورکوي کار او زيار ته يې هڅوي، خو دا مو نه وو اورېدلي چې ليکوالان څارنواليو ته ورکش کړي. موږ نه يو خبر چې له څومره نورو پښتنو ليکوالانو څخه به يې قلمونه اخيستي وي او په تورو نظارت خانو کې به يې اچولي وي!؟

د هوسۍ مجلې چلوونکي د ټوپکوالو له خوا وټکول شو، ووهل شو، دا ځکه چې ده په خپل او ځينو نورو دوستانو په لگښت پښتو مجله راباسي، دوي او ونۍ تېرې نه وې چې څارنوالۍ ته وغوښتل شو، ده گومان کاوه چې څوک به يې د تېرې پېښې څېړنه کوي، ټوپکسالاران به غندل کېږي او د يوه ليکوال د حق نار به پورته کېږي، خو هلته ښاغلي رهين ورته دوسيه جوړه کړې وه، چې گواکې د هوسۍ مجلې چلوونکي ورپسې داسې ليکنه کړې، چې گواکې رهين تاريخي اشار غلا کړي، خو کله چې صالح ورته هوسۍ مجله وښوده چې دا ده په دې نامه کومه ليکنه دلته په دې مجله کې نه ده خپره شوې او ده ده ليکلې، نو د نورو گډو وډو پوښتنو په ترڅ کې د مجلې راجسټر په باب ځنې پوښتنې وشوې، چې ولې راجسټر نه ده، خو کله چې صالح ورته د مجلې راجسټر پاڼه وښوده، څارنوالانو نيکه درلوده چې دا ولې په دې وروستيو کې راجسټر شوې، دا دومره وخت ولې ځنډېدلې ده؟

په ښاغلي رهين پسې څه ليکل دومره ستره گناه ده چې بايد په تور يې موږ نور بېگناه

او بپوسه لیکوالان څارنوالیو ته کشش کړو؟ ښاغلی رهین به که خدای کول د توپیکسالارانو په مرسته بله ورځ په پېښور کې خپرېدونکې سهار ورځپاڼې ته هم دغسې دوسیه جوړه کړي، ځکه چې په دې ورځپاڼه کې هم داسې یوه لیکنه خپره شوې، چې د همدغه ښاغلي په باب وه!

دادی د اطلاعاتو او کلتور وزارت ملي هڅې چې د بیان ازادۍ ته یې لاره اواره کړې او د افغانستان ملي ژبو ته په یوه سترگه گوري او دواړو ته پراختیا ورکوي. زموږ د کلتور وزیر خو په خپلو ښو کارونو کې یو دا هم ډېر یادوي چې گواکې په افغانستان کې یې د لومړي ځل لپاره د بیان ازادې پلې کړې او لیکوالو ته یې دا زمینه برابره کړې ده، چې په ازادانه ډول قلم وچلوي او له بشپړې خپلواکۍ څخه برخمن شي.

موږ د هېچا پلوي نه کوو، بلکې له خپل هېواد، ژبې او کلتور سره مینه لرو. ما پخوا اورېدلي وو چې پیام مجاهد خپرونه په کلتور وزارت کې نه ده راجسټر شوې او نن سبا چې د ټولیزو رسنیو (مطبوعاتو) قانون توشیح شوی، نو دا خو یو غیرقانوني کار دی، خو باور مې نه راته، ځکه چې ما دا گڼل دغه وزارت به ټولو ته په یوه نظر گوري او توپیر به نه کوي، خو یوه ورځ موقع په لاس راغله، کله چې مې د دغه وزارت د راجسټر شویو مجلو او نورو خپرونو لیست ولوست، په هغو کې مې د پیام مجاهد نوم ونه لید، خو دغه وزارت د هوسۍ پر راجسټر کېدو سر بېره د ښاغلي شاه زمان وریخ ستانیزی په واسطه صالح ته په کراتو کراتو زنگونه ووېل او له هغه څخه یې د راجسټرېشن اصلي پاڼه وغوښته، دوی دلیل درلود چې گواکې په دې پاڼه کې کومه تېروتنه ده! خو کله چې د راجسټرېشن پاڼې یوه کاپي وروړل شوه چې تېروتنه یې په گوته کړي، دوی ورته ویلي وو چې موږ ته اصلي پاڼه راوړه، موږ غواړو چې د راجسټرېشن اصلي پاڼه درکړو، دا پاڼه چې تاسو ته درکړل شوې، د راجسټرېشن اصلي پاڼه نه ده، اصلي پاڼه یې غټه دی، چې پښتو، دري او انگرېزي لري او....

وا، وا، زموږ زړونه به څنگه نه چوي چې اوس د یوه وزارت په کچه د پښتو او پښتنو پر ضد داسې غیرقانوني اقدام کېږي! زه به دلته د مړوند مجلې راجسټرېشن پاڼه هم ستاسو مخې ته کښېږدم چې له هوسۍ سره یوځای راجسټر شوې، تاسې وگورئ چې ایا مړوند مجلې ته د راجسټرېشن داسې پاڼه ورکړل شوې، چې پښتو، دري او انگرېزي لیکنې لري او که د هوسۍ مجلې له راجسټرېشن سره توپیر نه لري؟ ایا د هغوی په پاڼه کې هېڅ یوه غلطې نه شته، یوازې هوسۍ دا تېروتنه لري؟ بله دا چې ښاغلي ستانیزی صالح ته دا گواښ هم کړی و، که چېرې دی د راجسټرېشن اصلي پاڼه نه وروړي، دوی به یې بیا څارنوالۍ ته ورمعرفي کړي او سخته سزا به ورکړي!

کله چې بناغلی عبدالاحمد محمديار د بناغلي رهین په ځانگړي امر له کندهار څخه کابل ته راوغوښتل شو او څارنوالی ته وروستل شو، نو دا خبره نوره هم جوتنه شوه چې دغه وزارت اوس شخصي تربگنیو او د بنمینیو ته هم ملا تړلې ده، زموږ کارنده ځوانان نه شي زغملای، غواړي چې په یو نه، یو ډول زموږ فرهنگي بیارغونه شنده او د پرمختګ لار یې ډب کړي. کله چې یې له بناغلي محمديار څخه څه ترلاسه نه کړل او وزیر په کې ملامت شو، نو امر یې وکړ چې بېرته دې لار شي، نه یې بڅښنه ترې وغوښته، نه یې هم د نورو افغانانو شکونه لیرې کړل، چې د بناغلي رهین په باب یې درلود.

د ښکلا مجلې د راجسټر پر وخت یې هم محمديار ته ویلي وو چې وزیر امر کړی چې د صالح چینل (پښتو خپرونو) ته دې هېڅ د راجسټر زمينه نه برابرېږي، نه دې هم همکاري ورسره کېږي. د صالح چینل څه مانا؟ ایا دی کوم سیاسي شخص دی، کوم سیاسي گوند لري او که د دې هېواد نه دی؟ خو بناغلي محمديار چې ټول قانوني پړاوونه یې بشپړ کړي وو، دا خلک په ډېره سختۍ سره قانع کړل چې د قانون په چوکاټ کې ښکلا مجله راجسټر کړي.

دا دی د یوه هېواد د کلتور وزارت! چې په ټول عمر یې همدغه وړ خدمتونه کړي دي! دا دی د افغاني کلتور روزنځی، چې له دې ځایه به له خیره زموږ د کلتوري او ټولنیزې ودې لپاره لارې چارې برابرېږي، خلک بیا ولې گیله کوي چې گواکې د اطلاعاتو او کلتور وزارت کار نه کوي، یا یې د خدمت کچه ډېره ټیټه ده؟؟!!

د ملي ترمینالوژۍ بیخ و بنیاد به له خیره وایستل شي، تاسې په تمه واوسئ یو وخت به د اشخاصو نومونه هم واپول شي، ملي ارزښتونه به هم له خیره د کرکې په دوږو او گردونو کې پټ شي او په سیاسي سازشونو کې به د هېواد ټول تاریخي ارزښتونه هم لیلام شي. نور به یوازې پښتانه افغانان بلل کېږي، نور خلک به "افغانستانیان" شي، د هېواد نوم به دې هم "خراسان کبیر" یا هم "اریانا بزرگ" شي. نور نو له دې وزارت څخه څه غواړئ، ایا همدا یو ملي خدمت نه دی؟

هو رښتیا؛ نن سبا خو "ملي" توری دومره وشاربل شو چې نور نو د خلکو ترې کرکه کېږي، په هرڅه کې ملي یووالی غوښتل کېږي، که څوک د هېواد پر ضد هڅه هم کوي، په کې "ملي" توری ډېر یادوي، خو دا شعار یوازې ترالفاظو محدود وي، نه یوازې عملي جنبه او عملي اړخ نه لري، بلکې پر ضد یې چلند کېږي.

موږ د خپلې لیکنې په سرلیک کې ځکه دا توری کارولی، چې موږ یې رښتینې بڼه غواړو، موږ یې عملي جنبه غواړو؛ دا دی ټولټاکنې راروانې دي، موږ غواړو چې په دې ټاکنو کې په خپله خوښه داسې یو زعمیم وټاکو چې هغه دې دغه (ملي) توري ته عملي

جامه ورکړي، مور په همدې نوبت او بدلون کې د اطلاعاتو او کلتور یو داسې وزارت غواړو چې په کې د تعصبونو لمبې بلې نه وي، داسې وزارت نه غواړو چې پښتانه لیکوال او فرهنگیان مو څارنوالیو ته ورکشوي او پښتو څېړونو ته ځنډ پېښ کړي، مور داسې وزارت غواړو چې د زړه له اخلاصه ټولو ژبو ته حق ورکړي او د ټولو ودې ته لارې چارې وسنجوي.

په پای کې د افغاني فرهنگي ټولنو د گډې جرگه گۍ یو احتجاجي لیک هم دلته رااڅلم چې په دې وروستیو کې خپور شوی دی، له همدې سره به لیکنې ته هم د پای ټکی کښېږدو:

د افغاني فرهنگي ټولنو د گډې

جرگه گۍ احتجاج لیک

پښتو او دري دواړه د افغانستان رسمي ژبې دي. دواړه حق لري چې برابر کار ورته وشي. په ځانگړې توگه د اطلاعاتو او کلتور وزارت مکلف دی، چې په خپلو ټولو مطبوع او برېښنايي څېړونو کې دواړو ژبو ته برابر کار وکړي او وده ورکړي.

زموږ هېوادوالو په تېرو دوه نیمو لسیزو کې په هېواد کې دننه او له هېواده بهر ډېرې بدې ورځې تېرې کړې دي. په کار خو دا وه چې د ۲۳ کلنو جگړو او بدو ورځو په تېرېدو، هېواد ته د ډیموکراسۍ او نوي حکومت په راتگ سره زاړه تعصبونه، کرکې او کینې هېرې شوې وای، مینې، ورورولۍ او ملي وحدت ته هېوادوال هڅول شوي وای. خو له بده مرغه چې د اطلاعاتو او کلتور وزارت داسې ونه کړل، دوی لومړی د وزارت په تشکیل کې له پښتنو سره له دښمنۍ او تعصب څخه کار واخیست. د وزارت نوم یې بدل کړ او د اطلاعاتو او کلتور وزارت ټولې اړوندې لوجې یې هم له پښتو نه واړولې، سره له دې چې دا د پښتو ژبې منل شوی حق و، د دې لپاره چې اکثره مکتوبونه په پارسي لیکل کېدل، نو د ادارو لوجې او رسمي سندونو او مکتوبونو لوجې پښتو وې چې دواړو ژبو رسمیت وساتل شي.

د دغه وزارت په جوړښت کې هم له پښتو سره له ژور تعصب څخه کار اخیستل شوی دی. ریاستونه یې ټول دري ژبو ته ورکړي دي، که څه هم ځینې پښتانه مرستیالان او رئیسان لري، خو دا هم په پښتو ژبې پسې خندا ده، ځکه دوی قصداً هغو تش په نامه پښتنو ته ځای ورکړی، چې یوازې تخلص یې پښتو دی او پښتنو ته منسوب دي، نور نه په پښتو خبرې کولای شي او نه لیکل او لوستل.

د اطلاعاتو او کلتور وزارت باید داسې کسان په دندو گمارلي وای، چې له مسلک

سره- سره د یوه قوم د ژبې او کلتور نمایندګي وکړي، لیکوال وي او د پښتو او دري ژبو د انډول ساتنې وړتیا ولري.

د اطلاعاتو او کلتور وزارت په دې دوه نیمو کلونو کې د پښتو لپاره هېڅ کار نه دی کړی او ان په اکثره وختونو کې یې د پښتو پر ضدګام پورته کړی دی، په ځانګړې توګه په ټلويزیون پورې اړوند ټول کارونه د پښتو او پښتنو پر ضد دي.

داسې فکر کېږي چې دا د کابل نه، بلکې د ایران ټلويزیون دی او یو څه خپرونې د دري ژبو افغانانو لپاره هم لري او کله-کله یوه نیمه خبره په کې په پښتو هم وي.

د راپور راوړلو لپاره پښتنو سیمو ته هم دري ژبې ژورنالېستان لېږي، چې په ګډه وده او غلطه پښتو ژبه راپور ورکوي، حال دا چې په راډیو ټلويزیون ریاست کې له دوی سره ښه تکره او غښتلي پښتانه ژورنالېستان شته، خو وخت نه ورکوي، چې دا کار هم له پښتو ژبې سره لوی خیانت بللای شو.

د ښاغلي رهین له وزیر کېدو سره سم پښتو په ټلويزیون کې دویمه ژبه او ورو-ورو بېخي په نشت وشمېرل شوه.

د ټلويزیون په پرده کې چې کوم سمبول جوړ شوی هغه هم یوازې په دري او انګرېزي دی.

په لنډ ډول به یې ووايو چې د ټلويزیون په هېڅ پروګرام کې د پښتو انډول نه ساتل کېږي، حتی ځینې پروګرامونه پښتو برخه هېڅ نه لري او ځینې یې چې لري، هغه هم ډېره کمزوري او تش د نمونې لپاره ده.

د راډیو-ټلويزیون لپاره چې د ښاغلي حامد کرزي له خوا کوم کمیسیون جوړ شوی و، هغه په خپلو چارو کې په بشپړ ډول ناکام دی، هېڅ لاسته راوړنې نه لري.

مور دواړو ژبو (پښتو او دري) ته د متناسب او قانوني حق غوښتونکي یو، مور د ملي وحدت د پیاوړتیا لپاره د پښتو او دري تر منځ د انډول ساتل، په تعلیمي او حکومتي ادارو کې هغوی ته مساوي برخه ورکول د قانون عملي کول ګڼو، نو له همدې امله مور پښتانه لیکوال له دولت څخه غواړو:

— لکه څنګه چې اساسي قانون پښتو د لومړۍ ژبې په توګه ثبت کړې، همداراز باید دولت عملاً د پښتو رسمي مقام ته درناوی وکړي، تثبیت یې کړي او کوم حقونه چې لري ورپې کړي.

— د اطلاعاتو او کلتور وزیر باید داسې څوک وټاکل شي چې نه یوازې په پښتو او دري پوه وي، بلکې د دواړو ژبو لیکوال وي.

— د نشراتي مړسسو رئیسان او مرستیالان باید په یوه وړ متناسب وټاکل شي.

– په ځانگړې توگه د ټلويزيون رئيس چې د خپل تعصب او بې کفايتۍ امتحان يې ورکړی، بايد ژر تر ژره له دندې گوښه شي او پرځای يې يورښتيني افغان چې پر ملي وحدت او ملي گټو ايمان ولري، وټاکل شي.

که زموږ دا غوښتنې ونه منل شي، زموږ احتجاج به د قانون په چوکاټ کې له ليکنې ډول څخه عملي لاريونونو او لوړو مقامونو ته، ان د يونسکو نړيوالې ادارې ته چې د ژبو حق ساتلو مسووليت لري، د ورتللو بڼه غوره کړي او موږ به خپلو دغو هڅو ته په ملي او نړيواله کچه د بري تر وخته دوام ورکړو:

1. هېواد کلتوري_ ادبي ټولنه
2. گوربت کلتوري ټولنه
3. بغلان ادبي بهير
4. قلم ادبي ټولنه
5. ميوڼد کلتوري ټولنه
6. د ځوانو ژورناليسټانو ټولنه
7. لغمان ادبي بهير
8. استقلال ادبي ټولنه
9. د بښت فرهنگي ټولنه
10. زرمټ ادبي بهير
11. د هوسۍ مجلې اداره
12. د بښځې غږ فرهنگي انجمن
13. د ښکلا نشراتي اداره
14. پښتو ادبي غورځنگ (پکتيا)
15. اريوب کلتوري ټولنه
16. سورغر ادبي يون
17. کندوز ادبي بهير
18. پکتيا ادبي بهير
19. د بلخ فرهنگي مرکز
20. نښتر خپرنۍ اداره
21. د تندې مجلې اداره
22. افغان ادبي بهير
23. د شيخ متي ادبي ټولنه

لومړۍ ټوک	سید مخدوم رهین د قضاوت په تله کې
	24. پښتو ادبي یون
	25. زلمي اداره
	26. د کونړ ادبي بهیر
	27. د خوست کلتوري اداره
	28. رشاد کره کتنه
	29. د ځوانو قلموالو انجمن
	30. سلایي خپرونه
	31. ننگرهار ادبي بهیر. (26)

کابلی والا_ هند

نوی کابینه ملی کابینه ده
که مسلکی؟

په افغانستان کې خوناغلي کرزي خپله په اصطلاح مسلکي کابینه له سختو کرکيچونو وروسته د لويديزو والودسيالی له توپانه په امن سره راويسته، نژدې يوه دوي مياشتې ددغه توپان اوسيلاب له پاره لکه دافسانوي اواساطيري بنا ماردراتلو خبرې او هنگامې له هرې خوا رااوړيدل کيدې، هرچا به فکر کاوه چې ددغه توپان اوسيلی پایله خوبه خامخا يوڅه وي خو لکه چې له امريکا دباندي سياسي څارونکو پخوا وړاندوینه کوله (چې هم هغه زور ملا او زړې ...) تر ډیره حده سمه راوخته، په دې مانا چې بناغلي کرزي او په افغانستان کې امريکايي ويسرای بناغلي خليل زاد په خپل ټول توان سره ونه شوای کولای چې دافغانستان دملي گټو په پام کې نيولو سره دې يوه ملي او په رښتني مانا مسلکي کابینه رامنځ ته کړي، زه نه پوهيرم چې له مسلکي توبه د بناغلي کرزي مطلب څه دی؟ که مسلک داوې چې يوسړی دښه مزى او چاغ وي نو دهغه مانا داده چې هغه دخوراکې شيانو په مزه اوخوند ښه پوهيرې نو هغه بايد دخوراکې توکونو او ارزاقو وزيروي، او که هدف داوې چې يوچا ټول عمر له برښنا پرته يوه ورځ هم ژوند نه وي کړی نو هغه دبرښنا په مزه پوهيرې او دبرښنا مسلکي انجنيردی او يايوڅوک چې دخپل ملت په رسمي ژبه نه پوهيرې هغه بايد دکلتور وزيروي او په همدې شان که چا دکابل په طب او يانورو غير رسمي کاليجونو کې يوازې دليسانس دوره په خوبيلابيلو و قفسره ويلې وي نو ډاکتر ورته ويل کيرې، په دغه حال کې خبره سمه ده موره هم خوله پټه ونيسو او هم به دا وايو چې بناغلي کرزي په رښتيا هم مسلکي کابینه جوړه کړه مبارکه دې وي!! خوبوشمير بيا داهم وايې چې بس په دغه يوڅو خبرو يوه ناکامه اداره او کابینه په کوم لحاظ سره سړی مسلکې وبولې، له بلې خوا په هرځای او هروخت کې دمسلک مانا داده چې يوڅوک بايد په هماغه خپله څانگه کې دومره (شى) وي چې که ډيرڅه يې نه وي ترسره کړي نو لږ تر لږه يونوياودپاملرنې وړ کارخوبې کړی وي او هغه خوبايد خلکو ته معلوم وي، مسلکي کسان له بناغلي کرزي څخه پوښتنه کوي چې ته دلته خپلو يوشمير وزيرانو څخه پوښتنه وکړه چې دوی دغه ټکې ته څه ځواب

لري؟ او که دانه وي اجازه خلکو ته ورکړه چې ويې پوښتي چې دوي په دغه برخه کې څه ځواب لري. مطلب مې دادی چې دغه کابینه په هېڅ ډول مسلکي کابینه نه ده په دې چې په اوسني کابینه کې یوشمیر وزیران داسې هم دي چې دوی په خپل مسلک کې ناکام شوي وو ځکه یې سیاست بازو ته ورمخه کړې او اوس یې هلته د مسلک ماسک پر خپل مخ راکش کړی دی. او که نه وي تاسې ددوی تعلیمي سوابق وگورئ چې آیا په دوي کې کوم یوه ددغه مسلک له پاره وړدی چې اوس یې وزیران یې دي. دوی کیدای شي په یوه برخه کې تعلیمي دیپلوم ولري خو دا چې اوس په کوم وزارت ټاکل شوی له هغه دیپلوم سره یوهم سم نه دی. یوازې کیدای شو ووايو چې دا سیاست بازی له مسلک پرته بل څه نه دی. زه فکر کوم یوشمیر ښاغلي وزیر صاحبان به هم انشاالله په دغه برخه کې له ماسره هم نظره وي ځکه دوی ته خپله وړتیا په خپله ښه معلومه ده!

ښاغلی کرزی او یاران یې که زموږ مسلکيانو منې باید دا خبره ونه کړي چې دوی په رښتیا هم مسلکي وزیران ټاکلي دا خبره سمه په دې نه ده چې په اوسني سياسي نړۍ کې وزیران کله هم مسلکي نه وو او نه دي آن د ایرغلگرامریکایې واکمنان وگورئ چې د باندنيو چارو وزیر کولن پاول یې ښه سیاست پوه دی که ښه جنرال؟ او یا دا چې نن سبا یې دانوي میرمن (رایس) په دغه څوکۍ باندې راځي، هغې سیاست چیرې ویلې؟ هغه د ترهڅه دمخه د گنگل پرمخ یوه پیژندل شوې رفاصه ده. موږ په دې نظریو چې ددغې کليمې کارول دنړۍ په سياسي قاموس کې ورځای نه لري، نوموړې دهیواد دکابینې له پاره دانوم یادول په خپله له یوې لاپې پرته بل څه نه دي. او که دانه وای نواشرف غني احمدزي به په دغه حساس وخت کې له خپل تجربې مسلک (مطلب دا چې دهغه هم اصلي مسلک نه و، خوداڅو کاله یې دومره تجربه په کې موندلې وه چې تر مسلکې هم زیات و) به اوس کابل پوهنتون ته چې د علمي او عملي اسانتیاوو درک په کې نشته نه استول کیده. دایوه دنه منلو وړ خبره ده چې د مالیې دوزارت له اجازې پرته به ښاغلی احمدزی یوډالر هم په پوهنتون باندې ولگولای شي، او که فرضاً په خپل واک داکارو کړي زه باوري يم هغه ټاپه چې په اسماعیل خان اونورو باندې وهل شوې وه هغه به پرده هم لگيږي او په دغه نامه به ملي ضد ورځچاري یاران نوهم د پیاوړتیا جوگه شي.

لنډه دا چې د مسلک مانا یعنی (کارپوهنه، ایمانداري، خدمت او استعداد په یوه علمي برخه کې)

دویمې خبرې ته راځو او هغه دا چې ایاداکابینه یوه ملي کابینه ده؟

افغانستان په خوراسختو حالاتو کې رابنسکيل شوی هیواد دی، ددغه هیواد ملي واکمني د ډیرو ورو ورو خبرو ترسیوري لاندې هرچاته داسې ښودل کیږي چې گواکې

نړيوال ځواکونه دلته پراته دي او يو شمير ورته کښته او پورته کيږي او په افغانستان کې گواکې خيږ خيږت دی ، مور دنړيوالو قوانينو او ملگرو ملتو دهرچال چلند او منشور هره ماده او هر پراگراف منو ، خودابه ډيره گرانه وي چې دملگرو ملتو په نامه دې يو ټاکلي هيواد لکه امريکا زموږ دملت او خلکو په برخليک باندې دنړيوالې ټولنې په نامه هغه کارونه وکړي چې هغه دهر ډول انساني اوزموږ دافغاني خپلواکۍ دملي نورمونو ضد وي. تيره اوونې دامريکا پوځي مامورينو په ډاگه کړه چې دوی به زموږ په هيواد کې ديوې اوږدې مودې له پاره پاتې وي. وايي چې ديوچا کورته يو څوک چې ددغې کورنۍ ماما کيده په ميلمستا ورغی ، هغه دومره دلته پاتې شو چې کوروالايې په تنگ کړل ، په کورکې که به ماشوم هم وژړل ، نودابه يې دده له ژړا سره ويله چې خيږدی مه ژاړه ماما جان دې هم په خيږ سبابله ورغ روان دی ، ماماته يې څه موده همداتبليغات وکړل خوپه دغوهم نه شوه ، ترڅوچې ما ما په تنگ شو ، اوپه ډاگه يې وويل چې ، دا خبرې گتې نه لري ، مامادې تلونه دې دهغه دلته شپې دي...

دري کاله امريکايي پوځونه دافغانستان په جنوب اوختيزکې پراته دي اوچې څه يې په زړه ورجوره شې هغه کوي ، نه يې د بنخو ، نه د ماشومانو په وژنولاس ونيو اولاخته دي زموږ پرمليت دهرې ورځې په ترڅ کې نوې نوې طرحې او تجربې عملي کوي ، په زندانو کې وژني اوپه بتواوبرالاتوگه ديو شمير کسانو ځورول اوله هغوی سره معاملي کول داهغه ورځنی پروژې دي چې امريکايي په افغانستان کې عملي کوي اوددغه هيواد خلکوته اجازه نه ورکوي چې دخپل هيواد په باره کې فکر وکړي ، نن سبا دلته په لودديدن خلک په ډاگه دا وايي چې افغانستان يعني دامريکا مستعمره ، اوداسې يوهيواد چې په نژدې راتلونکې کې به دغه هيواد(افغانستان) دامريکايانو له لاسه په يوه داسې ناسورداغ باندې اړوي چې په سيمه کې به يوگاونډی هم دآرامې احساس ونه کړي اوله لاسپوځوافغانانو به داسې شيان جوړکړي چې ټوله اسلامې نړۍ به ترستونې راولي اوکه بياچيرې په امريکا باندې کوم غضب راپريواته نو بيا زموږ وړې گاونډي لکه ليوان زموږ پرمليت باندې هغه نارواوي زغمې چې له تصور به لرې وي. لاس پوځې به بياهم د دويم تابعيت په نامه دامريکايانو داوږو بازان وي اوزور به يې له مومنونوافغانانو وځي. په افغانستان کې اوسنی کابينې وښوده چې هرڅوک سره ږيره ولري هغه به ملاشاه گل وي ، هرڅوک چې امريکا ته ولاړ هغه دسپريتوب اوپوهې معيارشو ، نه ، په اوسنۍ کابينه کې داسې وزيرهم شته چې دډاکټري ترڅنگ په امريکا کې دهوتلدارۍ دپيلومه لري يووخت کې يې په امريکا کې ټولو خلکو ته ويل چې زه ترهغې دوکتورا دغې اوسنۍ دهوتلدارۍ دپيلومې ته ارزښت ورکوم ، خوله بده مرغه چې هغه بناغلي ته دهغه

د خوښې له دیپلوم سره دنده نه ده ورسپارل شوې. په هرصورت دا ډول خبرې شته خوزما اوس افسوس په دې راځي چې دولت باید خپلو دغو وزیرانو ته ددوی دنویو دیپلومو په پام کې نیولو سره دندې ورسپارلې وای، اوسنۍ کابینې ته په ملي لحاظ یوه جدي کتنه په کار ده. زه خو په دې نظریم چې د ضروري نه ده چې هر وزیر باید یاله امریکا دیپلوم ولري او یا یې باید راوابط له امریکا سره وي، دا هغه تجربه ده چې روسانو په افغانستان کې دوي لسیزې دمخه ترسره کړه او هغه په خپلي ناکامۍ سره اوس امریکایانو ته ورمیراث شوې ده، دایوه ناکامه طرحه ده او همدغه ټکي دی چې د پرخلک خو په هیڅ ډول د یوې ملي کابینې نوم نه شي ورته اخیستې. اونه زموږ له پاره په ملي لحاظ کومه بریادلوډای شي. که څوک ددغو کسانو ټاکل دملې مصلحت پر بنسټ اقامه کوي داهم یوه لویه تیروتنه ده. ځکه دوي مخکې تردې چې دملت دباورو کسان وي دیوه خارجي ځواک په اشاره او خوښه ټاکل شوي او غوره شوي دي. په اوسنۍ کابینه باندې چې څومره جنجالونه د امریکا، انگریزانو اوداروپایي اتحادیې دپوشمیر هیوادو له خوا ترسره شوي دا دافغانستان مظلومو او جنگ وهلو خلکو ته هیچاهم ورپه گوته نه کړل؟

بله دا چې دې کابینې ته به څوک په کوم ژبه یوه ملي کابینه ووايي چې دافغانستان داکثریت (پښتنو) ښځو په استازیتوب یوه میرمن هم په کې وزیر نه شوه، که هدف دا وي چې په پښتنو ښځو کې داسې څوک نشته دا هغه کینه اود بنموني ده چې په تیره یوه لسیزه کې دپښتنو په وړاندې ترسره شوه اولاهم په خپله دپښتنو په وجود کې پرپښتنو باندې عملي کيږي، ښاغلي کرزی باید دغه ټکي په خپله ځواب ورکړي او کنه دابه هغه کینه وي چې پښتنو ښځو په پښتني سیمو کې دپښتني ننگ په نامه ده ته رایه ورته کړه او یوې میرمنې ته یې چې دده په مقابل کې کاندیده وه رایه ورکړه.

لنډه دا چې زموږ ملت یو ستر او ویاړلی ملت دی، یو تاریخي ملت دی، چې دهیچا کړه اوښتونه ددوی په وړاندې پټ نه شي پاتي کیدای. دوی دخپل ملت دبرخلیک دسمبالتیا په کار کې ترهرچا ښه اورښتیاښي قاضیان دي. دوی ته باید رښتیا وویل شي اوددوی دایمان اوافغانیت له روغ نیټې څخه باید ناوړه گټه وانه خيستل شي. موږ هیله من چې زرتزره به یو ملي وجدان اوقضاوت داسې هم رامنځ ته شي چې هلته یو څوک داوسنۍ کابینې په وړاندې دابوښتنه طرحه کړي چې کوم وزیر کوم مسلک لوستی آیا په دغه اوسنۍ مقام، مسلک ټاکلی. او که دنورو په غوښتنه اومصلحت یې یوازې دغه ځای نیولی دی؟!؟

(پاک/الله په هر هغه څه چې موږ نه پوهیږو ښه پوهیږي) (27)

نامه رسیده [پیام مجاهد]

ارسالی: امید نوری

به اداره محترم هفته نامه وزین پیام مجاهد!

درین روزها انتظار آن برده می شود که پس از اعلام نتیجه انتخابات هجدهم میزان آقای "حامد کرزی" کابینه جدیدی را اعلان نماید.

مردم درین انتظار اند؛ تا ببینند، آقای "حامد کرزی" که از ماه ها بدینسو تشکیل دولت ائتلافی را مردود شمرده است، چطور می تواند کابینه یک دست تشکیل دهد، در حالی که در سایر کشورها، احزاب سیاسی تنها از عهده این امر برآمده می توانند، چیزی که آقای حامد کرزی فاقد آنست. همچنان اشخاص علاقه مند به تحولات سیاسی افغانستان مشتاق اند؛ تا ببینند که میان دولت ائتلافی و دولتی بگفته کرزی براساس مشارکت ملی بوجود می آید چه تفاوت وجود دارد؟

این انتظارات چیز غیر معمولی نیست، بل در همه یی کشورها وقتی انتخابات صورت می پذیرد، چنین مسائلی را بهمراه می آورد؛ اما برای آگاهان امور، وضعیت شماری از اعضای کابینه کنونی بسیار دلچسپ است، زیرا شب و روز خود را صرف آن می دارند تا نسبت به حضور خویش در کابینه آینده اطمینان حاصل نمایند.

وزیرانی که در انتخابات موفق آشکاری داشتند؛ خیال راحت تری دارند؛ ولی نگرانی بیشتر وزیرانی را فرا گرفته که طی سه سال پسین هم به نعل زده اند و هم به سم. که درین میان بنا بر برخی گزارشات آقای "سید مخدوم رهین" گوئی سبقت را از همه ربوده است.

جناب "سید مخدوم رهین" که در سال های جهاد که اسلام گرایی در افغانستان به اوج رسیده بود و مرزهای قومی و زبانی را لدمال کرده بود، به تعصبات قومی دامن می زد. آن عده مجاهدانی که در جبهه نجات ملی در آن روزگار عضویت داشتند، بخوبی به این مسئله آگاهی دارند. موصوف وقتی براساس سازشنامه بن به مقام وزارت اطلاعات و فرهنگ رسید، یک بازی دوگانه را در پیش گرفت.

سري هم به "کرزي خان" داشت و سري هم به "فهيم خان"، به او چيزي مي گفت و به اين چيزي ديگري در محفلي سخن از جهاد و مجاهدت ميراند و در انجمني هم از غرب و غرب سالاران دستش با تسبيح و لبش با پيالہ بود. آنجا در مذمت مجاهدان سخن مي گفت جايي هم با بدگويي از دوران سلطنت به مجلس آرايي مي پرداخت.

اکنون ديده است، همه تيرهايش بخاک رفته و نامش به پنسل هم نگاشته نشده، بقول معروف در چار سومانده است. نه فهيم خاني است، تا دستش را بگيرد نه صدای "شوراي شهروندان کابل" بجايي ميرسد و نه هم آقاي حامد کرزي فريب مي خورد. تنها راهي که براي خود سراغ ديده است، تجديد آستان بوسي شاه سابق افغانستان می باشد. ازین رو چند شبی است که رفتن به اقامت گاه شاه را نسبت به خانقاه ترجیح داده است؛ تا مگر گشايشي در کارش پيش آید.

هرچند شاه سابق افغانستان در دوره پسين نشان داده که نمي خواهد با سفارشات خود کسی را بردولت تحمیل نماید و مشکلي برای دولت مردان ایجاد کند بويژه پشتيباني از سید مخدوم رهين آسيب شديدي بر اعتبار او وارد مي آورد، با وجود آن بايد انتظار کشيد که رهين با چه چرب زباني و تملق حمايت شاه را کسب کرده می تواند و به کابينه راه مي يابد و يا خير؟ مهم اينست که درين بازي یک پيروز وجود دارد- رهين يا شاه سابق؟ (28)

غوټ الدین فروتن، کندهار

د کرزي د کابينې تر ټولو بده
څېره

د سهيل لوېديځې حوزې د ادبي ټولنو د اطلاعاتو کلتور
وزارت پر تېر کاري بهير احتجاجي غونډه وکړه

د روان کال د سيپټمبر په ۲۷مه د مانښپين په ۴ بجو په کندهار کې د افغان مطبوعاتي مرکز ايني په انگړ کې د سهيل لوېديځ زون د ادبي ټولنو له خوا د اطلاعاتو او کلتور

وزارت پر
تېرنيمگري کاري
بهير احتجاجي
غونډه جوړه شوه.
په پيل کې د
غونډې اجنډا
دميوند مجلې
مسئول مدير
عبدالنافع همت
لخوا وړاندي
شوه، ده د خپلو
خبرو په ترڅ کې

وويل: "افغانستان له کلونو کلو نور اهي سي دژوند په هر ډگر کې درانه زيانونه ليدلي چه تر ټولو زيات زيانونه يې کلتور او فرهنگ ته اوبنتي دي. ده زياته کړه چه د اطلاعات وکلتور وزارت مسئوليت لري چې زمونږ حق راکړي اومونږ هم دخان په اړه مسئوليت لرو چې دخپل حق غوښتنه وکړو. داساسي قانون له مخي دولت مکلف دی چه دپښتواودري ژبودمتوازن انکشاف لپاره کاروکړي، خوله بده مرغه چه تراوسه نه دولت اونه هم د اطلاعات وکلتور وزارت په دې اړه کوم مثبت گام اخيستی دی، کله چه څوک دکابل ټلوېزيون خپروني گوري نوکت مټ لکه د ايران دکوم بنارگوتيي ټلوېزيوني چپنل چه وي اوياديوي سيمي دخلکو لپاره ځانگړی شوی وي.

د ملي ترمینالوژي په اړه باید ووايو چه د افغانستان ملي ترمینالوژي د مختلفو ژبو له الفاظو څخه جوړه شوې لکه لېسه، قول اردو، دارالمعلمین، اکاډمي، پوهنتون او داسې ... د پښتو، دري، عربي، انگلیسي، ترکي او داسې نورو ژبو څخه اخیستل شوي همدارنگه د اساسي قانون په ۱۲ ماده کې راغلي چې د افغانستان ملي ترمینالوژي دي پر خپل حال پاته وي اما ددې برخلاف مونږ شعورا وینو چه د ملي ترمینالوژي په برخه کې په ځانگړي ډول له پښتو سره ستره جفا کېږي، هغه منل شوي الفاظ لکه پوهنتون، پوهنځی، ستره محکمه چه په پښتو دي په دانشگاه، دانشکده، دادگاه عالي باندي اړول کېږي خو لېسه، قول اردو، دارالمعلمین، اکاډمي او داسې نور چې په نورو ژبو دي پر خپل حال پاته دي.

د مطبوعاتو په برخه کې هم همدارنگه د اطلاعاتو او کلتور وزارت له خوا ځینو هغو دولتي خپرونو ته چې په پښتو ژبه خپریږي ویل شوي دي چې تاسو باید په خپله خپرونه کې ۳۰٪ فارسي مضامینو ته ځای ورکړی، دبیلگې په توگه یې د خوست مجلې څخه ورته غوښتنه شوې وه خو د مجلې ادراي له دې امله چې فارسي لیکنې یې نه درلودې بڅښنه غوښتې وه، خو د وزارت له خوا ورته ویل شوي وه چې لیکنې موږ درکوو. اوس نو که چېرته داسې وي نو هرات، مزار شریف او داسې نورو سیمو په خپرونو کې هم باید ۳۰ فیصده پښتو مضامینو ته ځای ورکړل شي.

کله چه یو پښتون لیکوال یو څه لیکي او هغه هم پر حقیقت ولاړي لیکنې وي په نه څه ځورول کېږي، د خپرونو د بندېدو گواښونه ورته کېږي او حتی تر مرکز او څارنوالۍ پورې غوښتل کېږي خونور کسان که هر څه وایي یایي لیکي مخه یې نه نیول کېږي دبیلگې په توگه پیام مجاهد، پنجره اوځیني اشخاص وایي اولیکي: کرزی جاسوس پاکستان، پښتانه بې فرهنگه دي، کرزی ناخوانده امضامیکند او په ټلويزيون کې په ښکاره وایي چه زه افغان نه یم او اساسي قانون نه منم، ایاد داسې کسانو او ملي وحدت ضدوینا و مخنیوی د اطلاعات و کلتور وزارت دنده نه ده؟؟؟؟؟؟؟؟؟؟.

د تاریخي اثارو په ساتنه کې هم دموراومیرې چلند کېږي دیوې سیمې د تاریخي اثارو د ساتني لپاره هره وسیله په کار اچول کېږي خودبلي سیمې تاریخي اثارو ته که څه هم په لوټ او تالان یې خبروي هیڅ یاملرنه نه کېږي دبیلگې په ډول د احمد ظاهر قبر جوړېږي خومتآسفانه د اطلاعات و کلتور وزارت د ملي اتلي ملالی د قبر جوړول خولاڅه کوي تراوسه ورغلي هم نه دي.

نوموږ دا وایو چې نوموړی وزارت یو بې کیفیته وزارت دی او په راتلونکي کابینه کې باید د اطلاعاتو او کلتور وزارت په یو ملي وزارت بدل شي اوده داسې کسانو چې له

تعصبه ډک وي محه و نیول شي.

ورپسې ډاکتر محمد ابراهيم شينواري دخپلو خپرو په لړ کې وويل: دنيا اوس ديو نړيوال کلي حيثت غوره کړی او په دې نړيوال کلي کې به هغه قومونه فعال او ژوندي وي چې کلتور يې ژوندي وي په افغانستان کې دکلتور خبره مهمه ده خو متاسفانه دهيواد دکلتور په برخه کې له پښتو ژبې سره جفا شوي او په حقير نظر ورته کتل شوي دي نو موږ غواړو چې خپل حقه حقوق تر لاسه کړو تر څو له خپلو حقوقو څخه بر خورداره شو او دا زموږ حق ده او موږ ټولو قومونو ته دهغوی دمسايو حقونو دورکولو غوښتونکي يو.

وروسته عبدالاحمد محمديار او حيات الله رفيقي په دې اړه خبرې وکړې. د يادوني وړده چې په دې احتجاجي غونډه کې پر کندهار سربيره د روزگان، زابل، غزني او هلمند ولايتونو ادبي ټولنو گډون درلود چې دغونډې په پای کې يې په گډه يو پرېکړه ليک صادر کړ چې په لاندي ډول دی.

د کندهار، زابل او هلمند ولايتونو د فرهنگي ټولنو گډ پرېکړه ليک
۱: د مرکز او ولايتونو په راډيو گانو او ټلوېزونونو کې دي دفارسي او پښتو اندول په پام کې ونيول شي.

۲: د هيواد د ټولو سيمو تاريخي اثارو او ودانيو ته دي يو ډول پاملرنه وشي.
۳: د افغانستان د اساسي قانون سره سم دي د افغانستان ملي ترمينالوژي پخپل حال وساتل شي او د پرديو هيوادونو د ملي ترمينالوژۍ مخه دي ونيول شي.
۴: هغه ترانه چې د ملي سرود په ځای کارېده د اساسي قانون تر تصويب وروسته لغوه ده نو بايد چه نور د ملي سرود په ځای و نه کارېږي او و نه رغول شي، ملي سرود چه په پښتو ژبه دی بايد ژر تر ژره جوړ شي.

۵: د دې لپاره چه د افغانستان دري لهجه وساتل شي د هيواد په ټلوېزونونو کې دي د ايراني فلمونو مخه ونيول شي.

۶: د افغانستان د اطلاعاتو او کلتور وزارت دي داسي چاته وسپارل شي چه د افغانستان د ټولو ژبو د متوازن انکشاف لپاره کار وکړي.

۷: په کندهار کې دي د ملي اتلانو لکه ملالی او زرغونې آنا مقبرې جوړې شي.
۸: د هيواد په ټلويزونونو کې دي هغه چاته اجازه نه ورکول کېږي چه د حکومت په افغاني هوټ، ملي وحدت او اساسي قانون باندي باور و نه لري.

۹: د افغانستان هغه خپروني دي بندي سي چې د قومونو تر منځ نفاق اچولو ته لمن وهي او په ملي اتلانو پسې بد رد وايي. (29)

د محمد نسیم شفق لیکنه

پر کښې بلي تلویزیون بندیز

افغانان په غوسه کې دي

د سترې محکمې د یوه نوي حکم پایله به د ولس مشر حامد کرزي له پاره د یوې نوی معما سبب شي.

د کیبلي تلویزیون او مطبوعاتو د آزادۍ د یو شمیر نورو پراخو موضوع گانو په اړه ، د افغانستان په نوي انتقالي حکومت کې د جگړې کرښې د هغه څه په اړه چې ورته د سمون پالو او زاړه پالو تر منځ مقابله ویل کېدی شي ویستل شوي دي.

تیره میاشت په جلال آباد کې چې د هیواد په ختیځ کې موقعیت لري د یوه خصوصي سټیشن د بندولو د استیناف غوښتنې پر ضد ، سترې محکمې په ځواب کې د جنورۍ د میاشتې په پای کې ، په ټول هیواد کې پر کیبلي تلویزیون بندیز ولگوه.

قاضي القضاة مولوي فضل هادي شينواري وويل مذهبي مشرانو او ډلو شکایت کړی و چې دا چینلونه برېښه او غیر اسلامي فلمونه نښي.

هغه یوه ورځ وروسته دا موضوع تعقیب او پر بهرني تلویزیون او فلمونو یې د بندیز لگولو غږ وکړ چې پکښې د سپورټمکۍ خپرونی ، وارد شوي ویدیويي فلمونه او سي ډي گانې هم راځي. دا یو داسې گام دی چې د سخت درېزه طالبانو د پنځه کلنۍ واکمنۍ یاد یې راژوندی کړ ، چې هغه مهال نڅاه ، موزیک فلمونه او د تلویزیونونو پر پیر او پلور بندیز لگول شوی و.

هغه وضع د ولس مشر حامد کرزي له خوا پداسې حال کې بدله شوه چې د مطبوعاتو او بیان د آزادۍ ژمنه یې وکړه چې د سپورټمکۍ د کاسو له پاره یې بېرته زیاته کړه. برسیره پر دې د کابل په سینما گانو کې سوداگري په درز سره پداسې حال کې روانه ده چې ځوان افغانان یعنی نارینه د هندي فلمونو د لیدو له پاره چې نڅاه گانې ، سندری او موزیک لري ورځي.

د کرزي یوه ویاند د جنګ او سولې راپور ورکوونکی ټولني ته وویل زه پدې تبصره نه شم کولی ځکه نه پوهیږم ولس مشر به د سترې محکمې سره موافقه کړې وي او که څنگه. د سنا گانو له غوریدو سره د باليوډ د وروستیو فلمونو او لویډیځوالو فلمونو سي ډي گانې هم د کابل په کوڅو کې لږ تر لږه په یوه ډالر تر لاسه کېدی شي. د وروستیو

راپورونو په اساس که څه هم ځنیو دوکانونو ته د تړل کیدو حکم ورکړی شوی او په ولایتو کی ځینی گونبی حملی هم د دوی پر ضد شوي دي.

شینواري چی دمخه یی د نجونو او هلکانو د گډې تعلیم پر بندولو د ټینگار له امله ناندري، رامنځ ته کړی وه. او پداسی حال کی چی افغانستان په زیاته پیمانته له دوو لسيزو جگړو وروسته پر بهرنی، مرستی متکي دی ، هغه پردی خبری هم په شدید توگه حمله وکړه چی هغه یی پر افغانستان د لویدیځ د اغیز تحمیل بولي.

د اطلاعاتو او کلتور وزیر مخدوم رهین په چټکی سره د ځواب په ویلو ژمنه وکړه چی په څو ورځو کی به نوی قانون معرفي شي چی د کیبل خپرونکی به وکولی شي د نوم د ثبتولو سره خپلو خپرونو ته دوام ورکړي، حکومت ته به مالیه ورکړي او پر ځان پخپله د سانسور پر مراعات کولو سره دغه کود عملي کړي، خو په دی اړه تفصیل نه دی ورکړی شوی.

د رهین مرستیال عبدالحمید مبارزیو څو ورځی وروسته د جنگ او سولی راپور ورکوونکی ټولنی ته وویل: موږ د ستري محکمې له دغه حکم سره موافق نه یو.

هغه وویل: موږ د کیبلي تلویزیون په اړه په هغو غونډو کی چی د عدلیې وزارت استازی هم پکښی و موافقه کړی او مسوده هلته لیرل شوی. وروسته له دی چی د کابینې له خوا منظور او د ولس مشر حامد کرزي له خوالاس لیک شي ، په مطبوعاتو کی به چاپ شي او هر څوک به وکولی شي کیبلي تلویزیون ولري.

هغه زیاته کړه کیبلي او د سیورمکی کمپنی مثبت او منفي پروگرامونه لري. موږ باید له مثبتو پروگرامونو څخه گټه واخلو.

دا خبره واضحه نه وه چی پر خپرونو به بندیز وي او که څنگه، او دا به څه ډول شکل غوره کړي.

زلمی چی په جلال آباد کی د بند شوي کیبلي تلویزیون چلوونکی دی د جنگ او سولی راپور ورکوونکی ټولنی ته یی ویل داسی یو بندیز لکه دا چی دی د مطبوعاتو پر آزادی، حمله ده او داسی گامونه د موکراتیکې واکمنی سره په تضاد کی دي.

هغه وایی موږ په قانوني توگه خپل سټیشن چلو او د اطلاعاتو او کلتور د وزارت له خوا د ټاکل شوي کمیسیون مکتوب هم لرو. موږ داسی خپرونی لرو چی خلک و نه شي کولی غیر اخلاقي شیان وویني، موږ یوازی اطلاعاتي او تفریحي شیان خپرو. که چیری کیبلي تلویزیون بند شي نو حکومت باید ټولی هغه پیسی مونږ ته بیرته را کړي چی موږ پردغی سوداگری لگولي دي.

په کابل د کیبلی خپرونو یو بل چلوونکی عبدالسمیع صامیت وایی دوی هم د

طالبانو له پښتو وروسته له همدغه کمیسیون څخه مکتوب ترلاسه کړی چې خپلو
څېړنو ته دوام ورکړي او په دوامداره توګه حکومت ته مالیه هم ورکوي.

هغه وایي پر هغه څه چې مو سم لاسي موافقه نه ده کړې هغه د ماليه بیه ده، دوی د
ګټو په سلو کې د ۳۰ غوښتنه کوله، خو مونږ د هغې پر نیمايي موافقه وکړه. موږ په لمړي
سر کې له خپلو مشتريانو ۱۰۰۰ افغانۍ (۲۲ امریکایي ډالر) اخلو او وروسته بیا هره
میاشت ۲۰۰ افغانۍ راګوي.

د سترې محکمې د رییس مرستیال فضل احمد معنوي د خپلې پریکړې دفاع کړې. هغه
د جنګ او سولې راپور ورکونکی ټولنی ته وویل: کرزي د دغه ګام ملاتړ کړی، او دا
څېره یې تائید کړه چې دا کار باید د سپوږمکۍ څېړنو ته هم وغزول شي، او ادعا یې
وکړه چې کیبلي چلوونکي حق نه لري چې خپله سوداګري پر مخ یوسي. هغه دا خبره هم
وکړه چې د ولس په غوښتنه دا ګام اخیستل شوی.

د بهرنیو فلمونو د واردولو په اړه هغه نرم دریغ غوره کړی، او ویلي چې هغه باید
مخکې له خپریدو د اطلاعاتو او کلتور وزارت سانسور برخې ته وسپارل شي.

معنوي وویل: کیبلي تلویزیونه او د سپوږمکۍ څېړنې باید په بشپړه توګه بندې
شي. زموږ هیوادوال باید دا درک کړي چې دا څېړنې د دوی اخلاق له منځه وړي ځکه
چې د جنسي اړیکو ټکان ورکونکي صحنې په کې ښودل کېږي.

هغه وویل: دا د ولس مشر حامد کرزي سره په پوهاوي او موافقې بند شوي ځکه دا
غیر اخلاقي او د اسلام د قوانینو سره مخالفت لري. موږ د خلکو د غوښتنو پر بنسټ دا
بندیز اعلانو.

دا وینا د حاجي نور علي له خوا چې د کابل د مکرویانو په سیمه کې د ۳۰ کورنیو
استازیتوب کوي چلنج شوه، او هغه استدلال وکړ هر هغه څوک چې غواړي غیر اخلاقي
فلمونه وویني نو سي ډي ګانې یې رانیولې شي.

هغه وویل: زموږ پروګرامونه شهرت لري او خلک له دې خبرو چې په نړۍ کې څه
پېښېږي زه پوهېږم چې دا ۳۰ کورنۍ چې په ۱۱۳ بلاک کې او سپرې غواړي د کیبل
تلویزیون وویني او هیڅ یوه یې هم شکایت نه دی کړی.

د کابل د پوهنتون یوه محصل کنیشکا د جنګ او سولې راپور ورکونکی ټولنی ته
ویل: که چیرې حکومت داسې ګامونه اخلي، نو وضع به لاپس خرابه شي. نن پر کیبل
بندیز ولګید، سبا پر تلویزیون او بله ورځ پر رادیو یې موزیک. نو زموږ د حکومت او
طالبانو تر منځ به توپیر نه وي. (30)

رهین خیبر تلوویزیون نه غواړي
خیبر تلوویزیوني شبکه لومړنۍ پښتو نړیوالو شبکه ده، چې په پښتو خپرونې کوي،
ایله دا څو میاشتې وړاندې یې خپرونې پیل شوې، چې په ټوله نړۍ کې گڼ شمېر مینه
وال لري. په ځانگړې توگه په افغانستان کې، چې خلک وايي د افغانستان د اوسني
راډیو تلوویزیون خپرونې یې تنده نه شي ماتولای.
د وري (سنبلي) میاشتې په وروستۍ لسيزه کې د اطلاعاتو او کلتور وزیر سید مخدوم
رهین په کابل کې د تلوویزیوني شبکو پر ټولو دفترونو امر وکړ، چې تردې وروسته دې د
خیبر تلوویزیوني خپرونې بندې کړي، که چېرې یې بیا په کېل کې دا تلوویزیوني شبکه
ولیده، نو پر دوی به نور بندیزونه هم ولگوي.
د اطلاعاتو او کلتور وزارت چارواکي دا پلمه کوي، چې گواکې په دې شبکه کې ځینې
سیاسي خپرونې هم راځي، چې له افغانستان سره اړیکي لري. دا په داسې حال کې په
همدې کېلې شبکو کې درې څلور ايراني چینلونه هم خپرونې کوي، چې په هغو کې هم
سیاسي خبرې اترې راځي، خو نه ده څرگنده چې د اطلاعاتو او کلتور وزارت ولې پر
هغوی دا ډول بندیز نه لگوي؟
کتونکي په دې باور دي، چې رهین په دې ډول نه غواړي چې یو چینل دې په پښتو وي،
ځکه چې دا وزارت یې په وړاندې د میرې چلند لري. ځکه یې په کابل راډیو تلوویزیون کې
د پښتو کچه ډېره راکمه کړې ده. (31)

سحر زرمټي، پکتیا

ایا قچاق وړونکي باید
په کندهاری لهجه خبرې وکړي؟

زموږ یوه گاونډي هغه وخت خپل رنگه ټلويزيون د مېز له سره راكوز او ټوټې-ټوټې كړې، چې ويې ليدل د خپل هېواد په ټلويزيون كې يې د ژبې سپكاوې كېږي. پر ما هم نژدې دا ټوكه شوې وه، خو ولا حول والله مې وويله او د كمكې اختر د خوښۍ په شپو كې مې هغه دوه خواشينوونكي فلمونه تر پايه وليدل، چې په كې زما د مورنۍ ژبې او هېواد د ځينو سيمو د ځانگړو لهجو سپكاوې له ورايه ښكارېده.

زما غوندې ښايي نورو هم دا فلمونه ليدلي وي، دېرو به د بېوسۍ او ښكې توپي كړي وي. د ځينو به پر دې حالت چې يو ځل بيا زموږ د بېلوالي لپاره شعوري هلې-ځلې كېږي، له خولې ساړه اسوېلي وتلي وي. يوشمېر نورو ښايي د ناعاقبت اندېشه مسوولينو پر دغه كار خندلي وي او د ټلويزيون په ليدونكو كې به ښايي داسې كسان هم وي چې دغو فلمونو به يې په ذهنونو كې عقدي رامنځته كړي وي او وخت ته به گوري خوزه مې خپله دغه خواشيني له تاسو سره شريكوم.

هو! د تېر كمكې اختر په وياړ د كابل ټلويزيون له خوا فلمونو فسټيوال په لړ كې د “زمين داغ” په نامه يو افغاني فلم هم تدارې ته وړاندې شو.

د فلم كيسه د مخدره موادو پر كرنه او قچاق راڅرخي. په سيمه كې د مخدره موادو د قچاق يوه ډله كار كوي، دوی له بهرنيو قچاق وړونكو سره هم اړيكي لري. د مخدره موادو كرنه په سيمه كې هڅوي او بهر ته يې لېږدوي. د دغې ډلې قوماندان هيبټ خانو په سيمه كې په نورو ناوړو كارونو كې هم لاس لري. پر يوې كليوالي مېرمنې د ناوړه تېري نيت لري، چې د كلي يوبل او سېدونكي (مومن) بې مخه نيسي. تردې پېښې وروسته له مومن سره د هيبټ خان دښمني پيلېږي، په دې منځ كې د قلندر زوی چې په مخدره موادو اخته دی، د نشو له وجې مري. مومن خان د هغه په څېر خبرې كوي. دی او د كلي يوبل ښوونكي د قبر پر سر د قوماندان هيبټ خان پر ضد خبرې كوي او خلك له هيبټ څخه د قلندر زوی د مړينې غچ اخیستنې ته رابولي. هيبټ خان هم د هغوی له نيت څخه خبرېږي او د دواړو د مرگ تاييا نيسي. ښوونكي او مومن يوې كڼوالي ته تښتي، هلته له يوې ناڅرگندې خوا وسلې ترلاسه كوي او د هيبټ خان پر ضد جگړه كوي، په پای كې د

مخدره موادو قاچاق وړونکي وژل کېږي.

سره له دې چې په تېرو دوو لسیزو کې زموږ په هېواد کې زیاتره فلمونه د مخدره موادو پر موضوع جوړ شوي دي، خو د مخدره موادو د کرنې او قاچاق ستونزه زموږ په هېواد کې له هغو ستونزو څخه ده، چې باید په اړه یې زیات تبلیغات وشي او د "زمین داغ" فلم هم په کې برخه اخیستې ده. په فلم کې د نشه یانو رول په ډېر ښه ډول سره لوبول شوی دی. هماغه پېښه ده، چې د دغو کسانو په وړاندې کرکه لا زیاتوي. فلم په مناسبو ځایونو کې فلمبرداري شوی دی. زیاتره منظرې یې په زړه پوري او تردېره حده رښتیني برېښي، خو زما په اند د "زمین داغ" فلم نیمگړتیاوې دومره زیاتې دي، چې د فلم اصلي موخه او پیغام ته یې ډېر زیان رسولی دی.

دلته لومړنۍ موضوع ته چې باید گوته ونیسو، د فلم د کرکټرونو نومونه دي. د فلم مرکزي کرکټر ته د بي بي سي د نوي کور، نوي ژوند ډرامې د مشهور او مرکزي کرکټر قوماندان هیبت خان نوم غلا شوی دی، چې په هغه ډرامه او دې فلم کې یې نژدې یو شخصیت گټلای شو. په دواړو کې منفي رول لري. د "زمین داغ" د فلم د یوه بل مثبت کرکټر "رحیم" نوم هم د نوي کور، نوي ژوند ډرامې یو بل مثبت کرکټر معلم رحیم له نوم څخه راغلی شوی دی. چې د بي بي سي د ډرامې بشمېره اورېدونکو ته په پام سره دا مسئله د ډېر ځنډ وړ ده.

د بي بي سي د نوي کور، نوي ژوند له ډرامې څخه تقلید، د فلم په نورو برخو کې هم لیدل کېږي. د فلم د یوه بل کرکټر "ښوونکي" تکیه کلام "بس فامیدی که اس" د هغې ډرامې د مشهور کرکټر (فتح خان) تکیه کلام دی، چې ټول افغانان ورسره بلد دي. په زړه پورې خو دا ده چې د "زمین داغ" په فلم کې د معلم په رول کې د هېواد ښه لیکوال او فلم جوړوونکي زما نژدې دوست موسی رادمنش هم کار کړی دی. چې په خپل رول کې ډېر بريالی هم دی. او د "بس فامیدی که اس" د تکیه کلام له طرحه کوونکو څخه دی. ده ولې اجازه ورکړې ده، چې دا تکیه کلام، نومونه او زیاتره مکالمې دې په فلم کې بیا-بیا راوړل شي؟ او جملې لکه "بهوت" دومره زیاتې استعمال شوې دي، چې هر لیدونکی په تنگوي.

په دې فلم کې تر ټولو ستره تېروتنه او نیمگړتیا دا ده، چې په کې د افغانستان سیمه ییزې لهجې په منفي رول کې راوړل شوې دي.

هر لیدونکی پوهېږي چې بهرنی قاچاق وړونکی چې افغانستان ته راځي، پاکستانی دی او ورسره ملگری چې د قاچاق وړونکي مرستیال او لارښود دی، پښتون او د کندهار اوسېدونکی دی. په داسې حال کې چې د فلم ژبه دري ده. یو منفي کرکټر یې ولې باید

پښتو ژبی وي؟

بهرنی قاچاق وړونکی له سیمه ییز قوماندان (هیبیت خان) او د هغه له ملگرو سره ډوډۍ خوري او هغوی د نشه یی توکو کرنې او قاچاق ته نور هم هڅوي. د هغه افغان ملگری او لارښود په ماته گوډه دري وايي: "بالا ما دیگه مېریم، که بالا او جام بسیار کار داریم..."

د ټول فلم ژبه او لهجه بله ده او د مخدره موادو دلال په بله لهجه خبرې کوي. په کندهاری لهجه یانې څه؟؟ باید د مخدره موادو ټول قاچاق وړونکي او دلالان په کندهاری لهجه خبرې وکړي؟ ایا د دې ژبې ویونکي ټول قاچاق وړونکي دي؟ نه پوهېږم د فلم د جوړوونکو د دغې لهجې له کارونې څخه هدف څه و؟ ایا د اطلاعاتو او کلتور وزارت او د کابل ټلوویزیون چارواکي له دې بې خبره وو؟

په دې پسې درېیمه څلورمه ورځ وروسته یو بل فلم هم د کابل ټلوویزیون له لارې خپور شو، چې د فلم د منفي کرکټرونو ژبه یې پښتو وه.

دوی د دې کار لپاره پوښش پیدا کړی دی او هغه "طالبان" دي، چې نه خو ټول پښتانه طالبان وو او نه هم ټول طالبان پښتانه خبره رانه اوږده شوه. "زمین داغ" فلم نورې نیمگړتیاوې هم لري. د بېلگې په ډول د مخدره موادو پر ضد د مبارزې لارې چارې په سنجول شوي ډول نه دي په گوته شوي، د کلي بنسټونکي د دې پرځای چې په کلي کې بنسټونځي فعال کړي او خلک د مخدره موادو له کرا او قاچاق څخه راوگرځوي، په یوه ټوپکوال بدلېږي او د وسلوالو ډلو په څېر وسلواله ډله جوړوي، دوی هم جگړې کوي او وینې تویوي.

د "زمین داغ" په فلم کې د کونډې زوی له سریال څخه هم په ځینو برخو کې غوڅ تقلید شوی دی. لکه د کلي ژرنده، د کوژدې مراسم او ځینې نور کلیوال دودونه.

د "زمین داغ" فلم د مخدره موادو په باب جوړ شوی و، که په بې لارې نه و سر شوی، نو کېدای شوای چې یو بریالی فلم مو گڼلی وای. خو نور و ژبو، لهجو او دودونو ته د سپکاوې مسئلې د فلم ځینې مثبتې خواوې هم تر سیوري لاندې راوستلې دي. په کار ده چې چارواکي په راتلونکي کې د پته پام وکړي او په لوی لاس دې د فرهنګي خدمت پرځای نه بڅبونکي خیانت نه کوي. (32)

اوربنت سمنگانی

'پنجره' د 'امید' پر پله (د قاسمشاه اسکندروف د اپلتو په باب خو څرگندونې)

خو ورځي دمخه مې د "پنجره" په نوم د يوې اوونيزي د لومړي کال شپږوويشتمه گڼه لاسته راغله. پانې مې يې سره واپولې راواړولې او د عادت له مخې مې لومړی ټول سرليکونه له نظره تېر کړل چې په همدې ترڅ کې مې غالباً په شپږم مخ کې د کوم روسي ليکوال ډاکټر قاسمشاه اسکندروف د ليکني پر عنوان "توجه به اقوام در افغانستان و ضرورت اصلاحات جدي در ساختار دولت" سترگي ولگېدې، نو په لوستلو مې يې پيل وکړ.

د يادوني وړ ده چې تر اوسه په روسي افغانستان پېژندونکو او دهغو بهرنيو ليکوالو په کتار کې چې د افغانستان له مسايلو سره سر او کار لري ما د بناغلي اسکندروف نوم نه و ليدلی، خو کله چې مې يې دا ليکنه چې عمداً او عمدتاً له افغانستان او افغانانو سره د دښمنۍ په روحيه ليکل شوې و لوسته نو هک حيران شوم. خدای شته سوال راته پيدا شو چې اخير بناغلي ډاکټر ته چې د يوه بل هېواد او سيدونکي دی د افغانانو د يووالي او ورورگلوې نه څه تاوان وررسيږي؟ او تر پايه په دې ونه پوهېدم چې پښتنو د دغه بناغلي او دده د کورنۍ پر لمن کوم داسي داغ ورايښی، چې ده داسي دښمنۍ ته لستونې رابډ و هلي او مشران يې چې په ښکاره د افغانستان او افغانانو ملي مشران دي سپکوي او د دوی د شمېر د لږ ښودلو هڅه کوي؟ ښايي دغه بناغلي ته دا پکه پنجره خپلو، يا **K. G. B** والا په لاس ورکړې وي، چې د افغانانو تر منځ د نفاق اور ته پوکي ورکړي. د ليکني تر لوستلو وروسته مې فکر وکړ چې غلی پاتي کېدل په دې ښه نه دي چې يو خو ښايي د ځينو بې خبرو لوستونکو ذهن د دې اپلتو په لوستلو مغشوش شي او بله دا چې اسکندروف په خپله په دې غلط فهمۍ کې واقع نه شي چې تقريباً افغانان د خپلو دښمنانو شومو پروپاگانډو او ناسمو تبليغاتو ته ځواب نه شي ورکولای، نو ځکه مې قلم را واخيست او دا څو کرښې مې په دې امید توري کړې چې، يو خو د افغانانو دغه دښمن بې ځوابه پاتي نه شي او بل هغه لوستونکي چې د افغانانو د قومي جوړښت په باب لاسمه پوهه نه لري، په دې باب لازمه او رښتيني پوهه تر لاسه کړي.

بناغلی اسکندروف په پیل کې لیکي چې "امروز در شرایط گذار به صلح و تدوین قانون اساسی در افغانستان، مسئله توجه به تنوع ملی، فرهنگی، زبان و مذهبی یعنی مسئله نمایندگی واقعی ملیتهای گوناگون افغانستان با جدیت هر چه بیشتر مطرح میگردد" د مقالې د پیل تر لوستلو وروسته بنایي د دې پوښتنې د ځواب په لټه کې شو، چې څنگه په دې حساسه موقع کې چې افغانان لگیا دي، پر خپلو هغو پخوانیو زخمونو پټۍ لگوي، چې د بناغلي اسکندروف د اسلافو له لوري پر دوی لورول شوي دي، پر یوه محور راټولېدونکو افغانانو ته د ژبنۍ، مذهبي او قومي تنوع وریادول څه مانا لري؟ تر شا یې څه اهداف پټ دي؟ د دې پوښتنو ځواب اسانه دی او هغه دا چې اسکندروف دنده اخیستې چې د K.G.B د قابو درې لسیزو اهداف چې غوښتل یې د افغانستان د ورونیو قامونو تر منځ زهر وشیندي، اوبه خړي کړي او کبان ونیسي، پلي کړي. کنه ایا دا بس نه ده چې دوی د خپلو گوډاګیانو په واسطه، په واحد افغان ملت کې د قومونو زهر لرونکې او مکروه اصطلاح پوره دوي لسیزي په دې هیله گردان کړه، چې افغانان سره وویشي، تیت او پرک یې کړي او پر یوه محور چې هغه افغان ملت دی، دوی راټولېدو ته پرې نه رډي؟ له دې جوتیرې چې لاهم د اسکندروفانو خوا پر دې مظلوم ملت نه ده سره او غواړي چې اوس "توجه به ملیتهای گوناگون" د نډوره وغږوي او په دې ډول د افغانانو تر منځ د وروړولۍ رامنځ ته شوې فضا هم ورخراښه کړي. ډاکټر تردې وروسته سر شمېرني را اخلې او تر ټولو لومړی مذهبي پیوندونه راسپړي او لیکي چې "پیروان چې بنایي له "پیروان" سره د ډېرې مینې له امله پیروان لیکي: مذهب سني حدود 80٪ ساکنان کشور را تشکیل میدهند، قسمت قابل ملاحظه ای 20٪ شیعیان و کمتر از آنها پیروان اسمعلیه هستند، برعلاوه در شهرهای افغانستان دهها هزار هندو (سکه) زه نه پوهېږم چې له سکه نه یې هدف څوک دی؟ بنایي سکهان وي چې ډاکټر سکه لیکلی وي "و چند هزار یهودي هم زندگي میکردند" د ډاکټر پام نشته چې په دې سلنه کې ډیرې تېروتنې شته، ځکه چې 80٪ سنیان او 20٪ شیعیان زموږ سلنه را پوره کوي، نو دا "کمتر از آنها پیروان اسمعلیه" بیا څه شول؟ او دا "دهها هزار هندو" او "چند هزار یهودي" به څنگه کوو؟ اصله خبره دا ده چې ډاکټر صاحب خو نه اسمعلیه په سلنه کې راوړي او نه هم هندوان چې دا په خپله د اسکندروف تېروتنه بنیسي، بله خبره دا ده چې ډاکټر له دې هم نه دی خبر چې ډېر لږ شمېر یهودان به درې لسیزي د مخه په افغانستان او هغه هم یوازي په کابل کې لیدل کېدل، خو دا دېرش کاله هیچا هم په افغانستان یهودي نه دی لیدلی، نه پوهېږم چې "چند هزار یهودي" د اسکندروف په کوم جیب کې پټ شوي دي؟ تر دې وروسته ډاکټر قاسمشاه په خپله له پښتنو سره دښمنۍ ته په ښکاره

لا سونه رابډو هلي او د خپلو اسلافو د زړه هغه ټولي غوټي چې کلونه، کلونه يې د ويلو زړه نه و کړی په يوه ځل راسپړي، هغه ليکي "اغلب بر رسيها و سر شماريها که انجام شده، کميت واقعي اقوام را پنهان نگهداشته اند و يا طور غير واقعي تعداد قوم حاکم يعني پشتونها را... (اکثريت جلوه داده اند) دې ته وايي او بې په بډه وهل. زه نه يم خبر چې ښاغلي اسکندروف افغانستان ليدلی، پکې گرځېدلی او که يې په کولاب کې د قاچاق په کومه معامله کې د بل پوډري شريک نه دا معلومات ترلاسه کړي دي.

ايا ښاغلي اسکندروف تر اوسه په افغانستان کې داسې حکومت ليدلی چې هغه دي د پښتنو د پرمختگ لپاره هڅه وکړي؟ د پښتنو خو بد قسمتي دا ده چې: دښمن په زوره ننوت په کور د پښتانه - خو دغه کار يې هم وکړ په زور د پښتانه د افغانستان په ټول تاريخ کې پښتانه د پښتنو په واسطه وهل شوي دي، پښتون سردار چې په ارگ کې کښېنستلی نو بيا يې پښتو پرې ايښې او نه يوازې يې په خپله پرې ايښې بلکې په دربار کې يې هم دغي بد بختي ژبي ته ځای نه دی ورکړی. په پښتنو واکمنو کې دي د يوه اولاد څوک را وښيي چې هغه دي په پښتو ژبه خبرې کړي وي، ان تر بابا ملت پوري، د دې برعکس همدې يې پښتو پښتنو مشرانو پښتانه يواځې په دې دوک کول چې د پوهنتون، درملتون، زېږنتون او نور نومونه يې په پښتو وړول خو په دغو مرکزونو او دفترونو کې دننه يې د پښتو ويلو حق هم چاته نه ورکاوه، نو بيا دا څوک و چې (کميت واقعي اقوام را پنهان نگهداشته اند و به طور غير واقعي تعداد قوم حاکم يعني پشتونها را اکثريت جلوه داده اند) خبره دا ده چې اسکندروف د تومتونو او تورو نو يو پنډ په شا کړی او يوازې غواړي تورو نه ولگوي، بې اسنادو او بې ماخذو تورو نه چې ټول دروغجن خلک يې پر نورو لگوي.

ډاکټر قاسمشاه پر دې هم بسنه نه کوي نوري ايلتي هم وايي او په خوب کې پر ټول افغانستان گرځي، د قومونو سلنه (فيصدي) معلوموي او د طاهر بد خشي پر قبر کښېني او د هغه د اروا د خوشحالولو لپاره سترگې پټوي او خوله خلاصوي چې (واقعييت اصلی در افغانستان اينست که هيچ قوم %40 اهالي کشور را تشکيل نميدهد) او چې پر دې يې هم زړه نه يخېږي، نو بيا د 1979م کال سرشمېرنه هم غلطه بولي او وايي چې: (اخرين سرشماري نفوس که در سال 1979 بصورت ناقص انجام گرفت، اهالي افغانستان را 15\5 ميليون نفر قلمداد کرد، که از اين شمار 13 ميليون اهالي مسکون 5\2 ميليون کوچی نشان داده شده است، که اين رقم قابل ترديد به نظر ميرسد)، زه نه پوهېږم چې ډاکټر اسکندروف په کوم دليل او منطق دا ادعا کوي چې په افغانستان کې هېڅ قوم د دغه ملک %40 نه جوړوي، په داسې حال کې چې د 1979 م کال سرشمېرنه پښتانه په سلو

کې 50٪ نښي. لويي دوپري **Lios Dufrent** په 1980م کال کې د افغانستان له 14،000،000 نفوسو څخه پښتانه په سلو کې 46 وښودل. ورلد المانک 1979 کال، د امریکا چاپ، پښتانه په سلو کې 38 نښي، د افغان ملت جریده په 1995م کال کې د پښتنو شمېر په سلو کې 50٪ نښي، د اسکندروف روسي تریور محقق پروفیسر اسلانوف، د افغانستان پښتانه په سلو کې 60 لیکي. ایرانی لیکوال عبدالعظیم ولیان بیا پښتانه ان په سلو کې 70 گڼي. ستر نابغه سید جمال الدین افغان، په خپل (تتمی-البیان فی تاریخ الافغان) کې پښتانه د افغانستان غالب عنصر بولي. انگریزی محقق انتوني هایمن **Anthony Hyman** چې کتاب یې په 1685م کال کې په ایران کې ژباړل شوی هم دی، پښتانه په سلو کې 45٪ نښي او یو بل ایرانی لیکوال علي اکبر جعفریان بیا د سخن په مجله کې د پښتنو مجموعي شمېر په افغانستان او نورو هېوادونو کې ان یوولس ملیونه نښي، **Wak Foundation for Afghanistan** په 1991-1996م کاله پورې څېړنه خو بیا پښتانه ان د افغانستان د نفوسو 63٪ نښي، خو ډاکټر قاسمشاه پر دې ټولو سترگې پټوي او لیکي چې هیڅ قوم د سلنې په حساب 40٪ نه جوړوي، خو رښتیا خبره دا ده چې اسکندروف غواړي چې پر هر څه سترگې پټې کړي او د خپل هدف د ترلاسه کولو لپاره چې هغه د افغانانو سره جنگول او د یو تر بله اچول دي، له کالیو سره یوځای د خلکو په سترگو کې ننوځي، دا ټولي شمېرني او ارقام ورته ناسم ښکاري، په داسې حال کې چې پورته ذکر شوي شمېرني یوه هم د اسکندروف د خبرو په شان هوايي ډزې نه دي، بلکې دغه هر شخص او هره مرجع خپل ماخذونه لري او تردقیقو څېړنو او پلټنو وروسته یې دغه ارقام ورکړي دي. له دې چې ورتېر شو، اسکندروف لکه د تروما د ناروغانو په شان، په نورو پلټنو سر کېږي، د افغانانو له بدو ورځو او ورورونې څخه هم گټه اخلي او هغه د چا خبره زموږ په شر کې د خپل خیر په لټولو پسې وځي. هغه داسې چې لیکي: (اکثریت کلي پناهندگان افغانستان در پاکستان است، که اکثرآ از ولایات عمدتاً پشتون نشین میباشند. طبق سرشماری های ملل متحد) - "خو دا یې نه دي لیکلي، چې د ملگرو ملتونو کومي او د کوم کال سر شمېرني؟" مثلاً در سا لهای مقاومت ضد شوری 45٪ ساکنان ولایت ننگرهار و 70٪ ساکنان ولایات مرکز به پاکستان پناه برده اند، طبق امارهای ارائه شده (معلومه نه ده چې کوم امار او سر شمېرني نښي) بیش از نیمی از پناهجویان افغانستانی پناهنده را به ایران، مردمان هزاره تشکیل میدادند (او زیاتوي چې: (تعداد مجموعی افغانهای پناهنده در ایران 60٪ هزاره ها و 30٪ پشتونها را تخمین شده اند) او بیا پسې لیکي: (موافق سه نظر خواهی که در سا لهای 1996_1989 صورت گرفت) "معلومه نه ده چې د چاله خوا،

چېرته او څنگه؟" فیصدي پښتونهای پناهنده به پاکستان بین 70٪/85 میباشند. تاجکهای پناهنده در هر سه نظر خواهی انجام شده، تنها 60٪ را تشکیل میدادند) یو خو بناغلی ډاکتر ماخذ نه بنیې، چې دغه احصایې او ارقام یې له کومه کړي او چېرته خپرې شوې دي؟ بله دا چې په همدې پیل کې ډاکتر خپله خبره ښکاره کوي او هغه کرکه یې چې د افغانستان له ملت سره لري نه پتوي، ځکه چې دا بناغلی دومره د افغان له نامه سره حساسیت لري چې، د افغانستان او سپدونکو ته هم افغانستاني وایي، البته د افغان له نوم سره حساسیت ده په ټوله لیکنه کې ښکاري، خو دلته ډېر په یې شرمی. د افغانستان د اوسېدونکو لپاره د افغان پر ځای ځکه افغانستان لیکي چې یو خودوی د افغانستان له نوم څخه د پښتون مانا اخلي او پښتون خو د دې روسي بناغلي پر لمن داسې داغ پرې ایښی، چې تر عگمره به یې دی او نور روسان ملگري نه شي پاکولای، نو ځکه ورسره دښمني کوي او په دې لټه کې دي چې د یوه ژوندي او اوږده تاریخ لرونکي ملت نوم ورواړوي. دویمه خبره چې د قاسمشاه په پورتنیو پراگرافونو کې روښانه کېږي هغه دا ده، چې دی په خپله هم دا مني چې عمدتاً پر پښتون مېشتو ولایاتو سربېره د مرکزي ولایاتو اوسېدونکي هم زیاتره پښتانه دي، ځکه چې ده په وینا خو 80٪ فیصدو زیاتو پښتنو پاکستان ته مهاجرت کړی دی او ځکه یې دغه ملک ته پناه وروړې، چې قومي او ژبني تعلقات سره لري، چې په دې ډول له درې ملیونو کېدوالو څخه 85٪ پښتانه دي، چې دا په خپله ده مخکېنۍ خبرې ردوي، ځکه د یوه ملک په کېدوالو کې چې اتیا فیصده پښتانه وي، نو په ملک کې پاتې خلکو کې خو هم دوی په خپله اکثریت کې راځي. ځکه دا خوشونې نه ده چې په یوه ملک کې دې جنگ راشي، هلته دې لس قامه ژوند کوي، خو یوازې دې یو قام هجرت وکړي او نور دې ټول پر ځای پاتې وي، بله د تامل وړ خبره دا ده چې ما په خپله تر یوې لسیزې ډېر عمر په پاکستان کې تېر کړی دی، تاسو باور وکړئ چې د پاکستان په هر یو ښار کې تر پښتنو پارسي ژبې کېدوال ډېر وو، زه نه پوهېږم چې دا 16٪ فیصده تاجکان چې د بناغلي اسکندروف په وینا یوازې همدوی مهاجرت کړي و، څنگه تر 85٪ پښتنو زیات ښکارېدل؟! ورځه دا خبره مو هم ومنله نو بیا خو یوه بله خبره رامنځته کېږي او هغه دا چې په افغانستان کې د روسانو پر ضد جهاد د هجرت له چاپېریاله پیل شوی او له هماغه ځایه پر مخ وړل کېده، نو که د اسکندروف شمېرنه سمه وي، نو بیا خو یوازې 16٪ فیصده تاجکانو د افغانستان په جهاد کې برخه اخیستې ده، نور نو د ازادۍ جنگ باید پښتنو کړی وي، ځکه چې دوی هېواد له لاسه ورکړی، هجرت یې کړی دی، دا خو ښکاره خبره ده چې مهاجرین به بېرته راستنېدل او دلته به د مقاومت په جبهه کې جنگېدل چې په دې ډول اسکندروف، د روسانو د شپلو او د هېواد د ازادولو

ویار په ناپوهۍ کې پښتنو ته وربخښلی دی. په هر صورت قاسمشاه په دوام لیکي، چې: (با در نظرگردد اشت رشد سریع فیصدي پناهنده و فیصدي مرگ و میر چهره های قومي در داخل افغانستان در این سالها تغییر یافت) او بیا زیاتوي چې: (در سال 1987 در افغانستان تاجکها با داشتن 3،37٪ نفوس در صدر جمعیتهای قومي قرار داشته اند، در پی آنها هزاره ها 6٪، 15 و ازبکها 4٪، 15 بودند. پښتونها که در گذشته از لحاظ قومي اکثریت پنداشته میشدند، تنها 1،31٪ جمعیت را تشکیل میدادند). داسې ښکاري چې ډاکټر د مقالې د لیکني پر وخت سترگې پرې پټې وې، کله نو هر چا چې یو ځل افغانستان لیدلی وي او یا یې حد اقل دوه کتابه د دغه ملک په باب لوستي وي، داسې چټیا نه لیکي او په داسې بې اساسه او غلطو شمېرنو اتکا نه کوي. دا سمه ده چې د افغانستان په اوږدو جگړو کې د دې لپاره پښتانه ډېر وژل شوي او کډوال شوي دي، چې د افغانستان د دفاع ډېر بوج پر دوی و او دا ځکه و چې دوی ډېر وو، نو چې د جنگ بوج پرې ډېر و، نو خامخا به ډېر وژل شوي او کډوال شوي وي. خو له دې سره، سره باید اسکندروف له دې خبر وي چې په پښتنو کې لکه د ده د قام **Family Planing** نه دی رواج او د الله فضل دی پښتنو میندو که یو زوی له لاسه ورکړي، نو داسې زمري یې نور زېږولي، که یو کور کډوال شوی، نو بېرته څلور کوره راستانه شوي، که دوه تنه له هیواده تللي، نو له هغې خوا چې بېرته راستنېدل نو څلور شوي، شپږ شوي او ان لس شوي دي. په همدې خاطر ضروري بریښي چې ډاکټر ته ووايو چې: روکيه دا خوب به دې هېڅکله هم رښتیا نه شي، بلکې باید هر وخت خبر واوسې چې:

هر یو ښاخ یې چې و دارد زیدارانو

هغه ووړ نیالگی هسک شوی لوی چنار دی

اسکندروف له دې وروسته په پټو سترگو دا ادعا هم کوي چې "اما از لحاظ زبان گویندگان بیشتر افغانستان بیش از 50٪ مردم به زبان فارسی-دری سخن میگویند". دا نو بله بې انصافي ده چې قاسمشاه یې کوي، ځکه هغه چا چې افغانستان لیدلی او یا په کې گرځېدلی وي، دا ورته پته ده چې د افغانستان څو فیصده خلک په دری غږېږي او څو په پښتو. زما په فکر د دې خبرې سپینولو ته به هېڅ حاجت نه وي، دا هم هغه خوب دی چې هېڅکله به رښتیا نه شي، ښاغلی ډاکټر چې د یوه بهرني ملک او سپدونکی دی، تل هغه ځایونه گروي چې خارښت نه کوي، که نه زه نه پوهېږم چې په او سنیو شرایطو کې چې افغانان لگیا دي خپل هغه پرهرونه ټکوروي، چې د اسکندروف د اسلافو له خوا پرې ورتپل شوي، ده څنگه د دې مسلې سپړني ته لستونې رابډ و هلي، چې: (کوچ دادن پښتونها به مناطق غیر پښتون که با غضب اراضی آنها توأم بود و اعلام نظامنامه

ناقلین به شمال نیز همین وقت آغاز گردید، که برای دهقانان غیر پشتون شمال پیامدهای ناگواری را بیاورد. این کوچ دهی، نقشه افغانستان را تغییر داد و مناطق زیاد پشتون نشین را به وجود آورد. باید له بناغلی ډاکټر نه پوښتنه وشي، چې دیوه بهرني په توگه له دې مسلو سره څه علاقه لري؟ او بله دا چې ده ته چا ویلي وو او د کوم سند له مخې وایي چې ناقلو پښتنو د غیر پښتنو سیمې لاندې کړې دي، باید دا ټکی روښانه کړو هغه پښتانه چې د اعلیحضرت شهید محمد نادر شاه خان په واکمنۍ کې شمال ته ولېږدول شول، دوی ته د چایوه لوپشت ځمگه هم نه ده وپشل شوې، بلکې هغه پراخې او ناابادي دښتي او ښوره زاري ځمگي ورکړل شوې دي، چې نه خود چا شخصي وي او نه خو یې هم کوم سیمه بیزو وگړو قواله درلوده، بلکې پردې سربېره د سیمي خلکو نه د دغو ځمکو د ابادولو توان درلود او نه یې هم ورسره مینه وه، چې په دې ډول د افغانستان د هغه وخت حکومت فقط په دې خاطر چې دغه شاري ځمکي ابادي کړي، هغه یې پر بهوزلو او بې ځمکو پښتنو وپشلي او دوی هم د خپلو لاسونو په ټناکو او سلو خواریو هغه ابادي کړې، نو پوښتنه دا ده چې ایا دولت دغه حق نه لري چې دولتي ځمکې پر خپلو وگړو وپشي، طبیعي ده چې دا حق لري، چې دا حق لري بیا خودا د حکومت خوښه ده، چې دغه ځمکي چا ته ورکوي او یا یې نه ورکوي. بله خبره دا ده چې که چیرې دغه ځمکي هماغه وخت پر بې ځمکو پښتنو نه وای وپشل شوي، نو ایا د شمال خلکو چې اسکندروف یې د حقوقو د دفاع پر څوکی ناست دی، دغه ځمکي ابادولای شوی؟ ښکاره خبره ده چې هغوی نه د دې ځمکو د ابادولو وس نه درلود او نه یې ورسره مینه وه. بله دا چې په ټوله نړۍ کې دا قانون دی چې دیوه ملک وگړي حق لري چې د خپل هېواد په هره گوښه کې چې یې زړه وي همغلته و اوسي، کار وکړي او ژوند پر مخ بوځي، نو په دې کې کومه گناه ده چې یو څو کوره پښتانه له جنوب یا ختیځ څخه شمال ته وکوچېدل او هلته یې ژوند غوره کړ، ډاکټر اسکندروف پسي زیاتوي، چې: (اشخاص متعصبی مثل "محمد گل خان مومند" رئیس تنظیمه شمال، که سوگند خورده بود، هیچگاه تا اخر عمرش به فارسی صحبت نخواهد کرد، در دامن زدن نفاق و تعصب قومی نقش زیادی بجا گذاشت) په دې ځای کې ضروري برېښي چې یو څو اسکندروف په هغه چا پسي څو له خلاصه کړې، چې ټول افغان ملت بابا ورته وایي، په هغه درانه او عظیم انسان پسي یې تهمتونه تړلي، که د هغه تدبیر نه وای نن به د واحد افغانستان او سنی جغرافیایي جوړښت هم نه وای او دا هغه څه دي چې په ښکاره د یوه بهرني له خوا زموږ د ملي مشاهيرو سپکول، رټل او کنځل ورته ویلای شو. په کار ده چې ان یوازې د همدغه سپکاوي په خاطر د افغانستان د انتقالي دولت چارواکي د لیکوال مطبوع هېواد ته

رسمي شکایت وکړي او هغه دې ته اړ کړي چې د یوه واحد افغان ملت نه د دوی د یوه منل شوي بابا او زعيم د سپکاوي په خاطر بخښنه وغواړي، البته چې زموږ انتقالي دولت له بده مرغه په دې خبرو پسې د مصلحتونو او مضراحتیاط له مخې ډېر سر نه گرځوي، ځکه چې دا د همدې محمد گل خان مومند بابا (رح) د تدبیرونو برکت و، چې په وروستیو اله گولو کې یې د افغانستان د تجزیې او ټوټه کېدو مخه ونیوله، اسکندروف په دې هم بسنه نه کوي او پسې زیاتوي چې: (قانون اساسي 1964م کال تمام باشنده گان افغانستان را افغان اعلام داشت، در حالیکه معلوم بود که افغان نام یکی از اقوام افغانستان است، مرادف پشتون. قانون اساسی زبانهای پشتو و دری را برابر حقوق اعلان کرد، ولی ماده 35 قانون اساسی، به طور یکجانبه امتیازاتی را برای زبان پشتو اعلام کرد، که دولت موظف بود برای رشد و انکشاف زبان پشتو برنامه های موثری را روی دست گیرد). ښاغلي ډاکټر ته دا خبره هم د منلو نه ده چې افغان ملت دې د افغان په نوم یاد شي، جالبه ده چې دغه ښاغلي د Ph.D له لرلو سره، سره تر اوسه په دې هم نه پوهیږي چې افغان د یوه قام نوم دی او که د ملت؟ (که وغواړو چې د افغان د نوم لرغونتوب چې د افغانستان ټولو اوسېدونکو ته ویل کیږي راوسپړو، فکر کوم خبره به ډېره اوږده شي) لوی استاد علامه عبدالحی حبیبی د دغه نوم د لرغونتوب په باب یوه اوږده رساله لیکلې چې پر نورو خپرونو سربېره په جلا ډول هم په 1994 کې د خوشال فرهنگي ټولني له خوا چاپ شوې ده، نو ښاغلي ډاکټر ته زما مشوره دا ده چې یو ځل دې د لوی استاد دغه رساله خامخا ولولي، اسکندروف پر دې برسېره پر دې هم خواشینی ښکاري چې ولي د 1964 م کال اساسي قانون دولت د پښتو ژبې لپاره پر کار کولو گومارلی دی، باید ووايو چې لکه څنگه چې اسکندروف قاسمشاه هم لیکلي په دغه قانون کې دري او پښتو ژبې دواړې رسمي ژبې گڼل شوي دي، نو که چیرته په قانون کې دا راغلي هم نه وای، نو بیا هم دولت په اخلاقي لحاظ موظف و چې د خپلي هغې ملي ژبې لپاره چې تر اوسه لږ کار ورته شوی کار وکړي، هغه پراخه او بډایه کړي، نو نه پوهېږم چې ډاکټر ولي په دې خبره ځنمېدلی دی؟ ډاکټر قاسمشاه اسکندروف که رښتیا هم دا یو اصلي نوم وي، د یوه بهرني ملک اوسېدونکی دی، هغه اخلاقاً دنده لري چې زموږ په کورنیو لانجو کې لاس و نه وهي او بله دا چې د دې کار اړتیا هم نه لیدل کیږي، ځکه چې که دلته هر څه پېښیږي نو ده ته یې گټه او تاوان څه دی؟ خو ښکاره خبره دا ده چې دا ښاغلي به له کوم لوري نه د افغانانو تر منځ د نفاق اور ته د لمن وهلو لپاره گومارل شوی دی، خو پوښتنه دا ده چې د پنجره او ونیزه ولي د دغسې افغان ضد بهرنیو لیکوالو لیکنو ته چې د افغان واحد ملت په منځ کې د تفرقي اور ته لمن وهي، د نشر زمينه برابروي؟ ایا د دوی

دغه کار د دښمن ژرندې ته د اوبو ورشېوه کول نه دي؟ ایا دوی په دې نه پوهیږي چې مور له همدې روسانو له لاسه خومره بدې ورځې او خومره کړاوونه وگالل؟ ښکاره خبره ده چې د پنجره والاو په دې ټولو خبرو سر خلاص دی او که داسې نه وي نو بیا خولاقل د همدې کلېشه یي جملې پر اساس هم چې دوی د خپلې اوونیزې پر تندي لیکلی چې (پنجره درپیرایش و ویرایش مقالات دست باز دارد) کولای شوای چې د یادې شوې لیکنې خوا واپوي او حد اقل یې ورسمه کړي، زما وړاندیز دا دی چې د افغانستان اوسني حالات د دغسې بېلولو د نشرولو نه دي او نه هم دا وخت د دغو خبرو د سپیناوي دی، اوس باید د یوه واحد افغان ملت د تشکیل لپاره کار وشي، نه دا چې د سره یو موتي کېدونکي ولس د بېلولو لپاره او دا هغه وخت دی چې افغان ملت د پنجرې له روڼاندو چلونکو څخه د خپل ملي رسالت د ترسره کولو غوښتونکی دی او که داسې نه وي بیا خو به "پنجره" د امید پر پله ولاړه وي، لکه چې روانه ده او د دې پر ځای چې خپل ملي، وطني او افغاني فرض ادا کړي، د هغو پر عکس موقعیت به خپلوي. (33)

ځواک

د افغانستان په نامه

ټلويزيون ته يوه کتنه

خبري رسنۍ يا ډله ييزه ارتباطي وسايل: (راډيو، ټلويزيون، جريدې او مجلې) د يوې ټولني لپاره د ژبې او سترگو حيثيت لري. همدا وسايل دي چې په ټولنه کې د اوسېدونکو لپاره د پوهاوي وسيله ده او د ټولني د وگړو او په هغې کې د حاکم سيستم (حکومت) ترمنځ د اړيکو پول دی. غوره لا دا چې د ټولني د وگړو په فکري او مانيز جوړښت کې ستر رول لري.

له همدې ځايه ده چې دا وسايل او اسباب بايد داسې وي چې په رښتيني ډول د پرگنو د هيلو، غوښتنو او ضرورياتو ښکارندويي وکړي.

خو دا ضرورت زموږ په ټولنه کې له دې واقعيتونو سره بالکل توپير لري او هېڅکله يې د خلکو غوښتنو ته ځواب نه دی ویلی، بلکې د خلکو له غوښتنو، نظرياتو او ضرورياتو سره په مخالف کې واقع دی او د دې ښه ثبوت زموږ د معاصر حاکم سيستم (موقت او انتقالي) دولت د ډله ييزه ارتباطي وسايل دي. دا وسايل په ټوله مانا د ولس له غوښتنو سره په تضاد کې دي چې ښه بېلگه يې د افغانستان ټلويزيون په نامه يوه تنظيمي او يو اړخيزه خپرونه ده.

د افغانستان په نامه ټلويزيون څه له پاسه يو نيم کال وشو، چې د يوه خاص گروپ او تنظيم له خوا گرو نيول شوی دی. دا ډله چې اصلاً د حکومت عقده لري، د دې لپاره د حکومت کولو خوب ويني، خو له دې ناخبره چې دا وضعه د دې ښاغلو په تاوان ده. ځکه چې د ولس د غوښتنو د منعکس کولو پرته د خلکو غوسه او کرکې زياتېږي.

گران هېوادوال په تېره هغه ښاغلي چې له فرهنگي او کلتوري مسايلو سره مينه لري، په دې خبر دي چې د افغانستان د راډيو ټلويزيون پخوانی رئيس په څه ستونزو او مقاومت گوښه کړای شو. مگر په بدل کې يې کوم نوی رئيس چې د دې عهدې لپاره وټاکل شو، بيا هم هغه غوټه چې اوارېدل يې هدف و، اواره نه شوه.

د انتقالي اسلامي دولت د يوه ځانگړي فرمان له مخې ۱۰-۱۲ کسيز کمیسيون چې د راډيو ټلويزيون ټولې چارې او خپرونې به کنټرولولې او په راس کې يې محترم عبدالحميد مبارز، چې د اطلاعاتو او کلتور وزارت مهم مرستيال هم [و] وټاکل شو،

خو ټلويزيون !!

هغه خدای بېلارې کړی په لار نه شو.

د دې کمیسیون له دوو درېیو ښاغلو سره چې د همدې ناخوالو په اړه خوب کاوه، یو ځواب یې درلود، هغه دا چې زموږ خبره څوک نه مني او نه هلته (ټلويزيون) کې زموږ واک شته.

ایله په دې نامه کمیسیون دی. د ټلويزيون رئیس چې څه وایي بس همغسې کېږي. د افسوس وړ خبره خو دا ده چې د ۲۰۰۳م کال د مارچ له اتمې نېټې څخه څلور ورځې مخکې، په یوه تجارتي شرکت دفتر کې ناست وم، چې د راډیو ټلويزيون د هنر او ادبیاتو د ادارې دوه تنه مهم مامورین هم هلته د ښځو د ورځې د لمانځلو لپاره د بسپنې جلبولو په نیت راغلي وو او په رسالو الفاطو یې ویل چې د وزیر امر په راډیو ټلويزيون کې نه چلېږي. که وزیر هر امر ولیکي او د رئیس خوښه نه وي، نو نشر به نه شي او که چېرې کوم خبرونه خپرېږي هم، نو زموږ د ایدیت او سانسور خبرونه خپرېږي، د هغه لرو بریې کچه کولای شو.

د دې ټولو سرغړونو او خپلسریو لامل یوازې او یوازې د دې ریاست تشکیلاتي جوړښت دی. د دې ریاست په تشکیل کې ۱۲ ریاستونه دي، چې له یوه سره د یوه تنظیم او خاصې ډلې د غړو له خوا د موقتې دورې د پیل په چور کې نیول شوي دي. جالبه خو دا ده چې د ۱۲ ریاستونو مرستیالان هم د دې ټولې او تنظیم غړي دي. چې ورڅخه له بل قوم، ژبې او گروپ څخه یو مامور، ویاند او یا سندرغاړی هم نه شي مقررېدلای.

د ټلويزيون د ۴۰-۴۵ خپرونو په شا و خوا کې چې هره اوونۍ خپرېږي د ټولو خپرونو نومونه او د پېژندنې سرلیکونه په درې ژبه دي او د خپرونو په موضوعاتو او متن کې خو حتمي خبره ده چې پښتو نه شته هغه خپرونې چې پخوا یې پښتو نومونه درلودل او س بدل کړای شوي دي او که چېرې یوه نیمه خپرونه د کومې ادارې له خوا معرفي کېږي، نو په داسې پښتو ژبه یې لیکي، چې املا او انشا یې غلطه وي.

د هرې خپرونې پیل او پای باید په درې ژبه وي.

د هرې خپرونې د پیل او پای سندرې باید په درې ژبه وي.

که چېرې کومه پښتو سندرې خپرېږي، هغه به په رنگارنگ او یا انتخابي سندرو کې کومه محلي او یا کلاسیکه سندرې وي، چې اصلاً د خپرونې له سلیقې سره سمون نه خوري او دا په لوی لاس او اگاهانه ډول د یوې ژبې د سپکاوې لپاره کار دی. د حیرانۍ خبره خو دا چې د ډرامو مدیریت په پښتو څانگه کې یوازې ۴ تنه لوبغاړي

(ممثلین) موجود دي او نور څوک هلته نه منل کېږي، چې گواکې کمبود نه شته او په بدل کې د دري برخې ممثلین پوره ۳۲ تنه دي او د نورو د جذب لپاره هم دروازې د هر چا پرمخ خلاصې دي.

دلته د بېلگې په توگه څو خپرونې یادوو:

د پاسخ چیست؟، ایینه شهر، بزم محلي، ازمونگاه ذهن، جوانان، شما و تلویزیون او داسې نورې خپرونې چې له نوم څخه نیولې تر موضوعاتو، موسیقي، پوښتنو- ځوابونو، تمثیلي ټیټو او د پروگرام د ختم خدای پامانی. پورې ټول پروگرام په دري ژبه وي.

د پښتو ژباړلي سریالونه که خپرېږي، لنډ وي او لږې برخې به ولري، خو د دري ژبې سریالونه چې خپرېږي ۱۸-۲۰ برخې به لري.

د جمعې او دوشنبې شپې فلمونه دوه دري نوبته وروسته پښتو ژباړې فلم ته وار رسېږي.

ایراني فلمونه او سریالونه هره شپه، له سانسور پرته په تلویزیون کې نوبت لري او ان ډېر وخت سړی دا فکر کوي، چې دا د ایران (صدا و سیما) ده، که د افغانستان تلویزیون؟؟.

پښتو ډرامې او سندري چې د کوزې پښتونخوا د کلتور غني برخه ده او زموږ د خلکو د ذوق او اړتیا په سویه دي، له پاکستان سره په دښمنۍ کې د خپراوي وړ نه دي. د یوه دولت په حیث د دې ډول فرهنگي او کلتوري تگلارې تعقیبول نه یوازې دا چې د حاکم (سیستم) په وړاندې د خلکو کرکه او نفرت زیاتوي، بلکې د ټولني د فرهنگي او مانیز جوړښت تگلوری د انحراف خوا ته بیایي.

زموږ هیله د انتقالي-اسلامي دولت له مقاماتو څخه دا ده، چې په دې اړه پوره پاملرنه وکړي او دا ستونزې دې چې د ملت او دولت په کچه دي، اوارې کړي. (34)

ع.س زرمتمی

شاه لیلا بی وروه مه ش. . . .

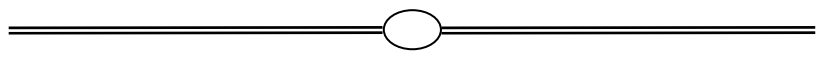
د افغانستان ټلوویزیون د چا لپاره؟

یوه ورځ مو د استاد سراهنگ خورې او په زړه پورې سندري اورېدلې. یوه سندره یې ټوله په دري ژبه وه، خو په پای کې به یې "شاه لیلا بی وروه مه شې" په پښتو وریاته کړه. زما یوه دوست راته وویل: د کابل ټلوویزیون هم نن سبا د استاد سراهنگ د دغې سندري غوندې شوی، ټول په دري وي او په پای کې د "شاه لیلا بی وروه مه شې" غوندې څو پښتو ټکي وریات کړي، خو کاشکې د استاد د سندري غوندې خوند هم ولري.

ما چې تېر کال په کابل ټلوویزیون کې یو دوه ملي ضد او افغان ضد فلمونه لیدلي وو، بیا مې دا ټلوویزیون نه و لیدلی، په ناباوري مې ورته وویل: نه، دغسې به نه وي. دوست مې راته وویل چې د ټلوویزیون یوه خپرونه هم په پښتو نه وي، کله-کله که شاه لیلا بی وروه مه شې هغه هم په خطایي په کې وي، نو نه شم وبلای. په هماغه مابنام مې د کابل ټلوویزیون د لیدلو زحمت په ځان ومانه. دا د 1383 ل کال د غبرگولي (جوزا) د میاشتې 19 مه نېټه وه.

د ټلوویزیون د هغې ورځې خپرونې دا وې:

- برنامه کودک، ټوله په دري ژبه.
- پولیس خدمتگار مردم، په دري ژبه.
- میزمدورد مورد حفظ محیط زیست، په دري ژبه.
- گزارش سفر ټلوویزیوني، په دري ژبه.
- داوو بچو دري خبرونه.
- اخبار خارجی.
- اهنگ دري.

• ورپسې د نوای کهسار خپرونه وه.

تر پښتو خپرونو وروسته چې یوې درې ژبې ویاندې سر تر پایه غلط ولوستل، د احمد ولي پښتو سندره خپره شوه. ورپسې د جامعه و قانون خپرونه په درې ژبه خپره شوه. له هغه وروسته د پر طاووس خپرونه وه، چې له یوې سندري او یوه کوچني مطلب پرته ټوله په درې ژبه وه.

د خپرونو په پای کې د اختاپوت ټلويزیوني سریال و، چې دا هم په درې ژبه ژباړل شوی و.

زما د دوست خبرې ټولې رښتیا وې، دا راته څرگنده شوه چې د بناغلي سید مخدوم رهین د وزارت په وخت کې د افغانستان په ټلويزیون کې رښتیا هم پښتو ژبه په اوږو کې د مالګې ځای لري او زما د دوست خبره د "شاه لیلایې وروړه مه شي" خبره ده.

له نورو تبصرو به تېر شو، وبه گورو چې پښتو خپرونه څنگه ولوستل شول او تر کومه حده یې د هېواد په مهمو خبرو خلک پوه کړل. وگورئ:

ویاندې وویل: درې مایټونه د دولت د مخالفان له خوا ایښودل شوی و...

د نورو غلطیو تر څنګ یې جمع په مفرد بدله کړه.

یو بل ځای یې وویل: ... او د خصوصي سکتور د برخه وسایط کمشت و بوله...

زه ورباندې پوه نه شوم، چې خبر څه و؟

دغه راز د پکتیا ولایت د ستو کنډو یې "ستي کاندو" سیمه وبلله، چې ستي کاندو،

په هغه سیمه کې بېخي نه شته

"زاني تاوان نه دی اوشتی" یوه بله جمله وه، چې په ناسمه بڼه یې وویل. یو بل ځای یې

وویل: "کلنی مانی" او اونۍ یې اونۍ ولوستله

"د ایټالیا سفارت ورزشي وسایل او لوازمو مرسته وکړ" دغه ډول مونث په مذکر او

مذکر په مونث او جمع په مفرد بدلول خو په هر خبر کې و. په پای کې یې وویل: "خبرونه

ختم شو."

خدای شته ډېره مې خوا بده شوه، ایا په دې دومره لوی وطن کې هېڅوک نه شته، چې

مورته په خپله ژبه د هېواد خبرونه راواوړوي او پرې پوه مو کړي؟ زما د دوست

وروستۍ خبره مې هم رایاده شوه، چې د خدای پاماني پر وخت یې راته وویل:

"وروره! مه پسې گرځه، په کابل ټلويزیون به داسې پښتو سندري اوږې، چې له

خپلې ژبې به دې زړه تور شي، ځکه چې داسې سندرغاړو په اواز کې وي، چې په پښتو

نه پوهېږي.

خو ورځې نور مې هم د ټلويزیون خپرونې ولیدلې او دې پایلې ته ورسېد:

- د ټلويزيون د يوې خپرونې نوم هم پښتو نه دی، د ځينو نومونه يوازې په پښتو ژباړل شوي دي.
- د ټلويزيون ژبه په سلو کې 25 پښتو ده.
- د ټلويزيون سمبول په دري ژبه طرحه شوی (ر، ت، ا) په داسې حال کې چې په پښتو ژبه ډېر مناسب دی (ا، ر، ت). چې مخفف يې هم درست راتلای شي، په دري کې مانا نه لري (رتا). پښتو نوم له انگرېزي نوم سره هم سمون لري (RTA). چې پښتو ته يې اوس هېڅ ونډه نه ده ورکړې.
- زياتره هنري فلمونه پښتو ته نه ژباړل کېږي، د نوي کال او د شور د اتمې نېټې په هنري فستيوال کې يو فلم هم په پښتو نه و ژباړل شوی.
- د ټلويزيون زياتره فلمونه ايراني دي، چې د ايران په زياترو سيمه ييزو لهجو زموږ دري ژبې وروڼه هم نه پوهېږي، ځينو ليدونکو لا ما ته دا هم وويل چې په ايراني فلمونو کې زموږ د مذهبي احکامو سپکاوی هم ليدل شوی دی. مثلاً داسې فلمونه شته چې د پيغمبرانو په رول کې نور څوک څرگندېږي، حال دا چې پيغمبرانو ته د بدیل ټاکل گناه ده.
- په ټلويزيون کې د ملي ترمينالوژۍ ساتلو ته هم پام نه کېږي. دانشگاه د پوهنتون پرځای، دانشکده د پوهنځي پرځای، دانشجو او شهروند په وار- وار ترې اورېدل کېږي، چې دا په خپله له اساسي قانون څخه يوه څرگنده سرغړونه ده.
- د ټلويزيون راپور تيران په پښتو نه پوهېږي، پښتو ژبو ولايتونو ته هم داسې کسان لېږل کېږي، چې په پښتو نه پوهېږي. په ټولو رپوټونو کې پوښتنې په پښتو ژبه نه وي.
- نور اختصاصي او موقتي پروگرامونه يو هم په پښتو ژبه نه دي.
- داسې هم ليدل شوي دي، چې د ټلويزيون چارواکو د ژبې سپکاوی هم کړی دی. مثلاً د 1383 ل کال د وري د مياشتې په وروستۍ اوونۍ کې د سينما په خپرونه کې يو ليک خپور شو، چې غوښتنه يې کړې وه، فلمونه دې په پښتو نه ترجمه کېږي، تر پښتو اردو ښه ده!
- په خپرونو کې دوه ويندويان وي، خو مطالب په پښتو لږ وي.
- د ازمونگاه ذهن خپرونه د يوه وياند له څو خبرو پرته ټوله په دري ژبه وي.
- د جمعې د شپو د فلمونو په ژباړه کې ژبنی انډول نه مراعاتېږي.
- په پښتو ژبه مطالب له هر لحاظ کمزوري دي او اکثره بې مانا وي، چې پوښتنه وشي، وايي چې پښتو ليکوال او کارکوونکي نه لرو، دا خپله يوه لويه پوښتنه

ده، چې ولې پښتانه لیکوال او ژورناليسستان نه لري؟ دوی که کارکوونکي نه لري، دا نورو ژبو ته يې څنگه تجربه کاره خلک پیدا کړي؟ دوی ځینې پروگرامونه لري، چې په بدل کې يې جوړوونکي او پروډیوسر ته ځانگړې حق الزحمه ورکوي، خو دا امتیاز پښتو ته نه دی منل شوی.

• ډرامې په سلو کې لس پښتو دي په داسې حال کې چې د دغو کرښو لیکوال د ډرامو د برخې مدیر همایون فېروز ته له حق الزحمې او نورو امتیازونو پرته ډرامې لیکلي او سپارلي دي، خو خپرې کړې يې نه دي.

د ټلويزيون پر خپرونو ډېرې لیکنې او نیوکې شوې دي. خو چا سر نه دی پسې گرځولی او هسې بابزه يې گڼي. هیله ده چې د افغانستان د اسلامي دولت ورته جدي پاملرنه وکړي او ټلويزيون د څو تنو له انحصار څخه بهر او د ټول افغانستان په ملي ټلويزيون يې بدل کړي. موږ له خپل نوي ولسمشر څخه همدا هیله کوو، چې موږ حق لرو، په خپله ژبه راډیويي او ټلويزیوني خپرونې ولرو. که چېرې د خیبر په نامه پښتو ټلويزیوني شبکې باندې بنديز لگول کېږي، د ایران چنلونه دې هم بند کړای شي، که نه، زموږ د خپل هېواد خپرونې دې سمې او ملي کړای شي. (35)

د مطبوعاتو آزادي،

که د تورو نو تود بازار

خپلواکي او آزادي د هر انسان روا حق دی، چې باید د ترلاسه کولو لپاره یې هاند وهڅه وکړي. خو خپلواکي دا نه ده چې د انسان دې هر څه ته زړه وشي، هغه دې وکړي او یا دې د خپلو غوښتنو لپاره نړۍ او هر څه استعمال کړي. هره وسیله او امکانات که په سمه توګه و نه کارول شي، زیان رسوونکي تمامېږي. خو که موخه او ارمان سپېڅلی وي، انسان په لږو امکاناتو کار کولای شي. په افغانستان کې هم له ډیرې مودې راهیسي د مطبوعاتو د آزادی چيغې وهل کیږي او زیات کسان ادعا لري چې مطبوعات دې په بشپړ ډول ازاد کړای شي، سانسور دې نه وي. خو باید یادونه وشي چې د مطبوعاتو آزادي هم خپل چوکاټ او اصول لري چې باید له پامه ونه غورځول شي. په پرمختللو هیوادونو کې د مطبوعاتو آزادی ته ځانګړي قوانین وضع شوي چې د هغو له مخې دغه خپروني چاپیږي. دا مهال په افغانستان کې مطبوعاتو ته نسبي خپلواکي ورکړل شوې، چې د همدغې خپلواکۍ په رڼا کې تر یونیم سلو زیاتې خپروني پیل شوي دي. په دغو خپرونو کې زیاتې داسې دي چې د یوه ځانګړي ګوند په چوپړ کې دي، چې موخه یې د خپل ګوند اېډیالوژیکو او سیاسي موخو خپرول دي. له دغو خپرونو سره د عام ولس درد او غم نشته.

څرنگه چې په افغانستان کې تر ملي او اسلامي شعار لاندې یو شمېر نژاد پاله ګوندونه فعالیت کوي، نو له بده مرغه د دغو ګوندونو نژادي غوښتنو او تعصباتو مطبوعاتو ته هم لاره کړې ده. د چا چې څه په زړه کې راګرځي نو د کاغذ پرمخ یې لیکي، څوک له ځانه د افغانستان د قومونو احصایې خپروي، څوک د فدرالي حکومت لپاره کار کوي، د ځینو خولا په دې هم زړه نه سپړي، د تاریخ مسخ او تحریف کولو ته یې ملا تړلې ده، زموږ په تاریخي څیرو، ملي اتلانو او قهرمانانو پسي بد رد وایي. بله دا چې ځیني لیکوالان له دې بې پروایۍ څخه هم خوند اخلي، چې د اسلام پر سپېڅلي دین ملنډي وهي، دوی داسې فکر کوي چې پر اسلام د نقد کولو صلاحیت او استعداد لري. لنډه دا چې د مطبوعاتو د آزادی تر سرلیک لاندې د تورو نو بازار ښه تود دی. داسې برېښي چې زموږ ځیني رانده ذهنه فرهنگیان داسې فکر کوي چې د مطبوعاتو آزادي په دې مانا ده، چې څه خولې ته درځي، که هغه د اسلام د سپېڅلي دین، ملي ارزښتونو، ملي ګټو او ملي ویاړونو پر ضد هم وي، د کاغذ پرمخ د لیکلو وړ دي او په لوستلو

ارزي

ډگر بڼه خالي دی، داسې څوک نشته چې دغه ډول ملي ضد خپروني وڅاري او لیکوالان یې محکمې ته راکش کړي. په نورو ټولنو کې ملت او ملي ارزښتونه مقدس گڼل کېږي، خو په افغانستان کې حکومت مقدس او واجب الاحترام دی، چې سالم انتقاد ورباندې کول هم د ځان لپاره قیر کیندل دي. حکومت د همدې لپاره جوړ دی او ملت د همدې لپاره د حکومت اطاعت کوي چې د ملت د مادي او معنوي شتمنیو د ساتنې او بډاینې لپاره کار وکړي. نو دا د حکومت وظیفه ده چې د ملي ضد خپرونو او لیکنو مخه ونیسي او پرې نه ږدي چې په افغانستان کې له ډېره وخته وروسته لاس ته راغلې نسبي سوله په جگړه بدله او بیا د پلورل شویو او ملي ضد اشخاصو او ډلو په لاس په افغانستان کې د جگړې اور بل شي. (36)

هنر را آلوده نکنید!

[ببینیم که در زمان وزارت سید مخدوم رهین به تعبیه‌های لسانی او قومی چقدر دامن زده شد، این نوشته در صفحه انترنت نشریه پیمان ملی به نشر رسیده]

روز نخست سال نو، برنامه‌ی شعر خوانی در ارگ ریاست جمهوری برگزار شد. از دیوارهای امنیتی پیچ در پیچ که گذشتیم، به قصر گلخانه رسیدیم، جایی که رئیس دولت اغلب دیدارهای خود را دارد. قریب 40 نفر از شاعران اقوام و زبان‌های مختلف دعوت شده بودند. اکثریتی از پشتون‌ها، اقلیتی دری‌زبان و سه شاعر ترکمن و بلوچ. این هم نمونه‌ی دپری از وفاق ملی و ترکیب آبرومند در مراسم دولتی بود. اما دپری نداشت که این بافت جلسه به گونه‌ی دپری تغییر شکل یافت و احساس پانه بودن و رفاقت و خوش باوری رن از چهره داد.

ابتدای جلسه، پیش از حضور در مراسم شعر خوانی، کسی که بعداً مشخص شد مجری برنامه است، از تک تک شاعران می‌پرسید که شعر دری می‌خوانید یا پشتو؟ دیرتر این تفکیک شاعران، به گونه‌ی رندانه بی‌نمایان شد. شعر خوانی به مدت چند ساعت به زبان پشتو جریان داشت، بدون این که توجهی به دپر شاعران بشود. گاه گاه یک شاعر دری‌زبان از روی لیست تفکیک شده به شعر خوانی دعوت می‌شد.

اجرا به زبان پشتو بود. حتی یک کلمه غیر پشتو برای احترام به زبان‌های دپر بیان نشد. کم‌کم حس وجود در آن جلسه به نوعی توهین شدن، شباهت پیدا کرد. تراکم و بی‌نوبتی و شعرهای بلند پشتو و... باعث شد که چند شاعر دری‌زبان جلسه را ترک کنند. این یرش پیش می‌آید که در جامعه‌ی افغانستان برای آن که به ناسیونالیسم متهم نشد، باید یک طرفه و اغراق‌آمیز اکثریت حاکم را به رسمیت شناخت. در حالی که وفاق و پانی تعامل، تفاهم و احترام متقابل را می‌طلبد. در جمع فرهنگی آن چنان، هیچ نباید این قدر صریح و بی‌شرمانه زبان‌های دپر مورد بی‌اعتنایی قرار می‌گرفت. تنها رسمیت زبان‌ها در قانون اساسی کافی نیست، بلکه نوع برخورد، به خصوص حکومت که ادعای برابری و پانی ملت افغانستان را دارد، باید محترمانه و متناسب باشد.

نکته‌ی مهم این است که هیچ تفاوتی بین پشتو زبان و دری زبان و یا ترکمن نیست. اما باید توجه داشت که استفاده‌ی سیاسی از هنر، معضل سرطانی است که کم‌کم شیوع پیدا می‌کند و پاک‌ترین گوشه‌های فطرت انسان‌ها را تخریب می‌کند. (37)

څه ډول د بیان ازادې؟

د افغانستان، د اسلامي انتقالی حکومت تر منځته راتلو وروسته د خورا ډېر ولاسته راوړنو ادعاګانې کېږي، چې یوه هم د بیان ازادې ده. د مجلو، جریدو او ورځپاڼو شمېر سلګونو ته رسېدلی او د اکثرو پر تندي لیکلې وي، چې خپلواکه، ناپېیلې...

کله چې سړی په دغو خپرونو کې د حکومت پر لور پورې چارواکو، لکه ښاغلي حامد کرزي، د ملت بابا، ښاغلي جلالی، ښاغلي اشرف غني احمدزي، ښاغلي احدی، ان دا چې تاریخي اتلانو، لکه لوی احمد شاه بابا، غازي محمد نادر خان او داسې نورو باندې بېشمېره نیوکې لولي، نو داسې ورته ښکاري، چې په رښتیا په افغانستان کې د بیان ازادې سته خو د حکومت هغه اداره د دغه ډول تورو نو بازار یې گرم کړی دی او د بیان، د ازادۍ مسئله اداره بلل کېږي او څو مېالونه یې هم تر لاسه کړي، پر خپل ځان یوه کوچنۍ نیوکه هم نه سي زغملای.

څېره به سپینه وکړو؛ د اطلاعاتو او کلتور وزیر، ښاغلی سید مخدوم رهین یادوو، چې تل ځان ډیموکراټ او د بیان د ازادۍ کلک پلوی بولي، دا هڅه کوي، د هغو خلکو خولې وروګنډي، چې پرده او دده پر اداره باندې نیوکې کوي.

د روان کال، د غبرګولي د میاشتي پر اوویشتمه نېټه په کندهار کې یو علمي سیمینار جوړ سوی و، چې ښاغلي رهین هم برخه په کېښي درلوده. په دغه سیمینار کې یو شمېر پانې، چې له انټرنیټ څخه را اخیستل سوي، و وپشل سوي. په پانو کې راغلي وه، چې د کابل، د خواجه صفا په زیارت کې چې کومې کیندنې روانې دي، نو په نتیجه کې یې یو شمېر طلايي اثار را ایستل سوي او ځینې یې د رهین له خوا غلا سوي دي.

ښاغلي رهین که څه هم له ځان څخه دفاع وکړه، خو په دې یې زړه سوړ نه سو، په دې تور یې په کابل د "هوسی" مجلې مسوول، صالح محمد صالح د تحقیق لپاره څارنوالۍ ته راوغوښت. تر دې وروسته یې په همدې تور په کندهار کې د "بېنوا فرهنگي ټولني" مشر، ښاغلی عبدالاحد محمد یار هم څارنوالۍ ته راوغوښت. څرنګه چې له یوې خوا د قانون خوله ورته جوړه نه سوه او له بلې خوا په فرهنگیانو کې شور او زوږ را پورته سو، نو رهین مجبور سو، چې دغه دوه کسان بېرته خوشي کړي.

ښاغلی رهین نور وزیران ټوپکسالاران بولي، خو که چېرې دی د دفاع یا کورنیو چارو وزیر وای، نو خدای Ψ خبر چې د دغو دوو لیکوالانو به اوس څه حال وای.

که د حکومت پر لوړپوړو چارواکو انتقاد کول، د نوي عصر غوښتنه او د هر چا قانوني حق وي، نو ښاغلی رهین ولي ځان غیرمسوول او واجب الاحترام بولي؟ او که خبره د ناسالم انتقاد وي، نو هغه تورو نه چې پر ښاغلي کرزي، جلالی، اشرف غني، احدي او نورو باندې لگول کېږي، ولي يې خبره تر څارنوالۍ پورې نه رسېږي؟

خپله د اطلاعاتو او کلتور، د وزارت مشاور، ښاغلی رهنورد زریاب چې د زمري، د اته ویشتمې جشن ته "قصه غم انگیز جشن های ما" وایي او نامتو سپه سالار، غازي محمد نادر خان او د هغه ملگرو غازیانو ته د ټوکرانو، د څو تانو غله وایي، ولي محکمې ته نه راکش کېږي؟ ولي څوک حساب و کتاب نه ورسره کوي، هغه لیکني چې د افغاني قومونو تر منځ د نفاق اور ته لمن وهي او ملي وحدت ټوټې، ټوټې کوي، ولي نه بندېږي، ولي ملي ضد اشخاصو ته موقع ورکول کېږي، چې د افغانستان له راډیو ټلوېزیون څخه د خپلو ناورو اهدافو لپاره استفاده وکړي او په جار، جار وایي چې مور نه افغانان یو، نه اوسنی حکومت او نه هم اساسي قانون منو، ولي د کابل، د راډیو او ټلوېزیون له خوا قانون تر پښو لاندې کېږي او د افغانستان ملي ترمینالوژي، په ایراني ترمینالوژي اوږي؟

که د افغانستان مطبوعات په دقت وڅارو، نو نژدې ټول بد رد د پښتنو په مشرانو پسې ویل کېږي؛ له ښاغلي کرزي څخه نیولې، بیا تر احمد شاه بابا پورې خو کومه دی داسې نر، چې پر ناپښتنو مشرانو هم یوه نیوکه وکړي، که ټوپکیان نه لري، نو څارنوالي خو ورسره سته.

د اطلاعاتو او کلتور په وزارت کې له پښتو خپرونو سره ښه په پراخ مه د مور او میرې سلوک کېږي، نه د دولتي پښتو خپرونو خوند سته او نه ازادې پښتو خپرونې خپل سر ته پرېښوول کېږي. مور د دولت د ریاست له مقام څخه دا هیله کوو، چې د اطلاعاتو او کلتور په وزارت کې له پښتنو او پښتو خپرونو سره د مور او میرې سلوک پای ته ورسېږي او دغه وزارت ملي سي.

که چېرې خبره د ډیموکراسۍ او د بیان د ازادۍ وي، ولي پر ټولو په یوه شان نه تطبیقېږي؟ مور ټولو اسلامي او افغاني ارزښتونو ته درناوی لرو، خو له نورو څخه هم دا هیله کوو چې باید دغه اړخ له پامه ونه غورځوي. اوسنی دولت دا مسوولیت لري چې په دې برخه کې جدي اقدام وکړي. زموږ په اند نور نو باید د ټوپک او ټوپکواکۍ پاچایي پایته ورسېږي، نور نو باید افغانانو ته د سالم فرهنگي کار زمینه برابره شي، د اطلاعاتو او کلتور وزارت په خپل تشکیل کې یو ریاست د فرهنگي ستونزو د اوارې لپاره لري، دغه وزارت ولي خلک څارنوالیو ته ورغواړي؟ ایا دا ظرفیت په دوی کې نه

سته؟ دغه راز کارپوهان د دې وزارت پر دغه اقدام دا شک هم لري، چې غواړي په دې توگه د زیاتو خپلواکو خپرونو مخه ونیسي او د زیاتو ازادو لیکوالو له گوتو قلمونه واخلي، ځکه چې خپلواکي خپروني او ناپېيلي لیکوالان رښتیا لیکي او که چېرې رښتیا ولیکل سي، کېدای سي زیات خیانتونه رسوا او د زیاتو کسانو له خپرو څخه نقابونه لیرې سي، خو بیا هم افغان فرهنگیان د ژورنالېستانو له نړیوالي اتحادیې څخه غوښتنه کوي چې باید د دوی ځاني امن تضمین کړي او دوی ته دې د سالم فرهنگي کار زمينه برابره کړي. (38)

ډاکټر طارق رشاد، هالېنډ

ازاد مطبوعات که متعصب مطبوعات څارنوالي او که جگړه ماري

که نن ورته پاملرنه ونه شي سبا به
درنه پښتو او درانه پښتانه په
افغانستان کې هم د حکومت تر پولې

ورسېږي

دوینا، اند، اورسنیو د ازادیو له ډنډورو څخه که یوازې دا موخه وي چې د پښتو او پښتنو په وړاندي سپکي، سپوري وویل شي او یا د رښتیني افغان ویاړلي تاریخ او ملي ارزښتونو په اړه له دښمنۍ ډک چلند وشي او یا هم په بي انډولۍ کې نژادي، قومي، ژبنيو، سیمه ایزو او مذهبي کرکو ته لمن ووهل شي او زموږ په یو موټي افغان ولس کې د کرکي چراخونه پیدا او زموږ په واحد افغان کور کې کورگی جوړ کړي، ملي بیلټونپالني او تجزیې ته هڅه وشي او یا د افغانستان په ویاړلي نوم او یا افغان ملي هویت باندې ملنډې ووهل شي.

خو که کوم د ملي او افغاني احساس څښتن پښتون روڼ اندي لیکوال، شاعر، ژورنالیست او کلتوري شخص غواړي د خپلو ملي او افغاني ارزښتونو د دفاع او د افغانستان د اوسنۍ جاري اساسي قانون پر بنسټ د ملي پښتو ژبې د رسمیت حق او انډول رغ پورته او د خپلي خوږې او درنې پښتو ژبې سره پښتو وکړي او د ملي ویاړ او تاریخ لوټولو په وړاندي د غبرگون رغ پورته کړي او زموږ د افغاني کلتور، ژبې او ملي ارزښتونو سره دښمنۍ چال چلند وغندي او دهغه په وړاندي ملي او افغاني دریغ غوره کړي له هغه سهر وسله وال چلند کېږي، دا په دې مانا چې ټول ژورنالیستان، لیکوال، فرهنگیان او روڼ اندي به د مطبوعاتو له قانون څخه یو ډول گټه اخلي؟
نو له دې عمل څخه دا پایله راوړي چې د افغانستان د اساسي قانون، مطبوعاتو د قانون او نورو قوانینو او بشري حقوقو په پلي کولو کې د مور او میري چلند کېږي.

هغه مراجع او دولتي موسسات چې د قانون د ساتني دنده لري او بايد د بي گنا او بي دفاع خلکو ژورناليسټانو او فرهنگيانو گريوانونه د ټوپکيانو ، قاتلانو ، قانون ماتوونکو زورواکانو او مستبدانو د خپلسري له منگولو څخه خلاص او د قانون ينجې ته وسپاري او د نړيوالو ژورناليسټيکو اداو ، دمطبوعاتو د قانون او د اوسني جاري اساسي قانون پر بنسټ د هغوی د حقوقو ملاتړ وکړي او په چارواکو کې د ولسواکۍ او زغم روحیه غښتلي ، خو له دې لارې ځان وارزوي ؛ برعکس دغه دمطبوعاتو د ازادۍ په اصطلاح دولتي علمبرداران خپل خبث باطن څرگندوي او د خپل ژبني او اتنيکي متعصبو ټوپکيانو او د شر او فساد له څرگندو څېرو څخه مرسته غواړي اولاسونه يې ددغو هڅنده کلتوري اشخاصو گريوانو ته ورواچولي او ددې پرځای چې له مرکزي ادارې څخه سرغړونکي قاتلان ، د اساسي قانون اونورو قوانينو اوبشري حقوقو ناقضين ، جگړه مار ، د نشه يي توکو قاچاق وړونکي ، دملي اوتاريخي شتمنيو لوټماران ، ملي اوافغاني ضد ډلي ټپلي ، دجگړې جنايتکاران ، دافغان ولس د پت او عزت دښمنان او ملي شر اچوونکي رسوا او څارنوالۍ ته ودروي له بده مرغه دغه کلتوري اشخاص څارنوالۍ ته کشوي ؛ هغه هم هغه څارنوالي چې د شر اوفساد دډلو ټپلو ، ملي بيلتونپالو او جگړه مارو له خوا يرغمل شوي ، چې په دې عمل سره دقانون څخه ددفاع مراجع او موسسات خپله ، اوسنۍ جاري او اساسي قانون ، اونور مدني قوانين اوهمدا رنگه د بشر د څلورو اساسي حقوقو څخه چې يو يې د وينا ، اند ، وجدان ، اورسنيو حق دی ترپښو لاندې کوي .

په افغانستان کې د ملگرو ملتو د (يوناما) د موسسې او د بشر د حقوقو د کميسون په اوسنۍ گډه څېړنه کې چې د بشري حقوقو ارزونه تر سره کوي د مشروع فشار د دريوميکانيزمونو له لارې چې هغه د ولس ازاد اند اورايه (ووت) د مدني ټولني پرگنيز چلند او فشار او له دولت سره مستقيمي خبري دي تر سره کېږي ، خو لکه څنگه چې يې اصول څرگند سوي دي چې هغه به له کرکي او گواښ پرته د بي پرې خلکو له لارې تر سره کېږي څه ناشوني ښکاري ، ځکه سيمه ايزي له کرکو ډکي واکمنۍ خو پريږده ، مرکزي اداره هم چې د يوې متعصبي ټوپکوالي ډلي او دهغو دملا تړولخوا يرغمل شوي ، خپله له کرکي ، گواښه ډکه ، او بي پرې نه ده . ځکه موږ وينو چې پر چارواکو باندي د نيوکو (چې مخکي يې يادونه وشوه) داډول د مور او ميرې چلند د ملي بيلتونپالني دستمي کرکي يوه ډرامه او توطيه ده .

که نن ورته پاملرنه ونه شي سبا به درنه پښتو او درانه پښتانه په افغانستان کې هم د محکوميت تر پولي ورسپري او ددوی پر سر به پريکړي نو رڅوک کوي اوهم ددې پر

ځای چي پښتنو ته د یو اکثریت په توګه او پښتو ژبې ته د اوسني اساسي قانون پر بنسټ په رسمیتاتو ، زده کړو او میډیا کې وړ حق ورکړه شي او انډول وساته شي ان پر سر و نوبه یې د ستمي کرکې او تعصب سیاسي – پوځي چېې میچني وڅرخي ، ځکه کورني او بهرني افغان دښمنه ځواکونه په دې پوهیږي چې د افغانستان سیاسي او ملي ثبات او د ثقل مرکز د اکثریت په ملاتړ او یو موتي افغان ولس کې دی او ددې لپاره چې دا ثبات رامنځ ته نه شي ، نو د پښتنو په بې سبکه کولو لګیا دي او هغه پښتانه چې سربې په تن ارزي بدناموي ، له ګواښ سره مخامخ کوي او یو نیم یې تطمیع کوي اوله منځه یې وړي او د ((نابود سازي و خاموش سازي)) پروګرام پر مخ بیایي .

چې په دې ډول اعمالو سره د فرهنگیانو ، فرهنگپالو ، روڼ اندو او رښتیني افغان ولس لیکي له اوسني دولت او په تېره بیا له وسله والو اوهم ددوی په اصطلاح (د اطلاعات و فرهنگ) له چارواکو څخه بېلي او د بې باوري واټن به نور هم پراخ شي او ټول ولس به دهغو په وړاندي ودریږي .

ځکه هر هغه دولت چې د ولس ږغ وانه وړي او چارواکي یې د ازادو مطبوعاتو له لاري ځان ونه ارزوي او د ولس ملاتړ تر لاسه نه کړي ، دخپل یاد بل پردي په زور پر خلکو واکمنان شوي وي ، ډیر ژر به خپل قانونیت له لاسه ورکړي او رانسکور شي .

نو مخکې له دې ولس چې دې ته اړ شي ، څو په یو پراخ پاڅون او خښم سره دا ډول زورواکه بلواکه دولتونه له منځه یوسي او یا به د بډیو دموریو او متعصبینو پروګرام هم داوي چې افغان ولس کې د کرکې تخم وپاشي او ولس پاڅون ته وهڅوي او په پایله کې رښتیني افغان ولس په کورنیو او بهرنیو وسله والو وځپي څو دهغو په وینو ددغو متعصبو د کرکې اور سوړ شي .

څو ښه به داوي چې په روغو تڼیو او بیله کرکې د ولس ږغ واوریدل شي ځکه په تشو وعدو او د ولسواکۍ او د مطبوعاتو د ازادۍ په وچو چغو ، دوکو ، غولولو او زور دولتونه نه کیږي ، هغه چې وایي :

((په زور کلي نه جوړیږي))

که همدا رنگه راتلونکي ټولټاکنې هم د دا ډول مطبوعاتي کمپاین له لاري او دداسي اشخاصو پر لاس تر سره شي نو ګمان کوم چې ((دا وړۍ به شړۍ نه شي))

په داسي حال کې چې زه دا عمل غندم نه پوهیږم چې دوی دا زادو مطبوعاتو علمبرداران وګڼم که د متعصبو مطبوعاتو علمبرداران او دا څارنوالي وګڼم که جګړه ماري؟! (39)

قلموال

د ولسواکي تر شعارونو لاندې په افغانستان کې اوس ډيموکراسي د ورځې يو مهم شعار دی، ډيموکراتان، زورواکان ان ډيموکرات ضد اشخاص ټول د ډيموکراسۍ شعارونه پورته کوي، خو عملاً ولسواکۍ تر اوسه پورې د هېواد په گوټ گوټ کې خپل وزرونه نه دي غورولې. عملاً اوس هم زورواک-زورواک دي، يوازې د جامې بدلانه څه بدلون نه دی راوړي. د بيان ازادۍ د ولسواکۍ يوه اساسي برخه او د هرانسان حق دی. خو کله چې کوم ليکوال د زورواکانو او د هغوی د پلوي مصنوعي ډيموکراتانو په باب رېښينې څه وليکي، نو يودم پرې ټول رابريگ شي او پر تهديد پيل وکړي. غوره بېلگه يې په همدا نژدې تېرو وختونو کې د دوو افغان ليکوالو څوړونه او تهديدونه وه، چې د رسمي ټوپکوالو او فرهنگي چارواکو له خوا ترسره شوه.

ځوان ليکوال ښاغلی صالح محمد صالح په دې (غټ جرم!) وڅوړول شو، چې ولې يې ټوله مجله په پښتو چاپ کړې، ځوان ليکوال عبدالاحمد محمديار د اطلاعاتو او کلتور وزارت د وزير ښاغلي مخدوم رهين له خوا په دې جرم څارنوالۍ ته معرفي شو، چې گڼې د ده پر ضد کوم چا په انټرنټ کې مقاله ليکلې وه او محمديار دا ليکنه په کوم سيمينار کې وپشلي وه. دغه دي جر مونه!! دلته سړي ته د مرحوم استاد روحي دا خبره راياد پرې، چې: 'که په خپلې ژبې گړېدل او هغې ته کار کول گناه وي، نو بيا خود دنيا ټول وگړي گناهکار دي' که صالح محمد صالح ته په پښتو ژبه د مجلې چاپ جرم وي، نو بيا خو زموږ ټول دري ژبې ليکوال وروڼه مجرمين دي، ځکه دوی خو ټول په دري ژبه نشرات کوي او که د عبدالاحمد محمديار جرم دا وي چې د ښاغلي رهين پر ضد ليکل شوې مقاله يې په سيمينار کې وپشلي، نو بيا خو خپله رهين صاحب تر ټولو غټ مجرم ځکه دی، چې د اطلاعاتو او کلتور وزارت کې د ده تر مشرۍ لاندې د نشراتو رياست دی، چې هره ورځ په سلگونو خپرونې توزيع کوي. طبعاً به په دې خپرونو کې د يو چا په گټه او د چا پر ضد ليکنې وي.

نو که چېرې د ليکوالو د جرم معيارونه په دې ډول سنجول کېږي، نو بيا خو هېڅوک هم بې جرمه نه دی. له دې څخه ښکاري، چې افغانستان کې ولسواکي او د بيان ازادي يوازې د شعار تر بريده ده، نه په عمل کې.

‘قلموال’ خپرونه او د هغې چلوونکي په داسې حال کې چې د بېلابېلو زورواکو او په فرهنگي حلقو کې د هغوی د پلویانو له خوا د بناغلي صالح محمد صالح او عبدالاحمد محمد یار خورونه غندي، له دې دواړو نوبتگرو افغان لیکوالو څخه خپله تنگه او ملاتړی څرگندوي او هغوی ته ډاډ ورکوي، چې تاسې په دې لار کې یوازې نه یاست او ټول ملتپال لیکوال مو ملاتړي دي. (40)

گزارش رحیم الله سمندر خبرنگار آی دلیو پی آر در کابل.

دولت به سانسور متهم می‌باشد

ادیتور مهم میگوید که مسدودیت اخبار دولتی وی یک ضربه به مطبوعات آزاد محسوب میشود.

اتهامات سانسور علیه وزارت اطلاعات و فرهنگ زمانی وارد گردید که تصمیم اتخاذ نمود تا مطبوعات دولتی را محدود سازد.

آرمان ملی توسط سید مخدوم رهین وزیر اطلاعات و فرهنگ بمنظور پرمودن خلای مطبوعات که بعد از سقوط رژیم طالبان بمیان آمده بود به فعالیت آغاز نمود این درست زمانی بود که اخبارهای دولتی هنوز هم غیر منظم بودند.

رهین میگوید کابل جمعاً پنج اخبار دولتی دارد که در نتیجه یکسانی بوجود آمده " اکثر راپورها با عین تصویر و از عین مرجع تکرار شده ، عین اخبار و حتی عین کلمات استعمال میشود بناً ما تصمیم گرفتیم که آنها را محدود سازیم . " به اساس پیشنهاد جدید فقط اخبار انیس بناًبر سابقه طولانی آن در دست دولت باقی میماند.

در یک مصاحبه به آی دلیو پی آر مدیر سابق آرمان ملی میر حیدر مطهر ادعای رهین را رد نموده گفت که تصمیم مسدود ساختن اخبار در ماه اکتوبر بطور غیر مترقبه زمانی اتخاذ گردید که به فشار های وارده اطلاعات و فرهنگ تن داده نشد .

" هئیت تحریرمایان فیصله کردند که از نشر زیاد این اخبار جلوگیری بعمل آید فلهاذا ما اخبار مربوطه به شخصی وزیر را نشر نساختیم و یک عامل مسدود شدن اخبار همین است . "

وی اضافه نمود که اخبار درین اواخر یک مصاحبه انتقاد آمیزی را بالای ایجاد شوری شهروندان کابل که رهین در تاءسیس آن کمک نموده نشر نمود .

رهین با وجود آن اصرار ورزید که مسدود نمودن اخبار جز از پروگرامهای وسیع دولت بود که میخواهد دست دولت را در مطبوعات کوتاه سازد " ما باید مثل سابق وسیله تبلیغ نداشته باشیم . بمنظور تحقق بخشیدن دموکراسی بهترین کار اینست که دولت نشرات زیاد نداشته باشد . "

وی علاوه نمود که ممکن آژانس باختر که یک اژانس دولتی است و رادیو و تلویزیون خصوصی شوند، زیرا بخاطر اینکه یک وظیفه اخلاقی را انجام داده باشیم و ثابت بسازیم که به تعهدات خویش مبنی بر اینکه منافع ملی را ترجیح میدهم باید به چنین کار متوصل شویم، زیرا درین موارد پول گزافی به مصرف میرسد. از پول ذخیره شده که قبلاً در کابل در عرصه مطبوعات به مصرف میرسید بخاطر تقویه مطبوعات در ولایات استفاده خواهد شد، جایکه بجز از صدای والی کسی چیزی دیگر را نمی شنود.

بآنهم یکتعداد مبصرین نگران هستند که کابل اکنون کاملاً آماده مطبوعات آزاد نیست، زیرا از یک طرف خواننده زیاد اخبار وجود ندارد و نه هم دالرها درین عرصه به مصرف میرسد. پس بیم آن میرود اگر دولت از مطبوعات عقب نشینی کند، مطبوعات بدست کسانی تمرکز خواهد کرد که پول زیاد دارند.

فعلاً اکثر اخبار خصوصی مربوط تنظیم های سیاسی است و در چند موارد محدود مربوط تجاران سرمایه دار است.

موسسه غیر حکومتی انکشاف مطبوعات انتر نیوز درین اواخر برآورد نموده که حکومت بخاطر نشر فقط سه اخبار انیس، هیواد و آرمان ملی 69000 دالر امریکایی ماهانه به مصرف میرساند که پرداخت چنین پول را فقط چند افغان تحمل کرده میتواند. ادیتران افغان در رابطه به خصوصی سازی مطبوعات نظریات مختلف دارند.

سیامک هروی مدیر مسئول روزنامه انیس میگوید بدون مساعدت قیمت های اخبار خیلی بالا خواهد رفت. باوجود آن اصولاً وی موافق است که خصوصی سازی مطبوعات یک اقدام بسوی پیشرفت محسوب میشود. وی علاوه مینماید کسانی که درین عرصه سرمایه گذاری میکنند باید دقیقاً مورد ارزیابی قرار گیرند که "معلومات آنها دقیق باشد، روحیه ملی را مدنظر گرفته و بدان احترام بگذارند، مربوط کدام تنظیم و یا گروپ مشخص نباشند."

فضل الرحمن اوریام مدیر مسئول نشریه آزاد مشعل دموکراسی، که یک تنظیم کوچک طرفدار دموکراسی است درین مرحله انکشافی افغانستان، رول دولت را در مطبوعات ضروری میپندارد "کدام مرجع (نشریه) منعکس کننده احکام، فرامین و اهداف دولت خواهد بود."

حبیب الرحمن رفیع مدیر مسئول نشریه کلید که علاقمندان خیلی زیاد دارد و توسط موسسه خیریه بنام انکشاف خدمات انسانی برای افغانستان چاپ میشود خصوصی ساختن مطبوعات دولتی را تقاضاء بازار اقتصاد آزاد میداند اما میگوید "به اینطور

خصوصی سازی مخالف هستم تا سیستم تک دولتی ایجاد نشود. اول باید سیستم ایجاد شود تا تصدی پول دولت را خورده نتواند ورنه داری دولت ضایع خواهد شد.

(41)

محمد یونس برهان

د مطبوعاتو په ډگر کې د کال لورې او ژورې

په اوس وخت کې چې افغانستان د په اصطلاح د بشپړې ولسواکۍ او ازادۍ پر لوري گامونه پورته کوي او د هېواد اوسني چارواکي هم خپلې ټولې هڅې کوي ترڅو په دوی ټينگ ملاتړي دي، دا په گوته کړي چې دوی غواړي لوېديزه ولسواکي تر شوني بريده دلته پلې کړي. دا به ډېره مهمه وي چې په رښتيني مانا هغه څه ولرو چې په نوره نړۍ کې ورته څلورم ځواک وايي. هو، هغه ازاد مطبوعات دي چې له اجراييه، قضاييه او مقننه ځواک سره د ټولني او دولت ترمنځ په اړيکو او چارو کې برابر اغېز او رول لري.

خو د سهيلي اسيا په دې هېواد کې چې ډېره موده نه کېږي له جنگ-جگړو څخه راوتلي د مطبوعاتو او وينا ازادۍ ته درناوی يوازې په ستاينو پورې محدود دی او د نيوکو يا اعتراضې ليکنو او ويناوو لپاره هېڅ ځای نه شته ايا مور او س يوازې لاپو او ځانستايينو ته اړيو او که د چارو د پرمختگ او سمون لپاره نيمگړتياوو ته هم بايد گوته ونيول شي؟.

په تېر ميلادي کال کې داسې پېښې ډېرې د پام وړ دي، چې مستقيماً له افغان ژورناليستانو او يا په هېواد کې له ډله ييزو رسنيو سره تړلې وي، چې ځينې يې په خبري سرچينو کې په ملي او نړيواله کچه را څرگندې شوي. په داسې حال کې چې په ټوله نړۍ کې ۵۷ خبريالان د دندې پر مهال وژل شوي او د ژورناليستانو لپاره په وروستۍ لسيزه کې تر ټولو مرگونی کال گڼل شوی. له نېکه مرغه په افغانستان کې د کوم خبريال د وژنې خبر نه و- خود بندي کولو، شکنجې، شرلو، سپکاوي او آن وهل ټکولو خبرونه د ژورناليستانو د ساتنې ټولنو لپاره په نړيواله او کورنۍ کچه د اندېښنې وړ وو، چې خپله د مطبوعاتو د ازادۍ او ورته په مخکې پر تو گواښونو بڼې بېلگې کېدی شي.

ځينې پېښې د کمزوري امنيت بنسټونو په وړاندې د چارواکو او وسلوالو جگړه مارانو د زغم او د هغوی نه ژمنتيا، دغه راز ژبني تبعيض او

تعصب څرگندويي دا پېښې يوازې د افغانستان تر پولو محدودې پاتې نه وې، بلکې افغان ژورناليسټانو تر هېواد بهر هم بورډونوونکې کيسې وليدې. په تېر کال کې که په افغاني مطبوعاتو کې د ډېرو وپروونکو پېښو شاهدان وو، خو په دې ډگر کې مو څو ښه خبرونه هم لرل.

راځئ دا ټولو پېښو او پرمختگونو ته له سره کتنه وکړو او د هغوی د پېښېدو د نېټې په ترتيب يې لنډه يادونه وکړو، البته کېدې شي دا ټولې پېښې احتوا نه کړي، ځينې به يې پاتې وي، خو بيا به هم خپله هڅه وکړو.

۱؟ د ۱۳۸۳ کال په پسرلي کې نوبت مجله د اطلاعاتو او کلتور د وزارت له خوا وترل شوه، دوی پلمه کوله، چې په دې مجله کې سياسي ليکنې راځي او د دولت د پاليسۍ خلاف مطالب خپروي، دا په داسې حال کې چې په ۱۳۸۲ کال کې هم دا مجله په کندهار، کابل او جلال اباد کې هم بنده کړای شوه.

۲؟ د الجزيرې يو خبريال د پسرلي په پيل کې نړيوالو سوله ساتو ځواکونو له خوا ځکه سخت وډبول شو چې ولې په کابل کې د منع شوې سيمې عکاسي کوي.

۳؟ د اپرېل پر ۲۱ مه نېټه سمېچ يوسفزی چې د نيوزويک Newsweek امریکايي خپرونې لپاره کار کوي، د پاکستان په قبایلي سيمه شمالي وزيرستان کې ددې لپاره د پاکستان د استخباراتي ځواکونو له خوا ونیول شو چې گواکې ده سيمې ته د نظامي عملياتو پر مهال د ننوتلو اجازه نه لرله. له ده سره يوه خپلواکه امریکايي خبریاله هم ملگرې وه، چې د بنو ښارگوټي په يوه پوسته کې ونیول شول. خو امریکايي ژورناليسټه بيرته ژر خوشې شوه په داسې حال کې چې ښاغلي يوسفزی تر يوې مياشتې زياتې مودې لپاره په بند کې وساتل شو. څو ورځې وروسته په کابل کې، چې د يوسفزی کورنۍ او سېرې د افغان ژورناليسټانو يوې ټولنې د پاکستان پر حکومت کلکه نيکه وکړه، چې دوه مخې پاليسې چلوي او په يوه تور دوو نيول شويو کسانو کې امریکايي خبریاله خوشې کوي، خو افغان خبريال په بند کې ساتي.

سمېچ يوسفزی د جون د مياشتې پر دويمه نېټه په ميرانشاه کې له بنديخانې څخه تر هغه وروسته خوشې شو، چې د يوې دوديزې جرگې په مخ کې مجبور شو چې (اقرار وکړي. يوسفزی ويل هغه په پيل کې شل ورځې په پېښور کې د نظامي استخباراتو استازو نيولی و. هغه مهال چې په وزيرستان کې د طالبانو او القاعدې د شکمنو غړو په لټه کې پاکستانې ځواکونو عمليات ترسره کول بهرنيو خبريالانو ته اجازه نه وه چې سيمې ته له ځانگړې هوکړې پرته ننوځي.

۴؟ د دريو بهرنيو خبريالانو او يوه افغان عکاس د وژلو په تور د ۲۰۰۱ ميلادي کال

په وروستیو کې یو سپری چې رضا خان نومېده - د جون په میاشت کې ونیول شو. په اګست کې یې په همدې وژنه کې پر لاس لرلو اعتراف وکړ او په نومبر کې د سترې محکمې له خوا په اعدام محکوم شو. پر بناغلي رضا خان تور و چې د طالبانو تر پرځېدو وروسته یې د یوې لاروونکې ډلې په ملګرتیا یوه ایټالوی، یو هسپانوی او یو استرالیایي تبع او د رویتیز خبري اژانس یو افغان عکاس کابل ته نژدې په سروبي کې وژلي دي. دی لا اوس هم کولای شي د استیناف غوښتنه وکړي.

۵؟ د جون د میاشتې پر ۲۵مه نېټه د افغانستان یو ځوان لیکوال او د هوسی مجلې چلوونکی بناغلي صالح محمد صالح د ګارنیزون د وسلوالو له خوا کابل ته نژدې د څرخي پله د سیمې پر یوه پوسته ودرول شو، د هغه پښتو مجله چې نوې یې چاپ کړې وه، د هغه په مخکې څیرې شوه. د بناغلي صالح په وینا ده خپله مجله په پېښور کې چاپ کړې وه کابل ته یې په یوه کرایه شوي موټر کې راوړله، چې وسلوالو د کابل ختیځ ته په څرخي پله (پل چرخي) کې ودراره او چې کله یې ولیدل مجله یې په پښتو ده، نو هغه یې وواژه او د څو ساعتونو لپاره یې بندي کړ. ده ته وسلوالو چې په پنجشېرې لهجه یې خبرې کولې د پاکستانی، د طالبانو او القاعدې د غړي خطاب کړی و او د ده په وینا له سپکاوي ډک چال چلند یې ورسره وکړ.

۶؟ د همدې لیکوال یانې صالح په اړه بله د یادونې وړ پېښه د اطلاعاتو او کلتور د وزیر سید مخدوم رهین له خوا د کابل لویې څارنوالۍ ته د هغه راغونښتل و. لومړی یې دی د چنگاښ (سرطان) پر ۱۷مه نېټه (چهارشنبه) چې د ۲۰۰۴م کال د جولای ۷مه نېټه کېږي، وغوښت، له هغه څخه یې څېړنې وکړې، دویم ځل یې د چنگاښ پر ۲۱مه نېټه وغوښت، چې بیا یې څېړنې ورڅخه وکړې.

د ژورنالېستانو د دفاع د کمېټې په وینا، څارنوالۍ له بناغلي صالح نه د هغې لیکنې په اړه پوښتنې وکړې چې صالح په انټرنټ کې یوه خپره شوې لیکنه راکاپي کړې او بیا یې چا ته په برېښنالیک کې لېږلې وه. په دې لیکنه کې لیکوال (انجنیر محمد بشیر نوري وردګ) پر بناغلي رهین تور لگولی و، چې د لرغونو اثارو په قاچاق کې لاس لري. لیکنه د صالح خپله نه وه خو وزیر د لیکنې پر ده اچوله او په لویه څارنوالۍ کې یې د ده پر ضد رسمي دوسیه پرانیستله، چې دا دوسیه تر اوسه پورې نه ده تړل شوې.

۷؟ د جون د میاشتې پر ۲۸مه نېټه د SBS استرالیایي ټلوویزیون خبریاله کارمیلا برانوسکا له خپل افغان ژباړونکي او موټرچلوونکي سره یو ځای له کندهاره ګرځک ته پر لار نادرکه شوه او له نورو همکارانو سره یې مخابراتي اړیکې وشلیدل. داسې وپره وه چې ۳۵ کلنه ژورنالېسته او فلم جوړوونکې کېدی شي طالبانو تښتولې وي. یوه طالب

ویاند خو دا هم ویلی وو چې دوی یوه بهرنۍ ښځه په سهیل کې نیولې ده. خو درې ورځې وروسته د کارمیل د دفتر وویل چې د دوی کارکوونکې تنستول شوې نه وه، بیا هم د دې د ځای ځایګي په اړه معلومات نه وو او په همدې ورځ دوه استرالیایي کونسلران له اسلام اباد څخه کابل ته راغلل، چې د کارمیل د ځای لټون وکړي. خو تر اوسه هم دا خبره سپینه نه شوه چې دغې مېرمنې ته څه ورپېښ شوي وو.

۸؟ د جولای پر دویمه په مسکو کې د ازادۍ راډیو افغان خبریال فرید عمر باندې ناپېژندویه کسانو برید وکړ او د چاقو په وسیله یې څو ځایه ټپي کړي. ښاغلي عمر په سهیلي مسکو کې خپل کور ته پرلار روان و، چې کور ته نژدې ورباندې برید وشو او ډاکترانو یې روغتیایي حالت کې کپچن بنودلی و. فرید عمر څو ورځې وروسته ورغېدو او له روغتون څخه رخصت شو، خو لا تر اوسه هم نه ده څرګنده، چې برید کوونکي څوک وو او ولې یې دی په نښه کړی و.

د بې پولې خبریالانو ټولني هغه وخت ویل چې کېدی شي دا برید به په افغانستان کې د قومي دښمنیو او یا په روسیه کې د سیاسي پېښو په تړاو کې شوی وي. د ازادۍ راډیو د دري څېړونې همکار په مسکو کې بیا په دې اند و چې دا پېښه په روسیه کې د توکمیزو توپيرونو له کبله رامنځته شوې ده.

۹؟ د زمري (اسد) پر لسمه، چې د جولای ۳۱ مه نېټه کېږي، په کندهار کې د ښووا فرهنگي ټولني مشر محمديار ته لومړی په تېلفون کې یو زنگ راغی، چې باید ځان د کندهار چارواکو ته وسپاري، په دې وخت کې وسلوال کسان ورپسې ورغلل او محمديار قوماندانۍ ته وغوښتل شو، تر هغه وروسته د کابل لویې څارنوالۍ ته راغی او څېړنې ورڅخه وشوې، داسې ښکاري چې له هغه څخه یې هېڅ هم ترلاسه نه کړل، دا څېړنې هم د صالح محمد صالح د پېښې په تړاو وشوې، سید مخدوم رهین پر محمديار شکمن شوی و، چې گواکې دا لیکنه هغه خپره کړې ده.

۱۰؟ د اکتوبر پر ۲۱ مه افغان ژورنالیست، عکاس او فلم جوړوونکی اسلام الدین مایل چې په شمال کې د بلخ د دولتي راټیټو ټلوویزیون سره یې کار کاوه، د ولسمشرۍ یوه پخواني کاندید او پیاوړي قوماندان جنرال دوستم ته د وفادارو وسلوالو له خوا وتښتول شو او د لسو ورځو لپاره بندي شو، د همدې مودې په ترڅ کې شکنجه شو. ښاغلي مایل د هغو ادعاوو له خپرېدو وروسته ونیول شو چې گواکې ده هغه ویدیو ټیپ غلا کړی، چې دوستم جنګیالي د جنګي جرایمو او د طالبانو د ډله ییزې وژنې په اړه و. د مایل په وینا دی د مزار شریف له ښار څخه شبرغان ته بېول شوی و او هلته په شخصي زندان کې ساتل شوی او شکنجه شوی و. مایل د مستندو فلمونو جوړوونکی دی او

داسې ویل کېږي چې دده د ویديو ټیپ ځینې برخې چې د طالبانو ټولونه په کلا (قلعه) جنگي او دشت ارگانک کې نښي، د یوې ایرلنډۍ فلم جوړوونکې چې (ټولونه په مزارکي) په نامه یو مستند فلم یې په ۲۰۰۲م کال کې خپور کړ کارول شوي وي . مایل چې کله خوشې شو وي ویل چې جنرال دوستم دی د ځینو هغو پتو رازونو له کبله نیولی و، چې دی ورباندې خبرو، خو هغه ویلي وو کله چې دی یو ځلې له هېواد څخه بهر ووځي ټول رازونه به ښکاره کړي.

۱۱؟ په خوست کې یوه میاشتنۍ طنزیه خپرونه، غومبسسه، د نومبر د میاشتنۍ په وروستیو کې د هغه ولایت د والي معراج الدین پټان له خوا وتړل شوه. د مجلې ټولې گڼې له ښار څخه ټولې شوې او ځینې چلووونکي یې و نیول شول او د پولیسو له خوا وگواښل شول.

غومبسسه په ټولیزه توګه د الفتح سیمه ییز بنسټونې د زده کوونکو له خوا خپرېده. پولیسو سلطان ولي وفا چې له دې میاشتنۍ سره یې همکاري کوله له بنسټونې څخه ونيوه او د غومبسې د مسوولینو په اړه یې ورځنې پوښتنې وکړې. ښاغلي پټان وویل ده مجله ځکه وتړله چې هغې له ده سره په یوه خپره شوې خیالي مرکه کې د ده سپکاوی کړی و او چلووونکي یې ټول نالوستي (بېسواده) خلک دي .

۱۲؟ د ډسمبر پر اوومه نېټه شکرېي بارکزی، د آيينه زن د ښځینه اوونیزې مسوولي مدیرې ته په نیویارک کې د مطبوعاتو نړیواله جایزه او د کال د ایډیټرۍ لقب د ورلډ پرس **Press World** د سازمان له خوا ورکړل شو، چې مرکز یې په متحده ایالاتو کې دی. دا جایزه مېرمن بارکزی ته په ژورنالیزم کې د هغې د لوړې کچې کارونو او د بشري حقوقو په دفاع کې د هغې د شهادت او رهبري کوونکي رول په درناوي کې ورکړل شوه. د ورلډ پرس جایزه له دېرشو کلونو راهې د پخوا هر کال د نړۍ وټلو ژورنالیسټانو ته ورکول کېږي.

۱۳؟ او د کال وروستی پېښه خو به مو په یاد وي، چې د اطلاعاتو او کلتور وزارت مرستیال او د هېواد یو تکړه او پېژندل شوي لیکوال عبدالحمید مبارز د ډسمبر پر ۲۹مه نېټه له خپلې څوکۍ څخه استعفا وکړه. اورېدلې به مو وي چې هغه ولې د مرستیالی له مهم پوست څخه تېر شو. سره له دې چې پنځه کاله یې په منځ کې درلودل، چې باید خپل کار ته یې ادامه ورکړې وای. دلته به د یوې لنډې شننې لپاره لږ تم شو .

کېدی شي هغه به په دې هیله و چې که په نوي کابینه کې به په اطلاعاتو او کلتور وزیر بدل شي او دی به وکولای شي خلکو ته په ښه توګه کار وکړي، خو کله چې یې ولیدل نوموړی وزیر خپل ځای وساته، نو د ځان لپاره یې کار ته دوام ورکولو چاپېریال

تنگ ولید، نو استعفا یې ورکړه. د ښاغلي مبارز له څرگندونو څخه ښکاري، هغه د خپلې استعفا لاملونه دا وښودل چې د اطلاعاتو او کلتور وزیر مخدوم رهین د بیان پر ازادۍ باندې سانسور لگولی و او په دوو مهالونو کې څو یې آن د ده د ویناوو د خپرېدلو مخنیوی هم وکړ.

د ښاغلي مبارز په وینا، ده له رهین سره له ډېرې مودې راهیسې د هغه د سانسور پلوه او د بیان د ازادۍ ضد پالیسي پر سر اختلاف و، خو کله چې یې ولیدل د ده ټینګار پر مقابل لوري کومه مثبتې پایله نه شي ترلاسه کولای، نو غوره یې وبلله چې نور د مرستیالی له دندې څخه گوښه شي.

دا لومړی ځل و چې د افغانستان په یوه وزارت کې په دومره لوړه کچه یو مامور د دولت دننه له بل جګپوړي چارواکي څخه سر ټکوي. نو کله چې د بیان او مطبوعاتو د ازادۍ د دودولو لومړۍ درجه مسووله سرچینه تردې بریده د خپلې ژمنتیا پر ضد باندې کړنې تر سره کړې او خپله د بیان او رسنیو د ازادۍ په مخ کې یو خنډ واقع شي، نو له نورو خلکو څخه به څه گیله وکړو. کفر چې په مکه کې رابښکاره شي نو نه مسلمانې به چېرته وي! (42)

اکرام الدین

مطبوعات باید د افرادو حرمت وساتي

تېره اوونۍ د اطلاعاتو او کلتور وزارت مرستیال عبدالحمید مبارز له خپل مقام
خڅه استعفی ورکړه.

عبدالحمید مبارز چې پوره نیمه پېړۍ یې د افغانستان په مطبوعاتو کې کار کړی او
تر شلو زیاتو علمي کتابونو مولف دی، په تېرو دريو کلونو کې یې د مطبوعاتو د آزادۍ
له پاره ډېره هڅه کړې ده. ده له بي بي سي راپور سره په مرکه کې د خپلې استعفی علت
د اطلاعاتو او کلتور وزیر سید مخدوم رهین له سیاستونو سره اختلاف ښودلی دی.
متل دی چې وایي: یوه خوله خوږه وي، که مور یوازې د ښاغلي مبارز استدلال ته
وگور او د دغه اختلاف ټوله پړه په سید مخدوم رهین واچوو - نو ممکن انصاف به مو
نه وي کړی.

په هر حال، دا د دولت وظيفه ده چې د خپل یوه عالي رتبه مامور د شکایت په پاره کې
جدي او بې طرفانه غور وکړي، خو هغه څه چې زه یې ددې لیکنې لیکلو ته مجبور کړم د
انيس ددولتي ورځپاڼې د تېرې پنجشنبې د ورځې یوه مقاله ده چې (مبارز، خدا کشته را به
قرباني حساب می کند) نومېږي.

دا مقاله چې لیکوال یې (سروش) معرفي شوی دی، د لیکلو د طرز او سبک په لحاظ
د بل چا ښکاري.

په دې لیکنه کې د عبدالحمید مبارز د توهینولو او تحقیرولو هڅه شوې ده.
د مقالې په یوه برخه کې لولو: "همه می دانند که این تنها دو کتور رهین بود که با حوصله
فراخ، ترجم و گذشت رفتار او را تحمل کرد و اگر باز هم وزیر اطلاعات و فرهنگ از روی ترجم و
گذشت عبدالحمید مبارز را اجازه کار در این وزارت دهد من مطمئن هستم که همه کارمندان
این وزارت دستجمعی استعفی خواهند کرد."

او تردې جملو را وروسته د انیس ورځپانې لیکوال د ښاغلي عبدالحمید مبارز د سپکاوي له پاره نور هم وړاندې ځي، لیکي: " عبدالحمید مبارز که در هر حال باید شر خود را از سر این وزارت کم کند چون میدانند که..."

تاسې فکر وکړئ په یوه دولتي ورځپاڼه کې چې د دولت د یوه عالي رتبه مامور په دومه سپکو الفاظو یادونه کېږي نو د عادي خلکو د حرمت د ساتلو به څه حال وي؟ د دولتي ورځپانې لیکوال د افغاني ارزښتونو برخلاف حتی د ښاغلي عبدالحمید مبارز د لور احترام هم نه ساتي او په دې الفاظو یې د لور (میرمن نیلاب مبارز) یادونه کوي:

"... وبعدهم خود را و دختر خود را به ریش یک کانديدای ریاست جمهوری آویخت."

د انیس د دولتي ورځپانې په لیکنه کې د ښاغلي عبدالحمید مبارز د تحقیر او سپکاوي له پاره یو پوچ مثل ته اشاره شوې او داسې راغلي دي:

"راستی آقای مبارز به علامت احترام به قانون هنگامي که به همایون اصفی پیوستی باید از موقعیت معین بودن استعفی میکردي. استعفی فعلی شما چهار زانو نشستن بی موقع است."

زه نه پوهېږم د وگړو سپکول او تحقیرول او د هغوی په مقابل کې د پوچو او چټي الفاظو استعمالول به د دنیا په کوم قانون کې اجازه او مشروعیت ولري؟

حضرت سعدي عليه الرحمه وايي چې که پاچا د رعیت د باغ یوه مڼه وشو کوي نور رعیت به د مڼې هغه ونه له بېخه وباسي. اوس چې دولتي مطبوعات د وگړيو د سپکاوي له پاره داسې لیکني خپروي نو له نورو خلکو به څوک گيله کوي.

اوس چې د اطلاعاتو او کلتور وزارت په خپله د مطبوعاتو د قانون او د خلکو د معنوي حقوقو احترام نه کوي، دا ضرور ده چې د اسلامي دولت د وزیرانو شوری او د هغې په راس کې ولسمشر حامد کرزي ته التجا او خواست وکړو چې له دغسې خلاف ورزيو سره مبارزه وکړي.

افغانستان چې اوس یې تازه د ډیموکراسۍ پر لوري مزل پیل کړی دی، د چارواکو زغم، حوصلې او عالي وقار ته ضرورت لري. که چېرې زموږ چارواکي د عادي وگړيو غوندې هم حوصله ونه لري، دا په یقین سره د خطر زېری دی، ځکه که د ملت اعضا د بېړۍ له سورلیو سره پرتله کړو، نو چارواکي ددې بېړۍ کپتانان دي.

موږ له دغه کپتانانو څخه غواړو چې په پوره حوصله او تدبیر له توپانونو او گردابونو څخه بېړۍ وژغوري، نه، دا چې دغه کپتانان د بې مسوولیته زلمکو په شان له وحشي څپو سره لوبې

وکړي او خدای مه کړه بېړۍ په بل مخ واوړي.
د انصاف تقاضا خو دا ده چې زموږ اسلامي دولت باید دولتي مطبوعاتو ته د افرادو
د بې حرمتۍ اجازه ورنه کړي، خو په دې ډول، افراد د خپل شخصیت د حفاظت احساس
وکړي. (43)

تورگل حیدري، کراچي

په افغانستان کې د مطبوعاتو بازار

په دې وروستیو وختونو کې په کابل او نورو ولایتونو کې له یو نیم سلو زیاتې خپرونې شته او هغه د چا خبره لوستونکي د ورځپاڼو، جريدو، مجلو او اونیزو لوستلو ته رسېدای نه شي، هر سړی چې له یوه سیاسي چاپېریال سره ارتباط پیدا کړي او یا یې کومې سوږې ته لاره وموندله، بیا یې اخبار راویستو ته ملا تړلې وي. د اخبارونو د راویستلو شوق خو هغه وخت د خلکو په زړونو کې روې ګډې کړې چې د دیموکراسۍ نغاري ودرېږي...

زموږ له دې خبرو څخه هدف دا نه دی چې د مطبوعاتو او خپرونو له زیاتېدو نه سپرمو ته راغلي یو، بلکې غواړو دا ووايو چې دا دومره خبرې به د دې وطن په جوړېدو کې څه مرسته وکولای شي؟ ښه به دا وي چې دغه موضوع لږه په غور وشاریل شي، هغه دا چې، دا سمه ده چې مطبوعات د یوې ټولني د سیاسي، ټولنيز او اخلاقي شعور د لوړتیا په لاره کې ګټور بلل کېږي، خو هغه مطبوعات باید ښه وپلورل شي او واقعاً پر انساني او اخلاقي بنسټونو ولاړ وي.

مطبوعات باید د دې توان ولري چې حقیقتونه لکه څنګه چې دي، په هماغه ډول څرګند او بیان کړي، د خلکو غوښتنې لکه څنګه چې دي له لاسوهنې پرته خپري شي. په اوس وخت کې د ټولني ضروري او بېرني اړتیاوي په ګوته کړي او د دې تر څنګه د ستونزو د لیري کېدو په خاطر د حل لارې ولټول شي. د تعصبونو د له منځه وړلو لپاره صادقانه کار وشي.

که چیرې دغه ټکی په پام کې ونیول شي، کېدی شي مطبوعات زموږ په ټولنه کې ګټور رول ولوبوي. خو څنګه چې لیدل کېږي، زموږ مطبوعات په دې برخه کې کمزوري ښکاري.

زموږ د اوسنیو خپرونو معنوي کیفیت ډېر ټیټ شوی او د خپرونو چلوونکي په دې برخه کې له ستونزو سره مخامخ دي. سره له دې چې په سلګونو کاغذونه په تورو ډک

شوي او د ورځپاڼو، مجلو او اونیزو په نامه په وړیا توګه د یو چا مخي ته ایښودل کېږي، خو بیا هم داسې لوستونکي نه موندل کېږي، چې د یوه اخبار د ترلاسه کولو په لټه کې شوی وي، نو ځکه په زیاترو مطبوعاتو کې تکراري، قیچی شوي او سانسور شويو خبرونو په خلکو کې د ورځپاڼو اخیستلو شوق وژلی دی.

اوس خبره دا ده چې زموږ لوستونکي ولې له افغاني مطبوعاتو سره ډډه نه لګوي؟ یو علت یې دا دی چې خلک په دغو کاغذونو کې خپلي خبرې نه شي لیدای او د خپلو غوښتنو او هدفونو په باب په کې یوه کرښه هم لیدای نه شي.

نو کله چې مطبوعات یوازې د چاپنلونو د هدفونو د خپرولو وسیلې وي، نو هغه به څنګه وکولای شي ځان ته لوستونکي ومومي؟ نو دلته دا پوښتنه راولاړېږي چې دغه یو شمېر مطبوعاتیان په داسې حال کې چې یو هم له زړه لوستونکي او مینه وال نه لري او له دکاندارانو او هټیوالو پرته چې هغه هم د کڅوړو د جوړولو په تمه دي بل داسې لېوال نه لري، نو دوی بیا د چاپاره دومره کاغذونه توروې؟ د بیت المال سرمایه مصرفوي، دوی باید له خپلو ځانونو څخه پوښتنه وکړي چې مطبوعات د چاپاره؟ موږ ولې نشرات کوو او له نشراتو څخه مو هدف څه دی؟

که چیرې هدف د خپلي سیاسي چینې د موخو تبلیغول او عامه ذهنیت په شک کې اچول وي او د یوې شخصي دستګاه د ماشین چالانول وي، نو دا خو په حقیقت کې یوه لویه ګناه ده.

دغه کسان خو د ملت دښمنان دي، دوی په خپله له خپلو مخونو څخه څادر لیرې کوي او هره شېبه خپل پټ او شوم راز برېښوي او که چیرې بیا داسې نه وي مطبوعاتو واقعاً د خلکو لپاره د خدمت لاره وهلې، ټولنیز عدالت د تعمیم او د بشري حقونو د تامینېدو او د تعصباتو د له منځه وړلو په خاطر هڅي کېږي، نو بیا ولې لوستونکي نه لري، ولې خلک دغو مطبوعاتو ته د لوستلو او اورېدلو بېړه نه لري؟

د اکثر و اخبارو او مجلو په سرونو کې لیکل شوي وي چې: بې طرفه، بې ګونده، غیر سیاسي... خو کله چې یې محتوا ته وکتل شي، نو د یو لږ ناروغیو وژونکي مکروبو نه په کې له مایکروسکوب او ذره بین پرته لیدل کېږي او ځیني خو یې په دې پلمه چې یاره څه د مطبوعاتو ازادې او دیموکراسي ده هر څه چې کوي هغه کوه، ان یو قوم ته کنځلي هم خپروي او ځیني خو یې پر یو بل ملنډي هم وهي او ځیني بیا گوري چې د خپلو وگړو شمېر او احصایې هم خپروي او ځیني خو یې داسې کینې خپروي، چې د قومونو ترمنځ د سختو لاجو او ټکرونو د رامنځته کېدو سبب کېږي.

بله خبره چې په دغو مطبوعاتو کې ورته لمن وهل کېږي هغه د دوو ملي ژبو پښتو او

دري تر منځ د تفاوت او ناندولۍ خبره ده. په دې وروستيو کې د هېواد په زیاترو مطبوعاتو کې دغه ستونزه موجوده ده. دغه خبره هغه کسان چې خپروني کوي بڼه احساسولی شي. که ووايو چې ای لیکوالو! او په اصطلاح د اخلاقي او بشري رسالت مسوولینو او د پیغمبر وارثانو! ستاسو له دغه شان توپیر او ضدیت څخه مطلب څه دی؟ نو دوی به زموږ د دې پوښتنې په ځواب کې څه ووايي؟

په دغه لاندې کې د کشرانو تر څنگ د مشرانو لاس هم دی.

داسې ښکاري چې په دغه شراچونه کې لویان هم شریک دي. که چیرې د دوی له خوا د دغې ناروغۍ په خپرېدو کې لاس نه وي، نو ولې یې مخنیوی نه کوي؟ ایا دغه او سني مطبوعات دوی نه گوري ایا دغه کاغذونه چې چاپیږي د دوی گوتو ته نه وررسیږي؟ ضرور وررسیږي او له شک په پرته ویلای شو چې دغه راز ټولو مشرانو ته بڼه معلوم دي او س پوښتنه دا ده چې دوی ولې د دغې ستونزې د لیرې کولو په خاطر اقدام نه کوي؟ په دې وروستيو کې دغه خبره اوج ته رسېدلې او که ووايو چې د خپرونو د زیاتېدو علت همدا شراچونه ده، اشتباه به مو نه وي کړې.

اوس ټول مطبوعات انحصار شوي دي، داسې برېښي چې زیاتره یې له یوې چینې څخه خپروېږي. که چیرې زموږ دغه خبره غلطه وي، نو بیا تاسې ووايست چې د دې دومره اخبارونو او خپرونو پیسې له کومه کیږي؟ دا خدای بښلی ملنگ جان څوک دی چې دوی ته دومره بې هدفه پیسې ورکوي؟ نو بیا کېدی شي دا و منو چې څه یاره! دوی خو دې ولس ته خدمت کوي او دا پیسې د دې خلکو له وینستیا سره خاطر لگوي، نو بیا یې ولې د پښتنو او تاجکو تر منځ لاندې رامنځته کړي دي؟ ولې د پښتو ژبې لپاره لکه څنگه چې یې حق دی، ځای نه ورکول کیږي؟

دا ننني یو شمېر مطبوعات دومره بېچاره شوي، چې اوس یې د هنري فلمونو د اداکارانو نیم برېښه عکسونه او د هغوی د ژوند په باب خبرې خپروي، هرې ډلې د خپلو هدفونو د تبلیغاتو او د خپلو مشرانو د عکسونو د چاپولو لپاره له اخبارونو څخه شخصي سفرنامې، راپورونه او البومونه جوړ کړي دي او که ورته وویل شي چې صاحبه! دغه کومې خبرې او کارنامې چې ته یې خپروې له دې نه خو موږ نه خبریو، نوې خبره وکړه چې په کڅوړه کې دي څه راوړي دي؟

د دغې خبرې یادول ضروري بولو چې دغه خدای بښلي ملنگان چې له مطبوعاتو سره مالي مرستې کوي، دوی له درې ژبو پرته له پښتنو سره هم اشنايي لري کنه؟ او که یوازې درې ژبې د افغانستان او سېدونکي بولي او بس!؟

که چیرې له دوی سره دا معلومات نه وي نو ضرور ده چې ورته وویل شي او که چیرې نه

غواړي پښتانه وپېژني او له هغوی سره اشنایي ولري، نو ضرور نه ده له دغو کسانو څخه پیسې واخیستل شي. بېشکه چې دوی درواغ وايي.

د دوی هدف په هیواد کې د عدالت تامینېدل، نه- بلکې شراچول دي. په اوس وخت کې چې افغانستان د تاریخ په یوه نازک پړاو کې واقع دی او هره شېبه یې د تباهی- احتمال شته، نو په دې برخه کې د مطبوعاتو رول له پخوا نه زیات دی.

مطبوعات باید ولس، ملي یووالي او ورورگلوۍ ته راوبولي، د تعصوبونو د له منځه وړلو په خاطر هڅي وکړي، د قومونو ترمنځ د ګډ تفاهم او اهمیت روحیه پیاوړې کړي، د عامه- سیاسي شعور په لوړتیا کې ونډه واخلي. اوس وخت د دې خبرو نه دی، چې دا تاجک دی او دا پښتون دی، دا هزاره او دا بل ازبک دی. اوس باید ټول قومونه د پخوا په شان اوږه پراوړه د دې وطن په جوړېدو کې برخه واخلي او د نورو په خبرو او وړیا سوغاتونو او پیسو ونه غولېږي. ځکه چې په نړۍ کې داسې څوک نه پیدا کېږي چې چا ته دي وړیا پیسې ورکړي او له هدفه پرته دي مرستې ورسره وکړي. مطبوعات باید د خلکو د غوښتنو د څرګندولو او د ستونزو لیري کولو په خاطر وقف شي، نه د یوې او بلې ډلې د شخصیتونو د عکسونو او البومونو د جوړولو او هسي بېڅایه ستاینو په خاطر وکارول شي او د دې تر څنګ د یوه قوم په بل قوم د تفوق او لوړتیا ښودني وسیله وګرځي.

لکه څنګه چې لیدل کېږي، که چیرې بېڅایه څیزونه له مطبوعاتو لیري کړو، نو موږ د نورو انساني او بشري موضوعگانو له نشتوالي او فقر سره مخامخ کېږو او زموږ څپروني محدودېږي، ښه به دا وي چې مطبوعات محدود او لږ کړو او ستراتیژي دومره لوړه کړو چې په ټول افغانستان کې حد اقل لسو کسانو ته خو یو اخبار ورسېږي او دا خبره باید هېره نه شي چې یوازې د کابل څو حوزې او ولسوالۍ د ټول افغانستان نمایندګي نه شي کولای. (44)

سلطان سالار عزیز پور

جرگه بزرگان و سنگر بندي

قبيله سالاران پارسي ستيز

[اوس مهال چې افغان ملت د بېلابېلو سياسي او نظامي ډلو د ترېگينو په اور کې سوځي او د بربادۍ پر لوري تېل وهل کېږي، زياتې کړۍ او ډلې کونښن چې د دغو قومونو ترمنځ د بې اتفاقي د اچونې په موخه خپلې گټې وپالي، يوه بېلگه يې اوسنۍ ليکنه ده چې قومي ترېگنيو ته په کې لمن وهل شوي او په کې ښکاره ناانصافي له ورايه ښکاري]

بار نخست نیست و آخرين بار هم نخواهد بود که از سنگر قبيله دست پليدي بسوي ما دراز ميشود تا دامن زبان و فرهنگ ما ترا برچيند.

سوگمندان حاصل تلاشهاي فارسي ستيزان فرهنگ گريز در جرگه بزرگان، ناگفته پيدا و پنهان بوده است.

با يستي دانست که اين گونه تلاشها به ديروز و امروز محدود نمي شود پيشينه بسيار دراز دامنې دارد.

در يک نگاه پيشينه تاريخي اين تلاشها را به دو دوره گسسته از هم اما با آماج يگانه ميتوان ديد.

نخست دوراني که عرب زبانان فارسي ستيز از جاياگاهي فرا دستان فرمانروا بر ما ميتازند و با سيطره سلطه انحصاري خویش در گستره زبان و فرهنگ، توانايي علمي و فلسفي زبان فارسي را ميربايند.

دو ديگر دوراني که از دهاي استعمار سر بلند ميکنند تا به کمک قبيله، زبان ميان تباري و ميانجي حوزه هاي تمدني و فرهنگي را از ما بربايند.

شگفتا با وجود اين همه دست اندازي ها و فراز و فرود هاي بسيار اين زبان توانست از توفان هاي مرگبار رهايي يابد و همچنان راهي رشد خود را در پيش بگيرد. اما در اثر زبان هاي وارده از سوي عوامل استعماري و قبائلي زنجيره تکاملي آن آسيب ميبيند و دچار افت هاي بسياري ميشود.

عوامل استعمار

استعمارگران اگر از یک سو میکوشند تا به منافع زمینی و زیرزمینی کشورها دست یابند از سوی دیگر از برپایی دستگاه سیاسی و اداری وابسته و برداشتن فرهنگ و زبان کشورها به سود خویش چشم نمی پوشند. به گفته دانشمندی - برای اسارت ملتی کافی است زبانش را گرفت و همچنان برای از میان برداشتن تمدنی و فرهنگی. تصادفی نیست که انگلیسها زبان اردو را در برابر زبان فارسی در نیم قاره هند برمیگشند و همچنان زبان محلی پشتو را در برابر زبان فارسی در افغانستان.

پیوند نامیمون قبیله با استعمار

اگر از عوامل نطفه بندی پارسی ستیزی در زمان امیر شیرعلی خان بگذریم در دوران حاکمیت عبدالرحمان خان است که وصلت نامیمون پیوند قبیله و استعمار بسته میشود. در اینجا است که انگلیسها با استفاده از حربهء زبان بقای زمامداران طرفدار خود را در کابل ضمانت میکنند و از سوی دیگر به مقاصد استعماری خود دست میابند.

از همان زمان به بعد عنوان کردن زبان پشتو به جای زبان ملی و رجحان دادن در قلموس نامهای مقامات و مراسم نظامی و پیوستن آن با برنامه های آموزشی و درسی و دادن امتیازات اجتماعی و سیاسی به گوینده گان زبان پشتو از جمله رسم های سنتی و عنعنوی این کشور شده است.

در زمان امیر حبیب الله خان است که بسی از واژه های زبان پشتو وارد زبانزد های نظامی میشود و در عصر نادر خان است که دامنهء این تلاشها گسترده تر میشود. محمد گل خان مومند وزیر داخلهء وقت تحریکاتی را در جهت تعمیم زبان پشتو و طرد زبان فارسی نه تنها از دوایر دولت بلکه از موسسات تعلیمی و حتا خانه و بازار آغاز میکند. در ضمن وی مردمان فارسی زبان و ترکی زبان را وادار میسازد تا عرایض شان را به زبان پشتو بنویسند و عرایضی که به زبان فارسی و یا ترکی میبود به آن ترتیب اثر داده نمیشد.

و همچنان به خاطر استفاده از تفرقه زبانی و امتیاز بخشیدن به زبان پشتو و پشتو زبانان گروه بزرگی از خانواده های پشتون را از بیرون مرزها به شمال هند و کش جای گزین کردند تا با این کار توانسته باشند در صفوف فارسی زبانان تفرقه و به پشتو زبانان

کمکي کرده باشند. تا اینکه در قانون اساسي سال 1342 خورشیدی مسئله دوگانه گي زبان مطرح میشود و در آن جاست که گروهی از تمامیت خواهان و فارسي ستیزان از جمله غلام محمد فرهاد، رشتین، زابلي، زدران، عصمتي و ارشاد اعتراض میکنند. و پیشنهاد میکنند که رسمیت تنها و تنها به زبان پشتو محدود بماند. هرچند تمامیت خواهان در برابر اکثریت مخالف درین راه به مقصد نمی رسند؛ اما با اصرار ماده 35 مبنی بر موظف بودن دولت در تقویت زبان پشتو از طریق برنامهء مژري در فصل مربوط به حقوق و وظایف مردم اضافه میشود. چون در ضمن مباحثه راجع به این موضوع محمد قدیر تره کي زبان ازبکي و سایر زبان های محلي را منحنط خواند. محمد کریم نژیهي نویسنده و ادبشناس افغانستان به رسم احتجاج با مجلس مقاطعه کرد.

زبان اکثریت

زبان اکثریت مردم افغانستان زبان فارسي بوده و میباشد. با وجودیکه اکثریت مردم افغانستان از جمله ولایات شمالي، مرکزي، غربی و کلیه شهرهای افغانستان به استثنای چند شهر در مشرق و جنوب به زبان فارسي سخن میگویند و از دیر زمان به این سو زبان رسمی و اداری کشور که با کمی اختلاف لهجه بی تقریباً 90 فیصد مردم افغانستان به این زبان تکلم میکنند و افهام و تفهیم مینمایند. با آن هم قبیله سالاران فارسي ستیز نه تنها به این باور نیستند؛ بلکه به پخش تیوري های بی اساس در میان مردم دامن میزنند. زبان فارسي را زبان اقلیت مردم افغانستان جا میزنند. چون پخش این اکاذیب با واقعیت دیروزي و امروزي همسازی ندارد. به ناچار تلاش می نمایند تا زبان پشتو را ملي اعلام کنند!! پشتو سازی همه نامها و زبانزدهای اداری و لشکري جزء همین تلاشها میباشد. این پشتو سازی به گفتهء دانشمند فرزانهء باختر زمین در همه جا درد سر آفرین است و حتا ارتباطات طبعی مردم را خدشه دار میسازد.

تیوري های بی اساس

مخالفان زبان فارسي از هیچ گونه تلاش در بر انداختن این زبان دست بر نمی دارند. از مخالفت مستقیم گرفته تا پخش تیوري های بی اساس و واکنش های بیمار گونه اگر محمد گل خان مومند و طالبان مستقیماً مانع گفتگو به زبان فارسي میشدند، برخی از پشتونها و فارسي زبانان پشتو تبار همصدا با نظریه پردازان استعماري زبان فارسي را چند زبان جا میزنند و آنرا به زعم خود شان به زبان های به اصطلاح تاجکي،

دري و.. تجزيه مينمايند. بي خبر ازينکه ما در تمام دنيا يک زبان فارسي داريم. آنگونه بي که يک زبان انگيسي داريم و همچنان آلماني و يا هم پشتو. البته با گونه هاي مختلف تاريخي ، جغرافيايي و کاربردي آن.

زبان فارسي در پهلوي گونه هاي تاريخي آن: فارسي قديم (اويستايي ، پهلوي) ، دري و گونه هاي جغرافيايي آن مانند: شيرازي ، کابلي ، تهрани ، سمرقندي ، بدخشاني ، هراتي ، مشهدي ، پنجشيري ، بامياتي و... گونه هاي ادبي خود را نيز دارد .
زبان فارسي با ظرفيت و توانمندی که داشته و دارد در ابعاد فرهنگي و هنري خود يکي از بزرگترين ده زبان زنده دنيا مي باشد.

دشمني با زبان فارسي دشمني با فرهنگ انساني است

دشمني با زبان فارسي نه تنها دشمني با يگانه گي و وحدت ملي است ، بلکه دشمني با حوزه هاي تمدني و فرهنگي است که بزرگترين افتخارات بشري را در خود داشته و دارد بزرگترين و نام آور ترين کسان در گستره عرفان ، شعر ، فلسفه و کلام به اين زبان قلم زده اند .

کساني که به خاطر به اصطلاح تقويه تبار خود آبروي به دست داشته خود را که از طريق همين زبان کمابسي کرده اند به باد مي دهند و يا آنرا به زرنا سره مي فروشند ديرويا زود پشيمان خواهند شد و آنگاه پشيماني سودي نخواهد داشت .

جا يگاه زبان در دولت هاي معاصر

بسياري از کساني که ادعاي روشن فکري و روشن گري داشته و دارند به باور پراميفشارند که زبان به صورت عام نقش کليدي ديروزي خود را از دست داده است. بر خلاف پندار اين گروه بايد گفت: امروز هيچ دانشمند با هوشي از نقش کليدي زبان نميتواند چشم پوشي نمايد تعريفی که امروز از انسان مينمايند در پهلوي گفته هاي گذشته که انسان موجود ابزار ساز است و يا انسان اشرف مخلوقات است ؛ انسان را حيواني به اضافه زبان ميدانند .

از همين رو نقش پديده زباني را نبايد در محدوده و وسيله افهام و تفهيم محدود کرد و يا آنرا وسيله نا چيزي بر شمرد .

زمانی ما به نقش کليدي و بنيادي زبان بهتر آشنا خواهيم شد که از تأثير گذاري زبان و فرهنگ انگلو ساکسون ها در تشکل امريکا آگاه شويم. تا کنون نمونه بهتر از اين دولت را از نگاهي ترکيب نژادي قومي ، فني و اداري نداريم .

کنون که ما در برابر تهاجم فرهنگی و زباني خلع سلاح هستيم ، اما مقاومت فرهنگی ما به جایش باقی است و زمزمه های ازین دست ما را نسبت به زبان و آینده فرهنگی ما امید وار میسازد :

"زبان من حریرین است

ولي این پرنیان را قطره بی از خون پولاد ست در هر تار
به جنگ من میا زنهار ."

واصف باختری(45)

ع.گ. زرمتی

ایا د مطبوعاتو آزادي د توهین لپاره ده؟

کله چې زموږ د هېواد مشران د خپلو سفرونو په وخت کې بهرنيانو ته د خپلو برياليتوبونو يادونه کوي، نو په ډېر وياړ دا هم وايي چې په افغانستان کې مطبوعات ازاد دي او په کابل کې تر سلو زياتې ورځپاڼې، مجلې او اونيزې خپرونې دي. د اطلاعاتو او کلتور وزارت چارواکي هم د خپلو فعاليتونو د بيانولو په وخت کې په ډېر وياړ همدا خبره کوي. دوی بنايي خبر نه وي چې په کابل کې په خپرېدونکو جریدو کې څه څه خپرېږي؟

په داسې حال کې چې زموږ د هېواد د مطبوعاتو په قانون کې هېچا ته اجازه نه شته چې زموږ ديني مقدساتو او ملي وياړونو ته توهين وکړي او يا زموږ په هېواد کې سمې او ژبنې تعصباتو راپيدا کولو ته لمن ووهي. خو شته داسې خپرونې چې په ډېر جرئت سره هم زموږ ملي وياړونو ته سپکاوی کوي، هم سمې او ژبنې بدبينۍ راپاروي او هم د ځينو اشخاصو سپکاوی کوي.

په کابل کې شته داسې خپرونې چې دا هرڅه په ډېر جرئت په خپلو پاڼو کې خپروي، کله په کې زموږ د هېواد د ازادۍ د اتلانو لکه وزير اکبرخان او نورو کارنامو او سرښندنو ته په ټيټه سترگه کتل کېږي او لوستونکو ته داسې ښيي چې گواکي هغوی هېڅ هم نه دي کړي. يوازې بې په ټول عمر کې يوځل تومانه را ايستلې او د هېواد د ښمن بې پرې ویشتلې دي او يا خو په ځينو خپرونو کې ژبنیو تعصباتو ته لمن وهل کېږي. خوراځې د داسې يوې جریدې پاڼې سره واورو، چې محترم ليکوال او کارکوونکي يې په پټو سترگو هغه څه ليکي، چې نور خلک يې يوازې له ځانه سره ويلاي شي او دويم کس ته يې هم د ويلو جرئت نه کوي. ځکه چې ناسنجول شوې خبره به يې چاته ټوپک په لاس ورکړي او د خپل ورور او خپل هېوادوال وينه به تويه کړي، چې دالوی مسووليت دی او هېڅ د سليم عقل خاوند نه غواړي يوځل بيا زموږ په جنگځپلي هېواد کې د وينو تويولو لامل وگرځي.

په انتظار کې مونه پرېږدم، دا جریده د 'پنجری' جریده ده، چې له ځانه پرته یې له ټولو سره دښمني رااخیستې ده. دا جریده په خپله ۳۶ مه گڼه کې 'در جنوب کشور چه میگذرد؟' لیکي:

'درین او اواخر اخبار و گزارشهای غم انگیز و پیاپی از حریق کردن مکاتب، بخصوص مکاتب نسوان در ولایات وردگ، لوگر، قندهار و ننگرهار توسط گروه جاهل و ضد فرهنگ طالبان و سایر دشمنان صلح و آزادی مردم افغانستان در رسانه ها منتشر میگردد.

در حالیکه در همین ایام اخبار احیای بازسازی و نوسازی ده ها مکتب و مدرسه در شمال کشور از طریق مطبوعات و رادیو تلویزیون کشور منعکس گردیده است و پروسه ساخت و ساز مکاتب، توسط دولت و موسسات خارجی امداد رسان همچنان ادامه دارد. بایک مقایسه اجمالی این دو فکتور متضاد، واضح میشود که در شمال مردم تشنه آموزش علم و دانش برای بدست آوردن ابزارهای کسب دانش در تلاش و تقلا هستند؛ حالانکه معلوم نیست چه بر سر مردم جنوب آمده است که در پیش چشمان شان، مکاتب و مدارس شانرا آتش میزنند ولی آنها خاموشانه به نظاره میپردازند و دم بر نمی آرند. پس حق داریم پرسیم بر مردم جنوب چه آمد؟'

دوی پوښتنه کړې ده او زه دلته ځکه نه غواړم چې د دوی مکمل ځواب ولیکم، چې خدای مه کړه له خولې مې داسې خبره ونه وځي، چې په کې د کومې سیمې او یا شخص مقام ته سپکاوی وشي او نه غواړم ځان ورسره په یوه جوال کې واچوم او په مسوولیت کې ځان ورسره شریک کړم.

یوازې دومره به ووايم چې د جنوب پر خلکو نه، بلکې زموږ پریو شمېر نورو هېوادوالو هم هغه څه راغلي دي، چې دوی لسیزې دمخه په ټولو راغلي وو. چې سرو لښکرو یې کلي او کورونه بمبارول او ځینو نورو یې بنوونځي وړانول او مکتبي زامن یې ورته وژل، دوی خاموشانه ورکتل.

زموږ پر خلکو، په تېره بیا له پاکستان او نورو گاونډیانو سره پر او سیدونکو سرحدی سیمو هغه څه راغلي دي، چې یوه لسیزه دمخه د کابل پر خلکو راغلي دي، چې د تنظیمونو په بېرهمانه جگړو کې کورونه، بنوونځي او جوماتونه وړانېدل، د زړه ټوټې یې له منځه تللي او دوی 'خاموشانه' ورته کتل.

پر ټولو حقونو یې تېری کېده، دوی 'خاموشانه' ورته کتل، یوازې سوږ اسوېلی به یې له خولې وایست، نور یې هېڅ هم نه شواي کولای، ځکه خپل ژوند یې هم د بې مسوولیته ټوپکوال له خوا په خطر کې زموږ د هېواد په جنوبي سیمو کې هم دېته ورته یو حالت

واکمن دی.

پاکستان بی تر څنگ واقع دی او ټولو ته معلومه ده چې پاکستان په خوله یوه او په زړه بله کوي؟ په یوه لاس لهو امریکا او نړیوالې ټولنې څخه له تروریزم سره د مبارزې په نامه پیسې او نور امتیازات اخلي او په بل لاس هغه پیسې بهرنیو تروریستانو ته ورکوي، چې زموږ په هېواد - په تېره بیا جنوب کې ورباندې امنیت له منځه یوسي. ښوونځي یې وسوځوي، لارې او پلونه یې وړان کړي او بېگناه خلک یې شهیدان کړي. د جنوب خلک هم د نورو هېوادوالو په څېر د علم او پوهې تېري دي، ښایي له راډیوگانو څخه مو اورېدلي وي، چې نجونې او هلکان په سوځول شویو ښوونځیو او کېږدو کې زده کړو ته دوام ورکوي. زموږ د هېواد د ښمنانو او تروریستانو او د علم د ښمنانو لاس چې هرځای ته ورسېږي، د بهرنیانو په اشاره خپل هېواد وړانوي. ښایي اورېدلي مو وي، چې څو شپې دمخه یې ښوونځي وسوځول. نو په یوه او بل نوم زموږ د هېوادوالو وېشل به د هونښیرو خلکو کار نه وي. دا چې لیکلي یې دي چې زموږ د هېواد په شمالي سیمو کې دولت او بهرنیو مرستندویو موسسو له خوا ښوونځي او مدرسې جوړېږي، ډېره د خوښۍ خبره ده، لوی خدای دې وکړي چې په ټول هېواد کې داسې زمينې برابرې شي.

څو که موږ متضاده مقایسه وکړو، ښایي د نورو سیمو خلک گيله وکړي او ووايي چې موږ څه گناه کړې ده، چې ښوونځي او مدرسه نه راته جوړېږي؟ که ښوونځي سوځول کېږي، تاسې هم لیکلي دي چې د طالبانو جاهله او فرهنگ ضد ډله او د افغانانو د سولې او ازادۍ ښمنان یې سوځوي، د هېواد په جنوب کې او نورو سرحدي سیمو کې خلک په خپله په ښوونځیو پیرې کوي او له ښمنانو څخه یې ساتي، خو ترور، ترور دی. کله - کله په ډېرو لیریو هېوادونو کې هم مانی وړانوي. هلته خلک په خپل لگښت ښوونځي او د لوړو زده کړو موسسې چلوي، د خوست پوهنتون او زیاتره ښوونځي یې ښه بېلگه بللای شو.

دا چې په دې سیمو کې هم د امنیت چارې د ځینو غیرمسلمي کسانو او جنگسالارانو په لاس کې دي او د امنیت په تامین کې پاتې راغلي دي او خارجي ښمنانو یې ښوونځي سوځولي دي، نو د دوی څه گناه ده؟

تاسې هم د ۱۳۸۲ لمریز کال د زمري (اسد) د پنځمې نېټې په ۴۱ مه گڼه کې اعتراف کوئ چې په جنوب کې د ناکارایو ریښه په اسلام اباد کې ده. د پنجرې د دغې گڼې یوه برخه دلته را نقلوم:

‘رادیو بی بی سی و دولت مردان انگلیس که سیاست خود را به گونه های مختلف از

جنجره گرداننده گان و گوینده گان ان راډیو بیرون میکشند، بخوبی میدانند که جنگ و عملیات جنگی افراد طالبان، گاه و بیگاه در مناطق جنوب و جنوب شرقی کشور، ناشی از قیام ها مخالفت های مردم ان مناطق نیست، بلکه جنگجویان طالب و القاعده با خرابکاران گلبدین حکمتیار در انسوی مرزهای جنوبی و شرقی وارد افغانستان میشوند و ریشه حمایت از طالبان در جنوب و نه در میان مردم پشتون، بلکه در اسام اباد قرار دارد...'

بالکل همداسې ده، زموږ ډېرې ستونزې په تېرو دوه نیمو لسيزو کې د غرضي گاونډيانو د پټو او ښکاره تېريو پايله ده، خوموږ نه پوهېدلو او د يو بل سترگو ته مو خاورې ورشېندلې. راځئ چې وروسته له دې پوه شو او ځانونه د پردیو په اشاره په سیمو سره ونه وپشو.

دا وونیزه په خپلو نورو گڼو کې هم د سمې بدبینیو مسئله په بېلابېلو شکلونو مطرح کوي، په همدې ۱۴۱ گڼه کې د 'مخالفین دولت در جنوب کیها هستند؟' تر سرلیک لاندې په مطلب کې هم د سمت مسئله مطرح کوي، چې کېدی شي په بل ډول یې مطرح کړي وای.

دوی په نورو لیکنو هم د انساني مقام د درناوي خیال نه ساتي. مثلاً د پلوشې جریدې د کومې لیکنې په ځواب کې بل لیکوال مخاطبوي:

'یک راس نویسنده عزیز! نمیدانم چرا میخواهی با ارائه بیوگرافی ستانیزی ما هم مثل تو ستانیزی شناس شویم، ابروی این پیرمرد را بیشتر ازین جراح مکن...!'

تږدې شل کاله وړاندې کېږي چې له مطبوعاتو سره سرو کار لرم، خو په دې موده کې مې داسې کلمات نه دي تر سترگو شوي، چې په دې او ځینو نورو جریدو کې یې وینم.

ما د پلوشې ددوی په وینا د جیبې جریدې گڼې نه دي لوستي، که څه هم په دې مطبوعاتې جگړه کې داسې کلمات استعمالوي، نو د افسوس ځای دی، باید چې د ادب جنازه واخلو.

په هر صورت، خبره رانه اوږده شوه، زما خبرې د افغانستان د اطلاعاتو او کلتور وزارت مشرتابه ته متوجه دي. نه پوهېږم چې هغوی ولې لاس ترزنې ناست دي، چې د سترگو په وړاندې یې مطبوعات د بیارغونې او ملي یووالي په تامین کې د خدمت کولو پرځای د نفاق تخمونه شیندي. د افسوس ځای دی، چې د کابل ځینې مطبوعاتې زموږ د هېواد د یوې سیمې پرضد تبلیغات کوي، ایا د مطبوعاتو ازادې همداسې وي، چې هرڅوک چې هرڅه یې زړه وغواړي، هغه ولیکي؟ ایا د مطبوعاتو ازادې داسې وي چې موږ یوه سیمه ښه، علمدوسته اوبله به او جاهله وبولو؟

ایا زموږ ازادې جريدې دا حق لري چې چا ته سپکاوی وکړي؟
که د اطلاعاتو او کلتور وزارت د چارواکو پالیسي دا وي، باید چې په ډاگه ووايي.
دا وزارت خلکو ته مسوولیت لري، چې مطبوعات د قانون له مخې کنټرول کړي د
دغې جريدې مثال مې ځکه ورکړ، چې مالیدلې او کنټلې وه. بنایي نورې به هم همدا سې
خپرونې وي. چې مسوولین به یې له بلې سیمې او بل چا سره تعصب ولري، خودا حق نه
لري چې خپله کرکه او کینه په مطبوعاتو کې څرگنده کړي او په دې وران-ویجاړ هېواد
کې د نورو بې اتفاقیو او وینې تویولو سبب وگرځي.
د اطلاعاتو او کلتور وزارت باید ځواب ووايي. (46)

قراراندرې

(صبا) ښکښلنا مه بابا (رح) ولې ښکښي؟

اوس به زموږ د ارگ د لالان دې انجام ته څه وايي؟

ارزښتپالنه یو سپړیتوب ټاکونکی برید دی، هغه انسان چې په ژوندانه کې ارزښتپال نه وي په ټولنیز لحاظ له ژویو سره څه دومره توپیر نه لري. څه مادې ارزښتونه وي او څه معنوي ارزښتونه، څه دیني وي او څه عمومي اخلاقي ارزښتونه وي.

د دغسې ارزښتونو له ډلې څخه هم دنني انسان لپاره دهغه په ملي تعهد پورې تړلي ارزښتونه دي چې نننی انسان په هغو ارزښتونو کې چې گروهه پرې لري لمړۍ درجه اهمیت ورکوي. هغه وگړي چې په ننۍ نړۍ کې ملي ارزښتونو ته اهمیت نه ورکوي، یاغي او شاذ وگړي بلل کېږي، د ننۍ نړۍ ډېر مضر بلل شوي وگړي (مذهبي بنسټپال) که څه هم برید او حد نه منونکي گڼل شوي خو هغوی هم ملي ارزښتونو ته که په عملي نه وي نو په شعاري لحاظ ټینګ قایل دي.

په ملي ارزښتونو کې یو ډېر مهم ارزښت د ملي ستیو درناوی دی، دانسانانو ترمینځ ټولنیز تړاو او انتساب د یولړ داسې ارزښتونو پر بنسټ وي چې ټول پرې اجتماع پرې ایمان او گروهه لري، د یوې ملي ټولنې قیام هم هلته شونی شو چې په معینو اقدارو مو اتفاق راغی، که دغه څه ترمینځ نه وي نو بیا خو دې د دروغجنو مخ تور وي. که مو یوځای اوسېدلو ته اړتیا نه وي بیا به نه سره اوسېږو، هر سرې دې هلته ځي چې په نوم یې دی، په سر، مال، وینه او قلم یې پاللی، تردې بیا هاغسې بهتره ده، لږترلږه په خپل کور کې به څوک نه ښکښل کېږي.

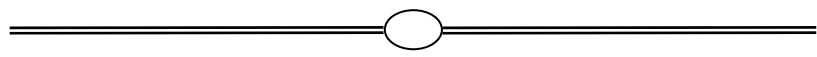
پیغمبر(ص) وايي: چې د بندگانو شکر یې پرځای نکړ، د خدای شکر به هم په ځای نکړای شي. افغانستان زموږ کور دی، زموږ غرغری یې د نیکونو د قربانیو ځلی او درې درې یې د نیکونو د ستړیو او غازي آسونو سومې ښکل کړي. هغه خلک چې گمان کوي د چاله هڅو او قربانیو پرته د خپل هېواد خاوند شوی د حماقت رنځور دی او هغه څوک چې د خدای داد او د نیکونو د قربانیو دغه هدیه ناڅه گڼي هغوی پدې خاوره د اوسېدلو حق نه لري.

موده وړاندې مي، د صبا په نامه په يوه داسې مجله کې چې لورونه يې کمه او ځورونه يې ډېره لرله، په يوه کاریکاتور سترگي ونستې چې د مجلې د مېنځ د پاڼو په ډېره اېتره توگه پداسې ډول چاپل شوي وو چې له مخکې، ورسته، نن، پرون، پوهې، ادب، هنر، نقد، څېړنې، فلسفې او طنز او يا بل کوم مضمون او غرض سره يې هيڅ ډول تړاونه تعبيرېده چې د نشر توجیه يې پرې شوې وای، او د نفرت، حقارت، نفاق، دوه مخي، سپک خوی، لجاجت، سفاقت او جسارت پرې له يوې خوا هم نه جوړېده.

د رهين د بيان د ازادې ترچتر او د خلیلزاد د جمهوري افغانستان ترنیم ځورند بیرغ لاندې د ملي توهين دغه وثیقه ولولئ، په پورتني انځور کې خپل بابا ولي ولتوي، که نن تاسو ته پدې کرغېرن تصوير کې خپل بابا ولي در حضور نشي نو د سبلاپاره پدې پاخه باوري اوسئ چې ستاسو د اولادونو او نوي نسل په ذهن کې به بابا ولي (رحمه الله) همدغسې انځور وي لکه د صبا د علمي! فرهنگي! او ادبي!!!!!! مجلې پدې گڼه کې چې دغو کرغېرنو او گناهگارو گوتو انځور کړی.

انځور د صبا مجلې د شپږدېرشمې گڼې په ۳۳ مخ کې وگورئ (47)

خالد هادي (حیدري)

د ولس په وړاندې درغلي څه ته وايي؟

له کله چې په افغانستان کې د ډيموکراسۍ په نوم وروستی تحولات راغلل او د طالبانو د واکمنۍ د راپرځیدو اعلان وشو. نو ولس ته دا امید پیدا شو چې نور به یې څوک پر پټ، عزت او ملي ارزښتونو تېری نه کوي، نور به یې څوک په نه جرم تر زندانونو نه کشوي، نور به یې څوک پر تاریخ او ملي ویاړونو ملنډې نه وهي، نور به یې څوک د ملي یووالي رینښې نه باسي، نور به د ولس اکثریت او اقلیت ته خپل روا حقونه د عدالت له مخې ورکول کیږي او نور...

خو افسوس چې داسې هیڅ هم ونشول او د طالبانو د توري دورې په پرتله ملي ضد توري تیارې بیا هم پر هیواد راغلې، چې نه یوازې یې د همدې ولس ملي شتمنۍ لوټ او تالاکې بلکې د همدې ولس تر منځ یې د ملي وحدت په له منځه وړولو کې هر ډول هڅه په کار واچول شوه: د هیواد د اکثریت ژبه نوره هم تر پښو لاندې شوه. په مطبوعاتو کې ملي مشرانو ته ښکتنځل، پر ملي ویاړونو ملنډې وهل، ملي ترمینالوژي له منځه وړل خو دې حد ته رسیدلي، چې د پلازمینې په هر کتابپلورنځي کې د مجلو او ورځپاڼو پر منځ یې له واریه په غټو توري هر څوک لیدلای شي، د ساري په توګه (هفته نامه کابل، پنجره، پیام مجاهد او دا دی اوس مهال صبا او ونیزه) هم په دې کتار کې راځي، چې په دغو ښکتنځلو او سپکاوي یې لاس پورې کړی دی.

په دې لار کې د اطلاعاتو کلتور وزارت خپل ټول توان د هر ډول ملي ضد کارونو په ترسره کولو کې نه دی سیمولی، آن چې په زیاتو مواردو کې خو د دغو خپرونو نېغه همکاري کوي، د ساري په توګه د پنجرې او ونیزې چلوونکي د ښاغلي رهین دوست دی، چې کېدی شي په دې خپرونه کې زیاتې خپرېدونکي ښکتنځلي د هغه په طبعه برابرې وي.

څه موده مخکې ښاغلي کرزي د سید جمال الدین افغان جایزه رهین مخدوم ته ځکه ورکړه، چې ګواکې ستر خدمتونه یې کړي دي، په خپله وینا کې یې زیاته کړه (رهین مخدوم د خپل ولس په وړاندې همیشې د اخلاص او هیواد پرستۍ له مخې د د هر ډول

ملي خيانتونو مخه نيولې ده) خو دومره څوک پيدا نه شو چې دا پوښتنه وکړي چې د کلتور وزارت د خپل ولس په وړاندې کوم مسووليت تر سره کړی دی؟ که دا خدمت وي، چې ملي ترمينالوژي دې په خپرونو کې تر پښو لاندې شي، بيا خو سمه ده، که دا خدمت وي، چې ځوان ليکوال دې څارنواليو ته ور معرفي کړي، نو بيا هم بېخي سهي ده، که د بيان د ازادۍ تر شعار لاندې د ځينو ليکوالو قلمونه ماتېږي او د ځينو ليکنو په تور بند ته اچول کېږي، بيا خو رښتيا هم چې رهين ستر خدمتگار دی.

که د کلتور وزارت د هيواد ملي ترمينالوژي په پردۍ ترمينالوژي اړولو ته ملي خدمت ويل کېږي، نو بيا دې دا جايزه هم د مخدوم مبارک وي.

د ټولې پلازميني او ولايتونو د وزارتونو او رياستونو لوجې له پښتو څخه اړول که ملي خدمت وي او له مخې يې د ملي امنيت ستر ستون (ستره محکمه) په دادگاه عالي او د هيواد د روڼاندو مرکز (پوهنتون) په دانشگاه اړول کېږي نو بيا دې دا جايزه هم د مخدوم مبارک وي.

د پلازميني په راډيو ټلويزيون کې پښتو په سلو کې پنځه نشرات هم نه لري، خو د ايراني فلمونو او ايراني سريالونو کچه تر پښتو ډېره وي، بيا خو رښتيا هم چې رهين هيواد پال او پرافغاني-ملي ارزښتونو مين وزير دی، او سنی جايزه دې هم د مخدوم مبارک وي.

يو ستر خدمت خو يې دا دی په دې وروستيو کې يې کړی، چې هغه په صبا او نيزه کې چې له کابل څخه خپرېږي، د احمد شاه بابا يو کارتون دی، چې په دې وروستيو کې خپور شوی دی، په دې کې احمد شاه بابا انځور شوی، چې بسکرونه او بدرنگه څېره لري او په ټولگي کې ولاړ دی: په ټولگي کې ولاړ ښوونکی له زده کوونکي څخه پوښتي: "احمد شاه بابا چې کرد؟"

—هيچ، مرا دو سال ناکام کرد."

(صبا، شپږم کال، ۳۲ مه گڼه، مخ: ۳۳)

نو ښاغلی رهین چې د دویم ځل لپاره د وزارت پر څوکی پاتې دی، د دې ډول سپکاوي لپاره څه دلیل لري؟؟ ایا د صبا ښاغلي کارکوونکي به هم څارنوالیو ته معرفي کوي؟

غلام رسول خوشبخت چې له شپږو میاشتو راهیسې په بېرحمی سره په بند کې پروت دی، هېڅوک یې هم پوښتنه نه کوي، آن د کابل توفیق خانې مشر د حامد کرزي د فرهنگي سلاکار زلمي هېوادم مل امر هم نه مني او د خپل شخصي عقدو له مخې یې دا شاعر په بند کې اچولی، چې د کلتور وزارت یې پر حال غوږونه کاڼه اچوي. دغه راز د ښاغلي مبارز استعفا هم د دې وزارت په بدنامۍ تمامه شوه، چې په خپله رهین ورپسې په مطبوعاتې کې له توهین او اهانت څخه ډکې خبرې کولې. په افغانستان کې گڼ شمېر فرهنگپال او لیکوال پر دې موضوع سخت خواشیني دي او کېدی شي په زیاتو ولایتونو کې رسماً احتجاجي لیکنې خپري کړي. (48)

برهان

د رهین په وړاندي د کابل لاریون څه شي وهڅاوه؟

د کب په ۲۴مه نیټه په کابل کې د افغانستان د اطلاعاتو او کلتور وزیر، مخدوم رهین، په وړاندي یو لاریون تر سره سو چې د هغه د بیلابیلو نادودو له امله یې له مشرانو چارواکو وغوښتل چې رهین له دندې گونډه کړي او پر ځای یې یو رښتینی افغان

او ملي شخصیت راوړي. غوسه ناکو مظاهره چیانو رهین د دولتي رسنیو، په ځانگړې توگه د تلویزون او راډیو، پر ناوړه کارونې تورن کړ.

پر ښاغلي رهین باندې له اوږدې مودې راهیسې پراخي نیوکې کیدې، چې د دې پر ځای چې ازادو ډله ټیزو رسنیو ته وده ورکړي هغوي سانسوروي او په خپله خوښه یې برابروي. دده په وړاندي دا درېیم په پرتلیزه توگه ستر لاریون دي چې دده د وزارت چلولو په موده کې ترسره کيږي. په پروني لاریون کې په سلگونو کابل ښاریانو چې ډیرې یې دده د پخوانۍ 'شورا' غړې وو گډون کړي وو.

له لاریون کونکو نه به یې واوړو:

لاریون کوونکو خپله مظاهره له شاه دوشمیره څخه پیل کړه او ارگ ته نژدې په پښتونستان څلورلارې کې سره غونډه شول. دوي ویل د رهین کړنلارې د ډیموکراسۍ او ولسواکي د آرونو پر خلاف دي ځکه چې دي هڅه کوي دولتي رسنۍ تر خپل نیواک

لاندي وساتي. د دوي غوښتنه له ولسمشر کرزي نه د رهين ژر تر ژره گوښه کول وو چې تر اوسه پرې چا غور نه دي گرولي.

لاريون د کابل د بناريانو د شورا (شورای شهروندان کابل) له خوا په لار اچول سوی و. رهين ترڅو ورځو مخکې د همدې شورا په خپل سر ټاکلي شوي مشر و چې تر اوسه ډاگيزه نه ده ولي دی له هغې نه و اويستل او يا وشړل شو. که څه هم رهين ادعا کوي چې ده په خپله خوښه شورا پرېښوده خو پروډ د لاريون کوونکو خبرو داسې ښوده چې کومه شخړه يې ترمنځ وه.

يو لاريون کونکي ويل: 'رهين ټول تلویزيونونه او راډيوگانې په خپله گټه را څرخوي. بل ويل: 'رهين راډيو او تلویزيون سانسوروي او دا خپله د ډيموکراسۍ پر خلاف يو کار دي'. بل بيا ويل: 'اوسني حکومت دخلکو او ملي حکومت دي، حکومتي تلویزيون او راډيو هم بايد ملي او دخلکو وي، نه داچې د يوو سړي په طبعه؟'

د مخکينيو مظاهرو پایله؟

د رهين په وړاندې لومړي لاريون د ۱۳۸۱ کال د زمري په مياشت کې ترسره شو چې هغه وخت مظاهره چيانو دده د گوښه کولو لپاره په تاوتريخوالي لاس پورې کړي وو او د اطلاعات او کلتور وزارت د ودانۍ شيشې يې په تېرو ویشتلې وې. خو هغه مهال رهين په غبرگون کې اعتراض کونکي خپل شخصي دښمنان او وړانې کونکي وبلل. دا لاريون په پخوانۍ لنډمهاله اداره کې د رهين له ټاکلو لږ موده وروسته پېښ سو چې د مظاهره چيانو غږ چا وانه وریده.

دويم لاريون د ۱۳۸۲ کال د چنگاښ په مياشت کې بيا هم د اطلاعات او کلتور وزارت مخ ته ترسره شو چې د رهين گوښه کيدل يې غوښتل. هغه مهال لاريون کوونکو رهين د يوې ورځپاڼه چلونکي په ملاتړ نيوکله کوله چا چې په ډيموکراسۍ کې د اسلام د ونډې په هکله پوښتنه او چته کړي وه او، دستري محکمې په وينا، دين ته يې له سپکاوي ډکه ليکنه ليکلې وه. ويل کيږي رهين هغه وخت د افتاب ورځپاڼې له ايراني چلونکي، حسين مهدوي، سره مرسته کړې وه ترڅو د څارنوالي له نيونځي څخه پښې سپکې کړي او له هيواده بهر لاړ شي. په دې ډول اسلام ته د سپکاوي په تورو نو د مهدوي په محاکمه باندي خوله پټه شوه. خو هغه وخت هم هيچا د رهين د گوښه کيدو او د محکمې د فتواله مخي له 'بيدینانو' سره د هغه د مرستې په اړه چا سر ونگرزاوه.

داخلي به وگورو چې ولسمشر کرزي چا چې يوه رایه له رهينه او په ميلونونو رایې له ولسه اخیستي د خلکو غوښتنو ته څه ډول ځواب وايي؟! (49)

خالد هادي حیدري

د علامه رشاد په مړینه کې د کلتور وزارت د موراو مېرې سلوک

د روان لمريز کال، د ليندۍ د مياشتې يوولسمه د ارواښاد علامه پوهاند عبدالشکور رشاد د مړينې هغه توره نېټه ده، چې د ملي ماتم د ورځې په څېر ده، چې ټول لراو بر افغانان يې وکړول او تر پايه به يې نه هېروي.

گران استاد، په داسې حال کې له مور څخه جلا شو، چې گران هېواد مو د بېلابېلو تربگنيو او گډوډيو ښکار دی او د ځينو جگپوړو چارواکو په گډون زيات نور کسان د وسلو او پيسو په زور په ولس خپلې غوښتنې مني، چې دا څېرې به خپل دغه بدرنگ کار ته نور هم دوام ورکوي.

گران استاد د خپل ژوند خو لسيزې د خوار، زار، کړېدلي او دردېدلي افغان ملت خدمت ته وقف کړې، چې تر وروستۍ سلگۍ پورې يې په دې ډگر کې صادقانه خدمت ترسره کړ او ملت به يې هم دا خدمت نه هېروي، د ده له خوا راپاتې په لسگونو اثار د دې خبرې پخلی کوي.

خو د استاد پر مړينې، د ملت خواخوږيو، اوښکو او ژړاگانو دا خبره نوره هم څرگنده کړه، چې استاد د خلکو په زړونو کې ژوند کاوه، د خلکو لپاره و، د خلکو په زړونو کې به ژوند کوي او په خلکو پورې به اړه لري.

خو د غم او وير په دغو خواشينوونکو مراسمو کې د دولتي چارواکو، نه گډون بيا د دولت د مور و ميرې چلند ښه زبات کړ. د وير او غم د مراسمو پر لومړۍ ورځ چې په کابل کې ترسره شوه، يوازې د گوتو په شمېر چارواکو گډون کړی و، چې مورې يوازې انورالحق احدي، ښاغلی ارسلا، برهان الدين رباني او نور... يادولای شو، چې خپل شتون يې تر يوه ځايه څرگند کړ.

د استاد رشاد په ياد د خواشينۍ د مراسمو پر لومړۍ ورځ د اطلاعاتو او کلتور

وزارت ځینو چارواکو هم گډون وکړ، کله چې بناغلی رهین د روغتون غولي ته راننوت او د مراسمو سیمې ته نژدې کښته شو، خپل موبایل یې راو کښې چې د کابل ټلوویزیون چارواکي خبر کړي، هغوی راشي او دا مراسم عکاسي کړي، حال دا چې د ټلوویزیون درې تنه کارکوونکي له وړاندې هلته ناست وو.

دغه وزارت باید د دغو مراسمو ټولې چارې سمبالولای، باید چې له بهر څخه یې د ځینو فرهنگیانو د راتگ سمبالښت کولای او دغه راز یې نور امکانات هم برابرولای، خود وزارت چارواکي یوازې یو څو شپې هلته تم شول، نور نو پر خپله مخه لاړل. حال دا چې دا وزارت د کابل ښاریانو شورا لري، چې په هره غونډه کې یې د سلگونو کسانو د راتگ زمینه برابرېږي، ان چې زلمی خلیلزاد هم ورته رابولي او په راډیوگانو- ټلوویزیون او نورو رسنیو کې یې فعالیتونه خپرېږي، خود استاد د مړینې اعلان لومړی د کلید راډیو له لارې خپور شو، چې یوه شخصي راډیو ده، د افغانستان راډیو یوازې پښتو څانگې خپر تېر کړې، بس.

استاد د نفس له غرور نه برخمن انسان و، چې هېڅلکه یې هم دولتي چارواکو ته لاسونه اوږده نه کړل چې کوم کتاب یې ورته چاپ کړي، یا دې هم د کوم کتاب لپاره پاڼگه ورکړي، همدا وجه وه چې زیات کتابونه یې ناچاپه پاته دي او په دغو ناچاپه کتابونو کې زیاتره ډېر مهم هم دي، چې نن سبا یې چاپول ډېر ضروري گڼل کېږي، اوسني وزارت خو نه کومه پښتو خپرونه لرله، نه یې کوم پښتو کتاب چاپ کړ او نه به یې د بناغلي رهین په مشرۍ کې څوک څرک ولگوي، د بناغلي رهین د واکمنۍ په موده کې دغه وزیر د خپلو هغو لیکنو ټول مواد او پلانونه عملي کړل، چې په امریکا کې یې په امید او ونیزه کې خپرول، ده نه افغان غوښت، نه یې افغانستان، تر ځان یې د خپلې نظریې زیات ملگري هم راتا وکړي وو، چې د ده د نظریې او رایې یلوي به یې کوله، نو دا د ستم او تعصب لارویان کله د افغان او افغانستان په گټه خبره منلای شي، بیا د استاد علامه په څېر یو ملي خدمتگار خو به یې خامخا د سترگو اغزی وي.

استاد به په ژوندوني هم له اوسنیو چارواکو سر ټکاو، چې د دې ملت او هېواد په گټه نه دي، په ځانگړې توگه یې د کلتور وزارت یاد او، چې په رښتیا هم له تعصب او ترېگنۍ ډک چلندونه به یې له تاریخ څخه هېڅلکه هم هېر نه شي.

د کابل په مراسمو کې نه د دولت د رئیس پیغام ولوستل شو، نه د خواخوږۍ مراتب وړاندې شول، نه مو هم د کلتور وزارت له خوا کوم خپور شوی پیغام ولید. ځکه موږ ته خو هسې هم پته وه، چې د کلتور اوسنی وزارت یوازې یوې ځانگړې طبقې ته کار کوي او یوې ژبې ته ترجیح ورکوي، چې دا یې د تېر درې کلن کار په اوږدو کې موږ ته څرگند

شول.

دغه وزارت خو څارنوالان هم ټپکه کړي وو، چې کوم لیکوال به یې خوښ نه و، نو سم له لاسه به یې په لاس ورکاوه، یا به یې هم ورته دوسیې جوړولې، چې دا په دې نوې پېړۍ کې د وحشت یوه بېله ننداره وه، چې مور ولیده او نور نو څرگنده نه ده، چې د دغه وزارت په اډانه کې به کوم نور تبعیضونه سرونه اوچتوي.

بله ورځ چې د استاد جنازه کندهار ته لېږدول کېده، د وزارت له خوا یو کس هم نه و لېږل شوی، لږ تر لږه یې چا یو تش پیغام هم ونه لید، چې هلته یې په چا ولولي. یوازې گل اغا شېرزي له لومړۍ شېبې تر کندهاره پورې د استاد له جنازې سره ملگرتیا کوله، چې په کندهار کې بیا د کندهار د والي او ښاروال، دغه راز نورو چارواکو منډې ترې د یادونې وړ دي، چې هر راز همکاري یې وکړه. الله دې دوی روغ لري او دا زیاردې یې په صواب کې راشي.

استاد یوازې د پښتنو نه و، چې د اطلاعاتو او کلتور وزارت داسې چلند ورسره وکړ، استاد خو د پښتو تر څنگ په نورو ژبو هم کتابونه لیکلي، استاد خو په خپله ځان په قوم او قبیلې پورې منحصر نه گانه، بلکې په ټول افغانستان او افغانانو پورې یې اړه لرله، دا که د کلتور وزارت چارواکي افغانان نه گڼي، بیا خو نو سمه ده.

خو مور وینو چې دلته بیا هم ځینې کړۍ استاد ته په پردۍ سترگه گوري او په دې توگه یې خپل هویت او هدفونه څرگند کړل.

الله دې استاد ته جنتونه ورپه برخه کړي، الله دې د ده نجیبې کورنۍ ته صبر ورکړي او د استاد شاگردان دې گړندي لري، چې وکړای شي د استاد پر پله گام کښېږدي او د ده یاد دې ژوندی وساتي. (50)

خالد هادي حیدري

بناغلی رهین اوس څوک لري؟

(عبدالحمید مبارز، د رهین د پالیسی یو بل قرباني)

سید مخدوم رهین یوازینی وزیر دی، چې اکثریت افغانان ورڅخه ناراضه دي او تل د هغه د بې کفایتۍ او مضرو پلانونو خبره کوي.

دا خبره بناغلي کرزي ته هم څرگنده ده، ځکه چې په تېرو کلونو کې د اطلاعاتو او کلتور وزارت بې کفایتی ټولو ته څرگنده شوې ده، ان چې ځینو ځوانو لیکوالو په خپله کرزي ته مخامخ د رهین د کارونو نیمګړتیاوې یادې کړې دي، او د یوه ملي وزارت غوښتنه یې ورڅخه کړې وه، خو نه ده څرگنده چې دی بیا ولې د پخوا په شان د وزارت لپاره غوره خبره وگڼل شوه. ځکه بناغلي رهین خپل ټول کارونه او هڅې یوې ژبې، یوه قام او یوه اړخ ته ځانګړې کړې دي، حال دا چې په دې هېواد کې ټول مېشت قامونه حق لري چې باید ژبې ته یې کار وشي او دا د نوي اساسي قانون یوه ماده هم ده، چې په دې هېواد کې ټول مېشت قامونه حق لري، چې په خپله ژبه زده کړه وکړي او دولت ته دا مسوولیت ورتړغاري دی، چې ټولو ژبو ته عملي کار وکړي.

کله چې بناغلي سید مخدوم رهین د وزارت د څوکۍ خپلولو لپاره له امریکا څخه تشریف راوړ، نو سم له لاسه یې خپل مرستیال رهنورد زریاب وټاکه، چې دا بناغلی یې له فرانسې څخه راوغوښت، دا دواړه بناغلي د افغان او افغانستان په وړاندې یو دریځ لري، د افغان پرځای (شهروند) غوره گڼي، رهنورد زریاب په یوه عامه غونډه کې وویل، چې دغه بناغلي ته چا د اساسي قانون مسوده ورسپالې وه، چې ژبه یې ورسمه کړي، خو زریاب د گیلې په ډول وویل چې ده د افغان پر ځای (شهروند) توری لیکلی و، چې وروسته افغان راغلی، دا بناغلی خپه و، چې د ده فرمایش او غوښتنه ولې نه وه عملي شوې.

دغه راز په خپله رهین تر خپلې مشرۍ لاندې (شورای شهروندان کابل) جوړ کړی، چې

د کابل په هره ناحیه کې ورته دفترونه نیول شوي، له پټو او بنسکاره کارونو یې څوک خبر نه دي، چې ایا ملي هدف لري او که یوازې د وزیر د تقویه کولو لپاره کار کوي؟ دغه راز وزیر په تېر کال کې خپله ازموینه ورکړه، چې په ډېرو وړو مسایلو یې ځینې ځوان لیکوالان څارنوالیو ته ورمعرفي کړل او تل یې د بېخایه غچ اخیستنې شعارونه ورکړي دي. لکه بناغلي عبدالاحمد محمدیار چې له کندهار څخه د وزیر په امر د کابل لویې څارنوالۍ ته راوغوښتل شو، یا صالح محمد صالح چې درې ورځې ورڅخه تحقیقات روان وو، خو کله چې وزیر ملامت و خوت، نو ځان یې غلی ونيو، هغه د یوه متل له مخې چې، شیخ فریده! پټه خوله دې بهتري ده، په دې برخه کې یې نه بڅښنه وغوښته، نه یې مطبوعاتو ته ځواب درلود.

له یوې خوا د بیان د ازادۍ شعارونه ورکوي، له بلې خوا په خپله د بیان د ازادۍ تر ټولو سخت دښمن دی، د ساري په توګه په انټرنټ کې په رهین پسي یوه لیکنه راغلې وه، چې گواکې رهین د کابل په ځینو سیمو کې د خپلو اشخاصو له خوا کیندنې کوي او تاریخي اثار په پټه راباسي، بیا یې په پټه پلوري، خو بناغلي رهین د دې پرځای چې اصلي لیکوال پیدا کړي، یوښتنه ځنې وکړي، نور کسان یې څارنوالیو ته ورمعرفي کړل او دوسیې یې پسي جوړې کړې.

دغه راز یې هوسی مجلې ته هم ستونزې پېښې کړې وې، غوښتل یې چې بنده یې کړي، خو کله چې د هوسی مجلې چلوونکو د راجسټر اسناد وروړاندې کړل، نو دې وزارت ورته پلمه کوله چې ولې په دې وروستیو کې راجسټر شوي، ولې پخوا نه ده راجسټر شوي، حال دا چې د مطبوعاتو قانون په هماغه میاشت کې توشیح شوی و، چې د هوسی چلوونکو هم د مطبوعاتو د قانون ټولې مادې منلې او پر ځان تطبیق کړې وې. په دې وروستیو کې دې وزارت نوبت مجله هم بنه کړه، دوی پلمه کوي، چې دا مجله بشپړه سیاسي ده، حال دا چې په کابل کې په سلګونو مجلې سیاسي لیکنې خپروي، بله دا چې اوس خو د بیان ازادې او ډیموکراسي پلې شوې ده، باید چې هره خپرونه دلته راشي، دولت باید دپته وگوري، چې مجله د چا له خوا چاپېږي، دپته دې وگوري، چې څه په کې چاپېږي. بله دا چې رهین په خپل امر په کابل کې خیبر ټلويزیوني چینل بند کړی، چې گواکې سیاسي خبرې په کې راځي، بل پلو بیا پنځه- شپږ ایراني چینلونه خپرونې کوي، چې په هغوی کې هم د افغانستان په باب سیاسي خبرې راځي، دلته بیا وزیر هېڅ هم نه وايي.

د دې وزارت په اړه په ډېرو خپرونو کې لیکنې راغلي، که راټولې شي، یو ستر کتاب به ورڅخه جوړ شي، خو له بده مرغه چې په دې برخه کې دولت خپل غوږونه کاڼه کړي دي.

د نښتر مجلې د درېیمې او څلورمې غبرګې ګڼې یوه لیکنه کې راغلي:

“دا بې پلانه، بې تصمیمه او فرمایشي وزارت دی چې د یوې ښځې لپاره یې په تشکیل کې د هنرونو د معینیت څوکۍ زیاته کړه، خو چې هغه لاره نو په ټول هېواد کې بل داسې څوک نه شته چې پر ځای یې معین مقرر شي نو ځکه د ورکې ورځې نه زیاب ته پاتې شوه.”

رښتیا هم دا فرمایشي او بې کیفیته وزارت ستر کار دا کړی، چې وزیر یې خپلو هغو افغان او افغانستان ضد لیکنو ته د عمل جامه ورواغوستله، چې له امریکا څخه په (امید) نوې خپرېدونکې خپرونه کې یې لیکلې دي.

“دا هم د رهین هغه څنجر دی چې د دوستۍ په نوم یې د پښتنو په زړونو ټومبې، ځکه دی د اطلاعاتو او کلتور وزیر دی د ده په وزارت کې باید داسې کسان وي چې د خپل قوم او په مجموع کې د ټول افغان ملت نماینده ګي وکړي، داسې نه چې د ده د مرستیالانو (معینانو) په څېر تش په نوم پښتانه خو په پښتو خبرې هم نه شي کولای، خبرې خولا پرېږده چې د دروازي پر سر د خپل دفتر نوم هم په پښتو نشي لیکلای او په پاړسي یې لیکلې دي (معین نشراتي، معین فرهنگي).”

د دې وزارت په سلو کې ۸ کارکوونکي هم پښتانه نه دي، حال دا چې کارونه یې باید د ټول افغانستان استازیتوب وکړي. د دې پر ځای چې یوه ملي ارګان او یوې ملي ټولنې ته کار وکړي، (شورای شهروندان کابل) ته کارونه روان دي او وزیر غواړي چې د خپلو ملاتړو کړي پراخه کړي.

په دې وروستیو کې خبر شوو، چې د دې وزارت مرستیال بناغلي عبدالحمید مبارز له خپلې دندې استفا ورکړه، بناغلي مبارز په همدې روان لمريز کال کې د ټوپکوالو له خوا وګواښل شو، چې دا خبره مطبوعاتو ته هم راووتله دی که نور څه نه وي، دی د افغان ملت سپکاوی نه کوي او یو تکړه لیکوال دی، چې په افغاني کړيو کې ښه شهرت هم لري. نوموړي هروخت یادونه کوله، چې په دې وزارت کې له رهین سره نه دی جوړ، د هغه له زیاتو نظرونو او پالیسۍ سره نه دی جوړ، خو بیا هم داسې ښکاري چې رهین به په دې نوې څوکۍ کې بیا خپلې تېرې پالیسۍ ته دوام ورکړي او د ستر اکثریت پر حق به خپته واچوي.

په دې وزارت کې جوړښت سترې نیمګړتیاوې لري، هغه خپرونې چې په دې وزارت کې راجسټر دي، اکثریت یې د ملي ګټو خلاف لیکنې کوي، له افغاني او ملي ترمینالوژۍ څخه سرغړونه کوي، چې دا د دې وزارت کار و، باید چې مخه یې نیولې وای، نه یوازې یې مخه نه نیسي، بلکې وزارت هم د ایراني ترمینالوژۍ دودولو ته ملا

ترلې، چې دغه کار یې ټول ملت ته څرگند دی، بېلگې یې په دولتي خپرونو کې هم لیدلای شو.

ښاغلی رهین او د ټلويزيون پخوانی رئیس حضرتي، د محمد ظاهر شاه ډالی دي، چې ملت ته یې وړاندې کړي دي، ځکه چې دوی دواړه د مصلحت له مخې پر دغو څوکیو گمارل شوي، چې هېڅ ډول لیاقت په پام کې نه دی نیول شوی. نو ځکه به ښاغلی رهین پر ځان ډاډمن وي، چې د راروانو پنځو کلونو لپاره به پر دې ملت واکمني کوي او خپلې ځانگړې پالیسي ته به دوام ورکوي.

خو افغان لیکوال او فرهنگیان چې اکثریت یې له ښاغلي رهین څخه خاوبدي دي او دی نه غواړي، اوس له ملگرو ملتونو څخه په کلکه غوښتنه کوي، چې تر ټولو ستره نیمگړتیا په اوسني وزیر کې ده، چې د ملت یوه ستره کتله ده مخالفه ده، دی ټولو ژبو ته حق نه ورکوي، ټول مطبوعات، وزارت او نور امکانات یې یوې ژبې ته ځانگړي کړي دي.

ښاغلي رهین هغه وخت خپله تگلاره نوره هم جوته کړه، چې (د کمکیانو انیس) خپرونې نوم یې په (انیس کودک واپاره) حال دا چې دا خپرونه له پیل په (د کمکیانو انیس) نوم سره خپرېده.

د راډیو ټلويزيون د ټولو خپرونو نومونه یې واپول، اوس یوه خپرونه هم سوچه پښتو نوم نه لري، ځینې نومونه یوازې پښتو ته راژباړل شوي دي، په ټلويزيون کې ایراني فلمونه، سریالونه او سندري یوه غټه فیصدي جوړوي، چې په راډیوگانو کې هم دا اصل محسوس دی. حال دا چې دغه کار زموږ د اصیل افغاني کلتور پر هويت سیوری اچولی او موږ یې ژغورنه غواړو.

ښاغلي رهین ته د کرزي له خوا د سید جمال الدین افغان افتخاري نښان په دې نوم ورکړل شو، چې ډېر فرهنگي خدمتونه یې کړي دي، خو موږ حیران یو، چې کوم خدمتونه؟؟؟ ښاغلی کرزی دې مهرباني وکړي، یوځل دې خپل ولس ته مراجعه وکړي، نه یوازې په کابل، بلکې په اکثر و لایتونو کې دې د رهین په باب پوښتنې وکړي، چې څومره کسان ورڅخه خوښ دي؟

د نورو ژبو تر منځ ستر توپیر کوي، مثلاً کله چې د ده کوم دوست مري، د هغه لپاره سترې غونډې او سیمینارونه جوړېږي، کتابونه ورته چاپوي، د هغه په اړه په خپله وزیر لیکني کوي، خو که علامه پوهاند اکاډمیسین استاد عبدالشکور رشاد مري، چې ټول فرهنگیان یې په غم کې وینې ژاړي، اوسنی وزارت یې په کیسه کې هم نه کېږي، جنازه له کابل څخه کندهار ته وړل کېږي، د دې وزارت یو عادي مامور هم نه ورسره ځي، چې دغه

کار د ملت پر زړه یو ستر داغ پرېښود، دغه کار یې یو ستر ثبوت دی، چې وزارت یې پر مړینه ځان ناگاره اچولی دی، یا هم ورباندې خوښ شوی و، چې داسې توپیري چلند یې ورسره وکړي.

دغه وزارت د پښتو خپرونو د ثبت او راجسټر پر وخت ستونزې پېښوي، کله چې ښاغلي محمد یار غوښتل چې ښکلا مجله راجسټر کړي، په اړونده شعبه کې ورته کارکوونکو ستونزې پېښولې، یوه او بله پلمه یې کوله، کله چې موضوع وڅېړل شوه، یوه کارکوونکي وویل، چې وزیر امر کړی، چې د محمد یار چینل ته دې مجلې نه راجسټر کېږي، حال دا چې دا وزارت په دې برخه کې هېڅ ډول حق هم نه لري، ځکه چې ټولو ته باید په یوه سترگه وگوري. بله دا چې د وزیر شخصي دښمني به له پښتو او پښتنو سره وي، په دې دښمنۍ کې حق نه لري، چې قانون تر پښولاندې کړي.

موږ د قانون د هرې مادې درناوی کوو، منو یې او پلي کول یې غواړو، د ډیموکراسۍ په رڼا کې د خپلو حقونو اعاده غواړو، دغه راز له ښاغلي عبدالحمید مبارز سره هم خپله خواخوږي څرگندوو، چې په ډېر درنښت سره یې خپله استعفا وړاندې کړه. چې ښاغلی مبارز د ښاغلي رهین وروستی قرباني و. (51)

همیم جلالزی، غزنی

‘اواز’ نوبت دی او که...؟

زه له ښاره په یوڅه لیږې واټن کې اوسم، اوونۍ نیمه وروسته یوځل ښار ته سر وربکاره کوم. په ښار کې هم داسې د پام وړ د شناخت ځای او خلک نه لرم، یوازې یو څو فرهنگپال وروڼه دي، چې څو شېبې ورسره د بانډار گونډه ماتوم او په خبرو-خبرو د یو بل سرونه-سره خوږوو.

یوه ورځ چې کله له ملگرو سره مخامخ شوم، نو یوه راته زمور د پخواني دود له مخې بیا هم ځینې نوې څپرې شوې مجلې او د کتنې وړ کتابونه تیار کړي وو او د کتنې لپاره یې راته راوسپارل، خو دا ځل یې یوه نوې، ها د چا خبره کاغذ پیچ مجله هم راکړه. که څه هم د مجلې نوم راته د ماشومتوب له شپو-ورځو څخه اشنا و، ځکه هغه مهال به مې هم کله-کله په گوډ او مات لوست سره ځینې توکي په کې لوستل. په هر حال، کله چې په کور کې مطالعې ته کښېناستم، نو د خپلې زیاتې تلوسې له امله مې لومړې نوې مجله راپورته کړه او د لوستلو هوډ مې یې وکړ. د مجلې د پښتۍ پر لومړي مخ د هېواد د وتلي سندرغاړي فرهاد دریا خبره وه او پورته یې په غټو سپینو تورو سره “اواز” لیکل شوی و. د مجلې په کتنه بوخت شوم، سر ترپایه مې پاڼه-پاڼه واپوله او لیکنه په لیکنه مې وځیړوله. خو باور وکړئ، چې نه یوازې د خپلې تندې د ماتولو څه مې په کې ونه موندل، بلکې مطالعې یې زما د ژوند د ترڅو خاطر وپه لږ کې یوه بله دا هم ورزیاته کړه، چې وروسته به یې بیا تاسې هم وگورئ.

څرنگه چې مجله د دویم ځل لپاره خپرېده، لومړۍ گڼه او د امتیاز څښتن یې د افغانستان د راډیو-ټلوویزیون ریاست و، نو له همدې امله یې زیاته برخه د راډیو-ټلوویزیون په اړه خبرې اترې او یوه په کې د راډیو-ټلوویزیون د هغه مهال له رئیس ښاغلي غلام حسن حضرتي سره شوې مرکه وه.

د سیمما ترانې او پښتې دوو غټو تصویرونو د مجلې منځپانې نیولې وې. د رهنورد زریاب دوې لیکنې، د جیمي هندوکس په اړه یو مطلب، اخبار سرچوک، دوراهیهای

اخلاقي، دوې درې نورې لنډۍ، سمبولیکې لیکنې او خو شعرونه په کې ځای پرځای شوي وو. کله چې مې د مجلې پانې اړولې، نو د "اواز" مجلې هغه لومړنۍ څېره او کیفیت به مې سترگو ته جگ ودرېدل، چې په څومره ښکلې انداز به زموږ ترلاسونو پورې رارسېدل. خو دا ځل د اواز بڼه بدله وه او له ورايه په کې د ډاکټر سید مخدوم رهین د ځانگړې پالیسۍ څرک تر سترگو کېده.

په هر حال، لومړی به ځینې لیکنې وځیرو. وروسته به په دې اړه لږ وگورېدو او بیا به یوه سالم قضاوت ته لار پرانیزو، چې "اواز" نوښت دی او که...؟

د پښتۍ پر دویم مخ یې د اطلاعاتو او کلتور د وزیر ښاغلي سید مخدوم رهین خو کرښې لیکنه راغلې وه، چې د مبارکۍ د پیغام بڼه یې درلوده. د لیکنې سرلیک و: "شر" مجله او ازیک رویداد مهم است "ښاغلي رهین د طالبانو ماتې او د ده په وینا د اطلاعاتو او کلتور وزارت کارونو ته نغوته (اشاره) کړې وه او د مطبوعاتو په برخه کې یې د خپلو کارونو حجم خورا پرتمین ښوولی و. پرته له دې چې د مطبوعاتو له ازادۍ څخه د ننګې او ملاتړ یا هم د رښتینې ازادۍ او خپلې سرښندنې په اړه یې کومه عملي بېلگه وړاندې کړې وي، یوازې د مطبوعاتو د قانون په توشیح او د بیان د ازادۍ په ویبکو (تورو) یې خپل قلم ځغلولی او ستړی کړی و. وروسته یې د "اواز" مجلې په باب لیکلي وو: "...اکنون در استانه نشر دوباره مجله اواز، پس از رکود نشراتی بیشتر از ده سال قرار داریم، بیجا نیست که این بشارت را در بین خانواده مطبوعات کشور تبریک بگویم بی شبهه، نشر مجله اواز از رویداد مهمست، که میتواند به مثابه فراورده مؤثر کار فرهنگی، تاثیرش را بر گونه عملی بر شکل گیری حوزه های فرهنگی وارد کند."

کله چې مې د مجلې نورې لیکنې هم وکتلې، نو راته ښکاره شوه، چې د مجلې په ټولو لیکنو کې یوه هم پښتو نه وه، حال دا چې دا کار په لومړي گام کې پر اساسي قانون یو گوزار دی. درې ژبه خو پرځای پرېږده، زیات ترکیبونه او ویبکي سوچه ایراني پارسي وو: "سردبیر، شگردهای نوکارمان، به ویژه، فرآوردها..." یې د مشت نمونه خروار په توگه یادولای شو.

مجلې له سره د ژبې انډول ته پاملرنه نه وه کړې، په داسې حال کې چې نه د اطلاعاتو او کلتور وزارت، نه راډیو-ټلوویزیون، نه هم اواز مجله د نورو ژبو د ویونکو میراث دی، چې یو دولتي خپرندوی ارگان دې یوازې یوې ژبې ته د کار او خدمت په موخه، له دولتي ارگان څخه کار واخلي، دا په داسې حال کې چې په دولتي مطبوعاتو او رسنیو کې د ژبو انډول ساتل، د اساسي قانون او نورو مدني قوانینو منل شوی شرط او اصل دی، خوبیا هم له بده مرغه او په ډېره خواشینۍ سره باید ووايو چې دغه حقیقت په ډېره ترخه توگه د

چارواکوله خوا تر پېښو لاندې شوی دی. دې ټکي ته په کې هېڅ پاملرنه نه ده شوې. دا به یوې خوا ته پرېږدو او رابه شو یوې پښتو مطلب او د بناغلي عبدالغفور لېوال یوه شعر ته، چې هغوی په څه بڼه خپور کړی دی.

هېره دې نه وي چې د خپرې شوې نثري لیکنې پای ته د م-ارسلان "سليمي" نوم کښل شوی دی. سرلیک یې و: "دا د نو سه وکړه؟" د لیکنې څو نورو ویو کو هم کت مټ داسې بڼه درلوده: "دا خپرې ټگوله نړی، د خاورو د منځو څخه، رڼو ابو، د هر ډول اوخت د نشته او..."

لیکنه له خورا پرېمانه د پته ورته ویو کو څخه ډکه وه. باور وکړئ کله چې ما لوستله، زه هم نه پرې پوهېدم، چې مورنۍ ژبه مې هم وه او څه ناڅه شی مې په کې لوستي هم دي. نو تاسې پرېکړه وکړئ هغه څوک چې په پښتو کې تر ما لا کمزوری وي او یا یې مورنۍ ژبه بله وي، هغه به څه ورباندې ویو هېرې او څه گټه به ترې واخلي.

که هر څوک همدغه لیکنه وگوري، نو له ورايه همدا استنباط او اټکل ترې کېږي، چې پر یوه ملي او رسمي ژبه ملنډې وهل نه دي، نو څه دي؟ ځکه نو سړي ته دا پوښتنه راولاړېږي، چې که د لیکنې سمه بڼه د تخنیکي ستونزو له امله خرابه شوې وي، نو دا لیکنه ولې په دري لیکنو کې نه ده رامنځته شوې؟ او که رامنځته شوې وي، بنایي دا ستونزه بېرته اواره شوې وي، نو پښتو په دې نه ارزېده چې په ټوله مجله کې یې یوازې یوه خپره شوې لیکنه یوځل تر نظر تېره کړل شي؟ او که هم دا ارزښت د راډیو-ټلوویزیون د چارواکو او یا هم د اواز مجلې له پلاوي سره دې چې له پښتو سره داسې د مور او میرې سلوک وکړي؟؟

په هر حال، د ډاکټر سید مخدوم رهین خپله خبره ده چې له قانون سره سم هغه دولتي رسنۍ لکه ورځپاڼې او مجلې چې په پلازمېنه او ولایتونو کې خپرېږي، که یې ژبه دري وي، باید په سلو کې ۲۵ یې پښتو وي او که دا خپرونه پښتو وي، باید په سلو کې ۲۵ یې په دري ژبه وي. خو په اواز کې د دې معیار هېڅ څرک نه لگېږي او که چېرې ډاکټر رهین دا کار نوښت او ارزښتناک گام گڼي، زموږ لپاره بنایي خبره معکوسه وخبږي او که دغه بناغلی د همدغه ډول ریشخند له کبله، چې زموږ په مورنۍ ژبې پسې وهل کېږي، موږ ته مبارکي راکوي، نو همدغه مبارکي دې بېرته د خپلې کورنۍ په جیب کې واچوي او هغه د چا خبره چې وايي: "پکه دا دې لابله سپکه" په هر صورت، خبرې ډېرې او وخت لږ دی، خو دا باید په یاد ولرو، چې که شپه تیاره ده، منې په شمار دي. د اواز مجلې چارواکي که د دوی ملاتړي او د نظر یاران دي، هېڅلکه دې هم دا فکر نه کوي، چې یا د چا نه راپام کېږي او یا به هم څوک ورباندې غوږ ونه گروي. په داسې حال کې، چې موږ د هېواد د

دودیزو ژبو درناوی لرو، نو د اواز له چارواکو او یارانو څخه هم دا هیله لرو، چې زموږ ژبې او دودونو ته دې متقابل درناوی ولري او له ځان څخه دې د راډیو-تلویزیون خپرونې نه جوړوي، چې د پښتو ونډه یې په سلو کې ۱۰ هم نه ده. زه چې کله-کله د راډیو-تلویزیون خپرونې اورم، یا گورم، نو تل هماغه ټوکه را په یاد پرې، چې وايي: "د یوه سړي کور ته یو مېلمه ورغلی و، کوربه وربخې ورته کښېښودې، کله چې مېلمه په خوراک پیل وکړ، نو په وربخو کې د وربخو په پرتله کابو د شگو شمېر ډېرو او له هرې گولې سره به د مېلمه تر غاښونو لاندې شگې کړېدې، کوربه چې دا حالت ولید، نو په دودیز ډول یې مېلمه ته عذر پیل کړ، چې مېلمه وروره! بڅښنه غواړم، په وربخو کې یوه-یوه شگه پیدا کېږي! مېلمه ورغبرگه کړه: نه!... نه!... هېڅ خبره نه ده، یوه-یوه وربخه هم په کې پیدا کېږي" ♦

او په پای کې

بورا به خدای په گلو موږ کړي

باغوانه! ستا نیمگړی نیت مې ژړوینه (52)

احسان الله اریزی

د "پرواز اریانا" مجلې دویمې گڼې ته یوه لنډه کتنه

د اریانا افغان هوایی شرکت خپرنی ارگان، د (پرواز اریانا) مجلې دویمه گڼه مې مخې ته پرته ده. دا گڼه د ۱۳۸۳ ل کال د وږي (سنبلي) په میاشت پورې اړه لري. د مجلې پوښ او متن دا نه څرگندوي چې په څو میاشتو کې یو ځلې خپرېږي. د پرواز اریانا د دې گڼې د لیکنو او راپورونو سرلیکونه داسې دي: سخن نخست، نمایندگي شرکت اریانا در شهر استنبول ترکیه، گزارش مختصري از فعالیتهاي وزارت هوانوردی و توریزم، استور تخنیکي، از دروازه ورودی ترمینال تا سیت دروازه، شاپ های درولیک، بنام خداوندی که انسان را بریال عقل به تسخیر کاینات فرستاد و سکوی مخلوقات قرار داد، جلوگیری از سو استفاده ها، مدیریت عمومی کنترول اریانا، عقیده راسخ، مصاحبه با اریانا، نمایندگي اریانا در مزارشريف، حفظ و احیای میراث های فرهنگی افغانستان، پیلوتان هر شش ماه یکبار چک صحی میشوند، اریانا بستر پنجاه هزار ساله، فرهنگ بشري، اثار تاریخي سرعت شده، کنترول و تهیه او..

د مجلې د پوښ پر دویم مخ باندې د مجلې د مسوول چلوونکي ښاغلي بشیر احمد بېژن او د ده د نورو همکارانو نومونه راغلي دي. ښاغلی بېژن د افغانستان د جمهوري ریاست په ټولټاکنو کې د یوه کانديد ښاغلي لطیف پدram ویاند دی. ښاغلی پدram لکه چې ټولو ته معلومه ده د افغانستان په باب ځانگړي نظریات لري، د فدرالي نظام پلوی دی او په افغانستان کې د ملي مسئلې پر حل باندې ډېر ټینگار کوي. د پرواز اریانا د مجلې دویمه گڼه دا څرگندوي، چې ښاغلی بېژن په رښتیا هم د ښاغلي پدram نژدې ملگری دی او دواړه د یوې مفکورې خاوندان دي.

د پرواز اریانا د متن په لومړي مخ کې د (سخن نخست) تر نامه لاندې د مجلې د مسوول مدیر لیکنه راغلي ده. په دې لیکنه کې د اریانا افغان هوایی شرکت د پنځوس کلنتوب او د اریانا د پخوانیو خپرونو د ارزښت په باب لنډې خبرې شوي او بیا د همدې

مجلې د لومړۍ گڼې د متني او چاپي تېروتنو او غلطیو په باب نیوکې شوې دي، چې زه نه پوهېږم په لوستونکو پورې څه اړه لري؟

داسې ښکاري چې د پرواز اریانا لومړۍ گڼه د بل چا په اهتمام خپره شوې او یا په هغه وخت کې - چا د ښاغلي بېژن وړاندیزونو یا خبرو ته ښه غور نه دی نیولی، له همدې امله ده په خپله لیکنه کې ښه زړه تش کړې او د لومړۍ گڼې ډېرې غلطۍ یې رابرسېره کړې دي!

خبره په دې کې ده چې زه په دې کورنۍ شخړه کې د لوستونکو په ملامتیا پوه نه شوم. که د مجلې لومړۍ گڼه ښه چاپ شوې ده او که بده، په اریانا پورې اړه لري. که په هغه گڼه کې د کرزي صاحب عکس پرځای چاپ شوی دی او که بېخایه، گوته اریانا ته نیول کېږي، نه بېوزلو لوستونکو ته!

ښه به دا وای چې ښاغلي بېژن د خپل دفتر ستونزې او نیمگړتیاوې د ملکي هوايي چلند او توریزم له وزیر یا له ښاغلو معینانو او یا د اریانا له رئیس او نورو اړوندو چارواکو سره مطرح کړي وای، نه له عامو خلکو او د مجلې له لوستونکو سره!

ښاغلی بېژن په دې ښه پوهېږي چې اوس مهال د خلکو او په تېره د روڼاندو وخت څومره ارزښت لري او هېڅوک انصافاً دا حق نه لري چې ضایع یې کړي او یا زیان ورورسوي. خو دلته یوې خبرې ته باید پام وساتو او هغه دا چې کوم وزارت چې هم یې وزیر غیر مسلکي وي او هم رئیس، باید داسې ستونزې ولري چې خبرې یې له دفترونو څخه راوځي او عام خلک پرې خبر شي!

د مجلې د لیکنو په باب قضاوت دروند کار دی، خو زه به دلته د ښاغلي بېژن د لیکنې یو پراگراف راواخلم، چې گران لوستونکي د هغې د څرنگوالي (کیفیت) په باب په خپله قضاوت وکړای شي:

“...مجله پرواز اریانا که ادامه دهنده همدان راه و رسم میباید و در معرفی مجدد “اریانا” اعاده اعتبار آن خود را متعهد میدانند. در شرایط کنونی تمام امور زندگی را اش، تبلیغ و پخش اعلانات مربوط به فعالیت ها و سهولت های همان ارگان تشکیل میدهد و این مامول دلابلاي صفحات یک نشریه “ارگان نشراتی” نیز تحقق پذیر است”؟!

سره له دې چې د مجلې په متن کې به اړو مرو په زړه پورې مقالې او راپورونه وي، یا خو (سالپکه نیکوست، از بهارش پیداست) چې سرلیکنه یې داسې وي، متن به یې څنگه وي؟

زه په دې لیکنه کې د (پرواز اریانا) پر ټول متن باندې څه نه لیکم او نه ځان ته دا حق

ورکوم چې پر یوه مسلکي او تخصصي موضوع باندې څه ولیکم، خودا حق ځان ته خوندي ساتم، چې د ملکي هوایي چلند له وزیر، د وزارت له بناغلو مرستیالانو، د اریانا هوایي شرکت له رئیس او د مجلې له مدیر بېژن صاحب څخه پوښتنه وکړم، چې دوی په کوم قانوني او اخلاقي حق دا مجله یوازې په دري ژبه خپره کړې ده؟

ایا دا مجله په ایران یا تاجکستان کې خپرېږي او که په افغانستان کې؟

بناغلی بېژن دې زموږ دا خبره تعصب نه گڼي، که تعصب وي هغه ده کړی دی. د حق غوښتنه یو روا عمل دی او په افغانستان کې اوس د حق غوښتنې وخت رارسېدلی دی. زه گومان کوم چې نور نو د خلکو حقوقو ته د سپکاوي وخت د تېرېدلو په حال کې دی. د افغانستان اساسي قانون، د خلکو روا حقونو ته درناوی د هر (افغان) مکلفیت گڼي. د افغانستان د جمهوري ریاست په ټولټاکنو کې د ملیونونو کسانو گډون دا ثابتنه کړه چې دا خلک اوس د ځان په حق او د نورو په حق ډېر ښه پوهېدلي دي.

دې ملیونونو خلکو د خپلو رایو په پام سره ټولو هغو کسانو ته چې (میم زما- ټول یې زما) تگلاره یې تعقیبوله او یا یې د ټول وطن د مالکیت جعلی قبالة په جیب کې گرځوله، منفي ځواب ورکړ او دا یې ثابتنه کړه چې دا خلک نور نو د سیمې، ژبې، ډلې، ډلگۍ، مذهب او نورو شخصي گټو لپاره پر ملي گټو پښې نه ږدي او خپل مسوولیت په هماغه توگه سرته رسوي، لکه د نړۍ نور مذهب او پرمختللي قومونه یې چې سرته رسوي.

افغانانو متعصبینو، قومپالو، تنظیمي ټوپکوالو او ان د فدرالي نظام پلویانو او د یوې ژبې او یوه کلتور خوبمنو ته پوره ډاډ او ډېر برالا ځواب ورکړ او ټول یې رخصت کړل.

له دې څخه باید ټول پند واخلو. د ملکي او هوایي چلند وزیر او مرستیالان یې، د اریانا رئیس او د پرواز اریانا ټول کارکوونکي باید له دې ستر درس څخه پند واخلي. د پرواز اریانا مدیر بناغلی بشیر احمد بېژن باید تر ټولو غټ پند واخلي او ځان راوبین کړي. د فیل په غوږ کې تر اېده پورې خوب نه شي کېدای. بناغلي بېژن ته ښایي چې د فیل له غوږ څخه راو وځي او بهرنۍ نړۍ ته دې د یوه واقعیت په توگه وگوري او خپلې غوښتنې، افکار او نظریات دې د افغانانو د غوښتنو، افکارو او نظریاتو ښکارندوی ونه گڼي.

د بناغلو بېژن او پدram افکار او نظریات د دوی د شخصي افکارو او نظرونو په توگه د قدر وړ دي. خو دوی حق نه لري چې له خپلو دولتي منابعو څخه د خپلو شخصي غوښتنو د عملي کولو لپاره کار واخلي. بناغلی بېژن د ملي کنگرې د گوند د ویاند په

توگه حق لري چې فدرالیزم وغواړي، د افغانستان د نامه د بدلونو لپاره هڅې وکړي، د (افغان) پر ځای د (افغانستاني) نوم وکاروي، پر پښتنو او پښتو ژبه باندې چلیپا راوکاږي، خود افغانستان د دولتي مامور او د اریانا افغان هوایي شرکت د مجلې د مسوول مدیر په توگه باید افغان واوسي، افغان فکر دې وکړي، د افغانستان قوانین دې مراعات کړي او په هېواد کې دې د قومي او ژبني تعصب پر ځای د ملي یووالي او د قومونو د یووالي شریفانه کار ته متې راوغاړي او افغانستان دې د ټولو گډ کور وبولي او د دغه کور د ټولو اوسېدونکو حقونو ته دې درناوی ولري. که داسې ونه کړي، ښاغلی بېژن به هم په هماغه برخلیک (سرنوشت) اخته شي چې نور مشران یې د ټاکنو له امله ورسره مخ شول او د خلکو له خوا یې د (نه) ځوابونه واورېدل.

په دې ځای کې د افغانستان د اطلاعاتو او کلتور له وزیر څخه هم دا گڼله او دا پوښتنه کوو، چې ولې دغسې خبرونو ته، هغه هم د دولت په پیسو د خپرولو اجازه ورکوي؟

ځکه د افغانستان د دولت بودجه د دې هېواد د ټولو خلکو ده او ښاغلی بېژن باید دا حق ونه لري چې د دې هېواد د خلکو په پیسو د خلکو حقونه تر پښو لاندې کړي. د ملي نفاق پر اور تېل وروپاشي او یوازې د خپل (گوند) او خپل (رهبر) لپاره کار وکړي. زه د اطلاعاتو او کلتور له وزیر ښاغلي ډاکټر سید مخدوم رهین او ملکي-هوایي چلند او توریزم له ښاغلي وزیر صاحب څخه په کلکه هیله کوم چې په دې هکله دې خپل دریځ روښانه کړي. که دا کار د دې وزارتونو په خوښه ترسره کېږي، چې موږ په دې پوښو او که دا د دې وزارتونو رسمي دریځ نه وي- نو ښاغلي بېژن ته باید دا اجازه ورنه کړل شي چې خپلې شخصي او گوندي غوښتنې د دولت له امکاناتو سره یوځای کړي او ناوړه گټه دې پورته کړي.

پښتنو د افغانستان د اکثریت اوسېدونکو ژبه ده او پښتانه دا حق لري چې د افغانستان په دولتي نشراتي ارگانونو کې خپله ونډه او خپل حق وغواړي. ښاغلي بېژن ته یو ځلې د دې خبرې یادول په کار دي، چې د اریانا افغان هوایي شرکت مجله (پرواز اریانا) په افغانستان کې چاپېږي نه په ایران یا تاجکستان کې! که پښتانه افغانستان د خپل ابا په قباله نه بولي، گډ هېواد او گډ کور خو یې خامخا بولي او ښاغلی بېژن باید دې ټکي ته ژوره پاملرنه وکړي. (53)

فضل الرحمن (کتوازی) سهیلی کوریا

پر نوي کهول رحم و کړی

گرانو هیوادوالو محترمو ژبپوهانو او ټولودرونو په وطن مینو فرهنگیانو ته خپل
تاوده سلامونه او نیکی هیلې وړاندې کوم.

الله دی وکړي چه ستاسي هغه هڅي او کړاونه چه دپښتو ژبي دپراختیا او ودې لپاره
بې کوی شمر ومومي. ویل شوي دي چي (د فطرت دښمني کول خپل ځان له مینځه وړل
دي) هرچاچي دافغانستان د فطرتي ټولني سره لوبې کړي، او هرچاچي دا ژبه صرف
د خپلو سیاسي لاس ته راوړنو لپاره استعمالوله په خپله بې لیک او لوست خو پرېږده
خبري هم نشوای کولای. ځانونو ته به بې دپښتنو میندواو پلرونو اولادونه ویل خو
اپیکې به بې د خارجي کورنیو سره وی، داسی روغ لیوني یا خو دهمپش لپاره له منځه
ولارل او یا اوس صرف په نامه یادېږی.

خلک وایي فلاني دپښتنو لپاره خدمت کړی و چي پښتوبې ملي او رسمي ژبه کړه زه
وايم دهرڅه ناسم دي هیچاهم دپښتو لپاره په راستي خدمت نه دی کړی.

ولي دقاطع امر له لاري دا ژبه رسمي نه شوه؟ څنگه چه ما مخکی هم ووویل دابې معنی
هڅي صرف دسیاسي لاس ته راوړنو لپاره کېدې.

چه په ادارو کي رسمي نه وي نو ملي یعنی څه؟

په لویه جرگه کي ځینو بناغلو ورونیو دملي کولو لپاره نارې وهلې خو زما په نظر دملي
کېدو څخه بې هم عملي رسمیت ډیر مهم دی.

زه د ولسمشر حامد کرزي څخه یو واری بیا ددې لیکنې له لاري جدي غوښتنه کوم چه
پښتو دي په عمل کي دافغانستان رسمي او دفترې ژبه کړي او ټولو وزارتونو ته دي

فرمان صادر کړي چي په اداري چارو کي باید د دواړو ژبو سره انصاف ووشي، او انډول
دي بې وساتل شي.

دنوي کهول په استازیتوب زما دا غوښتنه په دې معنی نه ده چه دي خداي مه کړه
ددري ژبي سره مخالفت کوم، هغه هم زما خپله ژبه ده لیکن د دا دریو لسیزو جگړو

افغانان بیلا بیلو هیوادونو ته مهاجر کړل څوک ایران څوک پاکستان او څوک غربی نړۍ ته، زموږ په دې مهاجرینو هیوادوالو کې داسې ځوانان هم شته چې هغوی دوکتوري ترلاسه کړي دي لیکن په ایران کې لوی شوي چې په پښتو لیک لوست کې ستونزې لري، او څوک چې په پاکستان کې لوی شوي هغه بیا په دري نه پوهیږي، یو کال مخکې ما دیوه سیاست پوه افغان ځوان سره وکتل هغه راته وویل چې زما په دې هیواد کې ځای نشته ماورته وویل ولې ته خو دوکتوره لرې؟ تاته افغانستان ضرورت لري هغه راته وویل چې زه کله د مامور په حیث په ډیر مشکل سره دیوه وزارت مامور شوم، نو ډیر خوشحاله وم چې اوس به زه خپل گران ټاټوبي ته دمصدر خدمت گرزم. په اوله ورځ چې وزارت ته ولاړم نو مدیر صاحب راته وویل چې راشه ځوانه اول خو داراته ووايه چې دوکتوره دي په څه کې راوړې ده؟ ماورته وویل چې په سیاست کې هغه راته وویل چې وارده او صادره دي زده ده ماورته وویل چې نه، خو زده به یې کړم. مدیر صاحب راته وویل چې ما په شلو کلونو کې زده نه کړه ته به یې دومره ژر څنگه زده کوي.

بیایې راته وویل چې مکتوب لیکلای شې ما ورته وویل چې بلې په پښتو کې مکتوب لیکلای شم هغه راته وویل چې په پښتو کې نه، زه ددفتري ژبې په هکله ځواب غواړم یعنی دري ماورته وویل چې په دري پوهیږم ویلای یې هم شم لیکن مکتوب نه شم پرې لیکلای هغه راته وویل چې دوزارت نه دراتلو نه مخکې باید تا دري زده کړې وای. که داسې قسم حالات وي او حکمراني صرف دهغو مامورینو وي چې یوازې دمکتوب دلیکلو او وارده او صادره زمرې و، نو گمان مې نه راځي چې دولت دي دافغانستان نوي نسل ته کوم خدمت وکړي او یا به نوي نسل وطن ته راشي.

زه دیوه بااحساسه افغان په حیث داوايم چې دځوانانو او دنوي نسل لپاره دوزارت دجوړیدو څخه هم ښه داده چې دوی ته دکار موقع ددوی په مورنۍ ژبه ورکړه شي، او داسې یو کمیسیون جوړ کړای شي چې ددواړو ژبو سره دانصاف په موخه په ټولو دولتي ادارو کې یې درسمیت نظارت وکړي.

دې لویې او مهمې مسئلې ته که دولت په ځیرکتیا غور ونه کړي اوسر داوسه یې دمخنیوي لاري چاري پیدانه کړي، خدای مه کړه دا سیمه به په راتلونکي کښي زموږ گاونډي هیوادونه دخپلو شومو مقاصدو لپاره استعمال کړي، ولي چې دوی به دهیوادونو د کلتوري دیپلوماسۍ Cultural Diplomacy تر عنوان لاندې خپلي پالیسۍ جوړې کړي او جوړوي یې، ترڅو ددې نزدېکت له لاري خپل سیاست او ملي گټې خوندي کړي.

زه دپښتو ټولني دټولودرنو پوهانو اوبا احساسه ورونو څخه هيله كوم چي دخداي لپاره دپښتو ژبي څخه اوښ مه جوړوي لکه په پخوا وختو کي به دنوي ترمینالوژۍ په وجه خپل او پردي شيانو ته خپل دځانه جوړشوی لفظونو اختراوي کيدې دمثال په توگه دراديو په (نغ دېلي) يوشی چه مونږ جوړکړی نه وی نو زما په اند دا به انصاف نه وي چه دهغه شي نوم دي مونږ بدل کړو که اسانه يي کړي ترڅو هريو کس وکولاي شي پری خبری وکړی، نو دابه يولوي خدمت وی.

په آخر کي يو وار بيا ددولت څخه غواړم چي پر اوسني او راتلونکي نسل دي مهربانه شي، پښتو او دري دواړو ژبو ته دي د عملي انصاف په تله کي برابر ځايونه ورکړي. ترڅو په راتلونکي کي بيا هغو متعصبو مکروبو نو ته په ټولنه کي ځای پيدانه شي. (54)

فضل الهی ولس پال

افغانان د سیاست بازو قرباني شوي دي

د لرغونو تاریخي اثارو له خپېښې څخه داسې څرگندېږي چې د نړۍ د تمدن لومړني بنسټ اېښودونکي سومریان وو چې بناړونه یې جوړ کړل او لیک یې اختراع کړ. تاریخ پوهانو سومریان له اریایي قبیلو څخه یوه قبیلله او ځینو ځوان پښتانه بللي دي. اوس به راشو دې پوښتنې ته که چېرې افغانان د تمدن بنسټ اېښودونکي او د نړۍ د ټولو قومونو او ملتونو په سر کې وو اوس ولې له ټولو قومونو او ولسونو څخه وروسته پاتې دي؟

دا وروسته پاتې والی که په ظاهره زیات لاملونه لري خو په حقیقت کې تر ټولو لوی لامل یې دا دی چې له کله راهیسې افغانانو له سیاست سره مخه ښه کړې او گوښه ناسته یې غوره کړې له هماغه ورځې را په دې خوا د نړۍ له کاروانه وروسته پاتې شوي دي. افغانان دوه نیم سوه کاله پخوا د یوې پراخې امپراطورۍ څښتنان وو، د احمد شاه بابا له مړینې وروسته پاتې نورو واکمنانو گوښه ناستې او راحت ته مخه کړه، له سیاست او ډغرو وهلو څخه یې لاس واخیست او زیاته موده تېره شوې نه وه چې د نورو دولتونو له سیاست بازو او توطیو سره مخامخ شول. د احمد شاه بابا لمسیان چې د هغه وخت د ځواکمنو دولتونو د سیاسي دسیسو او سیاسي ترهگریو قرباني شول او د قدرت په سر په خپلو منځو کې سره کښېوتل. خپل منځي جگړو په افغانانو کې ملي روحیه ووژله او د ملي گټو په وړاندې د ولس غبرگون بې وفا وته شو او له دې کبله یو شمېر فرصت طلبو عناصرو ته زمینه برابره شوه او ملي شتمنۍ یې په خایانه توگه غصب او تالان کړې. دا ډول چلندونه له دوه نیم سوه کلونو راهې دې خوا دوام لري، ولس له سیاست سره ډډه نه لگوي د ملي گټو او شتمنیو په وړاندې بې تفاوتې ښايي، خو مور و لیدل چې هر څومره مور له سیاست څخه لرې شوي یو او گوښه نشیني مو غوره کړې، د نورو ولسونو او گاونډیانو له سیاست بازو، توطیو او دسیسو څخه په امان کې نه یو پاتې شوي. هغوی د یو شمېر مادیات پرستو عناصرو په مټ مور ته دامونه په لار کې ایښي او مور یې د بې اتفاقیو او خپل منځي جگړو له لارې د نابودۍ کندی ته تېل وهلي

یو. د بېلگې په ډول د انگلیس د شرقي کمپنۍ استازو د سکېله یاغیانو نه په گټې اخیستنې سره و توانېدل د افغان امپراطورۍ هندي برخه (پنجاب، سرهند، کشمیر، سند) د دې امپراطورۍ له ولکې څخه وباسي.

دا مهال د پردیو د سیاست بازو له کبله د تېمور شاه د زامنو ترمنځ تریگنۍ د یو شمېر تریبه شویو عناصرو له خوا لمن وهل کېده. دا وروڼه لاله خپلو میرنیو وروڼو نه په غیچ اخیستلو اخته وو چې انگلیسان له مقاومت پرته په ډاډه زړه د سکېانو په موجودیت کې تراټکه راوړسېدل.

همداراز روسانو په هېواد کې د محمد زیو شاهزیانو او قومونو ترمنځ تریگنیو ته په لمن وهلو سره له استراخانې پښه راواړله او د افغان امپراطورۍ د ترکستان برخه یې په تدریج سره ترستونې تېره کړه، او سمهال هم د پاکستان، ایران، روسیې او د یو شمېر نورو گاونډیانو د سیاست بازو قرباني یو. هغوی له بېلابېلو بهانو سره خپل منځي شخړو ته لمن ووهله او د افغانانو پام یې له خپلو ملي گټو او له لاسه وتلیو سیمو څخه په بل لور واړاوه. په دې توگه افغانانو ته یې نه یوازې دا چې د خپلورا حقوقو د غوښتلو موقع په لاس ورته کړه، بلکې یو شمېر سرحدی سیمې یې د دوی له خاورې لاسي قیچي کړې.

په هېواد کې یو شمېر پردی پالې کړې او محافظه کاره روحانیون د ولس د بېداره کولو او پر سیاست د پوهېدلو مخنیوی کوي او له دې څخه ډار لري که چېرې ولس په سیاست پوه شي، نو بیا دوی نه شي کولی چې پر هغوی خپله ږنده واکمني ومني او یاد دوی پر خولو او وینو له ټولې شوې ملي شتمنۍ څخه ناوړه استفاده وکړي.

محافظه کاره ملایان ولس ته سیاست د یو ناروا خیز په توگه معرفي کوي او ورته وایي چې سیاست دروغو ته ویل کېږي او دروغ په اسلام کې منع دي. محافظه کاره حاکمان سیاست د اختناق او زور په ذریعه محکوموي او گاونډیان د افغان واحد ملت د جهاد، قومیت او گوندونو مو په نومونو سره ویشي، له دې لارې یې اتقاقیو او شخړو ته لمن وهي او د سیاسي لوبو له لارې په افغانستان کې د خپلو موخو پیاده کولو ته زمینه برابروي.

دا په داسې حال کې ده چې محافظه کارانو، حاکمانو او گاونډیانو ته سیاست هېڅکله دروغ نه دي، هغوی له موږ سره سیاست کوي د دسیسو له لارې د ولس د پرمختگ مخه نیسي او گاونډیان په دې سره ځانته زمینه برابروي چې له موږ څخه نیولې ځمکې او شتمنۍ په اسانه ترستونې تېرې کړي او چې کله بیا موږ پر هوش راځو نو دوی له موږ څخه دومره وړاندې تللي وي چې لسه دوی څخه د خپلورا حقوقو د

غوښتلو جرئت ونه کړای شو.

راځئ چې وینئ شو، سیاست نه کفر و بولو او نه دروغ، سیاست د سیاست په توګه و منو.

سیاست پر خلکو د حکومت کولو فن او هنر دی.

سیاست د یو ملت د یو والي، د ملي ګټو د پاللو د ملي شتمنیو د پېژندلو او د پرمختګ او پراختیا درس دی.

سیاست د یوه ملت سترګې دي چې کولی شي د دښمنانو ډېرې وړې او کوچنۍ دسیسې او توطیې پرې ویني.

سیاست د حکومت، ورورګلوی او یو والي منطق دی.

سیاست د دین او ایمان بشپړتیا ده.

سیاست د تفکیک او تللو ډېره ده.

راځئ چې سیاست ته مخه کړو، که موږ له چا سره سیاست ونه کړو، خو نور یې له موږ سره کوي، موږ ته دسیسې جوړوي او موږ کښو ته ټپل وهي.

د سیاست لومړنی درس د ملي ګټو او ملي شتمنیو پېژندل او په راجا پېره یې د یو والي رامنځته کول دي.

د سیاست دوهم درس، ملي ګټو، ملي شتمنیو او ملي یو والي ته د ژمن او ناژمن کس یاد دوست او دښمن پېژندل دي. د سیاست درېیم درس له دوست سره وروري او دوستي کول او له دښمن سره د دښمنۍ کول او جنگیدل دي.

د سیاست څلورم درس د خپلو حقونو ساتل او د نورو د حقونو درناوي کول او د عدالت ټینګول دي.

د سیاست پنځم درس، د هېواد، ملت، علم او پوهې پالل، پرمختګ او پراختیا ده.

د سیاست شپږم درس رښتني آزادي او په دې سره په رښتني توګه د مسلمان ولس او دین ازادول دي.

د سیاست اوم درس نیکمرغه، ازاده او سوکاله ژوند دی.

اوس ویلي شو چې سیاست نه د استخباراتي ملا په خولې کفر او دروغ دي او نه د پردیپالو جاسوسانو او لاسپوڅو سیاستوالو په وینا د هېواد خرابول.

زموږ د تېر تاریخ د ویارونو یوازنی لامل د ولس په یو والي کې و، هغه وخت موږ ټول سره یو ملت او یو شانته مسلمانان وو، په موږ کې دا او هغه نه و، ټول یو افغان وو، د هېواد او افغان د سرلوړې له پاره مو په ګډه سره کار کاوه، جرئت او خوځښت مو درلود، د حق پلوي مو کوله او د باطلو په وړاندې درېدلو، هر فرصت طلب او خاین ته مو اجازه

نه ورکوله چي هېواد او ولس ته زیان واړوي.
هغه مهال د علم، کمال او هنر د یوه مورونښانه ساتلې وه، د علم د حاصلولو له پاره تر بخارا او کوفې ځغلبېدو، ملي غرور او ملي احساس مو درلود، چې په هر ځای کې به وو افغان به وو او په افغانیت به مو ویاړ کاوه.
که وغواړو چې یو ځل بیا لکه د پخوا په څېر د برم خاوندان و اوسو، باید ملي گټې وپېژنو، د ولس پالنې احساس خپل کړو، خپل ملي یووالي ته ژمن اوسو، ملي غرور او ملي احساس په ځان کې ژوندی وساتو او په ملي احساس سره پوهې، علم، تخنیک او تکنالوژۍ ته متبې ونغاړو. (55)

محمد اکرم نسیم

د "ایینې" فعالیتونه د حقیقت په هنداره کې

نن ورځ مې مه گوره چې نه لرم ډبوه په کور کې

کړي دي ما هم د سپوږمۍ پر زنگانه خوبونه

دروېش درانی

کله چې زموږ پر گران هېواد باندې د امریکا په سرمشرۍ بریدونه پیل شول او د طالبانو حکومت یې رانسکور کړ، له همغږې ورځې چې له یوې خوا جگړه روانه وه، له بلې خوا د نړۍ په بېلابېلو هېوادونو کې د همدغو هېوادونو استازي سره راغونډ شول، چې د افغانستان لپاره د مرستو برابرولو تاییا وکړي. دغه راز یو زیات شمېر غیردولتي موسسو، ازادو ټولنو، عامه وگړو او داسې نورو کسانو هم له افغانانو سره د مرستو راټولولو لپاره هلې ځلې وکړې او دا ژمنې یې هم وکړې، چې له افغانانو سره به د ژوند په هر ډگر کې مرسته کوي، په همدې لړ کې د توکیو کنفرانس هم د پام وړ دی، چې د بېلابېلو هېوادونو له خوا له افغانستان سره د لس ملیاردو ډالرو د مرستې ژمنې وشوې. د دې مرستو د لاندې تنظیم لپاره پرېکړه وشوه، چې د غیردولتي موسسو له خوا به د هېواد گوت گوت ته رسول کېږي. له همدې سره په سلگونو نړیوالې غیردولتي موسسې افغانستان ته راغلې او د کابل په گډون یې د هېواد په لیریو پرتو سیمو کې هم په کار پیل وکړ.

د دغو غیردولتي موسسو په لړ کې یوه هم ایینه، چې یوه فرانسوی موسسه ده، د نسبي سولې له ټینګښت سره یوځای افغانستان ته راغله. دا موسسه په فرهنگي فعالیتونو کې کارنده ونډه لري او نژدې ټول فعالیتونه یې فرهنگي دي. که څه هم دا ټولنه په ظاهره یوه غیردولتي، غیرسیاسي او خپلواکه ده، خو په حقیقت کې د هېواد په یوې ازمویل شوې سیاسي ډلې پوره اړه لري او همدغې ډلې ته کار کوي. دا موسسه همدا اوس په کابل کې اووه خپرونې لري، چې له هفته نامه کابل، ملالی، د ماشومانو مجله (پرواز)، سیرت، سباوون، زنبېل غم او اخبار کابل څخه عبارت دي. زه کله ځینې خپرونې گورم، ځکه چې اکثره خپرونې داسې څه نه لري، چې په لوستلو سره یې د سړي پوهنیزه غنا زیاته شي او یا هم څه ترې زده کړي.

کله چې سپری د ایبني دې ټولو خپرونو ته ځیر شي او د پښتو او پارسي برخه یې ولولي، نو پوهېږي چې د ایبني پتې موخې او هدفونه څه دي او د څه لپاره کار کوي. په ځانگړي ډول بیا کابل او ونیزه (هفته نامه کابل) چې په پارسي او انگرېزي ژبو خپریږي او تش په نامه پښتو هم لري، دا خپرونه بشپړه سیاسي او لکه مخکې مو چې یادونه وکړه په یوې سیاسي ډلې پوره اړه لري. د کابل او ونیزې پر ټنډه لیکل شوې چې:

"Kabul weekly is an independent publication, unaffiliated with any governmental, political or ethnic groups. It reflects the society and the opinion of the people".

پښتو ژباړه: "کابل او ونیزه یوه خپلواکه، غیر دولتي او غیر سیاسي خپرونه ده، چې د ټولني او عامو وگړو د نظریو څرگندويي کوي" خو حقیقت په بشپړ ډول د دې برعکس دی او د دې پرځای باید ولیکي چې:

"Kabul weekly is a political publication affiliated with a political party and reflects the opinion and editorial of that party"

پښتو ژباړه: "کابل او ونیزه یوه سیاسي او د هېواد په یوې سیاسي ډلې پوره تړلې خپرونه ده، چې د همدې ډلې د نظر او پالیسي د څرگندولو لپاره خپریږي".

ځکه د کابل او ونیزې یوه گڼه به هم داسې نه وي چې په هغې کې دې سیاسي لیکنې نه وي او د یوې سیاسي ډلې ترجماني دې نه کوي. ایا ملي، خپلواکه او غیر سیاسي خپرونه همداسې وي، چې د افغانستان ملي ترمینالوژي په ایراني ترمینالوژي وربدله کړي او د پوهنتون پرځای دانشگاه، د پوهنځي پرځای دانشکده، د سترې محکمې پرځای دادگاه عالی، د ښاروال پرځای شهردار، د ښاروالۍ پرځای شهرداری، د سرې میاشتنې پرځای هلال احمر، د محصل پرځای دانشجو، د افغان پرځای د افغانستان خلک یا افغانستانیان... ولیکي؟ د افغانستان په نوي اساسي قانون کې لیکل شوې چې ملي ترمینالوژي به پر خپل حال پاتې وي، خو اوس د ایبني له خوا په خپرېدونکو خپرونو کې د افغانستان له اساسي قانون څخه څرگنده سرغړونه لیدل کېږي، دا څه مانا؟

څو ورځې وړاندې د ایبني په دفتر کې د "مطبوعاتو د ازادۍ قانون" تر سرلیک لاندې یوې غونډې ته د گډون لپاره ورغلم، نو د غونډې پیل ته لا څه وخت پاتې و. غوښتل مې چې د ایبني د خپرونو په اړه د دوی له کوم غړي څخه پوښتنه وکړم. خو بریالی نه شوم، خو غوښتل مې چې د ایبني د خپرونو نومونه له ځان سره ولیکم، په همدې لټه کې شوم او د ایبني د خپرونو یو یو دفترزما مخته راته او ما به نومونه لیکل: ملالی، پرواز، زنبیل غم، سباوون، سیرت او اخبار کابل مې ټول تر سترگو شول، خو د هغه نامه کابل دفتر مې په نظر نه شو. په همدې هڅه کې وم او په اصطلاح د ایبني د Media Center یا انټرنټ

کېږي تر څنګه غروفې ته ورغلم، چې د څښاک شیان او نور خوراکی توکي پلوري، د غروفې شا ته مې د هفته نامه کابل دفتر تر سترگو شو، چې د احمد شاه مسعود یو غټ عکس په کې لګېدلی و، که چېرې په رښتیا هم کابل او ونیزه یوه ازاده، غیر سیاسي او غیر دولتي خپرونه وي، نو بیا ددې عکس مطلب څه دی؟؟؟!!!

کله چې د یوې خپلواکې، ناپېیلې او غیر سیاسي؟! خپرونې په دفتر کې د یوې سیاسي ډلې د مشر عکس لګېدلی وي، نو بیا به څنګه سړی دا ومني چې هغوی دې خپلواکه پاتې شي او په سیاسي فعالیتونو کې دې رانښکېل نه وي. د کابل او ونیزې پر لومړي مخ باندې هېڅکله هم درې سرلیکونه په پښتو نه دي راغلي، په پنځو یا شپږو سرلیکونو کې ایله یو، یا دوه سرلیکونه پښتو او نور ټول په بله ژبه وي. موږ دا نه وایو چې پارسي دې نه وي، دا هم زموږ د هېواد او زموږ د هېوادوالو ژبه ده، خو داسې نه، چې د نورو حق دې په کې تر پښو لاندې شي، ځکه دوی دا پیسې او دا فنډونه (!؟) د ټولو افغانانو په نامه اخلي، ښاغلي فهیم دشتي (د کابل او ونیزې چلوونکي) چاته په دې اړه ويلي وو، موږ ځکه پښتو ته یوازې 30٪ ونډه ورکوو، چې پارسي د افغانستان د اکثریت ژبه ده او زیات خلک پرې خبرې کوي. ښاغلي دشتي ته باید یادونه وشي، چې که تاسې یوازې کابل افغانستان گڼئ چې گواکې ټول په پښتو نه پوهېږي، مهرباني وکړئ، ده سبز، چاراسیاب، پغمان، هوتخېلو او دغسې د کابل نورو ولسوالیو ته سفرونه وکړئ، هلته وگورئ چې څو سلنه خلک په پښتو خبرې کوي، دغه راز نورو ولایتونو ته پام وکړئ، چې هلته د پښتنو شمېره څومره ده. په هر صورت موږ دلته شمېرنه نه کوو، بلکې غواړو پر اصلي موضوع خبرې وکړو. څرګنده ده چې پښتو هم باید په بشپړ ډول په دې او ونیزه کې شامله شي، ځکه پښتو د هېواد د اکثریت، لومړي، ملي او رسمي ژبه ده. موږ په دې خبره باوري یو چې زموږ پارسي ژبي ورونه هېڅکله هم دا نه غواړي چې د هېواد په خپرونو کې دې داسې پالیسي رامنځته شي او د ژبې په اړه دې اندول له منځه لاړ شي. ښکاره خبره ده چې دا د یوې ډلې او د یو څو گوتو په شمېر کسانو کار دی او چې همدا کسان بیا د ایښي له خوا تقویه کېږي او هر ډول مالي او مادي مرسته ورسره کېږي، نو ټول مسوولیت همدغې ادارې ته راجع کېږي او د همدې حالت د راوستلو لاملین د ایښي دفتر دی. د همدې او ونیزې له خوا په دې وروستیو گڼو کې یو مصنوعي لیک خپور شوی چې په دغه لیک کې د بي بي سي راډیو پر خپرونو نیوکه شوې چې ولې یې په پارسي خپرونو کې داسې ویندویان خبرې کوي، چې له اړه پښتانه دي، کابل او ونیزه وایي چې پر سړي دا "صدای ناهنجار" بد لگېږي او گومان کوي چې ننګرهار راډیو اوري [کابل او ونیزه، درېیم کال، 117مه گڼه، دیارلسم مخ]. ایا دا بدرنگه غېږ "صدای

ناهنجار "د پښتنو وي او بيا د ننگرهار راډيو؟؟؟! اوس مهال د همدغسې خپرونو له خوا د ژبنیو، قومي او توکمیزو تعصبونو اور ته لمن وهل کېږي. يا هم دا خپرونې غواړي چې پښتو يوه خواړه، بې ارزښته او نه کارېدونکې ژبه وښيي او دا کسان ځانونه تر نورو لوړ وگڼي.

سباوون مجله هم د ايښې په مالي مرستو خپرېږي، چې هغه هم په همدې ناروغۍ اخته ده، که چېرې د دې مجلې د دويم کال يوولسمې گڼې ته ځير شو، نو يوازې او يوازې څلور ليکنې به په پښتو پيدا کړو، هغه هم له خورا زياتو تېروتنو ډکې دي: 1- افغانستان ته به معياري پتروليم وارد شي، 2- د ملي اردو اړتيا د بياجوړونې بهير ته يوه لنډه کتنه، 3- مامور پردل او د هغه حافظه، 4- په پکتيا کې په زړه پورې رواجونه چې دا ټولې ليکنې اووه مخه کېږي، په داسې حال کې چې دا گڼه 72 مخونه لري. يانې نيمايي خوڅه کوي، تر لسمې برخې هم د پښتو برخه په کې کمه ده.

د دې تر څنگ که د ايښې يوه بله خپرونه سيرت، چې د دوی په وينا يوه ازاده او ښځينه خپرونه ده وڅېړو او ورته ځير شو، نو کټ مټ د ايښې د نورو خپرونو په څېر ده، په ځانگړي ډول که د دې خپرونې د درېيم کال يوولسمه او دوولسمه گڼه وگورو، نو په ټوله گڼه کې به يې يوه جمله هم پښتو پيدا نه کړو، په دې گڼه کې نژدې يو مخ انگرېزي راغلې، خو له بده مرغه د پښتو نوم هم په کې نه شته.

يو خو دا ده چې ايښه زموږ په گران هېواد کې د کرکو او نفرتونو اور ته لمن وهي او د يوې پخوانۍ جگړه مارې ډلې په ملاتړ سره زموږ خوار، ځپل شوی او شهيد شوی ملت نور هم د بدمرغيو کندی ته ورټېل وهي او بل زموږ پر ملي ژبه (پښتو) ملنډې وهي. هغه داسې چې څه موده وړاندې د ايښې له خوا په کابل کې د دوی د يوې غونډې بلنليک چې په پښتو ليکل شوی و، د پښتو ژبې سپکاوی او توهين و. په دې اړه په پخلاينه او ونيزه کې هم يوه ليکنه راغلې وه، چې د دغه بلنليک عکس يې هم په کې چاپ کړی و او که څوک دا ليکنه ولولي، بيا يې له هغه خپاره شوي بلنليک سره پرتله کړي، ورته څرگنده به شي چې ايښې پر پښتو کومې لوبې کړې دي.

زموږ د دې دعوي د پخلي لپاره که د سيرت او ونيزې د دويم کال اووه څلو پښتمه گڼه ولولو، نو د اوونيزې پر لومړي مخ به په څوارلسو سرليکونو کې يوازې دوه سرليکه په پښتو ومومو، هغه هم داسې چې په بشپړ ډول يې پر پښتو ملنډې وهلي او دواړه سرليکونه يې ناسم دي، چې په دې ډول دي: "د ښځو لپاره کرنيز فارم په هرات کې جوړه شوه" (؟؟!!) د دې پرځای چې دا سرليک سم وليکي "په هرات کې د ښځو لپاره کرنيز فارم جوړ شو" او د ښځينه او نارينه نوم توپير يې کړی وای، دومره هم نه دي توانېدلي،

چې د دې سرلیک هغه لفظي جوړښت، ژبنی اړخ او املايي-انشايي تېروتنې سمې کړي. په دویم سرلیک کې یې هم دا تېروتنه تر سترگو کېږي: "په هېواد کې د مور او ماشوم د مړینې د سطح راتیتول" (؟!؟) د سیرت او ونیزې د همدې ګڼګڼې سرلیکونو ته په کتو سره سړي ته دا فکر پیدا کېږي، چې ایا ایینه دومره توان نه لري چې د پښتو لیکنو لپاره پښتانه په کار وګماري او د دې تېروتنو او نیمګړتیاوو مخه ونیسي؟ یقیناً دوی دا توان لري خو په لوی لاس غواړي چې په دې توګه زموږ پر ملي ژبه ملنډې ووهي، سپکه یې کړي او له پامه یې وغورځوي. ورپسې اخبار کابل Les Nouvelles de Kaboul چې میاشتنۍ مجله ده او په پاړسي او فرانسوي ژبو خپرېږي او د ایښې په مالي مرسته له چاپه راوځي، یوازې د دې لپاره چې ګواکې دوی پښتو ته هم کار کوي، د پښتو برخه لري، دوی غواړي چې خلک یې په پټو سترگو فعالیتونه ومني او ستاینه یې وکړي. خو لمر په دوو ګوتو نه پټېږي، که د دې لیکنې ګران لوستونکي د "اخبار کابل" د 2004م کال د "فبرورۍ" پنځلسمه ګڼه وګوري، نو بیا به په پټو سترگو زموږ دا خبره هم ومني چې د اخبار کابل په دې ګڼه کې 19 مخونه د فرانسوي ژبې لپاره بېل شوي دي او د دې برخې ټولې لیکنې په فرانسوي ژبه دي. د پاړسي برخه یې 43 مخونه لري، چې په دې 43 مخونو کې یوازې او یوازې دوی لیکنې په پښتو دي: "د ملګرو ملتونو د سازمان له خوا د افغانستان د سرحدي ستونزو حل" او "افغانان او د کار ستونزه"، چې دا دوی لیکنې اووه مخه کېږي. یانې په 43 مخونو کې د پښتو برخه یوازې اووه مخه ده، په بل حساب د اخبار کابل دا ګڼه ټول 62 مخونه لري او په دې 62 مخونو کې د پښتو په نصیب یوازې اووه مخه رسېدلې دي.

د یوه سالم فکر خاوند او نورمال انسان به دا څنګه ومني، چې ایینه خپلواکه او ناپېیلې ټولنه ده، سیاسي موخې نه لري او په هېواد کې یوې سیاسي ډلې ته کار نه کوي؟؟

همدارنګه که د اخبار کابل شپاړسمه ګڼه وګورو نو دا تر پخوانۍ ګڼې هم بدتره ده او هغه داسې چې د دې ګڼې د فرانسوي ژبې له برخې پرته د پاړسي لپاره 37 مخونه ځانګړي شوي دي، چې په دې 37 مخونو کې یوازې او یوازې دوه مخونه په پښتو دي: "د مطبوعاتو بیارغونه" نو که په رښتیا "ایښې" غوښتل چې پښتو ته هم د یوې ژبې په سترګه وګوري نو داسې به یې نه کول. پښتو برخه به یې زیاته کړې وای او د یوې ملي ژبې په سترګه به یې ورکتلای. همدا رنگه د ایښې د پرواز مجله هم، چې د ماشومانو لپاره خپرېږي په دې میکروبوونو ککړه ده. پرواز د ایښې په ټولو خپرونو کې په ښه ښه او ښه صحافت سره خپرېدونکې مجله ده، چې د ایښې تر ټولو خپرونو زیاته پانګه ورباندې

لگول کېږي، که چېرې د پرواز یوې نوې ګڼې ته یو ځغلند نظر وکړو، نو د ایښې موخې به نورې هم څرګندې شي. د پرواز په دې ګڼه کې 7 سرلیکنه په پښتو راغلي، خو د مجلې نوره برخه نژدې ټوله پارسي ده. یانې د دې ګڼې یوه برخه پښتو او درې برخې په پارسي دي.

پرواز د "جرمني سفارت"، نیشنل جیوګرافیک "National Geographic" او د ماشومانو د نړیوالې ادارې UNICEF په مالي مرسته خپرېږي. یادې شوې مرستندويې ادارې باید وپوهېږي چې دوی دا روپۍ داسې کسانو ته ورکوي، چې هغوی یوازې او یوازې د یوې ژبې بیرغ پورته کړي او غواړي هغو کسانو ته کار وکړي، چې هیله من دي په هېواد کې د پښتو او پارسي د مسئلې په ژوندۍ ساتلو سره خپلې واکمنۍ او ټوپکسالاری ته دوام ورکړي، دوی شعار لري چې: "تفرقه واچوه او حکومت وکړه". په داسې حال کې چې همدا ادارې دا پانګه او مرستې د ټول افغانستان او د ټولو افغانانو په نامه ورکوي، خو کار یوازې یوې ژبې ته کېږي.

دغه راز د افغان فلم له ادارې سره هم ټوله مرسته د ایښې له خوا کېږي، ایښې له دې ادارې سره تخنیکي او د روزنې په برخه کې هم ډېرې مرستې کړي، تر اوسه یې نژدې شل بېلابېل فلمونه جوړ کړي، چې په دې شلو فلمونو کې یوازې دوه په پښتو دي. نو د ایښې دفتر به څنګه دا دعوه کوي چې پښتو ته هم کار کوي، که چېرې دغې ادارې پښتو ته لږ تر لږه د یوې ژبې په سترګه کتلاي نو په دې شلو فلمونو کې خو باید لس په پښتو وای.

رضا دقتي، چې د National Geographic فوټو ژورنالیست دی یو فعال او مستعد سړی دی، خو دماغ او فکريي د جمعیت او نظار شورا له خوا پېچکاري شوی دی. ده د یوه داسې کس په اړه فلم جوړ کړی، چې د کابل وړانۍ، د هدیرو رېږدونکې شنه او سره بیرغونه او دا په سلګونو معلولین او معیوبین یې د وړانۍ او جنايتونو شاهدي ورکوي، دغه کس یوازې د همدغو سیاسي اشخاصو عکسونه چاپوي او خپروي یې. دی په افغانستان کې د ایښې موسس دی.

د ایښې دغه ډول منفي فعالیتونو ته په کتو سره سړي ته دا د شک ځای نه پاتېږي او په یقین سره دا ویلای شي چې ایښه د افغانستان لپاره نه، بلکې د شمالي ټلوالې او نظار شورا لپاره کار کوي. زموږ ډېر لوستونکي به داسې وي چې له مخه به په دې شیانو خبر نه وي، خو اوس به ټولو ته څرګنده شوې وي، چې ایښه څه ده، څه یې وکړل، څه کوي او څه به وکړي.

روسانو به هم د خپلو ستراتیژیو او سیاسي هدفونو د خپراوي لپاره په روسیه کې کتابونه خپرول او د افغانستان په بېلابېلو ولایتونو کې به یې وپشل، هغوی د دې لپاره

ستري پروژې پیل کړې وې او په ملیونونو ډالریې ولگول، خو ناکام شول. هغه سیاسي پدیدې چې غواړي په زور پر افغانانو خپلې موخې، هدفونه او ایديالوژۍ په یوه او بل ډول وروټیپي، ناکام دي، ځکه چې افغانانو ته تر هرڅه وړاندې خپل کلتور، خپله ژبه او خپل هېواد گران دی.

په پای کې د ایښې له ادارې سره له مرستندویو ټولنو څخه غواړو چې باید وپوهېږي چې په دې هېواد کې بنسټو هم یوه ژبه ده، باید چې ورته وخت ورکړي او ویې پالي. اروپایي ټولنه European commission، یو.اس.اېډ United States Agency For International Development، UNICEF، UNISCO، د جرمني سفارت German Embassy، نیشنل جیوگرافیک National Geographic، د کډوالو نړیوال سازمان IOM او UNAMA باید په داسې حالت کې ایښي ته یوه روپی. هم ورته کړي، د ورکړل شویو پانگو حساب دې ورسره وکړي، ځکه دغې ادارې ته ورکړل شوې مرستې تر اوسه پورې کوم تعمیری اړخ نه لري، بلکې دا مرستې یې ټولې زموږ د کلتور، ژبې، ملي ترمینالوژۍ، ملي ارزښتونو او ادب د تخریب لپاره لگولې دي. په دې برخه کې باید پلان وزارت هم یو غوڅ او عملي اقدام وکړي، دغسې نورو ټولنو ته دې هم اجازه نه ورکوي، چې دغه ډول بې حساب پانگه او پیسې زموږ د اصیل کلتور بیا تخریب او یوې ژبې ته په ترجیح ورکولو کې ولگوي. افغانستان د ټولو قومونو کور دی، دلته ټول مېشت قومونه حق لري چې له خپلو حقوقو څخه گټه واخلي. پورته یادې شوې ټولنې او پلان وزارت باید د ایښې مشران کښنوي او حساب ورسره وکړي او له دوی څخه دې وپوښتي چې اړولې؟؟ دوی ولې هغو ټوپکسالارانو ته د کار او فعالیت امکانات برابرې چې ټول هېواد یې د خپلو قومي، ژبنيو او توکميزو تعصبونو په اور کې لولپه کړ، په ملیونونو انسانان یې تر خپلو شومو هوسونو قربان کړل، افغانان به په راتلونکي کې ایښه یوازې په دې نامه بېژني، چې دغې ادارې افغانانو ته د سالمو مرستو پرځای د تعصبونو او یوې ژبې ته د ترجیح ورکولو لپاره کار کړی او بس! (56)

نېکنام، کابل

مغل هرڅه پر بل مخ اړوي

وايي چې کله به چنگېزخان پر يوه سيمه يرغل ورو، هرڅه به يې بدل او پر بل مخ واپول. له بده مرغه له چنگېزخان څخه راوړوسته د تاريخ په اوږدو کې په افغانستان کې دغه ډول زياتې پېښې او مسخه کول، بيا بيا ليدل شوي دي. د پخواني تاريخ تېرو دورو ته به نه گورو، بلکې د افغانستان د اوسمهالي تاريخ ۲۵ کلنې جگړې پېښې او ناخوالې به راواخلو، چې موږ په کې د ډلو ټپلو زيات ډولونه او څېرې وليدلې، موږ د کابل او ځينو نورو حکومتي ودانيو او ملي شتمنيو مسخه کول وليدل، موږ داسې څه وليدل چې افغانان ژوندي په ځمکه کې ښخ کړای شول... پر سرونو يې مېخونه ټک وهل شول، د بدن غړي يې غوڅ کړای شول، ژوندي وسوځول شول او...

ښه به وي، چې نن پر يوه بله موضوع وغږېږو. هغه د دولتي ودانيو په ځينو ځانگړو ځايونو کې د ځينو لوحو او سرليکونو لگول دي، چې د کابل ښار او د افغانستان د ولايتونو له وروستي کلتوري يرغل سره سم پيل شوي دي. له بده مرغه د دغه زور او يرغل قرباني هم پښتو ژبه او پښتو لوحې دي، چې يوه په بله پسې له منځه ځي او پرځای يې په بله ژبه نوې لوحې ټک وهل کېږي.

د بېلگې په توگه د اوبو او برېښنا وزارت پر ودانۍ "د اوبو او برېښنا وزارت" ليکلي وو، خو د وروستي بدلون په ترڅ کې دغه لوحه ليرې او پرځای يې (وزارت آب و برق) لوحه ولگول شوه.

همدا ډول د سوداگرۍ وزارت د (وزارت تجارت) په نوم ونومول شو. د بهرنيو چارو وزارت په وړاندې پښتو لوحه لگېدلې وه، هغه وغورځول شوه، د اطلاعاتو او کلتور وزارت هم په ايراني ژبه (وزارت اطلاعات و فرهنگ) وليکل شو، سره مياشت په (هلال احمر افغاني) بدل شو، د کرنې پراختيا بانک خوله جوړېدو سره سم په پښتو لوحه لرله، خو اوس يې له لوحې څخه پښتو ليرې کړل شوې او "بانک انکشاف دهات" شو. همدا سې نور بېشمېره ځايونه شته، چې د ايران فرهنگپالان او دغه هېواد ته وفاداره پلويان پرې خپلې لوحې او ټاپې لگوي د اطلاعاتو او کلتور وزارت خو د ملي گالري نوم هم ايراني

کړې او "نگارستان ملي" نوم یې ورکړ، حال دا چې په ټوله نړۍ کې یې خلک په ګالري پېژني.

یوه بله ډېره ځورونکې او زړه بوږنونکې لوحه د عدلیې وزارت په وړاندې د رسمي جریدې د پلورنځي پر سر لګېدلې وه، چې پرې لیکلې وو: "د رسمي جریدې پلورنځی" خو له بده مرغه د همدې وروستي يرغل په دوران کې دغه ډېره وړه لوحه هم غورځول شوې ده.

ځورونکې او زړه بوږنونکې خو مې ځکه ورته وویل چې د افغانستان د خاورې پر هره لوبشت باندې د افغانانو وینې تویې شوې دي، دغه مېرني ولس په کلونو-کلونو افغانستان زموږ د خاورې او خلکو له دښمنانو څخه ژغورلی دی. افغانانو پر هېچا تېری نه دی کړی، بلکې پر دوی او د دوی پر خاوره باندې يرغلګر ورغلي دي، افغانان یوازې د پردیو په وړاندې درېدلي او د خپلو خلکو او خاورې ساتنه یې کړې ده. دوی په دغه خاوره کې د خبرو حق لري، دوی دا حق لري، په هر ځای کې یې په خپله ژبه لوجې ټک وهل شي، ځکه پښتانه په افغانستان کې اکثریت او پښتو د دې هېواد ملي ژبه ده.

د کمکيانو انیس خپرونه له پیلېدا سره سم پښتو نوم درلود، خو د اطلاعاتو او کلتور وزارت اوس "انیس کودک" نوم ورکړی، په دې مانا چې د پښتنو ماشومان هم له خپل دې حق څخه بې برخې دي او چارواکي هم په څرګنده دا هرڅه تر خپل يرغل قربانوي. له بده مرغه چې يرغلګر دومره سخت دريځه او لارورکي خلک دي، چې دغه ویاړلی قوم په خپله خاوره کې هم خبرو ته نه پرېږدي، پښتو ته په راډیو ټلويزيون او نورو رسنیو کې حق نه ورکوي.

د هغو موټرونو په شا پورې یوه وړوکې لوحه لګول شوې وه، چې د افغانستان پوليسې ځواک ته د مرستې په نوم ورکړل شوي دي. پخوا د دغو موټرونو پر لمبرپلټونو لیکل شوي وو: (پوليس د خلکو خدمتګار)، خو اوس یې ځای (پوليس خدمتګار مردم) نیولی دی. ښایي ډېر خلک دا یوه وړه خبره وګڼي او دومره ارزښت ورنه کړي، خو پوښتنه ولاړېږي، چې بیا ولې له یوې ملي ژبې څخه دغه دوې جملې په بله ژبه اړول شوې دي، ایا پښتانه دومره حق نه لري چې په خپل هېواد کې له خپلو حقه حقوقو څخه ګټه واخلي؟ حال دا چې وړاندې زیاتې لوجې په پښتو وې، له داسې ډېرو خبرو او تاریخي پېښو څخه ښکاري، چې د لږکیو له منځ څخه ځینې افراد او اشخاص د تل لپاره د باند پښو هېوادونو استازي پاتې شوي دي، د ژبې او نژاد له مخې دغه خلک له ایران، تاجکستان او ځینو نورو هېوادونو سره خپله نژادي او ژبنۍ پالنه کوي. دوی غواړي چې د ځینو

هېوادونو یو ډول واکمني پر افغانانو ورو تپي.

دغه د ژبې او نژاد پالل یا دغه بخل او منفي چلند، چې نن یې په سیمه کې ایرانیان، تاجکستانیان او نور کسان کوي، ډېره پخوانۍ رېښه لري. دغو خلکو ټول عمر یا ټول ژوند په همدغه ډول نژاد پالنه او د ژبې واکمنېدنې تېری کړی دی. دوی تل هڅه کړې چې خپله ژبه او نژاد تر نورو خلکو لوړ وگڼي او خپور یې کړي. په داسې حال کې چې په پښتو او پښتونولي. تاریخونه ډک دي، د تاریخ په وروستیو پړاوونو او دورو کې اسلام ضد اشخاصو د عربو اسلام نه مانه، ځکه د عربو اسلام ورته وویل شو، چې همدغو خلکو د عربو اسلام ورته وایه، هغوی ډېرې هلې-ځلې وکړې، چې د عربو د نفوذ مخه ونیسي. خو بیا هم ونه توانېدل. خو دغو نژاد پالو او ژبپالونکو بیا له اسلام څخه د ناسمو گټه پورته کولو لاره چاره خپله کړه. لکه: له یوې خوا په دغه کار بوخت شول، چې څنگه په قران او حدیثونو کې لاسوهنه وکړي، له بلې خوا یې هڅه کوله، چې د سیمې پر هېوادونو، خلکو او ژبو یرغل وروړي. د ټوپک په زور یې پر خلکو خپله واکمني، ژبه او ډېر څه په زور ومنل، له بلې خوا یې په خلکو کې یو مذهبي تضاد هم رامنځته کړ، چې نخښې یې هر یو سترگه وړ انسان لیدلی شي. یا په لنډ ډول ویلای شو، چې ځینې خلک له پخوا څخه همدا ناروغي لري، دوی د سیمې ډېر ولسونه کړولي او ځورولي دي.

له بده مرغه له کلونو-کلونو راپه دېخوا د افغانستان رښتیني بچیان (پښتانه) تردې یرغل لاندې دي، له پېړیو-پېړیو څخه په دېخوا کړول کېږي، ځورول کېږي، سپک کېږي، بیا بیا هڅه کېږي، چې د دوی ژبه زبندی شي، د دغې ژبې ټول ارزښتونه مسخه او له منځه لاړ شي، وینو چې اوس دغه هرڅه په عملي ډگر کې ترسره کېږي.

د افغانستان څو کلنې شخړې او دښمنیو دغه ناوړه لوبه لا نوره هم گرمه کړې ده. ایران، ترکیې، تاجکستان او دغسې نورو هېوادونو د خپل سیاسي نفوذ د زیاتوالي لپاره هلې-ځلې کړي، چې سیمه تر خپلې اغېزې لاندې راولي. دوی هرڅه مسخه کوي، دغه هڅې او هلې-ځلې د جنون تر کچې روانې دي.

همدا وجه ده چې د افغانانو ترمنځ ستونزې لا پسې زیاتې شوې دي، د دوی ترمنځ لا نور ډېر درزنونه راغلي، یو له بل څخه لیرې والی رامنځته شوی، د دوی ترمنځ د گډ ژوند لارې چارې زیانمنې شوې دي. نو ښه به دا وي چې یرغلگر نور خپل یرغلونه ودروي او افغانان دې پرېږدي، چې یو له بل سره گډ مینه ناک ژوند وکړي، دوی باید له پښتو او پښتنو سره خپله بېځایه کینه او دښمني پایته ورسوي. ځکه پښتانه تعصب نه لري، تعصب خو هغه کسان لري، چې پښتانه د هغوی د ژبې، سرلورې او ویارونو له کبله ځوروي. د هغوی تاریخي ویارنې ټیټې ښيي. خو لمر په دوو گوتو نه پټېږي، نړۍ ته د

افغانانو تاریخي مېړانې، پت او کلتور څرگند دی، هېڅوک هم دغه سرلورې ملت نه شي
مسخه کولای. که مغل هرڅومره هم ټول څیزونه پر بل مخ سره واړوي. (57)

ک. س. افغان

د پوهنې وزارت او هېوادنې خپرونې ولې له پښتو ژبې سره تربگني کوي؟

د افغانستان انتقالي دولت د خپل واک له لومړيو ورځو څخه په هېواد کې د پوهې د کچې د لوړولو او د بېسوادی د له منځه وړلو خبره خپل شعار گرځولی. د دولت له مشر بناغلي حامد کرزي څخه بیا د کابینې تر ټولو لوړتبه او ټیټرتبه چارواکو په خپل وار سره د هېواد گوت گوت ته د علم او پوهې د رڼايي د رسولو وعده کړې.

بناغلي کرزي خپل دغه هدف ته د رسېدو لپاره بناغلي محمديونس قانوني ته د پوهنې د وزارت د مشرۍ سپېڅلې دنده وروسپارله. بناغلي قانوني هم د خپل ځانگړي احساس له مخې په هېواد کې د پوهنې کچې د لوړولو او پراختیا لپاره ځینې کوتلې گامونه پورته کړي او په دې ډگر کې یې زیاته اندازه بهرنۍ مرستې هم افغانستان ته راجلب کړې. خو دا چې دغه مرستې تر کومې کچې د هېواد د وران و بجاړ پوهنيز سیستم په بیارغونه مصرف شوي دي. ټول هېوادوال پرې خبر دي او ښه پرې پوهېږي.

د تاریخ په اوږدو کې زموږ د هېواد په ښوونځيو او مدرسو کې په پښتو او دري ژبو زده کړې کېدې څرنگه چې زموږ د هېواد گڼ شمېر اوسېدونکي پښتانه دي او کوم پښتانه چې په لیک لوست بلد دي هغوی په پښتو او دري دواړو ژبو لیک لوست کولای شي. مگر د دې برعکس دري ژبي لوستوال او لیکوال په پښتو ژبه لیک لوست او حتی خبرې هم نه شي کولای، هغوی د دې پر ځای چې د ملي او افغاني احساس له مخې باید پښتو ژبه زده کړي او خپل افغاني هویت تثبیت کړي، برعکس یې د ځانښودنې او د مادي گټو په خاطر انگلیسي، روسي او فرانسوي ژبې زده کړي دا ښه خبره ده چې یو انسان په بهرنیو ژبو پوهېږي، مگر هر څوک چې په هر هېواد کې ژوند کوي د هغه هېواد د یوه اوسېدونکي په حیث باید دومره د وطن دوستۍ او هېواد پرستۍ احساس او مینه په زړه کې ولري، چې د خپل هېواد په ملي ژبه لیک لوست وکولای شي، لکه الفت صاحب چې وايي:

پردۍ ژبه زده کول که لوی کمال دی

خپله ژبه هېرول بې کمالې ده

زموږ د هېواد ډېر درې ژبې وروڼه په نورو بهرنیو ژبو کې د ماسټرۍ او دکتورا سندونه او غټ غټ کتابونه لري، مگر د هېواد په ملي ژبه (پښتو) دوه خبرې هم نه شي کولای.

اوس چې په هېواد کې هراړ خیزې بیارغونې ته ځانگړې پاملرنه شوې، نو په دې لړ کې باید د ښوونې او روزنې په بیارغونه کې له زیات دقت او پاملرنې څخه کار واخستل شي.

په کابل کې چې د هېواد د هرې سیمې افغانان او سپرې او د هرې سیمې خلک ځانگړې ولسي رواجونه او روایات لري، ډېر داسې افغانان هم هلته ژوند کوي چې د هغوی ژبې هم له پښتو او دري سره توپیر لري. د سارې په توگه ازبک، ترکمن، نورستاني... او داسې نور د پوهنې وزارت که څه هم په ټولو ژبو د زده کوونکو لپاره درسي مواد نه شي تیارولای خو د پښتو او دري ترمنځ انډول ساتل خو دومره ورته گران کار نه اېسي په اوسنیو حالاتو کې د کابل په ټولو ښوونځیو کې ټول درسي مواد په دري ژبه تدریسېږي او پښتو یوازې د یوې بهرنۍ ژبې په څېر په کې ځای شوې، چې اوس خو له انگلسي او فرانسوي ژبو څخه هم ورته کمه پاملرنه کېږي.

که چېرې د ښوونې او روزنې ښاغلی وزیر صاحب په رښتیا هم له هېواد او هېوادوالو سره مینه لري، نو باید د خپل افغاني احساس او د هېواد د اولادونو د سمې او سالمې روزنې په خاطر د هېواد په ښووننه او روزنه کې داسې ریفورمونه راولي چې د ټولو افغانانو اولادونه په درسي، فکري، ایډیالوژیکي او ټولنیز لحاظ سمه او بشپړه روزنه په اسانه ډول ترلاسه کړي او دا کار یوازې هغه وخت شونی دی چې د پوهنې وزارت د افغانستان په هره سیمه کې ټولنیز عدالت او متوازن معارف ته قایل شي. همدا راز ملگري ملتونه او هغه بهرنی موسسات چې زموږ په هېواد کې د ښوونې او روزنې د پراختیا او پرمختیا په لړ کې هلې ځلې کوي هم د پته ځانگړې پاملرنه وکړي او په هېواد کې د پوهنې د کچې د لوړوالي لپاره د افغانانو د کلتور او ژبو په اړه بشپړ معلومات تر لاسه کړي او همدا راز دغه انډول په سمه توگه په پام کې ونیسي.

ځینې هغه خپرونې چې د ځینو بهرنیو موسساتو له خوا زموږ په هېواد کې د یووالي، سولې او ډیموکراسۍ په موخه خپرېږي ډېر مطالب یې په داسې ډول چاپ شوي وي چې لوستونکي هېڅ مفهوم ورڅخه نه شي اخستلای. د بېلگې په ډول په افغانستان کې د ائتلافي ځواکونو هغه خپرونه چې د (صلح Peace) په نوم د هېواد په بېلابېلو ښارونو

کې د ائتلافي ځواکونو له خوا په وړيا ډول وپشل کېږي او پر انگرېزي سربېره هر مطلب يې په پښتو او دري ژبه هم ليکل شوی وي، خو د پښتو برخه په کې دومره گډه وډه ده، چې د پښتو ژبې ليکوالان او پوهان هم پرې نه پوهېږي د ساري په ډول ماته د ائتلافي ځواکونو يوه ورځ د نوموړي اخبار څلورويشتمه گڼه راکړه چې په څلورم مخ کې ئې 'د ملي ايتلاف اصلاحاتو غونډه' تر سرليک لاندې يو مطلب خپور شوی و، چې د پښتو متن يې د ماشومانو په ژبه چې نوې خبرې زده کوي ليکل شوي وو چې يوه برخه يې د نمونې په ډول دلته راوړم:

‘د افغانستان بېرته ودانول د افغانستان دولت، ائتلاف قوا او بين المللي ټولني متحد او جدی ژمنی ته اړه لری ځکه بادوام کابل کې د پرمختگ له پاره په ټول هېواد کې امنيت او قانونی حکومت لازمی شرط دی. په دغه دوه ورځنی غونډه په امنيت، اصلاحات او مشکلاتو په هکله بحث وشو.’

همدا راز د همدغې خپروني د همدغې گڼې په لومړي مخ کې 'د افغانانو روغتيا او هوساينې لپاره زيار' تر سرليک لاندې داسې پښتو متن ليکلی. 'افغانستان د ائتلاف قوا ډاکټران او عسکران د کندهار په جنوب کې يو کلی ته ولاړل تر څو چې خلکو سره کندهار، مرستې وکړي او د ائتلاف قوا د ډېر شمې عملياتو ولايت دی د سيمې خلکو ته روغتيايي مرستې رسيدلو لپاره روغتيايي د ائتلاف قوا ډاکټرانو د کندهار په ولايت کې په يوه څخه دی. ورځ کې ۱۷۳ کليوال تداوی کړل کړی دی. که چېرې موږ د هېواد مطبوعاتې خپرونې په ژوره توگه مطالعه کړو، نو ډېر داسې مثالونه به مو تر سترگو شي. د دغو خپرونو دا ډول خپرونې نه يوازې د هېواد د ژبو اندول په سمه توگه په پام کې نه نيسي، بلکې هغه ژبه چې ډېر ويونکي لري- د نورو ژبو په پرتله ډېره ضعيفه وي ددې لپاره چې دا ډول خپرونې په هراړخيز ډول خپل رسالت وساتلی شي. بايد واقعا د خلکو په ژبه خپرونې وکړي او خپلې ليکنې په داسې ډول وليکي چې لوستونکي پرې وپوهېږي او که چېرې له نورو بهرنيو ژبو څخه کوم مطالب را ژباړل کېږي بايد ژباړونکي د ژباړې اصول په کې مراعات کړي. که يې په سمه او روانه ژبه نه شي ژباړلی د څو پيسو په مقابل کې دې په نورو ژبو ملنډې نه وهي، يانې لومړی بايد په خپله ملي ژبه بشپړ تسلط ولري او بيا دې نورې ژبې زده کړي، چې په خپلو ژباړو او ليکنو هېوادوال وپوهوي. که چېرې موږ دغو خبرو ته ژور پام وکړو او هر ليکوال او ژباړونکی يې په ځان عملي کړي له يوې خوا به يې د خپل هېواد د ولس لپاره موږ ډېر کار کړی وي او له بل پلوه به يې خپل دروند مسووليت هم په سمه توگه ادا کړی وي.

راځئ چې ټول د بشپړ اخلاص، صداقت، مينې او ورورولۍ له مخې په خپل گران

سید مخدوم رهین د قضاوت په تله کې
لومړی ټوک

هېواد افغانستان کې د امن، سولې، ډیموکراسۍ او عدالت د پیاوړتیا لپاره کار وکړو
او د خپل اصل افغاني کلتور د سمسورتیا او بډاینې په موخه نه سترې کېدونکې هلې
ځلې وکړو. (58)

گوربتوال احمدی

له پښتو ژبې سره د لنډمهالې او منځمهالې ادارې د چارواکو چلند

سره لدې چې پښتو ژبه په مسلسل ډول د اساسي قانون پر بنسټ د هیواد ملي او لومړۍ درجه رسمي ژبه گڼل شوې خو دفتري امورو ته د ننه کولو لپاره یې د دې هیواد پخوانیو حکومتي چارواکو هم د پام وړ چارې او عملي گامونه سر ته نه دي رسولې، بلکې یوازې په لږه پیمانه پرمختگ یې د پخواني پاچا محمد ظاهرشاه او ارواښاد شهید محمد داود خان د حکمرانۍ په دورو کې په نصیب شوی دی. خو لکه څنگه چې مناسبه وه په زړه پورې کار بیا هم د پښتو د ژبې د ودې، پرمختگ او په رسمي دفترونو کې د دود کولو لپاره سر ته نه دی رسیدلی بلکې په حکومتي ادارو کې درې ژبې ته لومړی مقام ورکړل شوی دی. په همدې توگه سره لدې چې مور د منځنۍ سطحې د پښتنو چارواکو، شاعرانو او ادیبانو هغو زیارونو ته د قدر په سترگه گورو چې په دې لاره کې یې سر ته رسولې دي خو په عمومي توگه پښتانه چارواکي یوازې په دې بریالي شوي چې په ملي سطحه د ځینو اړوندو حکومتي ادارو سرلوچې او د کابل د ښار د وایونو نومونه او داسې نور لومړني کارونه په پښتو ژبه سر ته ورسوي خو په حکومتي ادارو او دفترونو کې بیا پښتو نه ده کارول شوې.

د هیواد د سترې غمیزې په لړ کې د نورو وړانیو تر څنگ په حکومتي چارو کې د پښتو ژبې ودې او پراختیا ته بیا هم نه جبرانیدونکي زیانونه رسیدلي چې د هغو ټولو یادونه ځانگړې لیکنې ته اړتیا لري چې په دې لړ کې د روسانو او د هغوی د لاسپوڅو او ورپسې د تعصب په اور ککړو جنګي ډلو د پښتو ژبې او پښتون قام په مقابل کې تر سره کړي دي.

په هیواد کې د لنډمهالې یا موقتي ادارې د کار د پیل څخه د مخه هغه وخت له پښتو ژبې سره د تعصب په اور د جنګي ډلو د استازو له خوا ښکاره ضدیت او کرکه څرگنده

شوه چې د بن د غونډې په ترڅ کې ارواښاد حاجي عبدالقدیر له مجلس څخه ووت او په دې توگه یې له پښتو ژبې سره د بیلټون پالو د ضدیت په مقابل کې د اعتراض غبرگون ښکاره کړ.

د لنډ مهالې او منځمهالې ادارې په ټوله دوره کې له پښتو ژبې سره داسې چلند شوی چې حتی د یوې بهرنۍ ژبې په څیر هم نه دي ورته کتل شوي. دا خبره ټولو ته څرگنده ده چې د ۱۳۵۷ کال د غويي تر کودتا وروسته په هیواد کې د کمونستي ادارې څخه د ننه او بهر زیاتو متعصبو عناصرو او اړخونو ته د فعالیت زمينه برابره شوي چې د غمیزې په ټول دور کې یې د هیواد ملي او ټولنیز بنسټونه یو پر بل پسې نړولې چې د دې ناولې پدیدې ډیره بده کرکجنه څیره د نجیب د حکومت له نسکورید سره سم د هیواد په پلازمینه کابل کې د عمل په ډگر کې پلې شوه داسې فاجعي یې منځته راوړې چې حتی تاریخ یې هم د تورو اعمالو په یادولو سره د شرم احساس کوي. نوموړې توره څپه بیا د طالبانو له ماتې سره جوخت یو ځل بیا په هماغه پخواني ډول تکرار او لړۍ یې سره لدې چې هیواد مو د یوه انتخابي حکومت خاوند دی تر نن پورې دوام لري.

په داسې حال کې چې پښتانه د افغانستان د خلکو نژدې ۷۰٪ وگړي تشکیلوي چې نوموړې شمیره د روان کال په ټولټاکنو کې ښه جوت شوه دا چې که ټولو پښتنو په ټولټاکنو کې گډون کړی وای نو په هغه صورت کې به د پښتنو اصلي شمیره ډیره ښه جوت شوی وای. په یاده شوې دوره کې له پښتو ژبې سره د ضدیت په لړ کې لاندې کارونه تر سره شوي او تر سره کېږي:

لومړی: د دولت د ریاست ۹۹٪ فرمانونه، حکمونه، لیکونه او اعلاميې په دري ژبه صادري شوي دي.

دوهم: د دولت د ریاست په اړوندو دفترونو کې ټول مهم اسناد، پریکړې، مسودې، اجنداوې تحلیلونه عادي مکتوبونه، فورمې، دفتري کتابونه او نور اړوند دفتري کارونه په دري ژبه سر ته رسیدلي دي.

درېم: د دولت د ریاست، وزارتونو، افغاني سفارتونو، خپلواکو ریاستونو، ولایتونو او نورو اړوندو حکومتی اداراتو ۹۰٪ مامورین او کارکوونکي غیر پښتانه ټاکل شوي. سره لدې چې د ځینو ځینو ادارو په راس کې به پښتون مشر و خو د گوتې په شمار پرته د هماغه ادارې نور ټول پرسونل غیر پښتانه دي چې د پام وړ وړتیا او تحصیلاتو څخه بې برخې او زیاتره برخه یې هغه خلک دي چې د افغانستان د سترې غمیزې په لړ کې د جنایت تور داغ په خپل تندي لري له بلې خوا همدغه عناصر دي چې اوس هم د افغانستان د یووالي بنسټونه نړوي او په دې لاره کې د زهرجنو تبلیغاتو زمينه ورته

برابره ۵۵.

څلورم: د ولسمشر د ویناوو، مرکو، لیکونو او مطبوعاتي اعلامیو خپریدل %۹۵ په دري ژبه سرته رسیدلي دي.

پنځم: د افغانستان د راديو او تلويزيون %۹۰ خپرونې، د پروگرامونو نومونه، تحليلونه او داسې نورې خپرونې په دري ژبه سرته رسیدلي او رسپړې چې په دې لړ کې پښتو ژبې ته يوازې نمايشي او نمونبي شکل ورکړ شوی دی.

شپږم: له استشنا څخه پرته د ټولو وزارتونو، رياستونو، افغاني سفارتونو، ولايتونو او نورو اړوندو اداراتو مکاتبه په دري ژبه سرته رسیدلي او نوموړې لړۍ اوس هم دوام لري.

اووم: د لويو لويو حکومتي مجلسونو زياتره ويناوې، سرليکونه، لوحې، پريکړه ليکونه په دري ژبه سرته رسیدلي او رسپړې په دې ځای کې بايد يادونه وکړو چې يوازې ولسمشر کړزی په ځينو مجلسونو کې دې ټکي ته پام کوي او د خپلو ويناوو يوه برخه په پښتو او بله په دري وړاندې کوي.

اتم: له بهرنيو هيوادونو سره مکاتبه %۹۹ په دري ژبه تر سره کيږي او په دې ځای کې پښتو ته يوازې نمايشي شکل ورکړل شوی دی.

نههم: د اطلاعاتو او کلتور وزير داسې څوک ټاکل شوی چې پښتو خو پريږده چې د افغانستان دري ژبه هم کوم اهميت نه ورته لري بلکي غواړي په دې هيواد کې د ايران ټرمينالوژي پيلې کړي او د نوموړي لومړي کار دا وو چې د هيواد له اساسي قانون سره په سرغړونه يې د اطلاعاتو او کلتور د وزارت نوم په اطلاعات او فرهنگ بدل کړ. په همدې توگه نوموړي وزير په ډير بيهوده توگه د پښتو ژبې او پښتون قام د هغو بنسټونو په وړاندو پسې متې رانغښتې دي چې ددې هيواد يو نه بيليدونکی جز گڼل کيږي.

لسم: د ښوونې او روزنې په ډگر کې هم دغه څپه په خپل شدت سره روانه ده او د کابل د ښار په تقريباً څلور ميلوني نفوس کې چې زياتره برخه يې پښتانه دي يوازې تش په نوم دوي نيمه فعالې ليسې شته دي چې تدريس يې په پښتو دی نور نو ټوله زده کړه په دري ژبه تر سره کيږي او د پښتنو اولادونه مجبور يږي چې له خپلې ژبې او کلتور څخه بې خبره په خپل کور کې د ناوولي استعمار په سيوري کې شپې او ورځې تيرې کړي.

يوولسم: په کابل کې بيلتون پالو ته د تبليغاتو ډگر د اطلاعاتو او کلتور د متعصب ايرانپال وزير په اجازه داسې تود دی چې په سلگونو مجلې، اخبارونه او جريدې يې راويستلې چې له استشنا پرته يې ژبه سل په سلو کې دري يا پارسي ده که څه هم چې د محتوي له مخې زياتره دغه خپرونې يې مانا دي خو داسې زهر خوروي (پاشي) چې له

افغان ولس سره د بیلټون پالو د کینې د ډکو زړونو ویندويي کوي. په همدې توگه یو شمیر آزادي راډیويي او تلویزیوني خپرونو هم په کار پیل کړی دی چې زیاتره خپرونې یې په دري او د پردیو د کلتور د خورولو په چوپړ کې دي او په خپرونو کې یې پښتو ته یوازې د نمونې په شکل ځای ورکړ شوی دی. دولسم: که چیرې په کوم ځای کې داسې پېښه شي چې کومه لوحه، سرلیک یا د کوم مجلس عنوان په پښتو لیکل شوی وي نو په څنگ کې یې بیا هرو مرو هماغه لیکنه په دري هم شوې وي چې د لوړو او مسلکي زده کړو د وزارت د دروازې د سر لوحه یې غوره بیلگه ګڼلی شو. په دې توگه د لنډمهالې او منځمهالې ادارې په دور کې له استثنا پرته د هغو ټولو وزارتونو، ریاستونو او اړوندو ادارو نومونه په دري اړول شوي چې پخوا پښتو وو.

دیارلسم: د کابل په پوهنتون کې چې زیاتره محصلین او ښوونکي یې پښتانه دي تدریس سل په سلو کې په دري ژبه تر سره کیږي.

خوارلسم: په رسمي او غیر رسمي مجلسونو او د راډیو تلویزیون په گډو پروگرامونو کې کونښن کیږي چې دري ژبه او ویونکي یې د یوه فاتح او غالب وګړي په توگه وښيي او په پروگرام کې گډ پښتانه داسې ورپورې ښکاري لکه یتیمان په دې مانا چې په گډو خپرونو کې هم ډیر لږ ځای پښتو خبرو او لیکنو ته ورکول کیږي.

پنځلسم: په لسه او ځله په رسمي او غیر رسمي غونډو کې چې د ایران او تاجکستان له هیوادونو سره سرته رسیدلې نو دا جمله زیاته تکرار یږي چې گواکي (کشورهاي هم کیش و همزبان) په داسې حال کې چې د ایران او تاجکستان هیوادونه نه زموږ کیش دي او نه یې ژبه له موږ سره یوه ده.

په دې توگه نور هم ډیرې داسې نمونې شته دي چې د لنډمهالې او منځمهالې ادارې د حاکمیت په دور کې د پښتو ژبې سره د ناوړه چلند ویندويي کوي چې پورته څو نمونې یې د بیلگې په توگه یادې شوې.

که په دې هکله پښتانه چارواکي له همداسې غفلت او بې پروايي څخه کار اخلي نو د دې امکان شته چې په راتلونکي کې هم موږ د خپلې خوږې پښتو له زیاتې خوارۍ سره مخ شو او خپل درد یوازې د څو ټکو په بیانولو سره څرګند کړو.

د بصیرت خاوندان دي دې موضوع ته پاملرنه وکړي! (59)

محمد انعام واک، ناروی

په افغانستان کې
د ژبو ملي او سیاسي مشروعیت

ژبه نه یوازې یوې "کلتوري"، بلکې د یوې سیاسي پېژندنې په توګه هم د "ملي هويت" بنسټیز توکی او د "ملي ټولنې" د ملا تیر جوړوي. د یوې ژبې لوړ کلتوري موقف په ټولنه کې د هغې ویونکو ته لوړ کلتوري او د هغې لوړ سیاسي موقف په ټولنه کې د هغې ویونکو ته لوړ سیاسي موقف ورکوي. ملي ژبه د یوې ټولنې ډېر کلتوري او سیاسي خنډونه له منځه وړي. جوړ ملتونه د ملي ژبې خاوندان وي.

نن سبا د وینې او قوم پر بنسټ د اکثریت او اقلیت خبره ډېره پیکه او بې رنگه ده. په واقعیت کې د اکثریت پره رنگ نه ده. دا خو ژبني جوړښت دی چې قومي جوړښت بنسټه پورته بیایي. نن سبا د "ژبني جوړښت" منطق د "قومي جوړښت" له پیاوړي مټ پیاوړی دی. ژبني جوړښت د سیاسي جوړښت بیخ او بنسټ دی. ژبه هغه وخت ملي حیثیت لري چې سیاسي حیثیت ولري. بېله سیاسي موقفه د ژبې ملي موقف یو خیالي موقف دی. د ملت جوړونې په بهیر کې ملي ژبه بېل بېل قومي گروپونه په خپله کلتوري - سیاسي غېږه کې رانغاړي او د اقتصادي پرمختګ په څېر د ملت جوړونې په بټۍ کې د بېلو بېلو قومي گروپونو ویلې کېدو ته اوږه ورکوي.

د نړۍ په بېلو بېلو هېوادونو کې د بېلو بېلو ژبو په لسګونو او سلګونو غټ او واړه قومي گروپونه ژوند کوي، خو د یوه هېواد رسمي او ملي ژبه یوه وي. ژبه د یوې کلتوري پدیدې په توګه غټه سیاسي ستونزه هم وي. دا ستونزه د نړۍ په بېلو بېلو هېوادونو کې یا د ډېموکراتیکو او یا د نورو ځانګړو اصولو له مخې حل شوي ده. د ستالیني مکتب د اصولو له مخې د پخواني شوروي اتحاد په امپراتورۍ کې د ملي ژبو په توګه د ټولو محلي ژبو او د رسمي ژبې په توګه د روسي ژبې په منلو د ژبې مسئله حل شوې وه. د نړۍ په نورو هېوادونو کې د ملي - رسمي ژبې په توګه د اکثریت د ژبې په منلو د ژبې مسئله حل شوې ده. د ساري په توګه په ایران کې فارسي ژبه، په تاجکستان کې تاجکي ژبه، په ترکمنستان کې ترکمني ژبه، په ازبکستان کې ازبکي ژبه او په ترکیه کې ترکیي ژبه په

ترتیب سره د دې هېوادونو د فارس، تاجک، ترکمن، ازبک او ترک د اکثریت قومي گروپونو د ژبو په توگه د دې هېوادونو ملي او رسمي ژبې دي. په پاکستان کې اردو ژبه، چې له سره د یوه پاکستاني قومي گروپ مورنۍ ژبه هم نه ده، د هغه هېواد د رسمي او ملي ژبې په توگه منل شوې ده.

خو په افغانستان کې د اکثریت ژبه، پښتو نه یوازې دا چې د وخت د دولتونو له خوا د یوې رښتینې ملي - رسمي ژبې په توگه منل شوې نه ده، بلکې د ژبې ستونزه د یوې ملي - سیاسي ستونزې په توگه پاتې شوې هم ده.

په افغانستان کې د دغې یا هغې ژبې د ملي او رسمي مشروعیت د روښانه کولو لپاره په کار ده، د هېواد د قومي او ژبنيو گروپونو کلتوري - ژبني واقعیت وڅېړو.

افغان ژبني جوړښت:

افغاني ټولنه د یوې نامتجانسې قومي ټولنې په توگه له یو شمېر غټو او وړو قومي گروپونو څخه جوړه ده. د غټ قومي گروپ په توگه پښتانه په سلو کې د هېواد 62.73 تاجک په سلو کې د هېواد 12.38، هزاره په سلو کې د هېواد 9، ازبک په سلو کې د هېواد 6، ترکمن په سلو کې د هېواد 2.69 او ایماق په سلو کې د هېواد 2.68 نفوس جوړوي (۱)

د یادونې وړ ده چې په افغانستان کې یو شمېر قومي گروپونو، یا په بشپړه توگه او یا څه ناڅه خپلې مورنۍ ژبې له لاسه ورکړي دي. له تاجک قومي گروپ څخه پرته نورو ټولو قومي گروپونو دا ډول کلتوري - ژبني بایلات کړي دي.

پښتو او دري ژبې په ترتیب سره د هېواد د غټو ژبو په توگه د هېواد په کچ او ازبکي ژبه په شمال کې د یوې کوچنۍ او محلي ژبې په توگه وینونکي لري. په کابل، شمالي، مرکزي، لوېدیځ او شمال لوېدیځ افغانستان کې پښتانه په پښتو، په پښتو او دري دواړو، او یو نیم ځای په دري ژبه غږېږي. د هېواد څه ناڅه ټول لوستي پښتانه په دري ژبه غږېدلای شي. خو د هېواد ځینې باسواده تاجک یا په پښتو ژبه نه شي غږېدلای او یا نه غږېږي.

یو شمېر پښتانه له پېړیو پېړیو راهیسې په شمالي افغانستان، کابل، شمال لوېدیځ او لوېدیځ افغانستان کې د فارسي ژبې په کلتوري بټۍ کې دل شوي او په دري ژبه غږېږي. په همدې ډول د گوتو په شمار تاجک او قزلباش په ختیز افغانستان کې د پښتو ژبې په کلتوري بټۍ کې ویلي شوي او په پښتو ژبه غږېږي. د افغانستان څه ناڅه ټول هزاره گان په دري ژبني بټۍ کې ویلي شوي دي.

په دغې یا هغې کلتوري - ژبني بټۍ کې د قومي گروپونو ویلي کېدل په اوږده موده

کې په واقعیت کې غټه ملي گټه لري. زیاته کلتوري-ژبني ویلي کېدنه پوخ ملي او کمزورې ویلي کېدنه کمزورې ملي پیوستون منځ ته راوړي.

زه دلته غواړم په دغې یا هغې کلتوري بټۍ کې د دغه یا هغه قومي گروپ د ویلي کېدو په اړه د یو لړ څېړنو پر بنسټ یو شمېر ارقام او حقایق وړاندې کړم.

د افغانستان لپاره د واک فونډېشن Wak Foundation for Afghanistan, WFA د افغانستان د قومي جوړښت-1991 The Ethnic Composition of Afghanistan 1991 1996 څېړنه ښيي چې د افغانستان په ټول نفوس کې له 62.73 پښتنو څخه په سلو کې 7.73 پښتنو، په دري ژبني بټۍ کې په ویلي کېدو سره، دري ژبه خپله کړې ده. د کابل، پروان، غور، بادغیس، هرات او فراه ولایتونو په تاجک کلتوري-ژبني بټۍ کې د دې پښتنو د ویلي کېدو غوره سیمې دي. نو د دې کلتوري واقعیت پر بنسټ ویلا شو پښتانه په ژبني لحاظ د افغانستان د نفوسو په سلو کې 55 دي.

په سلو کې د هېواد ټول هزاره گان نن سبا په دري ژبني کلتور کې په ویلي کېدو سره په دري ژبه غږېږي. دې قومي گروپ د خپلې مورنۍ هزاره گۍ ژبې په پرېښودلو سره خپل ژبني هویت له لاسه ورکړی دی.

په دې سربېره د واک فونډېشن د قومي جوړښت د څېړنې او په 1980 لسيزه کې د ملگرو ملتونو د UNIDATA د ژبو د سروې له پرتلې څخه جوته شوه چې په سلو کې 0.3 ازبکو، په سلو کې 1.29 ترکمنو، او په سلو کې د هېواد ټولو یانې 2.68 ایماقو هم په دري ژبني کلتوري بټۍ کې په ویلي کېدو سره خپلې مورنۍ ژبې له لاسه ورکړې دي. نو په دري ژبني بټۍ کې په سلو کې د ټول ټال 21 پورتنیو قومي گروپونو په ویلي کېدو سره په قومي لحاظ د افغانستان ټول 12.38 تاجک په ژبني لحاظ په سل کې 33 ته چېگ شوي دي. د دې کلتوري-ژبنيو واقعیتونو له مخې نن سبا د افغانستان غټ ژبني گروپونه په لاندې ډول شمېرلای شو:

۱- پښتو مستقل ژبني گروپ د هېواد د ټول نفوس په سلو کې څه ناڅه 55.

۲- فارسي اېتلافي ژبني گروپ د هېواد د ټول نفوس په سلو کې څه ناڅه 33.

۳- ازبکي ژبني گروپ د هېواد د ټول نفوس په سلو کې څه ناڅه 5.8.

۴- ترکمني ژبني گروپ، د هېواد د ټول نفوس په سلو کې 1.4 (۲).

یو نوی کلتوري - ژبني پرمختگ:

د یادونې وړ ده چې په افغانستان باندې د پخواني شوروي اتحاد 1979 کال پوځي یرغل راهیسي د افغانانو د کورنیو او نړیوالو بې ځایه کېدو په نتیجه کې د یوه گټور کلتوري پرمختگ په توگه ډېرو افغانانو یو د بل ژبې زده کړې دي. په دې لړ کې یو زیات

شمېر تاجکو، هزاره گانو، ازبکو، ترکمنو، نورو کوچنیو قومي گروپونو او پخپله دري ژبو پښتنو پښتو ژبه زده کړې ده.

پښتو ژبه د يوه نوي ژبني اېتلافي گروپ په توگه

په پښتو ژبني بټۍ کې د غېر پښتانه قومي گروپونو او پخپله د دري ژبو پښتنو د وييلې کېدو پر بنسټ ويلاى شو چې پښتو ژبني گروپ نور يو مستقل نه بلکې يو اېتلافي ژبني گروپ دی.

که څه هم د دې ژبني وييلې کېدنې کره عدد په لاس کې نه شته، خو بيا هم په پښتو ژبني بټۍ کې د نوموړو قومي گروپونو په وييلې کېدو سره پښتون قومي گروپ له خپل پخواني ژبني بايلاته څه ناڅه وتلی دی. د دغو قومي گروپونو د ژبني لوېدنې د يوه نسبي عدد په ترلاسه کېدو به د پښتو په گټه پورتنۍ يادې شوې ژبني سلوالې بدلې او د پښتو د ژبني اېتلافي گروپ ژبني غړي او نوې سلواله لاس ته راشي.

د دغه کلتوري بدلانه د دري او پښتو، دواړو، ژبنيو گروپونو سلواله له 55 څخه د پښتنو د قومي سلوالې يانې 62.73 په لوري پورته، بنسټي له دې نه هم پورته، او له دې سره جوخت د دري ژبني د اېتلافي گروپ سلواله په هماغه تناسب له 33 څخه راښکته شوې ده.

“قومي- ژبني” که “سياسي” سلواله!؟
له اتيايمې لسيزې راهيسې يو لړ نړيوالو محافلو، د ساري په توگه CIA، په افغاني قومي جوړښت کې په گوتو وهلو سره په افغانستان کې يو ناڅاپي او غير طبيعي قومي بدلون منع ته راووست. د ساري په توگه هزاره قومي گروپ د واک فونډېشن له قوله په سلو کې له 9 او د Louis Dupree له قوله په سلو کې له 7 (۳) څخه يو ناڅاپي 19 ته چېک کړای شو (4). له دې سره جوخت پښتون قومي جوړښت په سلو کې له 62.73 څخه په سلو کې 40.38 ته راوغورځول شو (5). د افغان قومي جوړښت د دغه غير طبيعي بدلانه د دغه يا هغه سياسي عامل تر څنگ بنسټي په دري ژبني بټۍ کې د روښانفکره او باسواده پښتون قشر د وييلې کېدو واقعيت د يوه کمزوري دليل او بهانې په توگه نوموړو محافلو په نظر کې نيولی وي. که په افغانستان کې د باسوادانو سلواله 15 ومنل شي نو کېدای شي نوموړو محافلو پورتنۍ پښتون قشر چې نه يوازې په پښتون او دري دواړو ژبو غږېږي بلکې د يوه پاچا، ولسمشر، لومړي وزير، رئيس، مدير، مامور او ښوونکي په توگه په رسمي او غير رسمي ناستو ولاړو کې د خپلې مورنۍ ژبې پښتو پر ځای په دري ژبه غږېږي، ان تر دې چې په عادي ورځنيو چارو کې هم ((خو)) تنه پښتو

ژبې پښتانه ان له ((یوه)) تن دري ژبې افغان سره د پښتو ژبې پر ځای په دري ژبه غږېږي. په دري ژبو کې شمارلي وي. داسې هم ډېر پېښېږي چې دوه تنه پښتو ژبې پښتانه په خپلو کې هم په دري ژبه غږېږي. نو په دري ژبني گروپ کې د دغسې پښتانه ژبني گروپ شمېرل موجه برېښي. نو د پښتو ژبني گروپ له پورتنی عدد (55) څخه د پورتنی پښتون باسواد، بیروکرات قشر په کمولو سره د پښتون قومي گروپ لپاره په سلو کې د 38-40 هماغه عدد لاس ته راځي، چې نن سبا د نړیوالو محافلو له خوا په افغان نفوس کې د پښتنو د سلوالې لپاره په نظر کې نیول کېږي. د 2001 کال په ډسمبر کې د ((بن)) تړون هم د پښتنو لپاره په سلو کې 38 فرضیه په نظر کې نیولې وه.

لیدل کېږي چې د سیاسي ملحوظاتو له مخې د تېرو دوه نیمو لسیزو راهیسې افغاني قومي جوړښت او ورسره جوخت پښتون او دري ژبني جوړښتونه لاندې باندې شول. دغه لاندې باندې پښتو ژبني جوړښت په سلو کې له 55 څخه 40 ته ټیټ او دري ژبني جوړښت یې له 33 څخه 48 ته، یانې هماغه عدد ته چې UNIDATA په اتیایمه لسیزه کې وړاندې کړي وو، اوچت کړ. خو که سیاسي وېش په ژبني تله کېږي، نو بیا خو هزاره گان او قزلباش سیاسي برخه نه لري. خو واقعیت دا دی چې دا ډول کلتوري انصاف غټه سیاسي بې انصافي ده. د پښتنو په برخه کې هم شوې سیاسي بې انصافي باید اصلاح شي. نو د پښتون قومي گروپ لپاره په سلو کې د 40 او د هزاره قومي گروپ لپاره په سلو کې د 19 فرضیې سیاسي اعداد دي، نه قومي او ژبني.

په افغانستان کې د ژبو قانوني موقف: د امیر شېرعلي خان د دویمې پاچاهۍ په دوره کې ۱۸۸۰-۱۸۲۸ پښتو ژبه د لومړي ځل لپاره د هېواد ملي او رسمي ژبه شوه. (۲) خو پر افغانستان باندې د انگرېزانو د دویم یرغل دا پروگرام شندې کړ. د امیر عبدالرحمن په پاچاهۍ کې (۱۹۰۱-۱۸۸۰) پښتو له دفتر څخه د باندې پاتې شوه. (۷) د پښتو ژبې د رسمي کېدو او پرمختګ دویم حرکت د پاچا امان الله په دوره کې ۱۹۲۹-۱۹۱۹ پیل شو. (۸) دغه حرکت بیا د نادر خان په وخت کې څه ناڅه دوام وموند. په 1937 کال د سردار محمد هاشم خان د صدارت په دوره کې په دولتي دفترونو کې د فارسي ژبې تر څنګ د پښتو ژبې د رسمي کېدو پاچاهي فرمان صادر شو. (9) د 1964 کال د اساسي قانون په درېیمه ماده کې پښتو او دري د هېواد رسمي او د 35 مادې له مخې پښتو د هېواد ملي ژبه هم ومنل شوه. (۱۰) له 1973 کال څخه را په دې خوا د نافذ شویو اساسي قوانینو له مخې له پښتو ژبې څخه د هغې ملي موقف واخېستل شو او د فارسي ژبې تر څنګ پښتو یوازې د رسمي ژبې په توګه پاتې شوه. خو په واقعیت کې یوازې او یوازې دري ژبه د دولت رسمي ژبه وه. ځکه دري ژبه د دولت او

د یوان یوازینی ژبه وه. پښتو ژبه یوازې یوه سمبولیکه رسمي او ملي ژبه وه. د اوسني اساسي قانون د مسودې ۱۲ مادې له مخې پښتو او دري د هېواد رسمي ژبې دي او د ملي ژبې په نوم دغه یا هغه ژبه نه ده بنودل شوې.

د وروستۍ لويې جرگې د ژبو پالیسي: په افغانستان کې د ۲۰۰۳ میلادي کال د دسمبر د میاشتې د اساسي قانون د تصویب لویې جرگې د هېواد د دوو غټو ژبو په توګه پښتو او دري، دواړه د هېواد په کچ د دولت رسمي او یو لړ کوچنۍ سیمه ییزې، ازبکې، ترکمني، بلوچي، نورستاني، پشه یي، ژبې یې په سیمه ییز کچ رسمي کړې.

په لویه جرګه کې قومي ګروپونه په بېلو بېلو، ملي او محلي سیاسي تیرو ودرېدل. پښتون قومي ګروپ د افغانستان د ملي موسساتو د بیا تاسیس او د یوه موټي افغانستان د سترو ملي غوښتنو په بدل کې و نه توانید چې له یوې خوا د کوچنیو قومي ګروپونو ژبني غوښتنې له پامه وغورځوي او له بلې خوا د یوې ملي ژبې په توګه د پښتو ژبې ملي او سیاسي حقوق خوندي کړي. پښتو ژبې په درې کلتوري، سیاسي او وډب کې نوې سیاسي ساه واخېسته، خو د هغې د اوږدې مودې د ګټې خبره لا هومره پخه نه ده.

دا چې د UNESCO د معیار له مخې په یوه هېواد کې په سلو کې له لسو څخه د لږو ویونکو په ژبه مالي لګښت ملي ګټه نه لري (۱۱) نو په افغانستان کې به د کوچنیو سیمه ییزو ژبو رسمي کېدل هومره عملي نه وي. ازبکي ژبه، چې شاته غټه سیاسي - کلتوري تکیه لري، بنایي په هېواد کې د دري ژبې د سیاسي وزن د راکمولو او په شمال کې د هغې د یو شمېر ویونکو د خپلولو په بیه څه عملي پرمختګ وکړي.

ښکاره خبره ده چې په افغانستان غوندې یوه کوچني هېواد کې به د دوو دولتي ژبو رښتیني رسمي شته والی سر بېره په سیاسي خنډونو غټې بیرو کراتیکې ستونزې هم رامنځ ته کړي. په پای کې ویلا شو چې د لنډې مودې د یوه ملي مصحلت په توګه د لویې جرگې د ژبو د پالیسي د اوږدې مودې د ملي ګټې واقعیت هومره روڼ نه ښکاري. لنډیز:

- له پښتانه قومي ګروپ څخه په سلو کې د ۱۵ (دوه ژبې) باسواده - بیرو کرات پښتانه قشر کمول او له ۹ څخه ۱۹ ته د هزاره قومي ګروپ د سلوالي جیګول یو سیاسي واقعیت دی، نه قومي ژبني.

- په سلو کې ۷.۷۳ پښتانه، په سلو کې ۹ یانې د هېواد ټول هزاره ګان، په سلو کې ۲.۶۸ یانې د هېواد ټول ایماق، په سلو کې ۱.۲۹ ترکمن، په سلو کې ۰.۳ ازبک، (یانې په سلو کې ټول ټال ۲۱ غیر تاجک قومي ګروپونه) په ژبني لحاظ په تاجک قومي - ژبني ګروپ

کې ویلي شوي دي. د ۳۱ دي کلتوري-ژبني عدد په افغانستان کې د تاجکوله-قومي عدد-ياني ۱۲.۳۸ سره جوش خوړلی او د ۳۳ د يوه کلتوري ژبي عدد په منځ ته راتلو سره د دري ژبي اېتلافي گروپ جوړ شوی دی.

- تاجک قومي گروپ د ۳۳ دا ((کلتوري-ژبني عدد)) په افغانستان کې په پوره سياسي مهارت، د خپل ((قومي گروپي عدد)) په توگه استعمالېږي.

- خو د يوه کلتوري بدلانه په توگه له تېرو دوو نيمو لسيزو راهيسې دا چې يو شمېر غير پښتانه قومي گروپونو او پخپله دري ژبو پښتنو پښتو ژبه زده کړې ده. نو پښتو ژبني گروپ له دې وروسته يو مستقل نه بلکې يو اېتلافي ژبني گروپ دی. په پښتو ژبني گروپ کې به د نوموړو قومي گروپونو د ويلې کېدو د کره عدد په ترلاسه کېدو سره د پښتو د ژبني اېتلافي گروپ غړي او نوې سلواله لاس ته راشي.

- دري ژبه، د دربار د ژبې په توگه، سره له دې چې په افغانستان کې د شاهي نظام په ړنگېدو سره، په تېره بيا په ۱۹۷۸ کال کې خپل عنعنوي درباري موقف له لاسه ورکړ. خو د يوې عنعنوي رسمي ژبې په بڼه کې بالفعل سياسي شته والی لري.

- پښتو ژبه، په واقعيت کې، د نوموړي دري ژبې شاهي نظام په ړنگېدو سره له يو بنسټيز کلتوري- سياسي ستم نه ازاده شوه او په خپل ملي متې يې نننی رسمي- سياسي شته والی خپل کړی دی.

- د پښتو ژبې په رښتيني رسمي کېدو به له يوې خوا په شمال کې د ازبکي ژبې د احتمالي سياسي- کلتوري پرمختگ په بنسټ، له بلې خوا دري ژبه د هېواد په کچ خپل سياسي او کمي موقف د پښتو ژبې په گټه په کرار کرار له لاسه ورکړي.

- په پای کې ويلای شو چې دري ژبه د افغانستان د دويمې درجې خو عنعنوي- رسمي ژبې په توگه يوازې رسمي- سياسي خو پښتو ژبه سربېره پر رسمي- سياسي د هېواد د اکثريت د ژبې په توگه ((ملي)) مشروعيت هم لري.

وړاندیز:

- دا چې په يوه هېواد کې ايکي يوه رسمي- ملي ژبه د ملت جوړونې په بهير کې بنسټيز رول لوبوي، نو په افغانستان کې يوه لويه جرگه، يو ملي پارلمان او يا يو ملي حکومت بايد په پوره ملي جرئت د ژبې ملي ستونزه حل کړي.

- پښتانه که خپل ژبني شته والی له خپل قومي شته والي سره ونه لگوي، نو د هزاره، ايماق او قزلباش قومي گروپونو په څېر به د دري ژبې سياسي برلاسی مني.

د ژبې د ستونزې په ملي حل کې افغانانو ته په کار ده د عکس العمل د لنډې مودې

سیاست پر ځای د ((عمل)) د ((اوردې مودې)) مشروع سیاست غوره کړي.
- پښتانه د نوي اساسي قانون له مخې کولای شي په مشروع ډول د پښتو ژبې د
((رښتیني رسمي کېدو له لارې د هغې)) (ملي) کول خوندي کړي.
اخځونه:

1- Wak Foundation for Afghanistan, WFA. The Ethnic Composition of
Afghanistan, A six year Survey and Research, 1991-1996. Page27.
Published by Kor. Peshawar Pakistan.

2- Ibid, Page 6.

3. Louis Dupree, Afghanistan, Page 59-64, Princeton University, New
York, USA 1980.

4,5- World Almanac, Page, 737, USA, 1999.

۶، ۷- د پښتو ژبې د ودې اړتیا او لارې چارې (د بېلا بېلو لیکوالو د لیکنو ټولگه)، د
پوهاند ډاکټر محمد حسن کاکړ مقاله، په معاصر افغانستان کې پښتو او د هغې په
هکله یو څو خبرې، د پرشم مخ، د پښتني فرهنگ د ودې او پراختیا ټولنه، جرمني ۱۹۹۹
کال

۸، ۹- د افغانستان د ۱۹۶۴ کال اساسي قانون، لومړی فصل، درېیمه ماده.

۱۱- د افغان ملت جریده، اوومه گڼه، د ډاکټر محمد امین واکمن مقاله، لویه جرگه او
نوی اساسي قانون، پنځم مخ، ۲۰۰۳ کال، کابل، افغانستان (60)

د اتمر خپل باييزی لیکنه

پښتو هم د افغانستان رسمي ژبه ده

د اساسي قانون د تسويد او تصويب پر مهال ډېرو افغانانو دا هيله درلوده چې د هېواد د يو ستر قومي اکثريت د ژبې په حيث به پښتو د افغانستان د ملي ژبې په توگه و منل شي او په دې لار کې ډېرې هلې ځلې هم و شوې خو د جرگې په ترڅ کې د ملت د پاشل کېدو څخه د منځنيو په خاطر د پښتو پلويان له خپلو حقه غوښتنو تېر شول او په همدې بې بسنه وکړه چې دري او پښتو دواړه د دولت رسمي ژبې وي.

د اساسي قانون پر جوړېدلو هم دادی بنایسته بڼه موده واوښته خو پښتو ژبه نه یواځې دا چې د ملي ژبې په حيث و نه منل شوه عملاً یې رسمي توب هم تش په نامه دی. د دولت د مرکزي ادارو نژدې ټولې چارې په دري پرمخ بیول کېږي. که کله خال خال د دریمې یا څلورمې درجې د اهمیت کاغذ چا په پښتو کښلی وي کښلی به یې وي خو نژدې سل په سلو کې کاري اسناد په دري ژبه لیکل کېږي. کله کله په مطبوعاتو کې لولو چې د افغانستان ملي ټلوېزیون ژبني انډول نه ساتي، خو ددې تر څنگه دولتي ادارې، وزارتونه، سفارتونه او ملي تجارتي موسسې (لکه اریانا افغان هوایي شرکت) چې وېب سایټونه جوړوي د تبرک د پاره هم په کې پښتو نه لیدل کېږي؛ بهرني مرستندویان چې خپل کاري اسناد په بهرنیو ژبو لیکي او د افغانستان د بیا رغونې له بودجې څخه یې په یوه افغانی ژبه را اړوي د کابل د چارواکو په فتوا یې په دري ژباړې ځکه چې ورته ویل کېږي چې پښتو متن ته ضرورت نه شته! دغه ډول غیر نورمال چلونه باید چې و غندل شي او د خلکو پام ورته راوړول شي خو یوازې په خبرو څه نه کېږي او نه په چغو او انتقادونو د چا درد دوا کېږي.

د مرکزي دولت د ژبو سیاست د نورو سیاستونو په څېر د ضمني مصلحتونو په خاطر ډېر شوی غوندې ښکاري او دا تمه نه شي کېدای چې کومه رسمي دولتي اداره یا کوم وزیر او معین به دومره اخلاقي جرأت ولري چې د ژبو پر موضوع وگڼېږي. کله چې شرایط داسې تنگ شي نو بیا له حق څخه دفاع د اولس د هر وگړي مسئولیت شي چې په هر ځای کې او هر مقام کې چې وي تر خپلې وسې یو څه وکړي او که نور یې هېڅ له لاسه نه کېږي نو یو یاسیف مقاومت خو کولای شي.

اوس نو د دولتي دستگاه د دریم او څلورم کتار کارمندان چې که څه هم سیاسي ځواک نه لري خو عملاً د دولت چارې پرمخ بیایي د ژبو د یو نسبي انډول د منځ ته راتلو مسئولیت پر غاړه لري چې هم رسمي اسناد په پښتو ولیکي او هم له خپلو همکارانو او

مشرانو څخه و غواړي چې د اداري چارو د لارښه کېدو په خاطر دوي ته ځينې مهم کاري اسناد په پښتو ژبه وړاندې کړي. که داسې و نه شي نو په افغانستان کې به فرهنگي نا انډولۍ تر ډېرې مودې د قناعت وړ حل و نه مومي او گيله به مو هم له ځانه وي. (61)

پوهندوی عبد الخالق رشید

پښتو ژبه یوه ملي او فرهنگي اړتیا

یوه مخکنۍ یادونه

په (1996) م کال د هندوستان په اترپردېش، د رامپور په ښکلي ښار کې هلته چې کلونه، کلونه د پښتنو نوابۍ تېرې شوي او د روهیلکنډ تاریخي ویارونه یې تر اوسه د هند او چتیا خرگندوي، د فارسي ژبې نړیوال کنفرانس جوړ شو. دغه غونډه د هند د خپلواکۍ د پنځوسمې او د رامپور رضا کتابتون د دوه سوهیمې کالیزې په درشل کې جوړه شوې وه. په دغه نړیوال کنفرانس کې د ټول هندوستان د فارسي ژبې استادانو، د ایران، ترکیې، بنگله دېش، ترکمنستان او د افغانستان استازيو پوهانو او فرهنگیانو گډون کړی و، د افغانستان د استازي په توگه په دغه غونډه کې د "علامه حبیبی او فارسي ژبې ته د ده خدمتونه" پر موضوع باندې ما مقاله ولوسته د استاد د معنوي برکت له امله دغه مقاله د نوموړي کنفرانس په ترڅ کې په هغو مقالو کې راغله چې وستایل شوه او گډون کوونکیو په ډېرو ښو احساساتو بدرگه کړه. د دغه کنفرانس په ترڅ کې د ایران تر شلو زیاتو لیکوالو گډون کړی و، چې په سر کې یې د ایران نامتو څېړونکي استاد جعفر شهیدی هم و. هغه چې استاد له نږدې پېژانده او د هغه له آثارو سره اشنا و، په دې نظر و چې: "استاد حبیبی علماً په شلمه پېړۍ کې د فارسي ژبې هغه خلا ډکه کړه چې د فارسي ژبې د کلاسیکو او زموږ ترمنځ واقع شوې وه".

له ایراني لیکوالو سره په خبرو او بحثونو کې ما یوه بله ډېره جالبه خبره دا هم را برسېره کړه چې د دوی د پوهانو او رسمي پالیسیۍ یو د اختلاف ټکی دا دی چې چارواکي یې غواړي، په فرهنگي او ژبني لحاظ دومره ځان اوچت او واکمن وښيي چې ان په ژبني لحاظ هم چې څه په فارسي ژبې پورې اړه لري، هغه د خپلې لوړتیا غوښتنې ټول د "ایران" ارزښتونه وټولي. یوه استاد په ډېره خواشینۍ سره دا راته وویل چې: "موږ د افغانستان په اړه اوس پر یوې سیاسي دوه لارې باندې ولاړ یو، یو دا چې موږ فکر کوو چې فارسي یوازې د ایران ژبه ده او له گاونډیو هېوادو څخه یې تغیر ورځ په ورځ په ټولېدو دی چې ډېر ښه او لومړنی مثال یې هند دی، په افغانستان کې هم فارسي د

اکثريت ژبه نه ده، ځکه ورته اميدوار نه يو، کېدای شي يوه ورځ هلته هم د فارسي ژبې برخليک همغه د هند برخليک شي. لکه چې هندوانو د پارسي په وړاندې انگریزي او هندي ژبې الترناتيف کړې، همداسې په افغانستان کې د پارسي الترناتيف پښتو ژبه په بې ساري توگه د ودې په حال کې ده. دويم دا چې زموږ د سياسي ټولنو لوړتيا غوښتنه او د پارسي ژبې هر څه د ځان بلل په خپله د پارسي ژبې لپاره قبر کيندل دي. زه پر دې باور لرم چې د پارسي ژبې په برخه کې د افغانستان ونډه هم اوس او هم د تاريخ په اوږدو کې انکار نه کېدونکې حقيقت دی."

پورتني خبره زما لپاره له څو پلوه د پاملرنې وړ شوه؛ يو دا چې دا د يوه عالم نظر و. هغه چې د ژبې، فرهنگ او فرهنگي ارزښتونو په اړه لکه سياستمداران داسې وچ فکر نه کوي. بل دا چې که ايرانيان په رښتيا هم د فرهنگ غصبولو چاره د ځان کړي او دې ته خوشحاله وي چې ژر پارسي له نورې نړۍ راټوله شي او زموږ مال وگنځل شي او هر څه چې د تاريخ په اوږدو کې دا ژبه لري هغه هم د دوی شي، زه فکر کوم چې دا عمل به له يوه ځانگړي عکس العمل سره مخامخ شي؛ هغه دا چې که په افغانستان کې پارسي ژبه په تمامه مانا له منځه ولاړه شي او د هند پر برخليک اخته شي، دا به د افغانانو د نويو نسلونو لپاره تر اوسني حالت په څو څو ځلې په زياته اندازه گرانه پرېوزي، دا به د افغانانو لپاره د منلو وړ نه وي، چې د نړۍ د اوچت فرهنگ يوه مهمه او ارزښتناکه برخه دې بې ښه او بده له لاسه ورکړي.

مانا دا چې دا د ايرانيانو بې بنسټه قضاوت دی چې دوی فکر کوي د پښتو ژبې پياوړتيا به د دې سبب شي چې د فارسي ژبې جرړې له افغانستان څخه ووزي او هر څه به لکه چې "فارس" يې په "ايران" واړاوه، د ځان وېولي. خو افغان پوهان پر دې باوري نه دي ان که دا پارسي ژبه د چا خبره مات لاس هم شي نو دا به يې په غاړه کې پرته وي او د سيمې د ملي او تاريخي سيالۍ او ارزښت له مخې به اهميت ورته ولري (1).

پښتو د يوه اوږده تېرمهال پرگودر

(يوه نوې نظريه)

د تاريخي او ژبنيو اسنادو له مخې، د اوسنيو پرمختلليو څېړنو او عيني واقعيتونو له مخې دا ټکی بايد و منو چې پښتو د اسيا له هغو مهمو ژبو څخه ده چې د شتوالي تاريخ يې د اسيا په يوه ډېر مهم، لرغوني او تاريخي قوم (پښتنو، پټانانو، افغانانو) پورې اړوند دی. دا چې له بدمرغه ده قوم د اند و ژوند سر رېښته د ژوند په يوازينۍ او پرله پسې لړۍ (جگړې) پورې تړلې وه، دوی د دې لپاره چې فکر وکړي، وليکي،

وایې، او واورې، ډېر لږ وخت پیدا کړې دی او له هغې لږ وخت څخه یې دومره گټه اخیستې ده، چې دا ژبه یې پاللې او د هغه لپاره یې دا مبارزه کړې چې باید ژوندی پاتې شي او تر نننه پورې دې د پښتنو له سرکښ کاروان سره غرونه او رغونه ووېي. پښتو ژبه له نن څخه نږدې دوره زره کاله دمخه په اسیا کې د یوه ژوندي او "مدعا والا" قوم ژبه وه او د دغه قوم د مادي او معنوي ارزونې او ویارونو ژوند او پېښلیک پرې څرگندېده. سربېره پر دې نن سبا هندي پوهان دا خبره یې شکه مني چې د هندي فرهنگ او کلچر په سرچینو کې پښتانه، د هغوی فرهنگ او د هغوی فرهنگي هلې ځلې یو د پاملرنې وړ څپرکی جوړوي. د دې خبرې د اثبات په خاطر په سلگونو سرچینو له سانسکریتی دور څخه بیا تر ننني عصر پورې زموږ په واک کې شته دي. کله چې د هندي فرهنگ په لرغونو سرچینو کې پالي (Pali) ژبه او ادبیات څېړو، په مستقیمه او نامستقیمه توگه له پښتو ژبې، او پښتني لرغوني فرهنگ سره خپل اړیکي ساتي، د بېلگې په توگه پالي ژبه لکه پښتو ژبه بډای فوکلور لري چې په ډېرو برخو کې له پښتو فوکلور سره ورته والی او یو رنگي لري. بله دا چې پالي د بودايي دورې د مذهبي تعلیماتو په خورولو کې د پاملرنې وړ برخه درلوده او ډېر پخواني آثار په کې "د ملندا پڼو او ناگه سینا" پوښتنې او ځوابونه دي چې پوهان وایې هغه لومړی ځل په "زړه پښتو" کنسل شوي (2) چې ژباړې یې اوس په پالي، برمایي او نورو ژبو کې د بودايي مذهب د پلویانو د درناوي وړ دي.

همدارنگه سانسکریت ژبه چې د هندي فرهنگ له معتبرو سرچینو څخه گڼل کېږي او د دغې ژبې په سمونه او گرامر لیکنه کې د پاني نې (Panini) نوم نه هېر دونکی دی. د هند د فرهنگ څېړونکي او پوهان او د (Feeders of Indian Culture) لیکوال خو په ډاگه دا د هند د کلتوري جوړښت تر څنګ لیکي چې: "تر هر څه دمخه پر دې باید باوري وو چې رازونه هېڅکله هم روښانه او په میدان نه دي، هغه باید په ژورتیا سره وڅېړل شي. دا روښانه او له شکه وتلې خبره ده چې د دغې ژورتیا یو اړخ په پخوانو پورې اړوند دی، بل هغه چې مخکې له مخکې د هغو کسانو له خوا چې د هېواد د مینې غم نیولي او په شونستي توگه هڅه کوي د هند د خلکو پر هندي والي (Indianisation) باندې خپله پاملرنه راوڅرخوي، خو دا به ډېره گرانه خبره وي چې دوی یې سپینه کړي او یا دا گوله په اسانۍ ترستوني تېره کړي، د مثال په توگه د سانسکریت لوی عالم او گرامرپوه پاني نې (Panini) که څه هم براهمن یادېږي خو له اړه د ایران (آریانا) او سپدونکی یوسفزی پتان دی، نه د هندوستان... (3)"

د پاني نې (Panini) د پښتون بللو په اړه نور څرگند شواهد په خپله د ده لیکنې دي، د ده په آثارو کې هم د پښتو کلمو څرک او شتوالی د نوموړي عالم خبره د حقیقت پر کرسی.

کېنوي. په "انبت ادھیایی" نومي اثر کې یې زیاتې پښتو کلمې راغلي او په ډاگه شوې دي (4) دا خو د پانې نې په باب خبره ده چې مور د هغه د پښتون بللو ادعا کوو او د پوهانو پر پلو باندې گامونه ږدو، یوه بله جالبه خبره چې هغه هم د پانې نې پښتون بلل تایدولای شي دا ده چې د هند په جنوب کې چې کوم د راویدي تمدن وده کړې او اوسنۍ تاملي ژبه یې پخوانۍ نښه ده. پوهانو په دې باب کښلي، د تاملي ژبې کوم گرامر چې تر میلاد مخکې لیکل شوی د هغه لیکوال هم اصلاً د هند له شمال څخه جنوب ته تللی او هلته یې دا گرامر بشپړ کړی دی.

"د دودیزې دنیا له مخې د تاملي ادب لرغونتیا تر میلاد دمخه 2500 کالو ته رسېږي، خو د شتو اسنادو له مخې په دغه ژبې کې تر میلاد دمخه (1000) او زاپه اسناد شته دي. په لرغوني جنوبي هند کې درې علمي ښوونځي یا اکاډیمي (Songams) د زاپه مدوراکیاداپورم (Madura Kapada Puram) یا اوسنی مدورایي (Mudurai) په ښار کې وو. د لومړۍ اکاډیمۍ له ډېرو نامتو غړيو څخه یو اگاستیا (Agastya) و، چې د اگاتیام (Agathiam) په نامه یې د تاملي ژبې لومړنی گرامر ولیکه. وایي چې دی د هند د شمال یو آریین مبلغ و، چې د ویدیک (Vedic) مذهب د خورولو لپاره جنوبي هند ته راغلی و. د هغه دولسو پلویانو یو زیات شمېر رسالې او مقالې د گرامر، موسیقۍ، نڅا او نورو په برخو کې لیکلي دي. د دغو رسالو یوه د تولکاپ پیم (Tolkappiam) په نامه یادېږي، چې تر میلاد دمخه د (1000) کال په شاوخوا کې لیکل شوې او تر اوسه شته ده..." (5)

کله چې دا ټولې خبرې سره راغونډوو، نو په پای کې یې دا ویلای شو چې پانې نې که له یوې خوا "یوسفزی پتان" دی، نو له بلې خوا د پښتو ژبې یو پخوانی دودیا ل او لیکوال هم دی، چې پښتو ژبه یې د هند ډېرې مهمې او لرغونې ژبې سانسکرېت تر څنګ زده وه او شاید چې لیکنې یې هم پرې کړې وي. د پانې نې په باب د پوهانو دا ډول نظریات او شواهد دا ټکی هم تاییدوي چې د ملیندا پڼو (Milindapanha) او ناگه سینا (Nagasena) یوښتنې به یې شکه په "زړه پښتو" لیکل شوې وي.

لکه چې پر داسې ټکو باندې تر اوسه هم پر دې پرتې دي، دا ډول په سلگونو نورې سرچینې هم شته چې د هغو په ترڅ کې دا په ډاگه ویلای شو، چې زموږ د ادب او فرهنگ د لرغونې ودې په اړه د هندي ادب او فرهنگ څېړنه یوه حتمي اړتیا ده، ځکه که موږ د هندي گډ فرهنگ (هندي آریایی) مختلف اړخونه په دقیقه توګه راوسپرو او ویې لولو د هغه په مرسته زموږ د تاریخ او فرهنگ ډېرې تیاري روښانه او ډېرې نورې رښتیاوې رابرسېره کېدای شي. سربېره پر دې دا هم ویلای شو چې پښتو ژبه او پښتني فرهنگ که

له یوې خوا د داسې وړتیاوو لرونکي دي، نو له بلې خوا د اسیا د فرهنگ د یوه مهم توک او مهمې ژبې په توګه د یوې روښانه راتلونکي په لور هم د ودې او پرمختګ په لور اوچت ګامونه اخلي.

پښتو د اوس مهالي یون پر پیچومي اوږي
(وده، اړتیا او غوښتنه)

لومړۍ ملي هویت، ملي ژبه:

افغانستان نن سبا د اسیا په زړه کې د نویو اقتصادي او ټولنیزو بدلونو په درشل کې دی او یو ځل بیا دا لرغونی هېواد داسې فکر کېږي چې د "ورپښمو د لارې" د زړه ټاټوبي پر ځای په اوسني عمر کې له نوې وړتیا سره مخامخېږي. کله چې دغه هېواد له دغو نویو اړیکو سره مخامخېږي، په دې کې شک نه شته چې زموږ هېواد د ورپښمو له لارې د تاریخي شپبو په انډول په ټولنیز لحاظ له خواره واره والي څخه په امن شوی، او یوه موټی شوی دی، ځکه نو د هغه وخت په انډول اوس د دغه ملت د فرهنگي او معنوي ودې هم اړتیا زیاته شوې او هم یې د خلکو شعور دې ته تیار شوی چې په دغه برخه کې باید رغنده ګامونه اوچت کړي. افغان په اسیا کې اوس د یوه واحد "ملت" په نوم دی، چې د خپل هویت د لا سمبالتیا په خاطر د واحدو ارزښتونو، ټولنیزو موسسو او "واحدې ژبې" د ټاکولو او اړتیا خبرې اوس تر بل هر وخت ورته مهمې او د پاملرنې وړ دي، چې په دغه ترڅ کې د دغه ملت غوښتنو ته د نورو ژبو په انډول "د پښتو ژبه" ملي او فرهنگي دریغ غوره کولای شي. نن سبا په ټولو اسیایي هېوادو کې د دغو هېوادو خلک که له یوې خوا یو ملت یادېږي، نو د دغه ملت د شتوالي او ملي جوړښت تر ټولو ښه هنداره د هغه ملت ژبه ده. هغه ژبه چې د ملت د ډېرکي ژبه وي، د ټول ملت د ملي هویت څرګندونه باید وکړي. زه فکر کوم چې د نویو ټولنیزو اړیکو او افغاني ملي هویت د پېژندنې او نورو ملتو څخه د توپیر په لحاظ پښتو ژبه په دغه بهیر کې خپله لاره په ډېره ښه توګه ایستلای شي.

دویم یوه تجربه، یوه ازموینه:

زموږ د هېواد او د سیمې د هېوادو د شملې پېړۍ تاریخي بهیر ځینې حقیقتونه د تجربې په ترڅ کې په روښانه توګه ځواب کړي دي. په دغه لړ کې دوه مثالونه د ځانګړې یادونې وړ دي. یو په افغانستان کې د پښتو ژبې چټکه وده او بل په هندوستان کې د هندي ژبې. په هندوستان کې د لودیانو له وخته بیا د مغلو تر هغو هم را وروسته فارسي ژبه د هند رسمي او درباري ژبه وه، خو کله چې انګرېزان په هند کې په پښو ودرېدل د نورو کړو وړو په څنګ کې یې یو دا هم شو چې پر 1837 کال یې د دغې ژبې چې نږدې

اته، نهه سوه کاله د هند حاکمه ژبه وه، د نه اړتیا اعلان وکړ او کرار کرار یې خبره په نږدې نیمه پېړۍ کې دې ته ورسېده چې نن یې د نفوذ ساحه له موزیم او خپرنیزو موسسو څخه د باندې نه وځي. که چېرې د دغې ژبې په اړه دا پوښتنه طرحه کوو چې دا څنگه وشول، چې د هند د اتو، نهو سوو کالو مهمه ژبه دې په یو ځلي توگه په نیمه پېړۍ کې له منځه لاړه شي؟ دغې پوښتنې ته ژبپوهان او تاریخ پوهان اوس یوازې یو ځواب وايي او هغه دا چې: "له بده مرغه چې د هند په نیمه وچه کې په دې دومره اوږده موده کې فارسي ژبه له دربار څخه د باندې را و نه وتله که چېرې د دغې ژبې خواخوږو دغه ژبه د دربار په ډولونو کې نه وای بنده کړې او د ملت منځ ته یې هم لار ورکړې وای، نو اوس به یې دغه برخلیک ته د هند په نیمه وچه کې هر کلي نه وایه." تر اوسه د دغې ژبې ځای په یوه برخه کې انگریزي او په نورو برخو کې هندي ژبې ونيو. انگریزي ژبه هم په هند کې د فارسي پر برخلیک وراوړي، ځکه چې د هندي ژبې د ودې او پرمختگ بهیر دومره چټک او دومره په ملي لحاظ د اهمیت وړ دی چې ان د اردو ژبې اړتیا یې هم له گواښ سره مخامخ کړې ده، ځکه چې اوس هندوان هم هغه د گاندي خبره کوي چې: "زه باور نه لرم چې اردو ځانگړې ژبه ده، ځکه چې د دې ژبې جوړښت او گرامر د هندي ژبې گرامر دی او ویي پاڼگه (Vocabulary) یې له فارسي او عربي څخه ده.

هغه څوک ښي اردو خبرې کولای شي چې عربي او فارسي یې زده وي." (6) همدغې نظریې اوس خبره دې ته را رسولې ده چې د اردو ژبې لیک دود هم پر هندي لیک دود باندې واورې. خو مسلمانان یې په وړاندې په کلکه مقاومت کوي او داسې فکر کېږي چې د هندي ژبې د اوسني چټک ځپاو په وړاندې به دا مقاومت هم بې اغېزې شي. کټ مټ بهیر د پښتو ژبې په اړه هم د پاملرنې وړ دی، د نږدې او یا کلونو په اوږدو کې پښتو ژبې په افغانستان کې خپله لاره وایسته او د هېواد په ټولو علمي او فرهنګي موسسو کې یې ځای ونيو. دا چټکه وده په زماني لحاظ یو علمي او په ملي لحاظ یو طبیعي خوځون و چې په ټولنه او د دې ټولنې د ټولنیز ژوند په عیني بهیر پورې یې اړه درلوده او د حساسو لیکوالو او فرهنګیانو ونډه او ژوندۍ پوهه ورسره ملګرې وه. دا خبره دا دلیل هم پیاوړی کوي چې د همدغې پېړۍ په اوږدو کې پښتو ژبې نه یوازې په افغانستان کې دننه، بلکې په پښتونخوا او پاکستان کې یې هم د خوږېدو لمنه وغوړېدلې او دا لوی بری دا په روښانه توگه په ډاگه کوي چې دغې ژبې په خپل طبیعي بهیر او جوړښت کې ځان د او یا کلونو په ترڅ کې دومره اوچت کړ، نو دا خو له شکه وتلې خبره ده چې دا ژبه د دې توان لري چې د افغان ملت د اند و ژوند ټولو اړخونو ته اوږه ورکړي او افغان باید د خپل ژوند په روان او راتلونکي بهیر کې په علمي او ملي لحاظ د

هغې په وړاندې د بشپړ مسوولیت احساس وکړي.

درېیم: پښتولا هسې بکره پرته ده.

د نړۍ د ژبو او ادبیاتو تاریخ او د هغو وده په علمي او منطقي لحاظ دا ټکی په ګوته کوي چې یو شمېر ژبې د خپلې بشریتیا او لوړې وړتیا له امله د زمانې په زړه کې د مختلفو عواملو او یا د ودې د قانونمندی له مخې په نورو ژبو او زمانې حالاتو کې یا خورې شوې او یا له منځه تللي دي، لاتین پرڅه ډول برخلیک اخته شوه سانسکرېت ولې اوس "کلاسیکه" ژبه شوه، په آریایي ژبو کې "اوستا" ولې له خپلو همزولو ژبو پښتو او فارسي سره ترننه را ونه رسېده؟ دا ډول تاریخي برم لرونکو ژبو له منځه تلل او یا په نورو بڼو څرګندېدل په خپله په مختلفو ټولنیزو عواملو او ارزښتونو لکه واکمني، مذهبي ارزښت، کلتوري وړتیا او یا نه وړتیا (البته د ځینو خلکو او عواملو له نظره) پورې اړه لري چې یا به وده ورکوي او یا به یې نه ورکوي. که وده ورکوي نو پرمختګ او چلن یې دواړه کېدونکي دي او که پاملرنه ورته و نه شي نو هم له پرمختګه لوېږي او هم له چلنده. د نړۍ د ډېرو مهمو ژبو لکه چې څو بېلګې مو یادې کړې برخلیک همدا سې شوی دی. لاتین اوس "کلاسیکه" ژبه ده، سانسکرېت اوس "کلاسیکه" ژبه شوه، چې برخلیک یې اوس په نړۍ کې یوازې په دغه پښتو لنډۍ کې ډېر ښه ځلېدای شي:

"دا خپل ښایست راپورې اور شو

لکه قاتل په بدرګه ځان تېرومه"

په دې کې شک نه شته چې نوموړې ژبې همدا اوس هم د بشر د اندو ژوند ډېر مهمه او ارزښتناکه پانګه په خپله سره غېږه کې ساتي خو له دغې وړتیا سره سره اوس پر دغو ژبو ګڼې پرګنې خبرې اترې نه کوي، بلکې ارزښتونه یې د هرې ورځې په تېرېدو سره خپلو ژبو ته رالېږدوي.

که چېرې د دغو ژبو د بډایي زېرمې او تاریخي شتوالي د اوږده بهیر د پرتلنې په څنګ کې پښتو ژبې ته کتنه کوو نو دا به د ژبو د تاریخ د څېړنې له مخې ویلای شو چې پښتو ژبه هم د ادبي زېرمې له پلوه او هم د تاریخي او زمانې واټن په ترڅ کې داسې ژبه ارزولای او څېړلای شو چې دغې ژبې د پورتنیو دوو ارزښتونو دوره او شپې ورځې تر اوسه نه دي، بشپړې کړې، پښتو اوس له خاپوړو د پورته کېدو په حال کې ده او د خپلې ځوانۍ په لور نوي ګامونه اخلي، تر اوسه دا ژبه نه دربارونو ته ختلې او نه هم د تاریخ په اوږدو کې بخت یاري ورسره کړې وه، پښتو اوس اوس هڅه کوي چې ځانته پانې نې او کالیداس ومومي، پښتو اوس اوس هڅه کوي چې ځان له کلي تر پوهنتون پورې ورسوي، پښتو اوس اوس هڅه کوي چې له خپلو وړتیاوو څخه نړۍ، تاریخ او تمدن خبر

کړي او پښتو اوس نوې پر دې پوهېدلې لکه چې نوميالي بچي يې خوشال خان خټک (1613-1689م) پر رمز پوهېدلی و چې: "پښتو لاهسي بکره پرته ده."
 څلورم- پښتو او د "ورېښمونوی بازار":

وروستی ټکی د پښتو ژبې د ودې او اړتیا په ترڅ کې زه فکر کوم چې دا هم د یادولو وړ دی چې پښتو په مرکزي اسیا کې په هغو ژبو کې راځي چې زیات شمېر اوسېدونکي خبرې پرې کوي او د مرکزي اسیا ډېر مهم اقتصادي او فرهنگي ښارونه او حوزې لکه پېښور، جلال آباد، کوپټه، کندهار، کابل، غزني، پکتیا او نور د دغې ژبې په ولکه کې راځي، لکه چې د تاریخ په اوږدو کې پورتنی ښارونه او د هغو اقتصادي او فرهنگي اړیکې د پاملرنې وړ وو، همداسې په اوسني عصر کې د نویو اقتصادي اړیکې په پام کې نیولو سره هم او د پاملرنې وړ دي د پېښور، کوپټې، کندهار او ننگرهار تود اقتصادي مارکېټ او د کابل فرهنگي او اداري نفوذ کولای شي نور هم د دغې ژبې لپاره په ټولنیزو، علمي او تخنیکي برخو کې رغنده گامونه اوچت کړي، نن سبا پښتو ژبې خپله لاره په هره برخه کې ایستلې ده. نن سبا پښتو تر کمپیوټر، او انټرنېټ هم اوچت گامونه اخلي، پښتو ژبې په تېرو دوو لسیزو کې هم خپله لار وایستله، دا که چا مینه ورسره ونښوده او که دښمني، دې بې پروا و نه کړه همداسې که نن او سبا هم دا ژبه څوک وپالي او که نه بیا هم په خپل هوډ بریمنه ده، ځکه چې دا ژبه د یوه داسې ملت ژبه ده چې د ژوند د تاریخ جرړې او د اند و ژوند ماسې او حماسې یې په خپله دا ژبه او د هغې د ودې بهیر روښانه او ژوندی ساتي. پښتو نن سبا د مرکزي اسیا د خلکو له لویو ژبو څخه ده چې دا به یوازې د افغانستان، پښتونخوا او پاکستان په اوسېدونکو او طبیعي حدودو کې پاتې نه شي، بلکې د گاونډیو خلکو د ورځني ژوند او فرهنگي موسسو ته به هم ډېر ژر د پاملرنې وړ لاره پیدا کړي.

دا ووزما هغه نیممگړې څه چې د پښتو ژبې په اړه مې ولیکل، په دې هیله چې د دغې ژبې په وړاندې زموږ نوی نسل د خپلو تېرو نسلونو په شان په ملي افغاني او علمي احساس سره تر هغو هم اوچت، پاخه گامونه اوچت کړي. د پښتو ژبې لویه ښېگڼه دا ده چې موږ د هغې له پالنې، ودې او روزني سره د افغانستان د ملي یوالي او په نړۍ کې د "افغان ملي هویت" ویاړ د ځان کولای شو. که چېرې دغه ټکی لږ په روښانه او څرگندو الفاظو کې ولیکم، باید ووايم چې موږ او زموږ هېواد او زموږ د هېواد تاریخ د اسیا په تمدن او تاریخو کې د مور حیثیت لري، نن سبا چې په اسیا کې کوم هېوادونه زموږ د هېواد په شاوخوا کې پراته دي او د نوم او برم خاوندان شوي دوی له موږ څخه زېږېدلي، د دې پر ځای چې دغه ټکی ته پام وکړي، پرعکس زموږ پر سترگو کې له کالیو سره

رانتوزي او هغه فرهنگ او فرهنگي ارزښتونه چې زموږ دي هغه د ځان بولي او له موږ څخه بې اخستې دي، چې يو هم په دغو ارزښتونو کې زموږ يو لږ نورې ژبې دي چې پارسي ژبه يې په سر کې راځي، لکه چې ما مخکې د دغې ليکنې په پيل کې يادونه وکړه ايران هڅه کوي ځان د فارسي ژبې وارث وبولي. هغه څه چې دوی د دغې ژبې په اړه اوس په خپله پالیسي کې تر لاس لاندې لري، زموږ لپاره ګټه نه لري، کوم مادي، امکانات چې دوی په واک کې لري، هغه ښيي چې هغه بايد د ايران د سرلوړۍ په لاره کې وي، نه د ټولو، دوی دا ډول چال چلند په دې خاطر تر سره کوي چې دوی فکر کوي او دا يو حقيقت هم دی چې پارسي د ايران د ډېرکي ژبه ده او تر نورو هېوادو دوی په دغه برخه کې د زيات مسووليت احساس کوي. همدې شان اوس زموږ لپاره هم د پښتو ژبې د ودې او پالنې اړتيا بايد همدا ارزښت ولري، ځکه پارسي خو موږ هم پالو هغوی هم، خو پښتو پالنه بيا زموږ د ملي هويت او خلکو د "ډېرکي" بنسټ جوړوي، هغه چې زموږ افغانيت "پر هغه باندې ولاړ دی. د افغانيت تر ټولو ښه سرمايه او روښانه معيار د افغانستان ټول اوسېدونکي دي، چې په بل نامه او د نورو په وياړ هېڅ ځای، ځای نه لري او د افغان ملي هويت يوه ځانګړتيا کېدای شي پښتو ژبه او د هغې لپاره په ملي هوډ او تفاهم سره ژمنه بشپړه کړای شي.

اخځونه، پاڅور او يادونې:

1- د نوموړي ټکي د ښې څرګندوې او د ايرانيانو د افغانانو له فارسي پالنې څخه اخبري د دوی په يو شمېر خپرونو کې هم له ورايه ښکاري له تهران څخه خپرېدونکې ادبي او فرهنگي مجلې "آشنا" د 1375 کال په "33" ګڼه کې ليکي چې: "در تاسيس مدارس برنامه های داريم برای تاجکستان و افغانستان که همزمان ماهستند بعضی ازین ها با خط فارسي آشنا نیستند، برنامه های ویژه ای برايشان تنظيم کردیم...". د افغانستان او تاجکستان يو رنگه بلل دا په خپله ښيي چې ايرانيان څومره د فارسي ژبې له غمه مړه او څومره ترې خبر دي؟

- دغه نظريه د لومړي ځل لپاره د کشمير د ډېر پخواني تاريخ راج ترنگيني چې په نظم کېښل شوی انګريزي ژباړونکي پنډت زنجيت سیتارام چې د جواهر لال اوبسي هم کېده، د "راج ترنگيني" په تعليقاتو کې وکښله. په افغاني ليکنو کې د لومړي ځل لپاره د استاد رشاد او په را وروسته کې د زلمي هېوادم "په هند کې د پښتو ژبې او ادبياتو د ايجاد او ودې پړاوونه" نومي اثر کې تکرار شوه. د نوموړي ليکوال پورتنۍ نظريه تراوسه هم په خپل باور او ارزښت سره پاتې ده، ځکه هغه مهال چې ده دا نظريه کېښلې وه په هغه وخت کې د پالي ژبې "قاموس"، "د پالي ژبې د خاصو نومونو قاموس" او نور آثار لاندې

وو خپاره شوي. د نوموړې ژبې او پښتو پرتله په خپله دا څرگندوي چې په نوموړې ژبه کې د پښتو ژبې او ساکايي تاريخ او خلکو يوه بشپړه زېرمه خوندي ده.

3- S.B Upadhyaya, Feeders of Indian Culture, New Delhi, 1989, P.(V).

د پورتنې اثر لیکوال د هند د ټولنیزو او کلتوري څېړنو په برخه کې په تېره بیا د لرغوني فرهنگ او فرهنگي تاريخ څېړنې په برخه کې د پاملرنې وړ لیکنې کړې چې په علمي لحاظ یې د ده نوم اوچت کړی دی. "بي اس اپادهيايا" د هندي دايره المعارف سمونکی او کره کوونکی هم و. په بنارس پوهتون او د هند په يو شمېر نورو کالجونو کې یې د استاد په توگه هم دنده ترسره کړې ده. د ده له مهمو آثارو څخه "په ريگويدا کې د نبځو ونډه" او "د کاليداس په ليکنو کې هندوستان" دی. د عمر په وروستيو کې په مورسش کې هند سفیر و چې هلته مړ شوی هم دی. پورتنی اثر يې د تېرو شلو کلونو په اوږدو کې تر اوسه دوه ځلي چاپ شوی دی.

4- اکايمسن عبدالشکور رشاد، د پانې نې ابنت ادهالي او په هغه کې پښتو کلمې، پښتو څېړنې، پښتو ټولنه، کابل 1356 کال.

5- S.Abid Huasin, The National Culture of India, New Delhi, 1998, P.27.

6- M.K Gandhi, An Autobiography or the story of my experiments with trwth Ahmed abad, 1995.P.16.(62)

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**